

Glava prva

Formiranje i operacije 1. korpusa NOV Hrvatske

VOJNO-POLITIČKA SITUACIJA U VRIJEME FORMIRANJA PRVOG KORPUSA NOV HRVATSKE - KRAJEM 1942. GODINE

Do formiranja 1. korpusa NOV Hrvatske došlo je u vrijeme velikih uspjeha naših saveznika na istočnom i afričkom frontu. Sa prelaskom u protivofanzivu, 19. novembra 1942. godine, sa jugozapadnog, donskog i staljingradskog fronta, Crvena armija je uspjela da u rejonu Staljingrada okruži njemačku 6. armiju, dio njemačke 4. oklopne armije i dio rumunske 4. armije (ukupno 22 divizije sa oko 300.000 vojnika). Svi pokušaji Njemaca da zadrže snage Crvene armije ostali su bezuspješni. U svakodnevnim teškim borbama njemačke okružene snage bile su prisiljene na predaju. Pored oko 247.000 njemačkih vojnika, poginulih i umrlih od napora i gladi zarobljeno je 91.000 Nijemaca, među kojima 1 feldmaršal, 24 generala i 2.500 oficira. Bio je to veliki vojni, politički i moralni poraz Njemačke i velika pobjeda Sovjetskog Saveza, koja je učinila prekretnicu u drugom svjetskom ratu.

Kod zapadnih saveznika, na afričkom frontu, nakon bitke kod El Alameina (završena 4. novembra 1942. godine) i poslije bitke kod Buerata (15. januara 1943. godine), britanske trupe su 18. januara 1943. godine zauzele Misuratu u Libiji, a zatim su 23. januara 1943. godine angloameričke snage ušle u Tripolis. Na konferenciji u Kazablanci, od 14. do 21. januara 1943. godine, Čerčil i Ruzvelt su se dogovorili da rat produže do bezuslovne kapitulacije Njemačke. Tako je poslije velikog poraza njemačkih snaga kod Staljingrada i uspješne angloameričke ofanzive u Africi, strategijska inicijativa potpuno prešla u ruke antihitlerovske koalicije.⁷³

U isto vrijeme se, nakon 18-mjesečne teške i krvave borbe, na jugoslovenskom ratištu razvio snažan NOP u kojem su se od malih partizanskih NOP odreda formirale brigade, divizije i korporusi. Tako je, krajem 1942. godine, na teritoriji Jugoslavije bilo 37 brigada, 9 divizija i 2 korpusa, kao i više samostalnih NOP odreda i bataljona.⁷⁴

⁷³ "Vojna enciklopedija, 2. izdanje, knj. 9, drugi svetski rat.

⁷⁴ Isto, knj. 2, brigade i divizije.

Brži razvoj partizanskih jedinica sa formiranjem brigada počinje sa drugom polovinom 1942. godine, a njihov zamah pospješuje i pohod grupe proleterskih i udarnih brigada sa Vrhovnim štabom u Bosansku krajinu, koji je imao ogroman vojno-politički značaj: Oslobođenjem niza gradova i naseljenih mjesta stvorena je velika slobodna teritorija u Bosanskoj krajini, koja je sa slobodnim teritorijama Banije, Kordunе, Like i Gorskog kotara povezana sa Slovenijom, činila kompaktну cjelinu sa oslobođenim Bihaćem, kao političkim centrom.

Za 18 mjeseci NOB-a neprijatelj je pretrpio osjetne gubitke: oko 52.000 mrtvih i 41.208 zarobljenih. Zaplijenjeno je i uništeno 106 topova, 385 minobacača, 2.443 mitraljeza i puškomitraljeza, 90.987 pušaka, 28 aviona i 858 motornih vozila; uništeno je 238 industrijskih objekata, a porušeno ili oštećeno 838 mostova, tunela i drugih objekata na komunikacijama, kao i 410 lokomotiva i 3.850 vagona.

O snazi i jačini partizanskih jedinica govore i podaci o oružanim snagama koje je neprijatelj morao angažovati da bi za sebe sačuvao jugoslovensko ratište. Krajem 1942. godine u borbi protiv NOV i POJ bilo je angažovano 14 talijanskih, 7 njemačkih, 5 bugarskih i 3 mađarske divizije, ili 29 divizija sa oko 500.000 vojnika, kao i znatan broj kvisličkih formacija — ukupno oko 700.000 neprijatelj evih vojnika. Od oružanih snaga tzv. NDH bilo je 7 divizija, 7 ustaških brigada, 1 dobrovoljački puk, 26 ustaških bataljona, 20 željezničarskih stražarskih bataljona, 6 žandarmerijskih pukova i drugih manjih jedinica.

Uporedo sa formiranjem partizanskih jedinica i komandi područja na oslobođenim i okupiranim teritorijama širom Jugoslavije stvorena je i mreža nove narodne vlasti — narodnooslobodilački odbori, a svoja politička rukovodstva obrazovale su i naše pojedine nacionalne jedinice (OF u Sloveniji, Ostroška skupština u Crnoj Gori, GNOO u Srbiji). Naročito brojne bile su organizacije KPJ, NOF, AFŽ, SKOJ-a i NO omladinski savezi. Sve to potvrđeno je izborom AVNOJ-a na zasjedanju u Bihaću, od 26. do 27. novembra 1942. godine.

U takvoj međunarodnoj i jugoslovenskoj vojno-političkoj situaciji, Vrhovni štab NOV i POJ donosi odluku da se od postojećih partizanskih brigada i NOP odreda formiraju više taktičko-združene i operativne jedinice-divizije i korpusi NOVJ. U vezi s tim, Tito je u svom članku »Stvaranje NOVJ«, pored ostalog rekao:

»Stvaranje divizija i korpusa, stvaranje naše narodne vojske došlo je u vrijeme kada su za to sazreli svi uvjeti, kada se za to pokazala neophodna potreba, kada su već bile stovrene mnogo-brojne brigade i bataljoni, kada su te brigade i bataljoni bili naoružani gotovo svim vrstama oružja (osim avijacije), kad je postalo nemoguće rukovoditi na dosadašnji način svim brigadama, bataljonima i odredima, i, konačno, kad je oslobođen veliki dio našeg teritorija, pa se ⁷⁷ukazala potreba za ofanzivnim operacijama krupnijeg karaktera... ,

⁷⁵ N. Anić, S. Joksimović, M. Gutić, *Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije 1941—1945.*, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1982.

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ Zbornik, tom 2, Bilten VŠ NOVJ 1941-45, str. 195-196.

Sa formiranjem divizija i korpusa i dalje su širom Jugoslavije, samostalno i u sadejstvu sa brigadama i divizijama, djelovali NOP odredi, u vezi s čim je Tito u istom članu rekao:

»Stvarajući narodnu vojsku, mi zadržavamo naše mnogo-brojne teritorijalne partizanske odrede. Šta više, mi moramo stvarati sve novije i novije partizanske odrede na neoslobodenom teritoriju u svim oblastima zemlje. Ti odredi imaju ogromne i časne zadatke, kao što su ih imali i odredi koji su se pretvorili u današnju narodnu vojsku...«

Na osnovu odluke Vrhovnog štaba o formiranju viših taktičkih i operativnih jedinica, naredbom Vrhovnog komandanta od 1. novembra 1942. godine formirana je 1. i 2. proleterska NO udarna divizija. U sastav 1. divizije ušla je 1. proleterska, 3. proleterska (sandžačka) i 3. krajiška NO udarna brigada, a 2. divizija 2. proleterska, 4. proleterska (crnogorska) i 2. dalmatinska NO udarna brigada. Nakon devet dana, naredbom Vrhovnog komandanta od 9. novembra 1942. godine, formirana je 3. 4. i 5. NO udarna divizija. U 3. diviziju ušla je 5. crnogorska 10. hercegovačka i 1. dalmatinska NO udarna brigada; u 4. diviziju — 2. 5. i 6. krajiška NO udarna brigada i u 5. diviziju - 1. 4. i 7. krajiška NO udarna brigada. Istom naredbom formiran je i 1. bosanski korpus (komandant Košta Nad, politički komesar Osman Karabegović) u koji su ušle 4. i 5. NO udarna divizija, 6. istočnobosanska brigada i svi partizanski odredi na teritoriji Bosne. Zatim su naredbom Vrhovnog komandanta od 22. novembra 1942. godine, na području Glavnog štaba Hrvatske formirane 6. lička, 7. banijska i 8. kordunaška NO divizija, svaka sa po tri brigade, koje su ušle u istovremeno formirani 1. korpus NOV Hrvatske.⁷⁸

Sa formiranjem Štaba 1. korpusa NOV Hrvatske prestala je funkcija Štaba 1. operativne zone Hrvatske, koja je tada u svom sastavu imala 1, 2, 4, 5, 7, 8. i 9. NO brigadu Hrvatske, koje su ušle u sastav 1. korpusa NOV Hrvatske, 1. kordunaški, banijski, 3. i 4. lički NOP odred i tenkovski vod, sa ukupno 9.419 boraca i starješina po spisku, odnosno 557 u rashodu i 8.862 borca i starješinu na licu. U ovo brojno stanje nisu uračunata vojna područja sa svojim jedinicama i ustanovama.

Sa formiranjem 1. korpusa NOV Hrvatske snažno se razvila i učvrstila NOB u najrazvijenijim ustaničkim krajevima, u toku 1941—42. godine, Like, Kordunu i Banije, a time postignuti i sigurni uslovi za daljnji razvoj oružane borbe i u drugim krajevima Hrvatske, te se slobodno može reći da je i na ovom operativnom području Korpusa 1942. godina bila prelomna godina ka uspješnom završetku NOB-a.

Prvi korpus NOV Hrvatske bio je prva operativno—strategijska jedinica NOV Hrvatske, čije je operativno područje zauzimalo središnji dio teritorije Hrvatske (30% od njene ukupne teritorije). Sa velikom slobodnom teritorijom u Lici, Kordunu i Baniji, koja se preko Cazinske krajine, krajem 1942. godine, vezala za slobodnu teritoriju Bosanske krajine i Gorskog kotara s Žumberkom, Pokupljem i Slovenijom, još

⁷⁸ Zbornik, tom 2, Bilten VŠ NOV i POJ 1941-45, str. 197-200.

⁷⁹ Zbornik, tom 5, knj. 9, str. 196.

početkom 1942. godine stvoreni su uslovi i prema direktivi CK KPH i GŠH, upućivane pojedine jedinice i u druge krajeve radi pomoći i širenja NOB, kao Žumberak, Pokuplje, Moslavine, Slavonija i time postala izvorište iskusnih boraca i starješina, a po nacionalnom sastavu ljudstva i prenošenja borbe u hrvatska i muslimanska naselja, jedinice 1. korpusa NOV Hrvatske postale su i kovačica bratstva i jedinstva Srba, Hrvata i Muslimana.

Stvorena slobodna teritorija sačuvana je u toku NOB-a. Bilo je to područje gdje su skoro cijelog rata boravila centralna vojna i politička rukovodstva NOB Hrvatske, što je povećalo i obavezu da se sačuva i neprekidno širi.

DEJSTVA 1. KORPUSA NOV HRVATSKE DO ČETVRTE NEPRIJATELJEVE OFANZIVE

Nakon oslobođenja Bihaća, Cazinske krajine, Ličkog Petrovog Sela, Cetingrada i Slunja, brigade su izvršile pripreme za naredne zadatke, a ujedno je izvršena i reorganizacija — formirani su štabovi divizija i štab korpusa, a brigade stavljene pod komandu štabova svojih divizija. Po formiranju štabova divizija, a prema naređenju Štaba 1. korpusa NOV Hrvatske, 8. kordunaška divizija zadržana je u rejonu s. Crevarska Strana (kod Vrginmosta), gdje je i formirana, a 7. banijsku i 6. ličku diviziju (bez 9. brigade koja se nalazila kod Bosanskog Grahova), uputio je u Baniju radi učešća u operaciji Dvor na Uni — Bosanski Novi, u sadejstvu sa 1. bosanskim korpusom.

Sa formiranjem divizija i korpusa stvorili su se uslovi i za izvođenje većih operacija. Vrhovni štab NOV i POJ je odlučio da ofanzivna dejstva sa centralne slobodne teritorije usmjeri prema Dalmaciji i dolinama rijeke Bosne i Une. U vezi s tim 1. bosanski korpus i 1. korpus NOV Hrvatske trebalo je da zauzme neprijateljeva uporišta u dolini rijeke Une i Sane i onesposobe komunikaciju Banja Luka—Prijeđor—Kostajnica, a zatim da 1. bosanski korpus prenese težište prema dolini Save, a 1. korpus NOV Hrvatske da se sa 6. ličkom divizijom uputi ka Gračacu i sjeverozapadnom dijelu Like, sa 8. kordunaškom divizijom prema Karlovcu i Topuskom, a sa 7. banijskom divizijom da brani slobodnu teritoriju i napada neprijateljeva uporišta na komunikaciji Petrinja—Kostajnica, Kostajnica—Sunja—Sisak i Zagreb—Beograd. Na osnovu ovakvog naređenja Vrhovnog štaba, Štab 1. korpusa naredio je Štabu 8. kordunaške divizije da napadom na neprijateljeva uporišta u sjevernom dijelu Korduna širi slobodnu teritoriju, a sa 6. ličkom (bez 9. brigade) i 7. banijskom divizijom učestvuje u operaciji Bosanski Novi — Dvor na Uni, zajedno sa 1. bosanskim korpusom.

Napad na neprijateljevu posadu u selu Čemernica i željezničkoj stanici Topusko

Osma kordunaška divizija dobila je zadatak da napadne neprijateljeve posade u selu Čemernica i željezničkoj stanici Topusko, te da za

ovaj sektor veže neprijateljeve snage iz Topuskog i Gline i da sprečava prođor neprijatelja od Topuskog i eventualno iz Karlovca na oslobođeni teritorij. Na čitavom sektoru Like, Korduna i Banije vršile su manje akcije putem zasjeda, prepada i diverzija jedinice ličkog, kordunaškog i banjanskog NOP odreda.

U selu Čemernica nalazilo se oko 118 žandara, a na željezničkoj stanici Topusko oko 130 ustaša, dok je u Topuskom bilo oko 1.200 ustaša i naoružanih civila, 100 domobrana i oko 100 žandara sa dva topa, 6 teških i 40 puškomitrailjeza. Napad na neprijatelja u Čemernici izvršila je 4. brigada, koja se ujedno obezbjeđivala sa pravca Gline i željezničke stanice Topusko, dok je 5. brigada vršila obezbjedenje sa pravca Topuskog na položajima u Topličkim Kosama i selu Gređani. Prvi napad, koji je izveden 23. novembra 1942. u 6 časova ujutru, nije uspio. Jedinice su povučene i pripremane za drugi napad uveče istog dana. Za ovo vrijeme neprijatelj je snažno napadao iz Topuskog, radi pomoći napadnutoj posadi, ali je snažnom odbranom boraca 5. brigade odbijen uništivši jedan oklopni automobil i zaplijenivši 2 puškomitrailjeza i više pušaka. Ni drugi pokušaj napada nije uspio. Neprijatelj se uporno branio iz jakih utvrđenja, a brigada sem bombaša, koji su pretrpjeli veće gubitke, nije imala teže naoružanje radi razbijanja bunkera.

Poslije ovoga neuspjelog napada, u kojem je divizija imala 6 mrtvih i 38 ranjenih, a neprijatelj osjetne gubitke u borbi sa 5. brigadom, brigade su povučene u polazne rejone. U 4. brigadi formiran je mitraljeski i 4. pješadijski bataljon, a u obe brigade i pionirski vodovi. Tada, sa stanjem 22. novembra 1942. godine 8. divizija imala je 2.128 boraca po spisku, 596 u rashodu i 1.532 na licu (bez 6. primorsko-goranske brigade).⁸⁰

Napad na neprijatelja u Dvoru na Uni

Po pristizanju 6. ličke i 7. banijske divizije u rejon Dvora na Uni, 1. bosanski korpus je već vodio borbe s desne strane Une i napredovao ka Bosanskom Novom, gdje se nalazilo 1.500 — 2.000 neprijateljevih vojnika. U Dvoru na Uni, na lijevoj obali Une, bilo je oko 800 domobrana, 250 Nijemaca, 66 ustaša i oko 47 žandara, a na liniji Dvor na Uni — Kostajnica uključujući i selo Zrinj, neprijatelj je imao oko 850 vojnika. U Kostajnici (20 km sjeveroistočno od Dvora na Uni) bilo je 1.000 — 1.200 neprijateljevih vojnika.

Sa napadom 1. bosanskog korpusa na neprijateljevu posadu u Bosanskom Novom, zadatok 1. korpusa NOV Hrvatske bio je da napadne i razoruža neprijatelja u Dvoru na Uni sa spoljnom odbranom, sa osiguranjem prema Kostajnici i Zrinu, a po zauzimanju Dvora da nastavi sa čišćenjem terena i da prema razvoju situacije napadne neprijatelja u Kostajnici.

⁸⁰ Zbornik, tom 5, knj. 9, str. 316 i 288 i knj. 10, str. 22.

Prema zapovjeti Štaba 1. korpusa NOV Hrvatske od 26. novembra 1942. godine, 7. banijska divizija imala je zadatak da sa 8. brigadom likvidira neprijatelja u selu Matijevići i Lebrenici, a sa jednim bataljonom 7. brigade Šakića Brdo i da potom sa dva njena bataljona napada neprijatelja u Dvoru sa zapadne i sjeverne strane. Po zauzimanju Matijevića i Lebrenice, 8. brigada se orijentise prema Bosanskom Novom radi sprječavanja povlačenja neprijatelja iz Bosanskog Novog ka Dvoru na Uni. Zadatak 6. divizije bio je da sa dva bataljona 2. brigade likvidira neprijatelja na Ceriku i položajima ispod groblja sa sjeverne strane Dvora, a druga dva bataljona da ostanu u korpusnoj rezervi u selu Javoranj. Prva brigada imala je zadatak da sa dva bataljona putem zasjede između Crlješnice i Krišnice, prema cesti i pruzi, sprijeći prodor neprijatelja iz Kostajnice ka Dvoru, jednim bataljonom, na položajima između Dvora i Zamlače, obezbijedi snage koje napadaju Dvor i da sa jednim bataljom zauzme položaje oko sela Šegestina i blokira neprijatelja u Zrinu.⁸¹

Napad na spoljnju odbranu i neprijateljeva uporišta u Dvoru na Uni počeo je noću 26/27. novembra 1942. godine. Prvi nalet naših jedinica na spoljnju odbranu neprijatelja na Lebrenici u selima Matijevići, Šakića Brdo, Cerik i groblje nije uspio zbog žilave odbrane neprijatelja. Jedan bataljon 7. banijske brigade upao je u Dvor, ali zbog slabe podrške ostalih jedinica morao se povući.

U toku 27. novembra naše snage ostale su na dostignutim položajima, vršile pritisak na neprijatelja i pripremale napad za slijedeću noć. Sve položaje oko Dvora preuzeila je 2. lička udarna brigada, koja je noću 27/28. novembra pokušala osvojiti Dvor. Tri bataljona su upala u samo mjesto, ali uslijed neodlučnosti štabova bataljona i neshvatanja zadataka povukli su se, i to dva bataljona bez naređenja, a treći po naređenju štaba brigade. Istovremeno su pročišćeni tereni sela Zamlača, Golubovac, Kuljani i Divuša. Više puta 8. banijska brigada pokušala je napad na Lebrenicu i Matijeviće, ali bez uspjeha.

Drugog dana borbe, 28. novembra, neprijatelj je uspio da sa oko 7 tenkova prodre iz Dvora za Kostajnicu da bi se poslije podne vratio ojačan sa pet oklopnih automobila. Pješadijska pratnja tenkova, sa oko 100 vojnika, bila je razbijena. Istog dana poslijepodne neprijatelj (jačine 1.500 — 2.000 Nijemaca i ustaša), iz Kostajnice uspio odbaciti dva bataljona 1. udarne brigade 6. divizije sa položaja kod Crlješnice i ušao u selo Divuše, gdje je nakon kraćeg odmora produžio za Dvor. Nakon prodora neprijatelja postavljena su tri bataljona 2. udarne brigade 6. divizije da ga zadrže, između sela Zamlače i sela Struge, ali uslijed pasivnosti snaga 1. brigade 6. divizije, koje su ostale u pozadini neprijatelja, te jakog pritiska, manevrisanja i obuhvata, 2. brigada 6. divizije nije ga mogla zadržati, te je dobila naređenje za povlačenje.

Kada se neprijatelj iz Kostajnice uspio spojiti sa posadom u Dvoru i kada se ocijenila bezizglednost uspjeha u slučaju produženja operacije, radi velikih gubitaka i premorenosti boraca od tri noći i dva dana borbi, Štab 1. korpusa NOV Hrvatske izdao je oko 6 sati ujutro naređenje

⁸¹ Arhiv VII, k. 418, f. 1/I, dok. 5.

za povlačenje. O tome je obaviješten i Štab 1. bosanskog korpusa, koji je tri puta pokušavao bezuspješne upade u Bosanski Novi, savladavši vanjske položaje oko Novoga.

Jedinice Korpusa zarobile su 20 domobrana i 3 Nijemaca, zaplijene 80 pušaka, 1 teški i 1 puškomitrailjez, te 10.000—15.000 metaka. Gubici neprijatelja nisu poznati, ali su bili dosta veliki kod proboga iz Kostajnice za Dvor. Korpus je imao 310 izbačenih iz stroja, među kojima oko 85 mrtvih.

Bila je to prva operacija korpusa koja nije urodila uspjehom. Bile su to jake neprijateljeve snage za jedinice korpusa, koje nisu imale artiljerijsko naoružanje, a borci bez iskustva u borbi za naseljena mjesta. Prema izvještaju v. d. načelnika korpusa, Bogdana Oreščanina, napad na Dvor nije uspio, prije svega, zbog nesnalaženja štabova bataljona 2. udarne brigade 6. divizije, zbog miniranih položaja, dobro utvrđenog neprijatelja i snažnog otpora koji je pružio.

Divizijska borbena dejstva Lika—Kordun—Banija

Poslije neuspjele operacije na sektoru Bosanski Novi—Dvor na Uni, Štab 1. korpusa NOV Hrvatske ostavio je 7. i 8. diviziju (svaka sa po dvije brigade) na njihovim terenima, u Baniji i Kordunu, a 6. diviziju vratio u Liku, prema planu borbi Vrhovnog štaba i naređenja GŠH.

Neprijatelj (Talijani, ustaše, domobrani, žandari i četnici) u Lici je držao željezničku prugu Plaški—Ličke Jesenice—Vrhovine—Ramljane, Gospic—Gračac—Knin, sa glavnim snagama u Otočcu, Gospicu i Gračacu sa okolinama, odakle je vršio ispade i napade na oslobođenu partizansku teritoriju. U Kordunu su neprijateljska uporišta (ustaše, domobrani i žandari) ostala još u Topuskom sa željezničkom stanicom, Cementici, Skakavcu, Banskom Kovačevcu, Lasinji i Bučici na desnoj obali rijeke Kupe, kao šire obezbjedenje Karlovca i Zagreba. U Baniji, Nijemci, ustaše, domobrani i žandari, držali su komunikaciju Glna — Gora — Petrinja i željezničku prugu Sisak — Sunja — Kostajnica — Dvor na Uni, sa glavnim snagama u navedenim mjestima.

Borbe u Lici

Sa ovakvim rasporedom neprijateljevih snaga i jedinica, NOVJ svaki štab divizije vršio je procjenu i izbor neprijateljevih uporišta za napad. Po dolasku u Liku, 6. lička divizija se orijentisala sa 1. i 9. brigadom (bez jednog bataljona, koji je ostao na sektoru Bosansko Grahovo) prema Gračacu, a sa 2. brigadom prema Gospicu, sa zadatkom da napadaju četnike, druga manja neprijateljeva uporišta i da sprečavaju evakuaciju Talijana. Naime, ovakav zadatak dat je brigadama jer se, prema obavještenju Štaba korpusa, Talijani povlače

⁸² Zbornik, tom 5, knj. 10, str. 22.

iz Like. Međutim, radilo se samo o prebacivanju divizije »Sassari« u Italiju, pa je u vezi s tim došlo do izvjesnog pomjeranja jedinica na sektoru Like i Gorskog kotara, odnosno ova talijanska divizija je ostala i učestvovala u četvrtoj neprijateljevoj ofanzivi.

Zbog jačine talijanskih i ustaško-domobranksih snaga i dobro utvrđenih za odbranu, glavna orijentacija 6. ličke divizije bila je prema četnicima radi njihovog razbijanja, kao i onesposobljavanja saobraćajnica. U toku 5. decembra 1942. godine jedinice 9. brigade porušile su željezničku prugu između Cerovca i Malovana (na pruzi Gračac — Knin) i put između Gračaca i Obrovca, porušivši sve mostove, a 7. decembra napadaju na oko 130 četnika u selu Golubiću, od kojih je 46 razoružano, dok su ostali uspjeli da pobegnu. Dana 8. decembra oko 450 četnika iznenađuje jedinice 9. brigade za vrijeme ručka u selu Vratca, ali brzom snalažljivošću boraca, poslije tročasovne borbe, bili su odbijeni i razbijeni. I narednog dana četnici su izvršili napad u rejonu sela Vratca, ali su i ovoga puta bili razbijeni. U toku 12. decembra oko 300 — 400 četnika iz Gračaca, gdje je bilo oko 1.000 četnika, od Knina i okolnih sela, ponovo su izvršili napad na jedinice 9. brigade, ali dočekani na blisko odstojanje povukli su se sa oko 25 mrtvih i ranjenih, a oko 40 se predalo našim jedinicama.

Još uvijek pod utiskom da će Talijani napustiti svoje garnizone, duž pruge od Knina do Vrhovina, Štab 6. ličke divizije je prema naređenju Štaba 1. korpusa izdao 13. decembra 1942. godine naređenje brigadama da izvrše pripreme za napad na neprijatelja u Gračacu, gdje se nalazilo oko 1.500 - 2.000 Talijana i 700 - 800 četnika. U slučaju da ga Talijani napuste, brigadama je naređeno da razbiju četnike i razviju ofanzivna dejstva radi širenja NOP-a i slobodne teritorije. Brigade su nastavile sa aktivnostima na uništavanju saobraćajnica, sa rasporedom brigada sjeverno od Gračaca, na komunikaciji Gračac — Bruvno. Međutim, podaci nisu biti tačni, Talijani nisu napustili Gračac, niti je izvršen napad. Napad na Gračac izведен je u januaru 1943. godine.⁸³

Da bi izazvala neprijatelja da izade iz Gračaca i da ga tuče na otvorenom polju, 6. divizija je 20. decembra 1942. godine izvela akciju na pruzi Gračac — Knin. Likvidirana su neprijateljeva uporišta Gudura i Duboki Dol, dok se iz drugih uporišta neprijatelj nije dao isprovocirati, jer je saznao o namjeri naših jedinica. U ovoj akciji zarobljena su 24 neprijateljeva vojnika, a ubijeno je oko 60 Talijana, ustaša i četnika. Zaplijenjeno je 41 puška, oko 5000 metaka i druge opreme. Naše jedinice imale su 2 mrtva i 21 ranjenog.⁸⁴

Našavši se usamljena u slobodnoj partizanskoj teritoriji i udaljena od svojih garnizona, ustaško-domobraska posada u Udbini iskoristila je odsutnost ličkih brigada i noću 13/14. decembra izvukla se u pravcu sela Lovinac (20 km jugozapadno od Udbine). Naše jedinice su to kasno otkrile, tako da su se ustaše sa dijelom naroda uspjele izvući bez većih gubitaka. Zarobljena su samo dvojica ustaša, a zaplijenjen je top

⁸³ Zbornik, tom 5, knj. 10, str. 141.

⁸⁴ Zbornik, tom 5, knj. 10, str. 94, 230 i 289.

sa granatama, minobacač i radio-stanica. Naše jedinice, koje su bile u gonjenju, imale su 2 mrtva i 10 ranjenih. Kada su ustaše napustile Udbinu, 6. divizija se oslobođila jednog jakog neprijateljevog uporišta i stvorila se šira slobodna teritorija u centralnom dijelu Like.

Poslije akcije na komunikaciji Gračac—Knin, Štab 6. divizije je prešao sa napadima na deonicu željezničke pruge Gračac—Lovinac—Medak (prema Gospicu), gdje se u mjestu i željezničkoj stanici Lovinac, sa perifernim utvrđenjima, nalazilo oko 500 ustaša, domobrana i žandara i oko 100 Talijana, u selu i željezničkoj stanici Ričice oko 180 Talijana i 50 naoružanih civila, na željezničkoj stanici Raduč oko 120 Talijana i 30 četnika, u Sv. Roku oko 50 domobrana i na Gudurama oko 80 žandara.

U napadu na neprijatelja u navedenim mjestima učestvovali su sve tri brigade 6. divizije i 3. lički NOP odred (u svom sastavu je imao tri bataljona i jednu četu). Prema zapovijesti Štaba divizije, za napad od 23. decembra 1942. godine, 1. brigada sa jednim bataljonom ličkog odreda imala je zadatak da napada neprijatelja na željezničkoj stanici Raduč, 2. brigada Lovinac, a 9. brigada sa dvije čete ličkog odreda da napada neprijatelja u selu Smokrić i Gudure, sa obezbjedenjem od Gračaca.⁸⁵

U petodnevnom napadu, od 25. do 30. decembra, jedinice 6. divizije zauzele su selo Lovinac i Sv. Rok, ali ne i Raduč i željezničku stanicu Lovinac gdje se neprijatelj iz dobrih utvrđenja žilavo branio. Sem toga 1. brigada vodila je borbu sa neprijateljevim snagama, koje su nastupale iz pravca Gospicu, a 9. brigada sa neprijateljevim snagama sa 6 tenkova iz pravca Gračaca. Ne mogavši odbiti napade, neprijatelj je 30. decembra 1942. krenuo iz pravca Medaka sa jačim snagama: 31. ustaškom bojnom 4. ustaškog zdruga, 2. lovačkom bojnom, 3. bataljonom 1. pješadijskog puka i 1. bataljona 2. pješadijskog puka talijanske divizije »RE«, podržane jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom. Sa ovim snagama, snagama iz Gračaca i posadnim, koje nisu bile razbijene, neprijatelj je uspio da odbaci naše jedinice i ponovo uđe u selo Lovinac i mesta gdje su se pet dana nalazili naši borci. Poslije ovih petodnevnih borbi brigade su se povukle na nove položaje, sjeverno od pruge Gračac — Medak; 1. brigada na liniji Mogorić—Vrebac, 2. brigada sjeverno od Lovinca i 9. brigada sjeverno od Gračaca.

U ovim borbama, koje su vođene pod vrlo teškim vremenskim uslovima i sa jakim neprijateljevima snagama, gdje su naši borci pokazali izvanrednu hrabrost i upornost, neprijatelj je imao oko 1.000 vojnika izbačenih iz stroja, među kojima oko 600 mrtvih i 80 zarobljenih. Jedinice 6. divizije imale su 35 mrtvih i 76 ranjenih. Oboren je jedan neprijateljev avion i uništena 2. tenka, zaplijenjeno oko 30.000 metaka, 280 mina za minobacače, 83 puške, 3 teška i 2 puškomitrailjeza, 2 laka minobacača, i dr.⁸⁶

⁸⁵ Isto, str. 284.
Zbornik, tom 5, knj. 11, str. 23.

Borbe u Kordunu

Početkom decembra 1942. godine Štab 8. divizije je, prema naređenju Štaba 1. korpusa, pristupio formiranju svoje treće brigade. Formiranje je započeto 5. decembra 1942. godine u Velikoj Kladuši, a završeno u selu Kozarac, kod Bovića (kotar Vrginmost) od 3. udarnog bataljona kordunaškog PO i 3. i 4. bataljona 1. brigade Hrvatske. Naredbom Glavnog štaba Hrvatske broj 30, od 11. decembra 1942. godine nazvana je 15. brigada NOVH. Prvi komandant brigade bio je Nikola Vidović, politički komesar Branko Bekić, a zamjenik komandanta Milisav Dakić. Za komandanta 4. brigade postavljen je Petar Kleut, do tada zamjenik komandanta 1. operativne zone. Tako je 8. divizija imala u svom sastavu 4, 5. i 15. brigadu. Sa njenim formiranjem i formalno je izšla iz sastava 8. divizije 6. primorsko-goranska brigada i ušla u sastav 5. operativne zone.⁸⁷

Na osnovu prikupljenih podataka i procjena stanja neprijateljevih snaga u Kordunu, Štab 8. divizije je predložio Štabu 1. korpusa da se prvo izvrši napad na neprijatelj evo uporište u selu Skakavcu i Banskom Kovačevcu, a zatim u Lasinji, i da se za vrijeme ove operacije 1. kordunaški NOP odredprebac u rejon Kamenskog mosta.

Prema saglasnosti Štaba korpusa, Štab 8. divizije izvršio je prvo političku pripremu boraca, zbog značaja ove akcije, o čemu je u pismu upućenom štabovima brigada, pored ostalog, rečeno:

»Ovom akcijom naša divizija treba da uništi neprijateljska uporišta iz kojih već skoro godinu i pol prijeti danomice opasnost narodu naše oslobođene teritorije. Ne samo to, nego padom tih neprijateljskih uporišta treba da se sruši lanac odbrane Karlovca, glavnog neprijateljskog oslonca za sva zlodjela nad nedužnim narodom Korduna, koja su učinjena od prvog dana krvave ustaške vlasti. Došao je konačno čas kada i ta poslijednja uporišta neprijatelja na Kordunu mora da padnu. I ovaj put mi ćemo upasti u hrvatska sela u kojima ima mnogo poštenih Hrvata i koji jedva čekaju da se riješe krvničkih posada u blizini svojih domova«.⁸⁸

To je bila prva akcija divizije u kojoj je učestvovala kao cjelina sa tri brigade, uz podršku artiljerije i tenkova (pridodati iz Korpusa), na neprijatelja sa dobro organizovanom odbranom naseljenih mjesta.

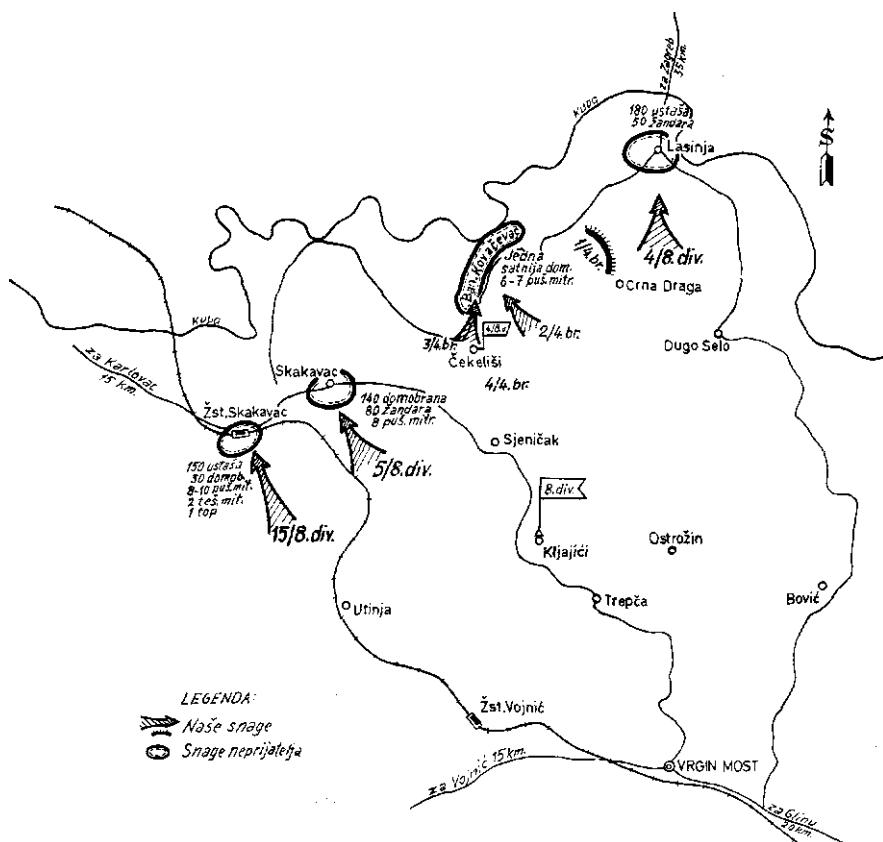
U selu Skakavac nalazila se posada od 140 domobrana i 80 žandara sa 8 puškomitrailjeza, na željezničkoj stanicici Skakavac 150 ustaša i 30 domobrana sa 8—10 puškomitrailjeza, 2 teška mitraljeza i 1 topom 100 mm. U selu Bansi Kovačevac nalazila se jedna domobranska pionirska satnija i 13 žandara, sa 6—7 puškomitrailjeza. Bliža neprijateljeva uporišta prema Karlovcu bila su selo Rečica sa 40 žandara, selo Vukmanić sa 120 žandara i civila ustaša, a istočno od Banskog Kovačevca — Lasinja sa^oko 180 ustaša i 50 žandara.

Prema zapovijesti Štaba 8. divizije, neprijateljevo uporište u Banskom Kovačevcu napadala je 4. brigada sa dva bataljona, jednim bataljonom obezbjeđivala se sa pravca Lasinje, a jedan bataljon imala

⁸⁷ Zbornik, tom 5, knj. 10, str. 38, 58 i 111.

⁸⁸ Isto, str. 38.

⁸⁹ Isto, str. 85.

Raspored 8. divizije za napad na Skakavac i Banski Kovačevac 8/9. decembra 1942. i Lasinju 10. decembra 1942. godine

je u rezervi. Peta brigada, sa dva tenka, vršila je napad na neprijatelja u selu Skakavcu sa zadatkom da se, ukoliko do 6.30 sati ne zauzme mjesto, orijentiše na odbranu i ne dozvoli ovoj posadi da krene u pomoć posadi u Banskom Kovačevcu. Petnaesta brigada je sa jednim bataljonom vršila fingirani napad na neprijateljevu posadu na željezničkoj stanici Skakavac i u selu Vukmaniću. Napad je izveden 9. decembra u 4.00 sati ujutru.⁹⁰

Neprijatelj je i u jednom i u drugom mjestu pružio žilav otpor, ali su brigade ipak uspjеле da ga slome i natjeraju na predaju, tako da su poslije podne, oko 13 sati, oba mesta bila zauzeta. Posada u Banskom Kovačevcu je cijela zarobljena, dok su iz Skakavca žandari i manji broj domobrana uspjeli da pobegnu. Neprijatelja, koji je iz Karlovca, preko Debelog brda pošao u pomoć svojim napadnutim uporištima, odbile su jedinice 15. brigade. Po zauzimanju Skakavca, 5. brigada dobila je

⁹⁰ Isto, str. 88.

naređenje da napadne i razoruža neprijateljsko uporište na željezničkoj stanici Skakavac. Međutim, neprijatelj je uspio da se u toku noći povuče za Karlovac, tako da su jedinice brigade ušle u ova mjesta bez borbe.

U ovoj akciji zarobljena su 3 domobraska oficira i 241 domobran, poginulo je 9 a ranjeno 6. Naše jedinice imale su 19 mrtvih i 20 ranjenih. Zaplijenjeno je 12 puškomitraljeza, 7 automata, 260 pušaka, 3 pištolja, 300 ručnih bombi, 80.000 metaka, 7 sanduka granata i druge opreme. Istovremeno je i pruga, na deonici Skakavac—Rečica, porušena i onesposobljena za saobraćaj.⁹¹

Poslije zauzimanja Banskog Kovačevea i Skakavca, 4. brigada 8. divizije izvršila je 10. decembra 1942., u 15 sati, napad na neprijatelja u mjestu Lasinja, dok je 5. brigada bila na obezbeđenju prema Bučici i Glini, a 15. brigada je povučena u selo Podgorje i Crevarsku Stranu radi zatvaranja pravca od Gline i Topuskog.

Neprijatelj je u Lasinji pružio jak i organizovan otpor, te se borba produžila noću i sutradan do 10 sati. Koristeći gustu maglu uspio se izvući i pobjeći preko rijeke Kupe sa nekoliko mrtvih i ranjenih. Četvrta brigada imala je 8 mrtvih i 22 ranjena borca.

Istog dana dok se oko Lasinje vodila borba, jedna ustaška bojna sa satnjom domobrana, uz podršku dva topa i jednog minobacača, krenula je iz Gline preko sela Bučice u pravcu Lasinja. Stigavši do položaja 5. brigade, poslije kratke, ali oštре borbe neprijatelj je bio razbijen i prisiljen na povlačenje. Zarobljen je jedan ustaša i 4 domobrana, a zaplijenjena su 2 brdska topa 75 mm sa 51 granatom, od kojih je jedan uništen, 7 pušaka, dve topovske kare i 5 konja. Brigada je imala i 1 mrtvog i 2 ranjena.⁹²

Nakon likvidacije ustaško-domobranskih i žandarmerijskih uporišta na desnoj obali rijeke Kupe bio je oslobođen sjeveroistočni dio Korduna i povezana teritorija Korduna sa Pokupljem. Stab 8. divizije izvršio je pripreme i za drugi napad na neprijateljevu posadu u opštinskom mjestu Čemernica (između Vrginmosta i Topuskog). Posadu je sačinjavalo oko 200 domobrana, koji su bili naoružani, pored pušaka, i sa više puškomitraljeza i 3—4 teška mitraljeza, sa odbranom i bunkerima i zidanim zgradama. Bili su to kadrovci sa već osmomjesečnom borbom i učešćem u ofanzivi na Kozari. Bliža neprijateljeva uporišta bila su; Gлина sa oko 1.800 i Topusko sa oko 1.400 ustaša, domobrana i žandara.

Napad koji je počeo 14. decembra 1942. izvršila je 15. brigada, a 4. i 5. brigada bile su na osiguranju prema željezničkoj stanici Topusko, mjestu Topusko i Glini. Poslije uporne borbe, koja je trajala 27 sati, neprijatelj je savladan, pošto su 4. i 5. brigada odbile njegove pokušaje da se iz Gline i Topuskog probiju do svoje napadnute posade u Čemernici.

U ovoj borbi neprijatelj je imao više od 40 mrtvih i ranjenih, a zarobljeno je 65 domobrana, dok su ostali uspjeli da se, koristeći noć, probiju u pravcu Gline. Naše jedinice imale su 13 mrtvih, 22 teže i 19 lakše ranjenih. Zaplijenjen je laki minobacač, 3 puškomitraljeza, 3 automata, 50 pušaka i druge opreme. Poslije zauzimanja Čemernice,

⁹¹ Isto, str. 121.

⁹² Isto.

jedinice 8. divizije otpočele su 16. decembra napad na neprijatelja na željezničkoj stanici Topusko.⁹³

Istoga dana kada je otpočeo napad na neprijatelja na željezničkoj stanici Topusko, Štab 1. korpusa obaviještava Štab 8. divizije da se u Petrinji spremo oko 1.000 ustaša i legionara, a u Glini i Topuskom oko 3.000, za napad na Bihać. Na osnovu ovih podataka 8. divizija je dobila zadatku da drži cestu Topusko—Velika Kladuša, a 7. divizija pravac Glina—Klasnić—Žirovac—Dvor na Uni. Naknadnim naređenjem Štaba korpusa, 7. divizija je produžila svoja ofanzivna dejstva, a na zatvaranje pravca Glina—Obijaj—Vrnograč—Cazin, upućena je 15. brigada 8. divizije u rejon sela Obijaj.

Izvršavajući ovo naređenje, Štab 8. divizije je, uz saglasnost Štaba korpusa, obustavio napad na željezničku stanicu Topusko i 4. brigadu uputio u rejon sela Crevarska Strana radi pripreme za odlazak u Žumberak (prema ranijem naređenju Štaba korpusa), a 5. i 15. brigada povučene su radi pripreme jedinica za dejstva na cesti Topusko—Velika Kladuša.⁹⁴

Ukupno, u akcijama za razbijanje i likvidiranje neprijateljevih uporišta na desnoj obali rijeke Kupe i u Cementici, zarobljena su 4 neprijateljeva oficira, liječnik, 4 ustaše i 345 domobrana, a poginulo je i ranjeno 65 neprijateljskih vojnika. Jedinice 8. divizije imale su 45 mrtvih i 107 ranjenih. Zaplijenjen je top sa granatama, 18 puškomitrailjeza, 12 automata, oko 100.000 metaka, 300 ručnih bombi, 20 nagaznih mina i druge opreme.⁹⁵ Sem neprijateljeve posade u Topuskom, Kordun je bio oslobođena teritorija.

Nakon oslobođenja mjesta i sela na desnoj obali Kupe, na sjevernom dijelu Korduna, te poslije oslobođenja Ličke Jesenice i Saborskog na južnim granicama Korduna i Like, slobodna teritorija Korduna protezala se od rijeke Kupe sve do Plaškog i Vrhovina u Lici. Ovim uspjesima povezana je oslobođena teritorija Korduna sa slobodnim teritorijem Like, Banije, Gorskog Kotara i Pokuplja. Uspostavljene su čvršće veze sa partizanskim jedinicama na Žumberku, Kalniku i Gorskom kotaru, a Štabu 1. korpusa NOV Hrvatske olakšano je komandovanje jedinicama i održavanje veza sa susjednim jedinicama.

Borbe u Baniji

Na operacijskom sektoru 7. divizije, početkom decembra 1942. godine, neprijateljeve snage bile su raspoređene jednim dijelom po svojim stalnim garnizonima, kao odbrana gradova, a drugim dijelom kao pokretne bojne i zdrugovi, te posade na željezničkim prugama. Sa ovakvim rasporedom neprijatelj je obezbijedivao glavne komunikacije, pravce i veze i izvodio napade protiv partizana.

^{II} Isto, str. 137, 156, 216.

⁴ Arhiv VII, k. 102, f. 3, dok. 41.

³ Zbornik, tom 5, knj. 10, str. 213.

Raspored ovih snaga bio je slijedeći: Gлина oko 2.600, Petrinja oko 600, Sisak oko 420, Sunja 130, Dubica 120, Kostajnica 1.000 i Dvor na Uni oko 1.000 Nijemaca, ustaša i domobrana, kao posadne jedinice. Pokretne jedinice nalazile su se u selima Kukuruzani oko 500, Majur oko 500, Divuša oko 600, Graberje (kod Gline) oko 600, Hrastovica oko 300 i Čuntić oko 120 ustaša i domobrana. Na željezničkim prugama neprijateljeve manje posade bile su: Mošćenica, Blinjski Kut, Šaš, Majur, vijadukt (između Kostajnice i Volinje), Rovine, Volinja i most na Uni. Računalo se da je na ovom sektoru bilo ukupno oko 8.000 neprijateljevih vojnika.⁹⁶

Ovakav raspored neprijateljevih jedinica stvarao je mogućnost jedinicama 7. divizije da ih po dijelovima napadaju, što će se i iskoristiti u ofanzivnim dejstvima 7. divizije u toku decembra 1942. i januara 1943. godine.

Poslije neuspjelog napada na neprijatelja u Dvoru na Uni, jedinice 7. divizije su se povukle na odmor i sređivanje u selima Gage, Trgovi, Rujevac i Stupnica, sjeverozapadno od Dvora na Uni, oko 15 km. Tu je divizija ostala do 5. decembra, a tada se, radi izvođenja novih akcija, prebacila na sektor južno od Siska i Petrinje i smjestila u selima Dodoši, Pastuša, Borojevići i Mečenčani.

Na osnovu prikupljenih podataka, procjene situacije i stanja kod neprijatelja, Štab 7. divizije je odlučio da napadne neprijateljeve posade u selima Kukuruzari i Kostajnički Majur, sjeverno od Kostajnice, gdje se nalazilo oko 1.000 neprijateljevih vojnika. Napad je bio planiran za 8. decembar 1942, međutim, jedna satnija iz bojne 2. gorskog zdruga, koja se nalazila u selu Kukuruzari, pošla je 7. decembra u nasilno izviđanje prema selu Mečenčani, gde je došlo do borbe sa jedinicama 8. brigade. Sa više ranjenih domobrana satnija se morala povući u polazni rejon. Sutradan, 8. decembra, cijela bojna sa 4 tenka napala je jedinice 7. divizije, ali i ovoga puta neprijatelj se vratio sa 5 mrtvih i više ranjenih. Naše jedinice, nenaviknute na borbu sa tenkovima, imale su 3 mrtva i 11 ranjenih.

Budući da se neprijatelj iz sela Kukuruzari angažovao u borbi sa jedinicama 8. brigade, to je oslabila budnost kod neprijateljeve posade u Kostajničkom Majuru, jer se nalazila iza svojih snaga, koje su bile u borbi. To je iskoristio Štab 7. divizije i sa 7. brigadom, 8. decembra, izvršio napad na neprijatelja u Kostajničkom Majuru, koji je bio snažno utvrđen. Napad je uspio bez vlastitih gubitaka, a zarobljeno je 40 domobrana sa 50 pušaka, 2 teška i 2 puškomitrailjeza, dva sanduka ručnih bombi, oko 30.000 metaka i druge opreme.

Koristeći ove uspjehe, 7. divizija je produžila svoju aktivnost i noću 9/10. decembra izvela diverziju na pruzi Sunja — Sisak. Sa osiguranjem od strane 7. brigade, 8. brigada je porušila prugu na koju je naišao teretni voz sa 4 vagona graška, vagonom kukuruza, 5 vagona rude za staklo i 4 aviona u djelovima. Cijela kompozicija od 20 vagona je zapaljena.

⁹⁶ Isto, str. 125.
⁹⁷ Isto, str. 147.

Radi odbacivanja snaga 7. divizije od željezničke pruge Kostajnica — Sunja — Sisak, neprijatelj je koncentrisao jače snage, oko tri bojne sa pravca Dvora i bojnu iz sela Kukuruzara, i napao 10. decembra jedinice 7. divizije s leda i bočno. Da ne bi vodili frontalnu borbu, Štab 7. divizije ostavio je prema neprijatelju slabije zadržavajuće snage, a sa glavnim snagama povukao se u rejon sela Dodići, Tremušnjak, Šušnjar i Grabovac, sa orijentacijom dejstva prema Glini i Petrinji.

Nakon izviđanja i prikupljanja podataka, Štab 7. divizije odlučio se za napad na neprijatelja, jačine jedne bojne, koji je držao komunikaciju Gora — Glina. Za napad na neprijatelja u selima Gora, Kihalac i Prekopa određena je 8. brigada, a za napad na sela Graberje i Marinbrod — 7. brigada.

Napad, koji je prema planu izведен 14. decembra bio je napad u prazno, osim na Gore, jer je neprijatelj toga dana napustio navedena sela i otisao preko Gline i Bućice u pravcu Cemernice u pomoć snagama koje je napadala 8. divizija. Nastavljen je napad na ustaše u Gorama gdje su pružili žilav i organizovan otpor. No, i pored toga, jedinice 7. divizije uspjele su zauzeti sva utvrđena mjesto osim žandarmerijske stanice. Gubici neprijatelja nisu poznati, a jedinice su imale 2 mrtva i 16 ranjenih. Zarobljeni su 3 ustaše, 2 žandara, 22 domobrana i 1 lječnik, a zaplijenjeno je 95 pušaka, puškomitrailjez, 2 automata, sanduk ručnih bombi, 6.000 metaka, 2 telefonske centrale sa 6 telefona i druga oprema.⁹⁸

Radi obmane i iznenadenja neprijatelja, naše su jedinice često i brzo menjale svoje napadne objekte. Tako je to radila i 7. divizija. Samo što je postigla uspjeh u Kostajničkom Majuru i tu privukla nove neprijateljeve snage, odmah se prebacila prema Glini i Petrinji, a zatim se poslije napada u Gorama, brzim maršem uputila se na prugu Kostajnica—Dvor na Uni, gdje je stigla u toku 16. decembra 1942. godine.

Po dolasku na taj teren, Štab 7. divizije dobio je obavještenja o neprijateljevim snagama od simpatizera sa terena i iz redova domobrana. Na osnovu prikupljenih podataka, Štab divizije je donio odluku da se napad izvrši na neprijateljevu posadu, jačine jedne satnije u Rovinama, na posadu jačine takođe jedne satnije na željezničkoj stanici Volinja i na željezničke vijadukte čuvane sa 40 avijatičara.

Napad je izведен sa 7. i 8. brigadom noću 16/17. decembra. Bila su to jaka neprijateljeva utvrđenja koja su se mogla razbiti samo teškim naoružanjem, ili uz pomoć iznutra, što se dogodilo u ovom slučaju. Bunkeri kod vijadukta osvojeni su na prepad uz pomoć simpatizera u neprijateljevim redovima. Prerana eksplozija na jednom vijaduktu onemogućila je postizanje iznenadenja u napadu na Volinju i Rovine. Kod Volinje su likvidirani samo vanjski bunkeri sa svim uporištima osim jedne utvrđene kuće. Zbog nepostignutog iznenadenja i jednovremenog napada na sva tri uporišta, napad na Rovine nije ni forsiran.

Neprijatelj je u ovoj akciji imao oko 15 mrtvih, a naše jedinice 6 mrtvih i 25 ranjenih. Zarobljeno je 35 avijatičara, 30 domobrana i 7

⁹⁸ Isto, str. 236.

željezničara, a zaplijenjeno 5 puškomitrailjeza, 2 automata, 56 pušaka, 4 sanduka ručnih bombi, 12.500 metaka i druge, opreme.

Nakon ove akcije, kod Volinje, dve brigade 7. divizije vratile su se na sređivanje južno od Petrinje, gdje su bile i pre napada na Kostajnički Majur, 8. decembra 1942. godine.

Po dolasku na ovaj sektor, a na osnovu prikupljenih podataka o aktivnosti i kretanju neprijatelja na komunikacijama, Štab 7. divizije je odlučio da noću 20/21. decembra izvrši napad na voz kod Blinjskog Kuta. Uz osiguranje 7. brigade, 8. brigada je, zaustavivši voz, zarobila 130 domobrana, a poginulo je 30 ustaša i 6 Nijemaca. Naše jedinice imale su 5 mrtvih i 5 ranjenih. Uništene su dvije lokomotive i 40 vagona.¹⁰⁰ Zarobljeni domobrani, kao što se to činilo i ranije, presvučeni su, nahranjeni i pušteni kućama, dok je zarobljeđeni ustaški dopukovnik Gredelj, vojni izaslanik NDH u Italiji, pri sprovođenju za Komandu vojnog područja uspio pobjeći. Jedan od boraca — pratilaca, zbog nebudnosti i za primjer drugima, osuđen je i strijeljan. Bilo je to prvo javno strijeljanje u Baniji.¹⁰¹

Poslije akcije na voz, kod Blinjskog Kuta, 7. divizija (njena 7. brigada) izvela je 24. decembra i drugu uspješnu akciju na neprijateljevu posadu u Kostajničkom Majuru. Tom prilikom zarobljeno je 60 domobrana sa 60 pušaka, 4 teška mitraljeza i druga oprema.¹⁰²

Nakon uspješno izvedenih akcija na pruzi Dvor na Uni — Kostajnica — Sunja — Sisak, kao i na komunikaciji Glina — Petrinja, jedinice 7. divizije povukle su se radi pripreme za nove zadatke u polazne rejone pre napada na voz i Kostajnički Majur.

Krajem decembra 1942. 7. divizija je dobila i svoju treću brigadu. Bila je to 16. NO brigada Hrvatske, koja je formirana naredbom Štaba 1. korpusa NOV Hrvatske od 31. decembra 1942. godine. U njen sastav ušao je 4. bataljon 7. brigade, 2. bataljon 8. brigade i 2. bataljon 15. brigade (ranije bio u 1. brigadi Hrvatske). Prvi komandant brigade bio je Vojko Hokšterer, politički komesar Uroš Slijepčević, zamjenik komandanta Rade Milojević i zamjenik političkog komesara Milan Stanić. Sa formiranjem ove brigade i formalno je izšla 13. proleterska brigada iz sastava 7. divizije i ušla u sastav 2. operativne zone Hrvatske.¹⁰³

Jednomjesečni rezultati Korpusa

Za nešto više od mjesec dana postojanja, tj. od 22. novembra do 30. decembra 1942. godine, jedinice Korpusa postigle su slijedeće rezultate: zarobljeno je oko 890, ubijeno oko 740 i ranjeno oko 385 neprijateljevih vojnika i oficira. Jedinice Korpusa imale su 191 mrtvog i 534 ranjenih boraca i stariješina. Zaplijenjeno je: 441 puška, 16

⁹⁹ Isto, str. 237 i 250.

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Ljuban Đurić, *7. banjška brigada »Vasilj Gaćeša«*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981, str. 88.

¹⁰² Zbornik, tom 5, knj. 10, str. 311 i 313.

¹⁰³ Arhiv VII, k. 719, f. 5, dok. 5

automata (šmajsera), 31 puškomitrailjez, 10 teških mitraljeza, 2 laka i 1 teški minobacač, 2 topa, oko 200.000 metaka, 8 sanduka ručnih bombi, više sanduka granata i mina za minobacače, 1 radio-stanica, 2 telefonske centrale sa 6 telefona, a uništeno je: 2 tenka, 1 blindirani automobil, 1 avion i 4 u dijelovima, 3 lokomotive i 60 vagona, oko 2.000 metara pruge i 1 vijadukt.

Izvršavajući naređenje Vrhovnog štaba o ofanzivnim dejstvima, ka periferijama centralne slobodne teritorije, jedinice 1. korpusa NOV Hrvatske postigle su znatne vojničke i političke uspjehe. U svojim prvim akcijama formirane divizije i korpsi pokazali su na djelu njihovu opravdanost, značaj i mogućnost izvođenja većih i složenijih operacija, odnosno opravdanost i dalekovidost Titove odluke o njihovom formiranju.

Iako su divizije djelovale odvojeno (Banija, Kordun, Lika), ali pod jedinstvenom komandom Štaba 1. korpusa, one su, svaka na svom sektoru postigle znatne uspjehe. Sa brigadama pod komandom Štaba divizije, za razliku od ranijih odvojenih brigadnih dejstava, sada su stvorene jače združene jedinice sa kojima se moglo dejstvovati na glavnim neprijatelj evim komunikacijama i u blizini jakih neprijateljevih garnizona.

Za mjesec dana borbi, sa oslobođenjem Skakavca, Banskog Kovacevca, Lasinja, i Čemernice (osim Topuskog) u Kordunu i Udbine i drugih mjesta u Lici, ne samo da je sačuvana, već i proširena slobodna teritorija. Pored znatnih vojničkih, postignuti su i veliki politički uspjesi. Osim toga na osnovu septembarske naredbe Vrhovnog štaba narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije u decembru 1942. nakon tromjesečnih priprema provedeni su prvi izbori za seoske, općinske i kotarske narodnooslobodilačke odbore na oslobođenom teritoriju Korduna. Rad organa narodne vlasti i drugih organizacija NOP-a došao je do punog izražaja. Ovi izbori u punoj mjeri iskazali su jedinstvo vojske i naroda, pozadine i fronta. Sa jačim združenim jedinicama i borci su se osjećali samopouzdaniji, a narod se još više uvjeroio u snagu partizanskih jedinica, posebno u mjestima gdje su se partizani prvi put pojavili, sa čime se širio NOP i postizana uvjerenja u pravilnost linije koju je vodila KPJ na čelu sa Titom.

Sa stanjem na dan 8. decembra 1942. Korpus je imao po spisku 8.486 (od čega 288 žena), bez 9. brigade 6. divizije, u rashodu 1.748 i na licu 6.738 boraca i starješina, a od naoružanja: 5.247 pušaka, 26 automata, 408 pištolja, 245 puškomitrailjeza, 55 teških mitraljeza, 10 lakih i 7 teških minobacača i 10 topova raznih kalibara.¹⁰⁴

Krajem decembra 1942. godine pod operativnu komandu Štaba 1. korpusa NOVH stavljeni su lički, kordunaški i banijski NOP odredi, koji su tada bili pod komandom Glavnog štaba Hrvatske. Za vrijeme borbi jedinice ovih odreda stavljene su pod komandu Štaba divizije koja dejstvuje na njihovom terenu i u tom slučaju predstavnik odreda nalazio se u Štabu divizije.¹⁰⁵

Borbena dejstva Korpusa uoči četvrte neprijateljeve ofanzive

Pošto je Kordun bio oslobođen, Štab 1. korpusa NOV Hrvatske prihvatio je prijedlog Štaba 8. kordunaške divizije da sa 5. i 15. brigadom kreće u sjeverozapadni dio Like — sektor Saborski — Lička Jesenica — Plaški, radi likvidacije tamošnjih neprijateljevih snaga. Četvrta brigada upućena je preko Perjasice, rijeke Mrežnice, Bosiljeva, rijeke Kupe i Slovenije u Žumberak, s ciljem da se zajedno sa 13. proleterskom brigadom i u sudejstvu sa slovenačkim partizanskim jedinicama razviju veća borbena dejstva, proširi slobodna teritorija (gdje se nalazio Štab 2. operativne zone), ojača i razvije NOP u neposrednoj blizini Zagreba i Karlovca.

Odlaskom 8. divizije sa Korduna, Štab 1. korpusa naredio je Stabu Banjanskog NOP odreda da se koncentriše oko Kamenskog mosta i sprečava neprijateljev pokret iz Gline i Topuskog, Kordunaškom NOP odredu da vrši obezbjeđenje slobodne teritorije sa linije Lasinja, Skakavac, Karlovac, a novoformiranu 16. brigadu 7. divizije uputio na sektor sela Krstinja, Prisjeka i Klokoč.¹⁰⁶ Šesta divizija se nalazila na pruzi Gospić — Gračac, od Vrebca do Bruvna, a dva bataljona Ličkog NOP odreda južno od Srba, dok se 7. divizija (sa dve brigade) nalazila prema neprijatelju na pruzi Sisak — Sunja — Kostajnica.

Na sektoru predviđenih dejstava 5. i 15. brigade 8. divizije bilo je oko 2.325 neprijateljevih vojnika, od kojih oko 1.540 Talijana, 600 četnika i 185 domobrana i žandara. Plaščansku dolinu i željezničku stanicu Lička Jesenica držali su 1. bataljon 1. pješadijskog puka divizije »RE«, 1. bataljona 121. pješadijskog puka divizije »Macerata« i 8. baterija 57. artiljerijskog puka divizije »Lombardia« sa oko 100 četnika. U selu Blata bilo je oko 100 četnika i 140 Talijana, a u Ličkoj Jesenici oko 200 četnika, dok se u Saborskem nalazilo oko 185 domobrana i žandara.

Sa likvidiranjem ovih neprijateljevih snaga proširila bi se i bolje povezala slobodna teritorija Korduna, Like i Gorskih kotara. Stoga je Glavni štab Hrvatske naredio, 1. januara 1943, Štabu 5. operativne zone da na sektor Plaškog uputi svoju 6. i 14. primorsko-goransku brigadu. Brigade su stigle do 10. januara (osim jednog bataljona 14. brigade) i stavljene pod komandu Staba 8. divizije. Sa 5. i 15. brigadom Stab 8. divizije krenuo je u napad na neprijatelja u Saborskem i Ličkoj Jesenici, a 6. i 14. brigada rušile su prugu Plaški—Josipdol i vezivale neprijateljeve snage za sebe.

Na neprijateljeve snage u Saborskem napad je izvela 5. brigada, noću 5/6. januara, a 15. brigada je bila na osiguranju. Zarobljena su 24 domobrana i žandara, dok su se ostali, presvućeni u civilna odijela i koristeći noć, maglu i nevrijeme, uspjeli izvući i pobjeći. Zaplijenjen je 1 puškomitraljez, 31 puška, oko 7.000 metaka i druga oprema. Brigada je imala 2 mrtva i 6 ranjenih.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Arhiv VII, k. 418, f. 1, dok. 21 i 22.

¹⁰⁷ Zbornik, tom 5, knj. 11, str. 50, 78, 419.

Poslije zauzimanja Saborskog, jedinice 5. i 15. brigade, sa dijelovima Kordunaškog NOP odreda i oko 100 civila, izvršile su noću 7/8. januara diverziju na pruzi Blata—Lička Jesenica i tom prilikom onesposobili oko 12 km pruge i prekopali cestu na više mjesta. Za to vrijeme četnici su napali naše slabije snage u rejonu Saborskog, ali su odbijeni i nastavljeno je njihovo gonjenje u pravcu Ličke Jesenice. Stvorivši tako blokadu oko četnika u Ličkoj Jesenici, na njih je izvršen napad 11. januara, u 6 sati ujutru. Četnici su pružali otpor sve dok je trajala magla, a zatim, poslije uspješnog dejstva artiljerije, počeli su bježati iz svojih utvrđenja. Zaplijenjeno je 7 teških i 6 puškomitrailjeza, 5 lakih minobacača sa oko 100 mina, 253 puške i oko 30.000 metaka. Zarobljeno je oko 200 četnika, 50 ih je poginulo i oko 30 ranjeno, dok su ostali uspjeli pobjeći. Jedinice 8. divizije imale su 1 mrtvog, 9 ranjenih i više promrzlih. Sutradan, 12. januara, neprijatelj je bombardovao Saborski. Tada je ubijeno 14 i ranjeno oko 18 četnika i naša dva druga.

Nakon zauzimanja Saborskog i Ličkih Jesenica, 8. divizija trebalo je da zajedno sa 6. i 14. primorsko-goranskom brigadom likvidira, neprijatelja i u Plaščanskoj dolini. Međutim, pošto se odustalo od ovog plana, to je prema naređenju Štaba 1. korpusa NOVH, 5. brigada upućena prema Karlovcu, 15. brigada prema Saborskem, 14. brigada (sa dva bataljona) na sektor sela Tržić i Tobolić, sa orientacijom prema Plaškom i Ogulinu i 6. brigada prema Slunju.

Istovremeno, kada su jedinice 8. divizije napale četnike u Ličkoj Jesenici, 11. januara, 16. banjiska brigada i jedan bataljon Kordunaškog NOP odreda izvršili su, prema naređenju štaba korpusa, napad na neprijateljevu posadu u selu Barilović (10 km južno od Karlovca). Iako se uspjelo ući u samo mjesto i zauzeti žandarmerijsku stanicu, napad nije uspio zbog slabog pritiska i nesnalaženja naših jedinica. Zarobljena su dvojica ustaša sa 3 puške, a naše jedinice imale su 1 mrtvog i 4 ranjena. Poslije ove neuspjele akcije, 16. brigada je 15. januara upućena u Baniju, u sastav svoje 7. divizije.

Početkom januara 1943. godine neprijatelj je počeo sa realizacijom priprema za tzv. četvrtu ofanzivu. Prvi izvještaj o tome uputio je Štabu 1. korpusa Štab 7. banjiske divizije. U izveštaju je, pored ostalog, rečeno da se neprijatelj grupiše u selima pored pruge Sisak—Sunja—Dubica i Sunja —Kostajnica i da najavljuje ofanzivu na oslobođeni teritorij u pravcu Bihaća oko 10. januara. Bila je to njemačka 369. legionarska divizija, formirana u Njemačkoj od ljudstva prisilno regрутovanog u NDH. Ujedno je Štab divizije tražio da im se uputi i njihova 16. brigada, što je učinjeno 15. januara.¹⁰⁹

Na osnovu tog izvještaja i drugih primljenih podataka, Štab 1. korpusa obaviještava Štab 7. divizije o eventualnoj neprijateljevoj ofanzivi na oslobođeni teritorij i da sa svojim jedinicama i jedinicama Banjiskog NOP odreda zatvara pravce od Gline, Petrinje i Kostajnice. Ujedno ga upoznaje da će 6. lička divizija zatvarati pravce južnog dijela

¹⁰⁹ Zbornik, tom 5, knj. 11, str. 160.
Isto, str. 12.

Like, a da će se 8. kordunaška divizija (bez 1. brigade koja se tada nalazila na Žumberku) nalaziti na putu prema Karlovcu i Ogulinu.¹¹⁰

I pored loših vremenskih uslova i grupisanja jačina neprijateljevih snaga, ni 7. divizija nije mirovala. Ona je noću 3/4. januara na pruzi između Blinjskog Kuta i sela Komareva, sačekala voz od 63 vagona u kojima je bilo oko 130 legionara njemačke 369. divizije i artiljerijska municija. Neprijatelj je imao oko 52 mrtva, među kojima 2 njemačka oficira i 18 podoficira, a zarobljena su 73 legionara. Jedinice divizije imale su 5 mrtvih i 15 ranjenih. Zaplijenjeno je 488 artiljerijskih granata, 5 teških i 3 puškomitrailjeza, kao i druge opreme.¹¹¹

Poslije ove akcije, 7. divizija je izvela i drugu uspješnu akciju, noću 15/16. januara, na neprijatelja — legionare, u selima Blinja i Bijelnik (na komunikaciji Petrinja-Kostajnica). Zarobljeno je 35, a ubijeno 30—40 legionara, dok su se ostali razbijezali. Zaplijenjeno je 80—100 pušaka, 1 teški i 8 puškomitrailjeza, 2 pt topa, 3 minobacača, 30—35.000 metaka, 40 konja i druga oprema. U to vrijeme u Dvor na Uni stiglo je oko 500, a u Kostajnicu oko 700 vojnika 714. njemačke pješadijske divizije. Na liniji Zagreb—Karlovac, pristizale su jedinice 7. SS divizije »Princ Eugen«.¹¹²

Na jugu Like, 6. lička divizija, koja je dejstvovala na pruzi Gospić—Knin, izvršila je noću 15/16. januara (u prisustvu komandanta Korpusa Ivana Gošnjaka) napad na neprijateljevo uporište u Gračacu, gdje se nalazilo oko 600 četnika i oko 300 Talijana iz 151. pješadijskog puka divizije »Sasari«. Napad su izvele 1. i 2. brigada, dok je 9. brigada bila na osiguranju i vršila fingirani napad na neprijatelja u Lovincu. Iako je 4. bataljon 2. brigade uspio da se ubaci u centar grada, gde je vodio cijelodnevnu borbu, napad se zbog velike poplave, od kiše i snijega koji se otapao, morao prekinuti i jedinice izvući na ranije položaje. O prekidu ove akcije, u depeši komandanta Gošnjaka Štabu 1. korpusa, pored ostalog, kaže se: »Akciju smo morali prekinuti uslijed nevremena. U dolini Gračaca padala je kiša, pa uslijed naglog topljenja snijega nastupila poplava. Kiša je počela padati kad je pokret bio izvršen, dva bataljona sa juga gazili su do pasa vodu...«^m

O jačini ove borbe govore i podaci o ljudskim gubicima. Jedinice divizije (uglavnom 4. bataljona 2. brigade) imale su 40 poginulih, 67 ranjenih, 57 nestalih i 2 utopljena (166), a neprijatelj je imao oko 212 mrtvih, 115 zarobljenih i nepoznat broj ranjenih. Zaplijenjeno je 185 pušaka, 2 teška i 1 puškomitrailjez, 1 laki minobacač i druga oprema. Izgubljeno je 7 puškomitrailjeza, 2 laka minobacača i 84 puške.

Na sektoru Žumberka, u Krašiću, 4. brigada 8. divizije i 13. proleterska brigada likvidirale su i zarobile, 2. januara 33. i dvije satnije 35. ustaške bojne. Ubijeno je oko 200, a zarobljeno oko 300 ustaša.

¹¹⁰ Isto, str. 121.

¹¹¹ Isto, str. 73 i 95.

¹¹² Isto, str. 154, 164 i 147.

!

¹¹³ Isto.

¹¹⁴ Isto, str. 147 i 272.

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA GLAVNOG ŠTABA HRVATSKE OD 4. JANUARA 1942.

JEDINICA	Brojno stanje						Naoružanje						
	Po spisku		U rashodu		Na licu		Pusaka	J Puškomitrailjeza	Teških mitraljeza	1 Topova	Minobacača	Pištolja	Ručnih bombi
	Muški	Ženski	3 xn i	Ženski	Muški	fm							
1. korpus NOVH	9819	348	1742	29	8077	319	6480	275	57	10	20	481	431
2. operativna zona	1243				1243		983	49	6		2	101	323
3. operativna zona	2692		588		2104		1456	35		1		140	590
4. operativna zona	650												
5. operativna zona	1853	61	210	8	1643	53	1480	56	13	1	3	159	507
Banijski, Lički, Kordunaški NOPO	2040				2040		1721	37	5			122	788
Straža pri GSH	40		5		35		33	2				2	
UKUPNO :	18337	409	2545	37	15142	372	12153	454	81	12	25	1005	2639

Napomena: Nije unijeto naoružanje 4. operativne zone. — Nisu unijeta brojna stanja komandi vojnih područja. — 5. operativna zona raspolaže sa još 550 partizana. — Nije unijeto naoružanje Sremskog odreda. U brojnom stanju 3. op. zone stoji da 3. odred (Sremski) raspolaže sa 802 naoružana i 112 nenaoružanih ljudi. — U brojnim stanjima 2. i 3. op. zone i odreda nijesu odvojeni muškarci od žena, sem toga u 2. zoni i odredima nije izraženo koliko ima boraca u rashodu. — Brojno stanje 1. korpusa datira od 21. XII 1942, 2. op. zone (nema datuma), 3. op. zone od 10. XI 1942, 5. op. zone od 27. XII 1942. i 10. XII 1942.

Jedinice su imale 29 mrtvih i 41 ranjenog. Zaplijenjeno je 400 pušaka, 7 teških i 10 puškomitrailjeza, 2 minobacača, oko 30.000 metaka i druga oprema. Bila je to jedna od do tada uspješnijih akcija 1. korpusa i veliki ne samo vojnički, već i politički uspjeh u redovima hrvatskog naroda. Stvaranjem nove slobodne teritorije, pored već formiranog Žumberačko-pokupske vojnog područja sa komandama mjesta, uspostavljeni su novi narodnooslobodilački odbori, organizacije KPH i druge društveno-političke organizacije. Stvoreni su uslovi i mogućnosti za daljnje jačanje i širenje NOB-a, u neposrednoj blizini Zagreba i Karlovca.¹¹⁵

Poslije akcije na neprijatelja u Krašiću, odlukom Glavnog štaba Hrvatske, od 4. januara, 13. proleterska brigada izšla je iz sastava 1. korpusa i potpala pod komandu 2. operativne zone Hrvatske.¹¹⁶

Paralelno sa formiranjem i jačanjem partizanskih jedinica, pod rukovodstvom KPH razvijale su se i jačale i sve druge organizacije i društvene funkcije potrebne za život i rad stanovništva i vojske: organi narodne vlasti — narodnooslobodilački odbori, organizacija antifašističkog fronta žena, organizacija narodnog fronta, omladine i pionira, kao i komande vojnih područja - Ličko, Kordunaško, Banijsko i Žumberačko sa pozadinskim jedinicama i ustancima.

Kordunaško vojno područje krajem jeseni 1942. godine formiralo je u svim većim mjestima komande mjesta koje su bile od velike koristi u lancu vojnoteritorijalnih organa na Kordunu. Izgrađeni su brojni magacini, osnovane mnoge radionice, kožare, sušionice, pilane, stavljeni u pogon mnogi mlinovi, proširena mreža bolničkih kapaciteta, podignute telefonske linije, pa je tako sistem vojnoteritorijalnih organa na Kordunu mogao uspješno da funkcioniše u pozadini, da efikasno potpomaže operativne jedinice i pruža veliku materijalnu i političku pomoć narodnooslobodilačkim odborima, organizacijama SKOJ-a i antifašističkog fronta žena. Gotovo isto tako stanje i organizovanost vojnoteritorijalnih organa bila je i na teritoriji Banije, Like i djelova Cazinske krajine.

BORBENA DEJSTVA 1. KORPUSA NOVH U ČETVRTOJ NEPRIJATELJEVOJ OFANZIVI

Plan i raspored neprijateljevih snaga

Poslije velikih poraza na istočnom frontu, kod Staljingrada i u Africi kod El-Alameina, njemačka Vrhovna komanda je računala da će angloamerikanci izvršiti invaziju na Balkan, zbog čega mu je posvetila i određenu pažnju. Da bi se Balkan sačuvao pošlo se od toga da prvo treba uništiti NOV Jugoslavije, koja bi, prema Hitlerovoj procjeni, u slučaju invazije na Balkanu mogla ugroziti najvažnije

¹¹⁵ Isto, str. 7 i 62.

¹¹⁶ Isto, str. 41.

komunikacije, i njemačko-italijanskim snagama nanijeti najjače udarce i time ugroziti postojanje jugoistočnog fronta.

U vezi s tim počeli su i prvi dogovori i sastanci radi preduzimanja operacije sa kojom bi se u toku zime, januar-april 1943. godine, uništila glavnina snaga NOVJ. Prvi takav sastanak održan je 18-19. decembra 1942. godine u Hitlerovom glavnom stalu u Rastenburgu, kojem su pored Hitlera prisustvovali načelnici generalštabova i ministri inostranih poslova Njemačke i Italije, gdje je postignut sporazum o preduzimanju zimskih operacija. Prema potignutom sporazumu, ofanzivu je trebalo izvesti u nekoliko etapa. Prvo je trebalo uništiti partizanske snage u Titovoj državi (naziv prema njemačkim dokumentima), a zatim u ostalim dijelovima NDH.

Detaljizacija izvođenja plana ove operacije, poznata kao četvrta neprijateljska ofanziva, povjerena je generalu A. Lelu, koji je na sastanku u Rimu, 3. januara 1943. godine, sa načelnikom italijanske Vrhovne komande utvrdio da se u okviru zimske ofanzive izvedu četiri operacije: Operacija »Weiss 1« (u daljem tekstu Vajs) sa kojom su se trebali uništiti partizani u sjeverozapadnom dijelu partizanske slobodne teritorije, tj. na prostoru Karlovac, Ogulin, Gospic, Bosanski Petrovac, Prijedor, Glina, s tim da Talijani istovremeno razoružaju četnike Draže Mihailovića u zapadnom djelu NDH, za koje se vjerovalo da će im u slučaju invazije saveznika na Balkan, pružiti pomoć i priključiti im se; sa operacijom »Vajs 2«; da se u nastavku prethodne operacije uniše partizani u jugoistočnom djelu slobodne teritorije, na prostoru Drvar, Glamoč, Livno, Jajce, Ključ, a sa operacijom »Vajs 3« — da talijanske snage razoružaju četnike Draže Mihailovića u Hercegovini i Dalmaciji, a potom i u Crnoj Gori. Međutim, do razoružanja četnika nije ni došlo, već su ih i Nijemci i Talijani koristili u borbi protiv snaga NOVJ.

Detaljnija razrada plana njemačko-talijanske i kvislinške zimske ofanzive »Vajs 1« izvršena je 9. januara 1943. godine u Zagrebu na sastanku generala Aleksandra Lera i generala Roate, komandanta 2. italijanske okupacione armije, a plana »Vajs 2« tek 8. februara 1943. godine u Beogradu.

Osnovna zamisao neprijatelja za ostvarenje plana zimske operacije bila je da se slobodna partizanska teritorija Korduna, Banije, Like i Bosanske Krajine presječe duž komunikacije Karlovac—Slunj—Bosanski Petrovac—Ključ, brzim prodorom motorizovanih dijelova dviju divizija od Karlovca i Sanskog Mosta u vremenu od 20. do 21. januara, a zatim da se oba prepolovljena dijela pročešljavaju koncentričnim nastupanjem njemačko-talijanskih i kvislinških snaga raspoređenih u polukrugu oko oslobođene teritorije, laganim tempom od 5 km na dan.

Za izvršenje planom postavljenih zadataka, za operaciju »Vajs 1«, u vezi osnovne zamisli, angažovane su slijedeće neprijateljeve jedinice: njemačke: 7. SS divizija »Princ Eugen«, 369. legionarska divizija, ojačana jednim pukom njemačke 187. divizije i 3. domobranskim gorskim zdrugom, 717. divizija ojačana 2. domobranskim gorskim zdrugom, kao i dijelovi 714. divizije. Sve ove snage bile su u korpusu »Kroatija« (formirana samo za ovu operaciju) pod komandom generala

Litersa. Jačina ovih snaga iznosila je oko 50.000 neprijateljevih vojnika. Italijanske: divizija »RE«, »Lombardia« i »Sassari« (preko 25.000 vojnika) ojačane sa četiri ustaško-domobranske bojne (31, 32, 34. ustaška i 2. lovačka domobraska bojna) i oko 2.000 četnika sa dijelovima divizije »Bergamo«. Ove snage bile su pod komandom generala Glorije, komandanta talijanskog 5. armijskog korpusa. Za avio-podršku određeno je oko 14 njemačkih, talijanskih i domobranksih eskadrila. Ukupna jačina neprijateljevih snaga bila je preko 90.000 vojnika.

Sastavni dio okupatorovih operacija bila je i prisilna mobilizacija i hvatanje ljudi sa partizanske slobodne teritorije i njihovo odvođenje na prisilni rad i u koncentracione logore u Njemačku i Italiju. U vezi s tim, Nijemci su u Donjoj Štajerskoj pripremali logor za prihvat oko 60.000 ljudi »zarobljenika«, a Talijani za oko 30.000 »zarobljenika«. U tom smislu izdane su i posebne instrukcije, a u uputstvu komande 5. talijanskog armijskog korpusa od 15. januara 1943. godine kaže se i slijedeće:

»U postupku prema stanovništvu i prema vlasništvu pridržavati se slijedećih načelnih pravila:

— svi oni koji budu uhvaćeni s oružjem u rukama ili bez oružja u zoni i u momentu kada se vodi borba, ima da budu odmah strijeljani;

— svi sposobni muškarci preko 15 godine biće internirani, bez obzira na rasu i vjeru, službu i zapošljenje; eventualne razlike u prilog sigurnih biće razmotrene docnije;

— sve kuće od kojih se može očekivati opasnost za naše trupe ili u kojima je pronađena municija ima da se zatvore¹¹⁷ (*oni su ih palili, a ne zatvarali — primjedba D.B.*)

Za vršenje postavljenog cilja i planiranih zadataka, jedinice koje su uzele učešće u operaciji »Vajs 1« — imale su slijedeći raspored i zadatak:

7. SS »Princ Eugen« divizija sastava 13. i 14. puk (po četiri bataljona), artiljerijski puk sa dva divizionala, izvidački bataljon, inžinjerski bataljon, protivtenkovski bataljon, PA divizion, konjički eskadron i jedinice za snabdijevanje — sa preko 20.000 vojnika, njemačke narodnosti iz Srema i Banata.¹¹⁸ U sastavu divizije bila je i 1. bojna (bataljon) 2. gorskog domobranskog zdruga. Ova divizija bila je iz rejona doline Zapadne Morave i Ibra gdje ju je smijenila 9. bugarska armija, i u vremenu od 6. do 15. januara prebačena je u rejon Zagreba, na prostor: Samobor—Kerestinac—Velika Gorica—Svesvete—Kraljevac.

Njeno prisustvo na ovome prostoru otkriveno je prvi putu noću 11/12. januara kada je 4. bataljon 4. kordunaške brigade izvršio napad na neprijatelja u Samoboru i zarobio sedam legionara. Glavni štab Hrvatske je cijenio da će ova neprijateljeva jedinica biti angažovana za ofanzivu na Žumberak, što je i bio cilj takvog njenog rasporeda.

¹¹⁷ Zbornik, tom 5, knj. 11, str. 403.
¹¹⁸ Isto, str. 353.

Zadatak 7. SS divizije bio je da iz rejona Karlovac, izvrši napad ujutro 20. januara i u toku prvog dana borbe sa jednim motorizovanim odredom izbije u Bihać, a drugim snagama u drežnik Grad, da ovlada komunikacijom Karlovac—Slunj—Bihać i time sprječi izvlačenje partizana sa Korduna i Banije prema Lici. Idućeg dana, 21. januara, da glavnim snagama nastupa prema Bosanskom Petrovcu i da se toga dana spoji u rejonu sela Vrtoče sa 717. divizijom iz pravca Sanskog Mosta, te da na taj način zauzme cestu Bihać—Bosanski Petrovac i presiječe slobodnu teritoriju na dva dijela, dok će s juga talijanska divizija »Sassari« odvojiti slobodnu teritoriju Bosne od Like.

Sedma SS divizija imala je zadatak da glavnim snagama iz Karlovca preko Slunja za 2 dana prodre u Bihać i razbije partizanske snage na tom pravcu, a pomoćnim iz rajona Gline i Pokupskeg da nastupa preko Petrove Gore i Velike Kladuše također ka Bihaću, sadejstvujući glavnim snagama koje su nastupale od Karlovca i jedinicama njemačke 369. legionarske divizije koja je nastupala od Siska i napadala preko Banije.

Prva motorizovana grupa glavne kolone, sastava: 2. bataljon 14. puka, dve motoizviđačke čete 13. i 14. puka, tenkovska četa sa 12 tenkova, motopionirska četa i PA četa, nastupala je glavnim pravcem divizije Karlovac—Krnjak—Slunj—Bihać. Druga, desnokrilna grupa, glavne kolone, sastava: 14. puk (bez 2. bataljona), ojačan sa 2. bataljonom 13. puka, vodom tenkovske čete divizije, artiljerijskim divizionom 7. artiljerijskog puka (baterija brdskih topova i dve baterije brdskih haubica), PA vodom, konjičkim vodom i pionirskom četom, nastupala je pravcem Karlovac—Barilović—Krnjak, a treća, levokrilna, konjička grupa, sastava: konjički eskadron divizije, dvije izviđačke konjičke čete 13. i 14. puka i pionirski konjički vod, nastupala je pravcem Karlovac—Vukmanić—Utinja—Vojnić—Slunj.

Pomoćna istočna kolona, sastava: 13. puk (bez 2. bataljona), ojačana sa 1. bojnom 2. gorskog domobranskog zdruga, jednim divizionom 7. artiljerijskog puka, dva voda tenkova, konjičkim vodom, sanitetskom četom i drugim snabdjevačkim jedinicama, nastupala je pravcem Pokupsko-Lasinja-Vrginmost-Petrova Gora. Zadatak ove kolone je bio da očisti Petrovu Goru, kao bazu partizanskih jedinica u Kordunu, a zatim preko Cetingrada da izbije u rejon Slunja i spoji se sa glavnim snagama radi općeg napada na Bihać.¹¹⁹

Lijevo od pomoćne kolone, preko Banije, nastupala je 369. divizija, a desno od glavne kolone pravcem Ogulin—Primišlje—Slunj, nastupala je grupa talijanske divizije »Lombardia«.

369. legionarska divizija sastava 370. i 369. puk (po tri bataljona), artiljerijski puk (tri diviziona), izviđački bataljon, inžinjerijski bataljon, bataljon PT lovaca, bataljon za vezu, ojačana 187. pukom (tri bataljona) 187. njemačke divizije, 3. gorskim domobranskim zdrugom, jednim artiljerijskim divizionom i specijalnom grupom za taktička izviđanja, sa ukupno oko 14.320 vojnika.¹²⁰

¹¹⁹ Isto, str. 120, 124, 148, 353 i 354.

¹²⁰ Zbornik, tom 4, knj. 10, dok. 236 i tom 5, knj. 11 i 12 — Operativni izveštaji iz toka operacija.

Odluka za formiranje ove divizije, zvane i »vražija« divizija, doneta je na sastanku Hitlera i Pavelića krajem oktobra 1942. godine, a formirana je krajem novembra iste godine sjeverno od Beča u Dollerscheim, od ostataka hrvatske legije potučene u SSSR-u i novoregrutovanog ljudstva, sa zadatkom da vrši napade na slobodnu partizansku teritoriju. Po formiranju je prebačena polovinom decembra 1942. godine u Zagreb, a zatim na prostor Sisak, Petrinja, Kostajnica—Hrvatska Dubica, Bosanska Krupa, radi pripreme i učešća u četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi. Divizija je imala oko 20.000 vojnika, a prema podacima iz vremena borbi u 4. ofanzivi imala je oko 14.320 vojnika,¹²¹ a sa ojačanim pukom 187. njemačke divizije oko 16.000 vojnika.

Sa koncentracijske prostorije 369. divizija imala je zadatak da sa početkom operacije »Vajs 1«, sa linije Petrinja—Novo Selo—Kostajnica—Volinja, frontalno čisti slobodnu teritoriju Banije, oslanjajući se desnim krilom, preko Gline i Vrnograča, na lijevo krilo 7. SS divizije, a lijevim krilom na rijeku Unu i jedinice 714. divizije, te sa temeljitim pročešljavanjem Šamarice nastupa preko Cazina u dolinu Une, od Ostrošca do Otoke, ka Bosanskoj Krupi. Po izbijanju na Unu da produži napad na Podgrmeč, u susret 717. diviziji iz Sanskog Mosta.

Za izvršenje ovog zadatka divizija je nastupala sa tri kolone: desnokrilna kolona, 369. puk, na pravcu Petrinja—Glina—Selište—Obijaj—Vrnograč i preko Cazina ka Ostrošcu; centralna kolona, 187. puk, sa linije Brnjeuška—Bačuga, pravcem nastupanja Zirovac—Bužim—Bosanska Krupa i lijeva kolona 370. puk, sa linije Volinja—D. Lovča—Begovići, preko Šamarice, pravcem Gvozdanska, Otoka, na rijeci Uni. Treći gorski domobranci zdrug imao je zadatak da po izbijanju glavnih snaga 369. divizije na rijeku Unu, ostaje, pročišćava i drži zauzetu teritoriju Banije.¹²²

Divizija »Lombardia«, iz Ogulina, formirala je grupu »Fabri«, sastava: 74. pješ. puk (bez jednog bataljona), 137. legija crnih košulja, jedna četa 73. puka, motorizovana četa i jedno pionirsko odeljenje, sa dvije napadne kolone: lijeva kolona (74. pješ. puk) nastupala je pravcem Ogulin—Tounj—Primišlje—Slunj, sa zadatkom da sadejstvujući desnom krilu 7. SS divizije, obezbijedi njen brži prodor ka Slunju i desna kolona (preostale jedinice grupe »Fabri«)¹²³ imala je zadatak da nastupajući pravcem Ogulin—Plaški—Saborski—Drežnik Grad, uspostavi front na liniji Blata—Slunj i na taj način presiječe odstupnicu partizanskih jedinica sa Korduna prema Lici. Grupa »Fabri« imala je oko 5.000 vojnika.

Divizija »RE«, sastava: 1. i 2. pješ. puk (bez 1 bat.), 151. pješ. puk (bez 1 bat.), jedan bataljon 152. pješ. puka, dvije čete tenkova, 23. divizijski artiljerijski puk, 13. divizijski minobacački bataljon i 38. pionirska četa — oko 12.000 vojnika u centru korpusnog rasporeda, nastupala je iz Otočca i Gospića, sa linije Vrhovine—Lički Osik—Raduč, sa tri napadne kolone.

¹²¹ Zbornik, tom 5, knj. 10, str. 293.

¹²² Zbornik, tom 5, knj. 11, str. 440.

¹²³ Ova grupa dobila je naziv po komandantu, generalu Umbertu Fabriju.

Lijeva ili sjeverna kolona (1. pješ. puk, jedan domobranski bataljon (bojna) i jedna tenkovska četa), nastupala je pravcem Vrhovine—Prijedor—Ličko Petrovo Selo—Bihać, u sadejstvu sa desnom kolonom grupe »Fabri«, koja je nastupala iz Ogulina, preko Plaškog ka Drežnik Gradu; centralna kolona (2. pješ. puk, bez 1 bat.), 31. ustaška bojna artiljerijsko-minobacački divizion, nastupala je pravcem Lički Osik—Bunić—Korenica, a desna, ili južna kolona (151. pješ. puk, bez 1 bat.), jedan bataljon 152. pješ. puk, 32. ustaška bojna, jedna četa tenkova i jedno pionirsko odjeljenje), pravcem Raduč—Udbina—Korenica. Preostale ustaško-domobranske jedinice i preostale jedinice divizije »RE« držale su postojeće garnizone i objezbjedivale cestu Otočac—Senj i ličku željezničku prugu.

Divizija »Sasari«, sastava: 2. bataljon 151. pješ. puka, 2. bataljon 152. pješ. puka, 3. bataljon 25. pješ. puka divizije »Bergamo«, bataljon »Zara«, 26. bataljon bersaljera, 73. legija crnih košulja (bez 44. bat.), dvije čete tenkova, 34. artiljerijski puk i 12 minobacački puk — sa oko 10.000 vojnika, na desnom krilu 5. armijskog korpusa, sa prostora Gračac, nastupala je sa dvije kolone, i to: glavnom kolonom na pravcu Bruvno—Mazin—Gornji i Donji Lapac—Bihać, a pomoćnom kolonom pravcem Srb—Kulen Vakuf—Bosanski Petrovac.

Ova divizija imala je zadatak da se sa prodomom u rejon Bosanskog Petrovca spoji sa snagama 7. SS divizije i da sa linije Srb—Martin Brod—Kulen Vakuf, odvoji slobodnu teritoriju Bosne od Like i time dovede u okruženje partizanske jedinice jugoistočno od komunikacije Bihać—Bosanski Petrovac, sprečavajući im prodom za Liku.

U rezervi komandanta 5. italijanskog armijskog korpusa nalazio se 1. bataljon 25. puka granične straže i 16. bataljona »M« (Mussolini), sa oko 1.500 vojnika, jedna bojna 12. domobranske lovačke pukovnije i 34. ustaška bojna — oko 1.000 vojnika.¹²⁴

Njemačka 714. divizija, sa oko 8.000 vojnika, imala je zadatak da sa linije Kostajnice—Bosanski Novi—Prijedor ne dozvoli prebacivanje partizanskih jedinica iz Banije i Podgrmeča za Kozaru, te oslanjajući se na desno krilo 717. divizije pročišćava teren Bosanski Novi—Prijedor—Sanski Most. Ova divizija bila je ujedno i rezerva za eventualnu intervenciju prema Baniji, Kozari ili Podgrmeču.

Njemačka 717. divizija, koja je imala, također, oko 8.000 vojnika (bez tenkovskog bataljona) imala je zadatak da iz rejona Sanski Most, sa desnom kolonom napada od Sanskog Mosta prema Bosanskoj Krupi u susret 369. diviziji, a sa levom, glavnom kolonom da dejstvuje prema Bosanskom Petrovcu radi spajanja sa jedinicama 7. SS divizije.⁵

Zadatak domobransko-ustaških snaga angažiranih u ofanzivi bio je da nastupaju iza njemačkih kolona i zauzimaju važnije raskrsnice i veća mjesta na Kordunu, zatim da rade na čišćenju teritorija od ostataka partizanskih jedinica te pljačkaju, pale i uništavaju civilno stanovništvo,

¹²⁴ Zbornik, tom 5, knj. 11, str. 396. Zapovijest komande 5. armijskog korpusa od 15. 1. 1943. Drugi podaci dopunjeni su prema ostalim dokumentima iz toka borbe. Đuro Kladarin, *Slom 4. i 5. ofanzive*, Zagreb 1956, str. 53—54.

obezbeđujući komunikacije i veze od Karlovca, Vojnića i Gline prema Bihaću i dalje prema Bosanskoj krajini.

Plan i raspored naših snaga

Na slobodnoj partizanskoj teritoriji, koju je zahvatila četvrta neprijateljeva ofanziva (operacija »Vajs 1«), uoči njenog početka, našle su se jedinice 1. korpusa NOV Hrvatske (6, 7. i 8. divizija, te lički, kordunaški i banijski NOPO) u Baniji, Kordunu i Lici i jedinice 1. bosanskog korpusa (4. i 5. divizija i više NOPO) u Bosanskoj krajini.

Sedma banijska divizija, sa 7, 8. i 16. brigadom i Banijskim NOP odredom nalazila se na prostoru sela Kraljevčani, Mlinoga i Jošavica, s operativnim djelovanjem prema Sisku, Sunji i Kostajnici na željezničku prugu Zagreb—Beograd i Sunja—Bosanski Novi. Bočna osiguranja prema Glini i Dvoru na Uni, kao i obezbeđenje slobodnog teritorija s tih pravaca, vršio je Banijski NOP odred. Borci divizije bili su dosta zamorenici, jer su od 14. januara, pa do početka ofanzive, vodili žestoke borbe sa dijelovima 369. divizije.

Osma kordunaška divizija, sa 5. brigadom, poslije borbi kod Ličke Jesenice i Saborskog premorena od borbi, zime i marša, našla se u s. Vojnički Grabovac (20 km južno od Karlovca), dok se 15. brigada zatekla na usiljenom maršu, iz rejona Ličkih Jesenica, gdje je nastavila borbu po odlasku 5. brigade, u s. Cvitović, kod Slunja (40 km južno od Karlovca). Četvrta brigada nalazila se sa 13. proleterskom brigadom u Žumberku, a njen 1. bataljon, koji je uoči operacije »Vajs 1« dopratio ranjenike iz Žumberka u Kordun, nalazio se u rejonu s. Veljun, na komunikaciji Karlovac—Slunj. Kordunaški NOP odred, koji se sa dva bataljona nalazio prema Karlovcu, a jednim u rejonu s. Primišlje (na komunikaciji Ogulin—Slunj) prema naređenju, Štaba 1. korpusa NOV Hrvatske je 19. januara 1943. godine stavljen pod komandu Štaba 8. divizije, s tim da sa dva bataljona brani pravac prema Bariloviću (12 km južno od Karlovca), tj. prostor između rijeke Korane i Mrežnice, a jedan bataljon da i dalje ostane kod Primišlja, zajedno sa 6. i 14. primorsko-goranskim brigadom.

Primorsko-goranska grupa brigada, sa 6. i 14. primorsko-goranskim brigadom, bila je 19. januara 1943. godine angažovana u borbama sa talijanskim, ustaškim i četničkim snagama u rejonu Plaškog i to 6. brigada na prostoru s. Ličke Jesenice, s. Saborski (po odlasku 15. brigade 8. divizije), a 14. brigada u rejonu Kunić Sela. Sa otpočinjanjem neprijateljeve ofanzive ove dvije brigade stavljene su pod komandu Štaba 1. korpusa NOVH.

Sesta lička divizija, sa svoje tri brigade, uoči ofanzive, nalazila se na teritoriji gračačkog kotara gdje je rušila željezničku prugu i napadala neprijateljeve posade duž pruge na relaciji Lovinac—Gračac. Pod komandom Štaba divizije dejstvovao je i Lički NOP odred. Raspored jedinica za odbranu Štab 6. divizije izvršio je 19. januara 1943. godine prema slijedećem:

— pravac Gračac—Bruvno—Gornji Lapac, kojim su nastupale snage talijanske divizije »Sassari«, zatvarala je 1. brigada koja je u svom sastavu imala četiri bataljona, sa zadatkom da spriječi prodor neprijatelja ka Bihaću;

Pravac Lovinac—Ploče—Udbina, gdje su prema planu neprijatelja nastupale jedinice talijanske divizije »RE«, branila je 9. brigada sa četiri bataljona, sa zadatkom da ne dozvoli prodor neprijatelja ka Krbavskom polju;

— pravac Lički Osik—Ljubovo—Bunić, koji je bio i pravac nastupanja divizije »RE«, sa 1. i 2. bataljonom zatvarala 2. brigada, sa zadatkom da u sadejstvu sa 9. brigadom ne dozvoli prodor neprijatelju u Krbavsko polje i prema Korenici; — pravac Vrhovine-Babin Potok -Plitvički Ljeskovac - Prijedor, gdje je nastupala kolona talijanske divizije »RE«, branila su druga dva bataljona 2. brigade, koji su ujedno kontrolisali i pomoćni pravac Babin Potok — Korenica, sa zadatkom da spriječe prodor neprijatelja prema Korenici.

Lički NOP odred, koji je u svom sastavu imao pet bataljona (peti je imao samo jednu četu), branio je sa 1. udarnim bataljonom pravac Strmica—Tiškovac (severozapadno od Knina), 2. udarnim bataljonom pravac Otrić—Srb (izvorni dio Zrmanje), a 1. partizanski bataljon, iz rejona sela Vrebac i Mogorić, bio je orijentisan prema željezničkoj pruzi Medak—Gospić, 2. partizanski bataljon (imao jednu četu) sa po jednim vodom bio je raspoređen u 1. i 9. brigadu, dok je 3. partizanski bataljon ojačavao odbranu 2. brigade. Štab 6. divizije nalazio se u rejonu sela Udbina.

Prvi bosanski korpus, sa 4. krajiškom divizijom (2, 5, 6. i 8. krajiška brigada) i Kozarskim NOP odredom zatvarao je pravce koji iz doline rijeke Sane i Bosanskog Novog izvode u Podgrmeč,, odnosno dolinom rijeke Une ka Bihaću, a sa 5. krajiškom divizijom (1, 4. i 7. krajiška brigada), koja se nalazila između rijeke Sane i Vrbasa, branio je pravce koji sa linije Banja Luka—Sanski Most izvode u dubinu slobodne teritorije.

Prema pregledu brojnog stanja i naoružanja Glavnog štaba Hrvatske, od 4. januara 1943. godine, sa stanjem na dan 21. decembra 1942. godine, 1 korpus NOV Hrvatske (Štab korpusa, 6,7. i 8. divizija, Lički, Kordunaški i Banijski NOPO i približno za 6. i 14. primorsko-goransku brigadu), imao je po spisku 14.670 boraca i stariješina, a na licu 12.680 boraca i stariješina. Međutim, treba imati u vidu uspjehe koje su jedinice 1. korpusa i primorsko-goranske brigade postigle do početka 4. neprijateljeve ofanzive (zaplijenjeno naoružanje i priliv novih boraca), tako da se, i prema drugim podacima, može računati da je 1. korpus, sa primorsko-goranskim brigadama imao oko 16.000 boraca i starješina. Od naoružanja, prema navedenom pregledu, navedene jedinice su, pored pušaka i automata, imale 368 puškomitrailjeza, 75 teških mitraljeza, 11 topova i 23 minobacača.¹²⁶

¹²⁶ Zbornik, tom 5, knj. 11, str. 43.

Jedinice 1. bosanskog korpusa, uoči ofanzive, imale su preko 11.000 boraca i starješina, a od naoružanja, pored pušaka i automata, 45 teških i 233 puškomitraljeza, 15 artiljerijskih oruđa i 25 minobacača.¹²⁷

Prema stanju i rasporedu jedinica 1. korpusa NOV Hrvatske i primorsko-goranskih brigada, vidi se da su se sve do početka ofanzive nalazile u ofanzivnim dejstvima i da su tek uoči neprijateljevog napada, 19. januara, zauzimale očekujući raspored i položaj za odbranu. To govori da se, iako se raspolagalo podacima o neprijateljevoj ofanzivi, nije znalo za njenu jačinu, namjeru i vreme početka. To se posebno vidi kod 8. kordunaške divizije koja je usiljenim maršem, iz borbi kod Ličkih Jesenica i Saborskog upućena u Kordun, prema Karlovcu.

Sa stvorenom velikom slobodnom teritorijom Vrhovni štab NOV i POJ je znao da je neprijatelj neće ostaviti na miru i da će je bilo slabijim, bilo jačim snagama napadati, s ciljem da razbije glavninu NOVJ. Zato je Vrhovni komandant, drugi Tito, po formirajućoj brigadi, diviziji i korpusu izdao direktivu da sve jedinice pređu u ofanzivu, sa napadima na neprijateljeve garnizone, koji su se nalazili na periferiji slobodne teritorije i da ruše saobraćajnice koje je neprijatelj koristio. Izvršavajući ovu Titovu direktivu, jedinice 1. korpusa NOVH su uočile neprijateljeve ofanzive postigle velike uspehe u borbi s neprijateljem, nanijevši mu znatne gubitke i oslobođivši više naseljenih mjesta, sa čime se proširila i slobodna teritorija.

Na osnovu procjene situacije u vezi sa neprijateljevom ofanzivom, a da bi zaštitio slobodnu teritoriju Banije, Korduna, Like i Bosanske krajine, Tito je prvi dana borbe naredio jedinicama 1. korpusa NOVH i 1. bosanskog korpusa, na koje se sručila ofanziva, da primjenom taktike zasjeda i udara u bokove i pozadinu, rušenjem komunikacija i zaprečavanjem usporavaju neprijateljevo nadiranje na slobodnu teritoriju. Odnosno, osnovni elementi Titove odluke bili su:

»Djelom snaga braniti slobodnu teritoriju i usporavati nadiranje neprijatelja, a glavne snage čuvati za odsudne momente i u slučaju da se preduzetim mjerama ne bude mogla odbraniti slobodna teritorija, preći sa glavnom operativnom grupom u protivofanzivu ka jugoistoku«.¹²⁸

U vezi s ovakvom Titovom odlukom, jedinice 1. korpusa NOV Hrvatske dobole su naređenje da uporno brane slobodnu teritoriju da bi se stvorilo dovoljno vremena za pregrupaciju i koncentraciju glavnine jedinica NOVJ u zapadnoj i centralnoj Bosni, da zatvaranjem pravaca sprečavaju brze prodore neprijatelja prema Bihaću i da stvore potrebno vrijeme za sklanjanje stanovništva ispred najezde neprijatelja i omoguće evakuaciju bolnica, skladišta, te bezbedniji raspored vojnih i civilnih pozadinskih ustanova.

¹²⁷ Zbornik, tom 4, knj. 8, dok. 111, knj. 9, dok. 2, i knj. 10, dok. 78.

¹²⁸ Oslobođilački rat naroda Jugoslavije 1941-1945, 1. knjiga, Beograd, 1957, str. 362.

TOK BORBENIH DEJSTAVA

Borbe u Kordunu

Glavni udar neprijateljevih snaga bio je preko Korduna pravcem Karlovac—Slunj—Bihać. U toku 19. januara 1943. godine, sa jedinicama koje će prve krenuti u napad 20. januara, neprijatelj je zaposjeo sela: Barilović, Cerovac, Vukmanić, Trebinje i Skakavac (10 km južno i jugoistočno od Karlovača).

Po dolasku u selo Vojnički Grabovac, Štab 8. divizije je naredio 5. brigadi da u toku noći 19/20. januara zatvori pravce koji od sela Cerovac, preko sela Tušilović izvode ka Vojniću i od sela Vukmanić i sela Skakavac prema Vrginmostu, kuda je nastupala jedna od kolona 7. SS divizije, sa posedanjem položaja u liniji sela: Krivokuće, Manjerović, Klipino Brdo, Zajače, Mandić i Okić. Istovremeno je naređeno 1. 15. brigadi da krene iz Cvitovića u pravcu Vojnički Grabovac i da zatvori pravac Krnjak—Veljun—Slunj.

Do prvih borbi došlo je na sektor 1. kordunaškog odreda. Naime, neprijatelj je sa svojih polaznih položaja krenuo u napad 20. januara u 4 sata ujutru iz sela Barilović. Prešao je most na rijeci Korani i produžio nastupanje u pravcu Krnjaka, a to je značilo u pozadinu i lijevo krilo 5. brigade. Dva bataljona Kordunaškog odreda zadržavali su desnokrilnu kolonu 7. SS divizije sve do deset sati, a tada su se pred jačim snagama morali povući i time omogućili brže nastupanje neprijatelja prema Krnjaku. Na ovaj pravac upućen je i 1. bataljon 4. brigade iz Veljuna. Napad, koji je izvršen sa sva tri bataljona iz pravca Skradske šume nije uspio, tako da su jedinice 7. SS divizije u toku dana ušle u Krnjak i Budačku Rijeku, na komunikaciji Karlovac—Slunj. Ostale tri neprijateljeve kolone iz Karlovača i Skakavca nastupale su prema Okiču—Mandiću Selu—Bukovici i Utinji. U 13 sati, 20. januara, neprijateljeva kolona, koja je nastupala prema selu Okiču, nastojala je da u prvom naletu ovlada njegovim položajima kod Okiča i iz neposredne blizine ugrozi položaje četvrtih bataljona u Mandić Selu i Utinji. Međutim, svi pokušaji Nijemaca ostali su bez uspjeha. U to vrijeme najteže borbe s Nijemcima vodio je 2. bataljon 5. brigade u rejonu Mandić Sela. Neprijatelj je bio primoran da, pod zaštitom jake pješadijske i artiljerijske vatre, izvrši tri juriša i tako zauzmu položaje 2. bataljona. U toj borbi imao je oko 30 mrtvih i ranjenih, a 2. bataljon 2 mrtva i 7 ranjenih, uz plijen od 2 pištolja, 2 automata i 6 pušaka.

Neprijateljeva kolona koja je nastupala od Skakavca stigla je pred zalazak sunca do sela Utinje. Koristeći mrak i nebudnost 3. bataljona 5. brigade, neprijatelj je uspio da se neopaženo provuče pored položaja bataljona prema selu Vrelu Utinji i da produži prema Vojniću. Zbog brzog upada neprijatelja u Vojnić, Štab 8. divizije naredio je štabu 5. brigade da u noći 20. i 21. januara zaposjedne položaje u rejonu puta Budačka Rijeka—Vojnić—rejon Vratnika u brdo Čukur (k 228 u rejonu sela Kupljensko, a 4. bataljon 4. brigade da zanoći na položajima u rejonu Krnjaka — selo Podgorje).

U 20 sati, 20. januara, 15. brigada stigla je ubrzanim maršem iz sela Ovitovića kod Slunja, u Budačku Rijeku i odmah stupila u dodir s neprijateljem na Blagojević brdo i u rejonu raskrsnice puteva Krnjak—Vojnić. Nakon jednosatnog izviđanja neprijatelja, bataljoni 15 brigade krenuli su u napad na neprijatelja. Nakon jednosatne borbe bataljon 15. brigade zauzeo je Blagojević brdo kod Krnjaka, ali jače neprijateljeve snage oko pomenute raskrsnice puteva davale su žestok otpor, pa je poslije ponoći borba prekinuta. Za nepuna dva sata borbe, koliko je brigada vodila u Budačkog Rijeci, neprijatelju su naneseni gubici od 15 mrtvih i više ranjenih, a jedinice 15. brigade imale su 5 mrtvih i 5 ranjenih boraca.

U zoru 21. januara jedinice 8. kordunaške divizije posjele su položaje za odbranu — 5. brigada s dva bataljona u selu Kupljesko, a sa dva druga bataljona u rejonu sela Poljane i Ledenika kod Vojnića. Jedinice 15. brigade zaposjele su selo Svinjaricu, zaselak Martinovići, Padežani i selo Breborinu. Na lijevom krilu ove brigade nalazio se 1. bataljon 4. brigade NOV Hrvatske. Tokom ovog dana neprijateljeva dejstva svodila su se na izviđanju u pravcu položaja 8. kordunaške divizije.

Trećeg dana borbe, u toku 22. januara 1943, sve jedinice ostale su na svojim položajima, vodeći borbu sa nadmoćnijim snagama 7. SS divizije. Odbijeni su pokušaji neprijatelja da u pokretu iz Vojnića zauzmu Grabovac i iz Krnjaka rejon Veljuna, kao pogodnog položaja za daljnje nastupanje prema Slunju. U tim borbama je od dejstva mine koja je pala u štab poginuo politički komesar 15. brigade Branko Bekić, a lakše ranjen komandant Nikola Vidović. Na sektoru između rijeke Korane i Mrežnice, sjeverno od sela Perjasice, neprijatelja su zadržavale jedinice 1. kordunaškog NOP odreda koji je lijevo održavao vezu sa 14. primorsko-goranskom brigadom u selu Zbjeg.¹²⁹

Štab 8. divizije, u prisustvu političkog komesara Korpusa, planirao je da noću 22/23. januara izvrši napad na neprijatelja sa svim snagama, koje su bile u dodiru sa njima (5. i 15. brigada i 1. bataljon 4. brigade). Međutim, do ovoga napada nije došlo, jer je uslijedilo naređenje Štaba 1. korpusa za povlačenjem na nove položaje. Prema ovom naređenju, Štab 8. divizije uputio je 1. bataljon 4. brigade iz rejona Veljuna, južno prema Slunju, u selo Blagaj, a 5. i 15. brigadi je naređeno da prikupe svoje bataljone i da se neopaženo od strane neprijatelja izvuku i zauzmu slijedeće položaje: 5. brigada u rejonu sela Dunjak, Kestenovac, Klokoč i Glinica (na cesti Vojnić—Cetingrad), sa zadatkom da zatvori pravce prema Cetingradu i Velikoj Kladuši, a 15. brigada da krene u selo Cvitović. U toku 22. januara, neprijatelj je ušao u Vrginmost, gdje nije bilo naših snaga, odakle je preko Petrove gore krenuo ka Velikoj Kladuši.

Radi ojačanja odbrane pravca prema Slunju, Štab 1. korpusa uputio je 22. januara dva bataljona 6. primorsko-goranske brigade u rejon sela Veljun, jedan bataljon ostao je u Saborskem, prema Talija-

¹²⁹ Zbornik, tom 5, knj. 11, str. 197.

nima i četnicima, a jedan kao rezerva u Slunju.¹³⁰ Sutradan, 23. januara, jedinice 7. SS divizije krenule su iz Vojnića prema selu Miholjsko, gdje ih je sačekao 3. bataljon 5. brigade, koji im je nanio gubitke od oko 10 mrtvih, zaplijenivši 1 teški i 1 puškomitraljez, 4 automata, 7 pušaka, oko 3.000 metaka i drugu opremu. Bataljon je imao 1 mrtvog i 1 ranjenog. Poslije ove borbe, jedna jedinica iz zapadne kolone 7. SS divizije krenula je iz sela Točak u tri pravca prema Veljunu, gdje su se nalazili 1. i 2. bataljon 6. brigade. Borci ovih bataljona pustili su neprijatelja na blisko odstojanje (oko 100 metara) i sa jakom puščanom i mitraljeskom vatrom uspjeli ga odbaciti na polazne položaje. Nakon kraćeg vremena neprijateljeva formacija od 11 bombardera tipa »Štuka« počela je strahovitim bombardovanjem položaja naših bataljona, koje je trajalo sat i 35 minuta. Borci su ostali na svojim položajima, a neprijatelj je, koristeći napad svojih aviona i jaku artiljerijsko-minobacačku vatru krenuo u napad i uspio ući u njihove položaje, gdje je došlo do borbe prsa u prsa. Neprijatelj je uspio potisnuti oba bataljona, koja su se povukla na nove položaje, brdo Veliki Lisac, kod sela Blagaja (na putu Veljun—Slunj), gdje se nalazio 1. bataljon 4. brigade.

U ovoj kratkoj, ali žestokoj borbi, gdje su primorsko-goranski borci pokazali pravo junashtvo i bratstvo-jedinstvo na tlu Korduna, neprijatelj je imao oko 200 mrtvih i više ranjenih, dok su naše jedinice imale 21 mrtvog i 28 ranjenih boraca (prema drugom izvještaju bilo je 19 mrtvih i 39 ranjenih, od kojih je jedan podlegao ranama), uglavnom iz 1. bataljona 6. brigade.¹³¹

Poslije zauzimanja Veljuna, glavna kolona 7. SS divizije produžila je napad prema Slunj, ali je u rejonu sela Blagaj zadržana upornom odbranom boraca 1. bataljona 4. brigade. Bataljoni 6. brigade povukli su se za Slunj, gdje su prema naređenju Štaba 1. korpusa porušili mostove na rijeci Korani. Brigada se zatim 24. januara prebacila u selo Močila (10 km jugozapadno od Slunja). I 5. brigada 8. divizije se, prema naređenju Štaba 1. korpusa, povukla noću 23/24. januara iz rejona sela Klokoč na desnu obalu rijeke Glina, radi zatvaranja pravca prema Velikoj Kladuši. Istovremeno, dobila je naređenje da u rejonu Velike Kladuše uspostavi vezu sa Štabom 7. banjamske divizije pod čiju se komandu privremeno stavlja, koja se povukla iz Banije. 115. brigada povučena je preko Slunja za Drežnik Grad, a 1. bataljon 4. brigade, kao zaštitnica naših snaga, napustio je selo Blagaj i povukao se u Slunj, odakle se poslije paljenja javnih zgrada, od strane komande mjesta Slunj, povukao u selo Jarak (južno od Slunja).¹³²

Tako je zapadna kolona 7. SS divizije tek poslije pet dana borbi uspjela da ovlada djelom slobodne teritorije Korduna i da u toku 24. januara do 17 časova uđu u Slunj, koji nisu branile naše jedinice.

Grupa »Fabri«, talijanske divizije »Lombardia«, koja je imala zadatak da iz rejona Ogulin nastupa pravcem Tounj—Tržić—Primislje—Slunj i Plaški—Saborski—Drežnik Grad, zbog opreznog i sporog

¹³⁰ Isto, str. 144.

^{b1} Isto, str. 301 i 321 i knj. 13, str. 146.

^{b2} Isto, str. 206.

napredovanja, očekujući da prvo jedinice 7. SS divizije uđu u Slunj, tek je 24. januara uspjela da pređe rijeku Mrežnica kod Tržića. Pred ovim neprijatelj evim snagama bila je 14. primorsko—goranska brigada sa dva bataljona i bataljon 1. kordunaškog NOP odreda.

Kako je njihov zadatak bio da aktivnom odbranom što duže zadržavaju neprijatelja na pravcima koji vode ka Bihaću, to se borba nastavila sa novih položaja, južno od Slunja, gdje se našla 8. divizija sa svojom 15. brigadom, 1. bataljonom 4. brigade, 1. kordunaškim NOP odredom i 6. i 14. brigadom 5. operativne zone. Sedma divizija, sa 5. brigadom 8. divizije bila je koncentrisana na sektoru s. Šturić—s. Tržac (15 km jugoistočno od Slunja, prema Bihaću).¹³³

Kako je u toku borbe došlo do razdvojenosti jedinica na više pravaca (5. brigada 8. divizije stavljena pod privremenu komandu Štaba 7. divizije¹³⁴ dvije primorsko-goranske brigade pod komandom Štaba 1. korpusa, Stab 8. divizije ostao je sa jednom brigadom), to je Štab 1. korpusa, prema naređenju Glavnog štaba Hrvatske, za rukovođenje borbama na sektoru Korduna, 25. januara, formirao Operativni štab, sastava:

- komandant Veljko Kovačević, komandant 5. operativne zone;
- politički komesar Artur Turkulin, politički komesar 8. divizije;
- zamjenik komandanta Vlado Ćetković, komandant 8. divizije, i
- operativni oficir Jovica Lončar.

Pod komandom Operativnog štaba stavljene su 6. i 14. brigada 5. operativne zone, 15. brigada 8. divizije, 1. bataljon 4. brigade 8. divizije i 3. bataljon 1. kordunaškog NOP odreda. Operativni štab bio je pod komandom Štaba 1. korpusa.¹³⁴

Prema naređenju Operativnog štaba, navedene jedinice imale su 26. januara slijedeći raspored: 15. brigada i 1. bataljon 4. brigade zatvarali su pravac Rakovica—Slunj, a 6. i 14. brigada nalazile su se na lijevo od komunikacije Rakovica—Slunj i zatvarale pravac Ličke Jesenice—Saborski—Poljanak, prema Plitvičkim jezerima i Drežnik Gradu.

Noću 25. i 26. januara, po naređenju Štaba 1. korpusa, Operativni štab za Kordun posjeo je s jedinicama nove položaje, i to: sa 1. i 3. bataljonom 15. brigade na liniji šuma Mašvina, selo Sv. Petka, kota 343, sjeverno od Rakovice, dok je 2. bataljon štab brigade zadržao u brigadnoj rezervi Jovac Selu, sa zadatkom da u slučaju prodora na bilo kojem pravcu zadrži neprijatelja i spriječi mu dalje napredovanje, sa 6. i 14. brigadom zaselak Cujić Selo, kota 384, Mrkočevicu, Bročansku kosu i Zorovo selo i sa 1. bataljonom 4. brigade 8. divizije kotu 495 i Kosovo sa zadatkom da spriječi prođor neprijatelja od Slunja, Furjana i Lađevca prema Rakovici.

Oko 9 sati, 26. januara, potpomognuti minobacačkom i artiljerijskom vatrom, dijelovi 7. SS divizije prešli su u napad na širokom frontu od Slunja, Lađevca i Furjana. Žbog jakog pritiska, 1. bataljon 15. brigade, koji se našao na položajima šuma Mašvina—Sv. Petka, morao

¹³³ Isto, str. 254.

¹³⁴ Isto, str. 251.

se povući na pogodnije položaje i zauzeti za odbranu položaja na sjevernoj ivici sela Jovac. Oko 14 sati pred frontom 15. brigade došlo je do promjena. Po izričitom naređenju komandanta brigade, bataljoni su pustili Nijemce na odstojanje oko 100 metara i tada, otvorivši plotunsku i brzu paljbu po neprijateljevim streljačkim strojevima, odmah prešli na juriš koji je toliko zbumio neprijatelja da se počeo naglo povlačiti prema Slunju. Šteta je što u ovoj situaciji zbog pomanjkanja veza i ličnih kontakata između desnokrilnih i lijevokrilnih brigada nije došlo do zajedničkog gonjenja neprijatelja. Usamljena 15. brigada ipak uspjeva da dijelove 7. SS divizije odbaci unatrag za više od 15 km. U ovoj borbi Nijemci su imali 30 mrtvih i više ranjenih. Zaplijenjeno je 2 mitraljeza, 6 pušaka, 10.000 puščanih i mitraljeskih metaka, 6 konja, troja dvosovna konjska kola i drugi ratni materijal.¹³⁵

U 22 sata, 26. januara, 7. SS divizija ponovo je krenula u napad pravcem Slunj—Rakovica. Ovaj iznenadni noćni napad prilično je uticao na slabljenje morala boraca, zato što pored velikog umora, nespavanja i neredovne ishrane, još uvijek nisu bili navikli na noćne neprijateljeve napade u kojima je posebno dolazila do izražaja drskost neprijatelja i vješto korištenje zemljiša. Zbog nebudnosti nekih jedinica 6. ili 14. brigade, Nijemci su, koristeći mrak i jaruge, uspjeli da se neopaženo privuku kroz naše položaje i izbjiju do sela Oštarski Stanovi kod Rakovice i na taj način ugroze pozadinu jedinica 15. brigade, te Štab 1. korpusa i Glavni štab Hrvatske koji su se nalazili u Rakovici.

Poslije toga, jedinice 15. brigade povukle su se na nove položaje u rejonu Drežnik Grada, a neprijatelj je 27. januara ušao u Rakovicu. Pošto je zauzeo i selo Močilo (8 km sjeverozapadno od Rakovice prema Plaškom), to su se i 6. i 14. brigada povukle na Poljanac, prema Plitvičkim jezerima. Tako je 7. SS divizija, čiji je cilj bio da za jedan dan iz rejona Karlovca izbjije u rejon Bihaća, tek 27. januara sa svojim jedinicama zauzela Drežnik Grad na prostoru između Slunja i Ličkog Petrovog Sela. Istovremeno, na pravcu Babin Potok—Čudin klanac—Plitvički Ljeskovac, nastupala je lijeva talijanska kolona divizije »RE« sastava: 1. pješadijski puk divizije »RE«, 2. domobranska bojna i jedna četa tenkova. U vezi s pokretom i ovih neprijateljevih snaga, Štab 1. korpusa je naredio Operativnom štabu za Kordun da sa 14. brigadom, uz pomoć jedinica 2. brigade 6. divizije (koje su bile u Končarevom kraju), napadne neprijateljeve snage kod Plitvičkog Ljeskovca, a da sa 6. brigadom i 1. bataljonom 4. brigade krene u pravcu Ličkog Petrovog Sela, u susret neprijatelju, koji je izbio na rijeku Koranu, gdje se nalazila 15. brigada. U vezi s ovim naređenjem, 6 brigada povučena je iz rejona Rakovice preko sela Močila i Sertić Poljane za Prijedor, gdje je stigla 28. januara ujutro,¹³⁷ zajedno sa 1. bataljom 4. brigade.

U toku 28. januara 15. brigada 8. divizije povukla se prema s. Zavalje (jugozapadno od Bihaća) ostavivši 1. bataljon u selu Prijedor.

¹³⁵ Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 308.

¹³⁶ Zbornik, tom 5. knj. 11 str. 271.

¹³⁷ Isto, str. 303.

Istog dana je i 6. brigada sa 1. bataljonom 4. brigade vodila borbu s talijansko-ustaškom kolonom u rejonu Plitvičkog Ljeskovca. I pored toga što je neprijatelj imao oko stotinu mrtvih i više ranjenih, brigada i bataljon su se morali povući zbog dolaska neprijatelja i iz Ličkog Petrovog Sela, a i zbog nedostatka municije. Brigada se povukla kod Jezerca i Prijeboja, a bataljon u Koreničku Kapelu.¹³⁸

Naše brojno slabije i fizički iscrpljene jedinice nisu mogle spriječiti ulazak neprijatelja u Bihaću. Spojivši se 29. januara sa talijanskim kolonom u Ličkom Petrovom Selu, koja je nastupala pravcem Vrhovine, Babin Potok, Plitvički Ljeskovac, Ličko Petrovo Selo, jedinice 7. SS divizije krenule su uz podršku aviona u tri kolone za Bihać u koji su ušle 29. januara u 16.30 časova. Petnaesta brigada 8. divizije (sa oko 300 boraca i starješina) povukla se iz sela Zavalje u selo Skočaj, gdje je, stigla, i 5. brigada i ušla u sastav svoje 8. divizije. Naime, ona je zajedno sa jedinicama 7. divizije, noću 28/29. januara prešla na desnu obalu Une, predanila u selu Ripač i noću 29/30. januara vratila se na lijevu obalu Une u rejon sela Veliki i Mali Skočaj i Lohovo.¹³⁹

Borbe u Baniji

Uoči neprijateljevog napada, 19. januara 1943. godine, prema naređenju Štaba 7. divizije, 8. brigada izvršila je napad na lijevo krilo 369. divizije, ispod Šamarice, s ciljem da zauzme selo Borojevići i da spriječi prodor neprijatelja na Šamaricu i prema s. Lovču. I pored toga što je borba trajala cijelu noć napad nije uspio i jedinice 369. divizije zadržale su selo kao polaznu tačku za prelaz u ofanzivu. Ne uspjevši u ovoj akciji, 7. divizija se djelimično povukla i zauzela nove položaje na liniji sela Bijele Vode—Klasnić—Gradac. Dva bataljona Banijskog NOP odreda ostala su na pravcu Glina—Topusko i Glina—Vrnograč, dok se treći bataljon nalazio na pravcu Dvor na Uni—Žirovac.

Sutradan, 20. januara, jedinice 369. divizije krenule su u napad. Potisnuti širokim frontalnim napadom, Štab 7. divizije je odlučio da se sa divizijom koncentriše između pruge Glina—Petrinja i Šamarice za borbu s desnim krilom 369. divizije, koja je nastupala od Petrinje i Gline prema Šamarici i Vrnograču. Toga dana se izviđačka grupa 369. divizije prikupljala prema selu Maja, a 187. puk na liniji Brnjeuška—Donja Bačuga. Istovremeno je, lijevo krilo 369. divizije (370. puk i 3. gorski domobranski zdrug), nastupajući bez otpora, izbilo u toku dana (20. januara 1943) na liniji Begovići—Donja Lovča—Volinja (sjeverozapadni dio Šamarice).¹⁴⁰

Sa dostignutih linija, jedinice 369. divizije su 21. januara prešle u napad na cijelom frontu. Od 21. do 23. januara postigle su više uspjeha na svom lijevom krilu, na pravcu Šamarice, gdje su se nalazile manje snage Banijskog NOP odreda. Trista sedamdeseti puk 369. divizije i

¹³⁹ Zbornik, tom 5, knj. 12 i 13, str. 311 i 148.

¹⁴⁰ Zbornik, tom 5, knj. 11, str. 439.

dijelovi 3. domobranskog zdruga prošli su sa nekoliko kolona kroz Šamaricu i 24. januara spustili se iz šume u prva sela južno od Šamarice. Sa ovlađivanjem Šamarica Nijemci su uveli u borbu i 714. diviziju sa zadatkom da iz doline Une razvije napad u dva pravca: od Dvora na Uni prema selu Bešlincu radi ubrzanja napada 369. divizije i od Bosanskog Novog ka Ljubiji, na bosanskoj strani.¹⁴¹ Desno krilo 369. divizije, krećući se od Gline, sukobilo se sa 1. bataljonom Banijskog NOP odreda u visini sela Selišta i odbačeno nazad. Centralni dio 369. divizije preuzeo je napad sa linije Roviška—Vlahović—Bačuga, s ciljem da od sela Maje prodre prema selu Klasnić i olakša zauzimanje rejona Bijele vode, gdje je 16. brigada odbila prve napade neprijatelja.

U toku 22. januara, 369. divizija je sa svojim desnokrilnim 369. pješadijskim pukom krenula iz Gline u pravcu sela Obijaj, a dijelom snaga prema Topuskom i selu Maja, koje je u toku dana i zauzela. Na pravcu Glina—Selište—Balinac otpor je davao 1. bataljon Banijskog NOP odreda, kome je upućen i 3. bataljon 7. brigade. Ova dva bataljona su noću 22/23. januara izvršila snažan napad na jedinice 369. pješadijskog puka koje su zanoćile u selu Balinac, razbili ga i odbacili nazad ka Selištu. Zaplijenjena su 2 laka minobacača, 15 pušaka i druga oprema. Zarobljena su 32 legionara, a oko 70 je poginulo. Naše jedinice imale su 10 mrtvih i 18 ranjenih.¹⁴² Bio je to prvi veći poraz 369. divizije u borbi sa jedinicama 7. divizije. Njemački general-pukovnik Ler je izjavio da je uslijed ovog poraza 369. divizija za dva dana zaostala u napredovanju, a 3. bataljon 369. puka morao se reorganizovati i svesti na dve čete.

Toga dana žestoke borbe vodila je i 16. brigada sa snagama desnog krila 369. divizije, koje su uspjеле zauzeti dominirajuće položaje u rejoni Bijele Vode, usmjeravajući napad ka selu Klasnić. Lijevo krilo 369. divizije je toga dana, pretražujući planinu Šamaricu, sporije nastupalo i izbilo na komunikaciju Dvor na Uni—Glina, u liniju Gorička—Glavičani—Brđani (severozapadno od Dvora na Uni).

Ocijenjujući postignute uspjehe neprijatelja pred frontom svoje divizije, kao i to što je neprijatelj u Kordunu zauzeo Slunj, a da se divizija ne bi našla u okruženju, Štab 7. divizije vrši novi raspored jedinica: 7. brigadu povlači sa fronta i kao rezervu upućuje u rejon s. Obijaj (južno od Gline prema Vrnograču) radi dejstva u tri moguća pravca — prema Šamarici, Glini i Topuskom, 8. brigadu sa jednim bataljom Banijskog NOP odreda, povlači na liniju Ljeskovac—Rujevac (sjeverozapadno od Dvora na Uni) radi kontrole terena od Šamarice i ceste Dvor—Žirovac, 16. brigada sa dva bataljona Banijskog NOP odreda ostala je u kontaktu sa neprijateljem na liniji Klasnić—Balinac.

Zbog prodora neprijatelja na kordunskom pravcu, Štab 7. divizije dobio je naređenje da jednu svoju brigadu (bila je 7. brigada) uputi ka tome pravcu. Brigada je u toku 23. januara uveče stigla iz Obljaja u rejon sela Glinica i Podzvizd, prema Velikoj Kladuši, a 8. i 16. brigada

¹⁴² Isto, str. 190 i knj. 13 str. 33.

i Banjški NOP odred vodili su borbu sa 187. i 370. legionarskim pukom, koji su zauzeli Klasnić. Borba sa ovim neprijateljem snagama, kao i na pravcu Glina—Obijaj, vodila se u toku 24. januara. Desna kolona (369. legionarski j>uk) nije uspjela ni u drugom pokušaju da zauzme Balinac, kao ni Žirovac gdje je pretrpio veće gubitke u borbi sa 2. bataljonom 16. brigade.

Istovremeno, Stab 1. korpusa obaviještava 24. januara Štab 7. divizije da se 8. divizija povukla na r. Koranu kod Slunja, ispred 7. SS divizije, da dijelovi 74. pješadijskog puka divizije »Lombardia« napadaju sa pravca Košare—Tržić. Ujedno naređenje da Kordunaški i Banjški NOP odredi ostanu na svojim terenima, sa zadatkom da dejstvuju na neprijateljeve komunikacije, da napadaju manje neprijateljeve posade, da osiguraju rad političkih radnika na terenu i da izvještavaju o neprijateljevoj i svojoj aktivnosti.¹⁴³

Ulaskom neprijatelja u Slunj (24. januara 1943.) Štab 7. divizije dobio je naređenje od Vrhovnog štaba da se izvuče na komunikaciju Slunj—Velika Kladuša—Bihać, radi zadržavanja neprijatelja u nastupanju ka Bihaću. U vezi s tim naređenjem, Stab 7. divizije je sa 8. brigadom krenuo 25. januara za svojom 7. brigadom, dok je 16. brigada sa Banjškim NOP odredom zadržana u dodiru sa neprijateljem. Pošto su glavne snage 7. divizije povučene prema Bihaću, to su jedinice 369. divizije bez većeg otpora uspjele da u toku 26. januara zauzmu Žirovac, Obijaj i Vrnograč. Jedinice 7. brigade i 5. brigade 8. divizije (koja je bila privremeno pod komandom Štaba 7. divizije) vodile su toga dana borbu sa neprijateljem u Lipovačkoj šumi kod Drežnik Grada u Kordunu.

Banjški NOP odred se noću 25/26. januara povlačio iz rejona s. Obijaj prema Žirovcu s namjerom da se spoji sa svojim 3. bataljonom i da se u vezi s naređenjem Štaba 1. korpusa prebací preko Čorkovače u dvorski srez, iza lijevog krila 369. divizije. Međutim, kako je neprijatelj već bio na Čorkovači, odred se nije uspio prebaciti, već je krenuo prema Bužimu i spojio se sa 8. brigadom 4. krajiške divizije i ostao privremeno pod njenom komandom. Dana 28. januara prešao je Unu i otišao u Podgrmeč. Na Baniju se vratio, iz rejona Kozare, 22. februara 1943. godine.

Sedma divizija vodila je na Baniji žestoke borbe s njemačkim i ustaško-domobranskim snagama, koje su nadirale iz pravca Kostajnica—Glina, da bi već 26. januara, prema odluci Vrhovnog štaba NOV i POJ, ušla u sastav Prve operativne grupe koja je upućena u snažnu protivofanzizu prema jugoistoku u pravcu rijeke Neretve. Do 25. januara jedinice 7. divizije vodile su žestoke borbe s daleko nadmoćnjim neprijateljem snagama kod sela Graca, Bijelih Voda, Klasnića, Hajtića i Baltica brda kod sela Balinca, a krajem januara na pravcu Velika Kladuša—Bihać, sprečavajući prodror neprijateljevih snaga ka Bihaću.¹⁴⁴

Po izbijanju neprijatelja u Vrnograč i 16. brigada se 27. januara povukla sa linije Bužim—Pećigrad—Cazin u pravcu svoje divizije. Toga

¹⁴³ Isto, str. 233.

¹⁴⁴ Dr Đuro Zatezalo, *Narodna vlast na Kordunu, Baniji i Lici 1941—1945*, str. 165.

dana VŠ NOVJ planirao je protivnapad iz rejona Tržačka Raštela na neprijateljeve snage u zahvatu komunikacije Slunj—Drežnik Grad, i rejonom Rakovice. Napad je trebalo izvesti 7. divizija sa 7. i 8. brigadom, 5 brigadom 8. divizije, te 6. i 14. primorsko-goranskom brigadom. Međutim, do ovog protivnapada nije došlo, jer je neprijatelj prodro od Rakovice prema Bihaću. Pošto nije bilo više uslova za ozbiljniji otpor neprijatelju, sjeverno od Une, to je Vrhovni štab NOV i PÖJ naredio Štabu 7. divizije da se sa divizijom prebací na desnu obalu Une i zatvorí pravac Bihać—Bosanski Petrovac.

U vezi s ovim naređenjem, 7. divizija se noću 28/29. januara prebacila preko Une, kao i 5. brigada 8. divizije, koja se 29. januara vratila u sastav svoje divizije. Toga dana i neprijateljeve jedinice ušle su u Bihać.

Sa napuštanjem slobodne teritorije Banije i povlačenjem 7. divizije, borci i starješine su upoznati preko pisma, koje im je uputio Štab divizije, 21. januara 1943. godine, u kojem je, pored ostalog rečeno:

»Neprijatelj je koncentrisao jače snage i otpočeo sa ofanzivom na našu slobodnu teritoriju. Uspjesi i tekovine koje je postigla naša NOB dobili su međunarodni značaj. Veliki dio naše porobljene domovine herojskom borbom naše oslobođilačke vojske je oslobođen, slava naše vojske, naših partizana pronijela se širom svijeta.. Ofanziva kojom rukovode Nijemci sa svojim legionarima protiv nas je do sada najveća koja je vođena protiv naše vojske u Hrvatskoj. Ali, bez obzira što je neprijatelj koncentrisao u samoj Baniji 16.000 svojih vojnika, on neće polučiti svoga cilja..

Neprijatelj će ovom ofanzivom i sa svim ovim snagama primorati nas privremeno napustiti Baniju. Mi ćemo napustiti Baniju, ali to neće biti za dugo i naša Banija neće ostati bez partizana i pod stalnom kontrolom neprijatelja. Banija će opet biti naša, kao što je i bila...¹⁴⁵

Sa početkom četvrte neprijateljeve ofanzive došlo je i do masovnog povlačenja naroda iz Banije dijela Korduna i Cazinske krajine preko rijeke Une za Bosnu, preko Bosanskog Petrovca do Drvara, Glamoča i Livna. Narod Like ostao je u svojoj Lici, a po potrebi sklanjao se ispred neprijatelja pod zaštitom jedinica 6. divizije i Ličkog NOP odreda. Po povratku izbjeglica iz Bosne, koji su se vraćali preko Like, narod ih je organizovano i prijateljski primio, nahranio i ispratio.

Prema još uvijek neprovjerjenim podacima, smatra se da je iz Banije izbjeglo oko 18.000 (najviše s Glinskog kotara, oko 13.000), a iz Korduna (uglavnom sa kotara Vrginmost) oko 3.000 i iz Cazinske krajine oko 4.000 ili ukupno oko 25.000 ljudi, žena i djece, koji su goli i bosi, gladni i promrzli, po snijegu i hladnoći, napustili svoja ognjišta. Po dolasku 7. divizije u Bosnu mnogi sposobni za vojsku, banovci i kordunaši, stupili su u njene jedinice.

Do sada nije poznato da li su zbjegovi bili organizovani ili ne prema direktivi partijskog ili vojnog rukovodstva. U svome sjećanju, član OK KPH za Baniju, Branko Borojević, je iznio:

¹⁴⁵ Zbornik, tom 5, knj. 11, str. 187.

»U ovakvoj situaciji, negdje 18. ili 19. januara, okružni komitet KPH za Baniju donio je odluku da se prihvati i organizuje stanovništvo u povlačenju kroz Cazinsku krajinu prema Bihaću i dalje; da se dio izbjeglica dvorskog kotara, koji je prešao Unu, također organizirano prihvati; da se u kolone po općinama i kotarima rasporede članovi komiteta, odbornici, skojevci i pojedinci komandi mjesta; da se skrivenije kreće zbog dejstva neprijateljske avijacije; da se organizuje ishrana, zbrinjavanje djece i iznemoglih i njihovo prenošenje sankama, konjima itd. Ovi zadaci razrađeni su u pismenoj direktivi svim kotarskim komitetima«.¹⁴⁶

Izbjegli narod Banije, Korduna i Cazinske krajine vraćao se na svoja zgarista u toku marta, pa i aprila mjeseca 1943. godine.

Borbe u Lici

I na sektoru Like neprijateljeva dejstva počela su 20. januara s južne strane Like, sa linije Gračac—Medak u pravcu Bruvna i Udbine. Napad je izvršilo oko 300 četnika, koji su uspjeli iznenaditi lijevo krilo 1. brigade, upasti u selo Glogovo i popaliti ga. Poslije izvršene pripreme jedinica brigade, napad četnika je odbijen i spriječeno paljenje ostalih sela. Na odseku 9. brigade, od Lovinca, napadale su jače neprijateljeve snage, oko dve bojne ustaša i tri bataljona Talijana sa četnicima. I pored toga što su ove neprijateljeve snage imale oko 40 mrtvih i više od toga ranjenih, ali brojno jače, uspjele su djelimično potisnuti jedinice 9. brigade, koje su¹⁴⁷ zauzele nove položaje. Na odseku odbrane 2. brigade, od pravca Široke Kule i Vrhovina, toga dana neprijatelj nije prešao u napad.

Sutradan, 21. januara, neprijatelj je ponovo prešao u napad na sektoru 1. i 9. brigade, dok na sektoru 2. brigade ni toga dana nije bilo neprijateljskih aktivnosti. Na položaje 1. brigade, iz Gračaca, krenula je kolona od oko 2.500 neprijateljevih vojnika. U rejonu Deringaja izvršen je snažan napad na prednje dijelove, koji su imali oko 80 mrtvih i više ranjenih, dok su jedinice brigade imale 3 mrtva i 12 ranjenih. Neprijatelj je bio prisiljen da se povuče na polazne položaje. Na sektoru Pločanski klanac, jedinice 9. brigade vodile su cito dan borbu sa neprijateljem jačine dva bataljona, koji su uz snažnu artiljerijsku i minobacačku vatru napadali na Gostušu i Pločanski klanac. I pored gubitaka od oko 50 mrtvih i oko 60 ranjenih, neprijatelj je uspio da djelimično potisne naše jedinice na druge položaje.

Napadi neprijatelja nastavljaju se i u toku 22. januara. Na sektoru Gračac samo je 1. bataljon 1. brigade vodio borbu sa neprijateljevim snagama jačine jednog bataljona, koji je imao oko 50 mrtvih i ranjenih, a bataljon 1. brigade 3 ranjena borca. Na Pločanskom sektoru, kod 9.

¹⁴⁶ Puk. Ljuban Đurić, *Zbjeg naroda u 4. neprijateljskoj ofanzivi (januar-februar 1943. godine)*, 1. korpus NOVJ, Zbornik 17, HA, str. '255.

brigade, neprijatelj je uspio da zauzme Pločanski klanac. U toku noći borbu su vodila dva bataljona brigade, koji su nanijeli neprijatelju gubitke od oko 60 mrtvih i oko 30 ranjenih. No, i pored ovih gubitaka, neprijatelj je, podržan jakom artiljerijskom vatrom, uspio da potisne bataljone. Istog dana uslijedio je neprijateljev napad i na sektoru Ljubovo, kod 2. brigade, u pravcu Široke Kule sa jednom bojnom ustaša i dva bataljona Talijana, podržani sa 5 tenkova, 4 topa i 4 minobacača. Dva bataljona (1. i 3.) 2. brigade uspjeli su da zadrže prođor neprijatelja i da mu nanesu gubitke od oko 86 mrtvih i ranjenih, zadržavši svoje položaje.

U toku 23. januara na odseku Gračac borbu je vodio jedan bataljon 1. brigade sa jednim bataljom Talijana u rejonu s. Kijani. Neprijatelj je imao oko 100 vojnika izbačenih iz stroja, dok je bataljon imao 10 ranjenih. Na odseku Ljubovo neprijatelj je uspio da odbaci dijelove 2. brigade i da zauzme Krivu Glavicu, Stanić Glavicu, Ciglanušu i Samarić, imajući oko 10 mrtvih i ranjenih.

Nesmanjenom jačinom, bez odmora i predaha, po zimi i hladnoći, borbe su se nastavile i 24. januara. Na odseku Gračac, kod 1. brigade, dijelovi talijanske divizije »Sassari« sa četnicima, zauzeli su Bruvno, na cesti Gračac—Lapac, a brigada je novim rasporedom zatvorila pravac Bruvno—Lapac i Bruvno—Udbina. U rejonu Ploča neprijatelj je uz jaku artiljerijsku i minobacačku pripremu izvršio napad na položaje 9. brigade. Odbačen je i razbijen sa oko 26 mrtvih i više ranjenih. Od sedam neprijateljevih tenkova, koji su podržavali napad svojih jedinica, jedan je oštećen, a dva zaplijenjena. Kod 2. brigade, na odseku Ljubovo, nije bilo borbe, dok su druga dva bataljona brigade vodila borbu sa 2. ustaškom lovačkom bojnom (jačine oko 800 ustaša), koja se kretala iz Vrhovina u pravcu Babinog Potoka. Kod Čudinog klanca, jedinice 2. brigade i Ličkog NOP odreda, odbile su dva juriša neprijatelja i iz stroja izbacile oko 30 vojnika.

U toku 25. januara kod 1. i 9. brigade vladalo je zatišje, dok se na odseku 2. brigade čio dan vodila borba. Na odseku Ljubovo dva bataljona 2. brigade odbile su napad neprijatelja jačine oko 400 vojnika nanjevši im gubitke od oko 20 mrtvih i 30 ranjenih, bez vlastitih gubitaka. Na drugom odseku, druga dva bataljona 2. brigade vodila su borbu sa oko 1.200 Talijana i četnika u rejonu Čudin klanac, koji su sa više napada nastojali da ih odbace i produže napad ka Plitvičkim jezerima i Prijeboju. Neprijatelj je imao oko 20 izbačenih iz stroja, a jedinice brigade jednog poginulog.

Na odseku odbrane 1. brigade, dijelovi divizije »Sassari« pokušali su 26. januara napad iz Bruvna u pravcu Mazina, ali su odbijeni sa 10 mrtvih i više ranjenih. Brigada je imala 4 ranjena borca. Kod 9. brigade neprijatelj je napadao iz pravca Lovinca, a zasjeda mu je postavljena u rejonu Rudačkog klanca. U jednodnevnoj borbi uništeno je šest kamiona i ubijeno oko 100 neprijateljevih vojnika, među kojima oko 20 četnika, a zarobljeno je osam. Na odsjeku odbrane kod 2. brigade, u rejonu Ljubovo, vladalo je zatišje, a u rejonu Babina Potoka neprijatelj je uspio zauzeti Čudin Klanac, imajući više mrtvih i ranjenih.

Sutradan 27. januara neprijatelj je napadao na svim pravcima odbrane 6. divizije. Kod 1. brigade odbijen je napad neprijatelja iz Bruvna, a na drugom pravcu protivnapadom naših jedinica proterane su neprijateljeve jedinice. U ovim borbama neprijatelj je imao oko 58 mrtvih i oko 30 ranjenih vojnika, dok je 1. brigada imala 1 mrtvog i 12 ranjenih. Na pravcu odbrane 9. brigade odbijen je napad neprijatelja, koji je poslije jake artieljerijsko-minobacačke vatre pokušao da zauzme brdo Lipač. U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 15 mrtvih i 20 ranjenih vojnika. Kod 2. brigade, u rejonu Ljubovo, neprijatelj je sa snagama jačine oko 2.000 vojnika uspio da zauzme dominirajući položaj Čardak (k. 942). U toku dnevne i noćne borbe, neprijatelj, kome je stiglo pojačanje od oko 1.500 vojnika, imao je oko 58 mrtvih i ranjenih, a naše jedinice 4 mrtva i 28 ranjenih boraca i starješina.

Istog dana neprijatelj je napadao i na sektor Babinog Potoka, uspjevši da zauzme Končarev Kraj, ali je protivnapadom jedinice 2. brigade odbijen. Zatim je neprijatelj krenuo ka Prijekoju s ciljem da se spoji sa dijelovima 7. SS divizije iz pravca Ličkog Petrovog Sela. Radi sprečavanja toga deo naših jedinica prebačen je u rejon Ćuića Krčevina i Končarev Kraj. U tim borbama neprijatelj je imao oko 50 izbačenih iz stroja, a naše jedinice 2 mrtva i 5 ranjenih.

Borbe su nastavljene i u toku 28. januara. Na sektoru Gračac, na cesti Bruvno—Gračac, jedinice 1. brigade sačekale su neprijatelja i nanijele mu gubitke od oko 20 mrtvih i 35 ranjenih. Naše jedinice imale su 2 mrtva, 9 ranjenih, 5 nestalih i 1 zarobljenog borca. Jedinice 9. brigade napadale¹⁴⁷ su neprijateljeve dijelove u rejonu Gostiša, gde je prema izveštaju Štaba 6. divizije neprijatelj imao oko 80 mrtvih i 90 ranjenih, a prema izveštaju Štaba 1. korpusa 30 mrtvih i 20 ranjenih vojnika na sektoru Ljubovo, 1. i 2. bataljon 2. brigade odbili su napad neprijatelja, koji je imao oko 10 mrtvih vojnika.

Na sektoru Plitvičkih jezera, neprijateljeve snage, jačine oko 2.000 vojnika, u rejonu Prijekoja sačekao je 3. bataljon 2. brigade i 1. bataljon 4. brigade 8. divizije. Poslije višečasovne žestoke borbe neprijatelj je uspio odbaciti naše jedinice i 28. januara spojiti se sa dijelovima 7. SS divizije, koji su se kretali iz Ličkog Petrovog Sela. U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 70 vojnika izbačenih iz stroja.

U toku 29. januara, na pravcu Gračac—Bruvno, neprijatelj, koji je pretrpio gubitke od oko 50 mrtvih i više ranjenih, uspio je zauzeti Mazin. Jedinice 1. brigade imale su 4 mrtva i 10 ranjenih boraca. Na Pločanskom klancu, neprijatelj je uspio potisnuti jedinice 9. brigade i zauzeti više dominantnih položaja, kotu Trour i k. 727. U tim borbama neprijatelj je imao oko 30 mrtvih i 35 ranjenih. Jedinice 2. brigade vodile su žestoku borbu u rejonu Ljubovo, za kotu Velonj, koja je više puta prelazila iz ruke u ruku. Kod Prijekoja napadnuta je kolona 1. pješadijskog puka divizije »RE«, koja je imala oko 5 mrtvih i 25 ranjenih vojnika.¹⁴⁷

Za vrijeme desetodnevnih, svakodnevnih borbi, po vrlo teškim vremenskim prilikama, jedinice 6. ličke divizije i Ličkog NOP odreda

¹⁴⁷ Podaci za period 20-29. januar 1943. Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 286 i knj. 13, str.

uspješno su zadržavale neprijateljeve napade i, nanoseći im veće gubitke u ljudstvu, uspjele da zadrže veći dio slobodne teritorije sjeverne Like i time stvore uslove za naredne uspješne operacije naših jedinica.

Banija, Kordun i Lika poslije četvrte neprijateljeve ofanzive

Poslije desetodnevnih borbi sa 7. banijskom i 8. kordunaškom divizijom (bez 4. brigade) sa dvije primorsko-goranske brigade (6. i 14), sa Banijskim i Kordunaškim NOP odredom, neprijatelj je uspio da u danonoćnoj borbi uz upotrebu artiljerije i avijacije, prokrstari Banjom i Kordunom. Banja je privremeno ostala bez svojih partizanskih jedinica. Njena 7. divizija je po prelazu rijeke Une 28/29. januara, prema naređenju Vrhovnog štaba, ušla u sastav Operativne grupe, kao njena zaštitnica i time izašla iz sastava 1. korpusa do povratka, poslije 219 dana, 11. septembra 1943. godine. I Banijski NOP odred napustio je privremeno Baniju, ali se po naređenju Vrhovnog štaba vraća, posle 25 dana, 22. februara. Sa ulaskom neprijatelja, 29. januara, u Bihać i 8. divizija se povukla sa Korduna, gdje ostaje Kordunaški NOP odred sa tri bataljona. Ovaj odred vodio je vrlo uspješne borbe protiv ustaša i domobrana koji su ponovo uspostavili svoje posade u Tušiloviću, Vojniću, Krnjaku, Cetingradu, Slunju i Drežniku. Jedinice ovoga odreda imale su zapaženih uspjeha i u ometanju redovnog neprijateljevog snabdijevanja te održavanja veza između baza u Karlovcu i neprijateljevih nastupajućih kolona kroz Kordun prema Bosanskoj krajini. Četvrta brigada 8. divizije i dalje je bila na Žumberku sa 13. proleterskom brigadom.

Na slobodnoj teritoriji sjeverne Like 30. januara našle su se 6. lička divizija sa tri brigade, 8. kordunaška divizija sa dvije brigade i jednim bataljonom 4. brigade, dvije primorsko-goranske brigade i Lički NOP odred, koji će posljednje borbe u četvrtoj ofanzivi sa talijanskim, ustaško-domobranskim i četničkim jedinicama i manjim dijelovima njemačkih jedinica voditi u okviru korpusnih operacija.

Braneći slobodnu teritoriju Like, one su se 30. januara našle u sljedećem rasporedu: na južnom dijelu Like nalazila se 1. i 9. brigada 6. divizije, 1. brigada južno od Gornjeg Lapca sa orientacijom prema Donjem Srbu i Gračacu, a 9. brigada zapadno od Gornjeg Lapca, zatvarajući komunikaciju Lovinac—Udbina. Druga brigada sa dva bataljona, iz rejona Končarev kraj i Turjanski, zatvarala je pravac Otočac—Korenica i sa dva bataljona, iz rejona Ljubova, pravce iz Gospića i Ličkog Osika. Osma divizija sa 5. i 15. brigadom bila je na lijevoj obali rijeke Une, južno od Bihaća na Drenovači. Štab 8. divizije prešao je iz Prijekoja u Nebljuse i preuzeo komandu nad svoje dvije brigade, sa čime je prestala funkcija Operativnog štaba za Kordun. Šesta primorsko-goranska brigada bila je prema neprijatelju kod Prijekoja, a 14. primorsko-goranska brigada južno od Prijekoja prema Jezercu.

Radi lakšeg rukovođenja jedinicama, na području Like formirana su tri sektora: prvi sektor Drenovača, gdje je dejstvovala 5. i 15. brigada 8. divizije, drugi sektor Plješevica — na kojem se nalazila 6. i 14. brigada 5. operativne zone i dijelovi 2. brigade 6. divizije i treći sektor Udbina—Gornji Lapac, Gračac—Gornji Lapac—Srb sa 1. i 9. brigadom 6. divizije.

Toga dana, 30. januara borbe je vodila 2. i 9. lička brigada, 15. kordunaška i 6. primorsko-goranska brigada. Deveta brigada odbila je tri uzastopna napada talijanske divizije »RE«, koji su bili podržani snažnom artiljerijskom vatrom i sa 4 tenka. Talijani su imali oko 20 mrtvih i oko 30 ranjenih.¹⁴⁸ Petnaesta brigada 8. divizije odbila je napad Nijemaca, koji su iz Bihaća pokušali da odbace naše snage južno od Bihaća. Šesta primorsko-goranska brigada, sa dva bataljona na osiguranju, izvršila je sa druga dva bataljona i jednim bataljonom 2. ličke brigade napad na oko 400 Talijana u s. Prijekoju. Napad, u kome su Talijani imali oko 30 mrtvih i ranjenih, a brigade 3 mrtva i 27 ranjenih, nije uspio. Neprijatelj je uporno i žilavo sa dva tenka branio ovaj komunikacijski čvor, koji se granao u pet pravaca, prema Otočcu, Plaškom, Slunju, Bihaću i Korenici.¹⁴⁹

U toku 31. januara odbijen je ponovni napad Talijana na položaje 1. brigade 6. divizije. Prateća četa 6. divizije uništila je tri neprijateljeva tenka od kojih je jedan zaplijenjen. Na odsjeku 2. brigade 6. divizije, kod Ljubova, neprijatelj je potisnuo delove brigade i zauzeo kotu 1005.¹⁵⁰ Na položajima, u rejonu Korenička Kapela, jedinice 14. primorsko-goranske brigade odbile su manje izviđačke dijelove 1. pješadijskog puka talijanske divizije »RE«, ali su oni nastavili napad noću, uz pomoć tenkova i artiljerijske vatre, prema Korenici. Kod Vratnika su ih dočekali štab i prištapske jedinice 14. primorsko-goranske brigade, bombama i jakom vatrom razbili i prisilili na povlačenje sa osjetnim gubicima.¹⁵¹ Šesta primorsko-goranska brigada upućena je u rejon Ljubova, gdje su se nalazila dva bataljona 2. ličke brigade, radi pojačanja odbrane na ovome pravcu, dok je jedan bataljon ostavljen kod Prijekoja. Peta brigada 8. divizije zauzela je položaje Drenovača, Željezna Glava, Hrastik, Vršak i Miletin Vrh, dok je njena 15. brigada povućena u s. Nebljusi, a potom radi sređivanja i pripreme u Lapačku dolinu, u s. Dnopolje i s. Birovača.¹⁵²

Ocjenjujući novonastalu situaciju, prodor Talijana preko Ljubova i napredovanje prema Korenici, Glavni štab Hrvatske je uputio, 31. januara 1943. godine, naređenje Štabu 1. korpusa, da radi sprečavanja neprijatelja ovlada Krbavskim poljem preduzme slijedeće mere: da se sa 6. primorsko-goranskim brigadom, koja je upućena prema Ljubavu, zatvori pravac Bunić—Korenica, a da 2. brigada 6. divizije, koja je branila Ljubovo, napada talijansku kolonu od oko 3.000 vojnika sieda i tako spriječi prodor ka Udbini. U slučaju da Talijani prodru do

¹⁴⁸ Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 286.

¹⁴⁹ Isto, knj. 13, str. 148.

¹⁵⁰ Isto, knj. 12, str. 286.

¹⁵¹ D. V. Matetić, *14. primorsko-goranska brigada*, str. 53.

¹⁵² Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 311.

Korenice, 6. brigada bi se prebacila u rejon s. Frkašić, 14. brigada da krene u pravcu Gorskog kotara, 1. bataljon 4. brigade 8. divizije da se uputi u Kordun, a 2. brigada 6. divizije da se prebaci u rejon sela Kravica i Trnovac, tako da brigade budu koncentrisane i eventualno ostanu na tom terenu, sve s ciljem da se ne dozvoli okruženje naših snaga kod Korenice s napadom Talijana s pravca Vrhovina i Prijedora.

U slučaju da neprijatelj uđe u Bunić i krene ka zauzimanju Kravinskog polja, 9. brigada 6. divizije sa Ploča bi se sa dva bataljona prebacila na Mazinski sektor i zajedno sa 1. brigadom napadala neprijatelja u Mazinu i štitila pravac Mazin—Lapac, a sa dva bataljona povlačila prema Udbini, i zatvorila pravac Udbina—Lapac na Kuku. U tom slučaju cijela 2. brigada 6. divizije ostala bi na sektoru Kravica, Trnovac, nastojeći da se tu i održi u sadejstvu sa ostalim jedinicama. Istim naređenjem GŠH rečeno je da Štab 6. divizije sa dva bataljona 9. brigade bude u rejonu Mazina, Štab 1. korpusa u s. Ponor, a GŠH da se povlači u pravcu Kamenskog.¹⁵³

Narednog dana, februara borbu su vodile brigade 6. divizije. Poslije jake artiljerijsko-minobacačke vatre, Talijani su iz Mazina izveli napad, ali ih je odbio 4. bataljon 1. brigade, bez obostranih gubitaka. Kod 9. brigade Talijani su uspjeli da uz veće gubitke zauzmu rejon Troure. Na odsjeku 2. brigade, u rejonu Ljubovo, napadali su dijelovi srednje kolone talijanske divizije »RE« (oko 1.000 vojnika). Pušteni na blisko odstojanje pretrpjeli su gubitke od oko 25 mrtvih i oko 30 ranjenih. Poslije sređivanja i pristizanja pojačanja uspjeli su da zauzmu položaje 2. brigade. Osjetne gubitke pretrpio je bataljon »Ognjen Priča«, kojega su, pod zaštitom magle, uspeli zaobići. Istog dana borbu je vodio i 3. bataljon 2. brigade u rejonu Končarevog Kraja i Plitvičkog Ljeskovca. Talijani su imali 9. mrtvih, a zaplijenjena su 2 puškomitrailjeza, 6 pušaka, 20 bombi i druga oprema.¹ Sesta primorsko-goranska brigada, u pokretu za Ljubovo, nalazila se u rejonu Debelo Brdo, a njen 4. bataljon povukao se ispred jačih talijanskih snaga od Prijekoja, zajedno sa 14. primorosko-goranskom brigadom na liniji Ponor — Maklovac — Donji Frkašić (5—8 km jugoistočno od Korenice). Prvi pješadijski puk talijanske divizije »RE« sa jednom četom tenkova i 2. lovačkom ustaškom bojnom ušao je u Korenicu.

Napadi neprijatelja nastavljeni su i u toku 2. februara. U odbrambenoj zoni 8. divizije, na lijevoj obali Une, dijelovi 7. SS divizije iz Bihaća vršili su nasilna izviđanja prema položajima divizije južno od Zavalje i Golubića. Na desnoj obali Une, u rejonu sela Ripač, borbu su vodile jedinice 7. banjarske divizije. Borbena veza sa 7. divizijom održavana je preko Cazinskog terenskog bataljona, koji se nalazio u rejonu Mali i Veliki Račići (10 km jugoistočno od Bihaća). U slučaju da neprijatelj zauzme Ripački klanac (10 km jugoistočno od Bihaća, desna obala Une) stvorili bi se povoljni uslovi da preko Kulen Vakufa pređe Unu i uđe u Lapačku dolinu, što bi ugrozilo pozadinu jedinica 8. i 6. divizije. Razmotrivši ovu mogućnost, Stab 8. divizije pokrenuo

jf Zbornik, tom 5, knj. 11, str. 300.
Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 286.

je svoju 15. brigadu sa odmora i uputio je u Kruge (20 km južno od Bihaća prema Lapcu) sa isturenim bataljonom u s. Nebljuse, radi organizacije odbrane i efikasnijeg manevra, ukoliko bi neprijatelj prešao Unu.¹⁵⁵

Na južnom dijelu Like 1. brigada 6. divizije vodila je borbu južno od Gornjeg Lapca sa talijanskim snagama koje su napadale od Mazina. U toj borbi, pored 10 mrtvih i oko 10 ranjenih, Talijani su izgubili i jedan tenk. Druga brigada 6. divizije, sa položaja na Ljubovu, zajedno sa 4. bataljonom 6. primorsko-goranske brigade, vodila je borbu sa talijanskim i ustaškim jedinicama koje su nastupale iz pravca Gospića. I pored toga što je neprijatelj imao veće gubitke, 2. brigada je morala napustiti ove položaje i povući se prema Krbavici (7 km jugozapadno od Korenice), jer je neprijatelj nastupao i iz Prijekoja i Babinog Potoka ka Korenici. Ove neprijateljeve snage spojile su se u rejonu sela Homoljac (između Korenice i Babinog Potoka). Sa pravca Babinog Potoka nastupali su dijelovi 74. pješadijskog puka talijanske divizije »Lombardia« sa četnicima, uz podršku 5 tenkova i 3 topa, a zadržale su ga dve čete 2. brigade. Deveta brigada zatvarala je pravce koji od Lovinca izvode ka Krbavskom polju. Zbog jačih neprijateljevih snaga brigada se poslije borbe morala povući bez gubitaka, dok je neprijatelj imao oko 15 mrtvih. U zoni odbrane 6. divizije dejstvovala su i tri bataljona Ličkog NOP odreda.¹⁵⁶

Prema jedinicama divizije »RE«, koje su napadale preko Ljubova, nalazila se i 6. primorsko-goranska brigada. Ona je dobila zadatak da napadne neprijatelja u rejonu Ljubova i razbije kolonu koja se kretala u pravcu Bunića. Napad je izведен 2. februara sa dva bataljona, 6. brigade ali zbog loše koordinacije dejstava sa 2. ličkom brigadom, nije uspio. Povukli su se sa 18 mrtvih i 17 teže ranjenih. Neprijatelj je imao 30 mrtvih i ranjenih.¹⁵⁷ Poslije ovog neuspjeha, a prema naredenju Štaba 1. korpusa, 6. brigada se sa tri bataljona povukla prema Frkašiću (10 km jugoistočno od Korenice), a njen 4. bataljon, zajedno sa 2. ličkom brigadom povukao se prema Homoljcu na komunikaciji Korenica—Babin Potok.

Četrnaesta primorsko-goranska brigada, zajedno sa jednim bataljonom 2. ličke brigade i 1. bataljonom 4. kordunaške brigade, vodila je teške borbe sa dijelovima talijanske divizije »RE« za odbranu sela Bijelo Polje, Ponor i Frkašić, jer je neprijatelj težio da prodre ka Plješevici i Bijelim Potocima, gdje je bila smještena bolnica sa većim brojem ranjenika. Svi pokušaji su osuđeni upornom odbranom. Borba se nastavila i sutradan 3. februara. U višečasovnoj borbi neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i ranjenih.

Pošto Talijani 2. i 3. februara nisu vršili pokret na pravcu Mazin—Gornji Lapac, to je Štab 6. divizije iskoristio i noću, 3. februara, izveo sa tri bataljona 1. brigade neuspjeli napad na dobro utvrđenog neprijatelja na Škorić Brdu (4 km sjeverno od Mazina), dok

¹⁵⁵ Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 12. i 14.

¹⁵⁶ Zbornik, tom 5, knj. 11, str. 9. i 286.

¹⁵⁷ Zbornik, tom 5, knj. 13, str. 149.

se 9. brigada u borbi sa jačim neprijateljem evim snagama moralu povući i zazuzeti nove položaje južno od Udbine u s. Ondić, Mutilić i Visić.¹⁵⁸

Na drenovačkom sektoru, koji su držale jedinice 8. divizije, nije bilo većih promjena. Djelovi 7. SS divizije su i dalje vršili nasilna izviđanja južno od Bihaća, lijevom i desnom obalom Une, na koje je 5. brigada 8. divizije otvarala artiljerijsko-minobacačku vatru, ali zbog nedostatka granata i mina, bez većih rezultata. Istovremeno je neprijatelj (7. SS divizije) sa 11. aviona, sa Bihaćkog aerodroma, bombardovao položaje 5. brigade, a greškom i položaje svojih jedinica.¹⁵⁹

Sa ulaskom jedinica 74. pješadijskog puka divizije »Lombardia« sa oko 1.000 vojnika i 5 tenkova u Korenicu i Bunić znatno se smanjila slobodna teritorija Like. Svakog dana očekivao se napad iz Bihaća na drenovački sektor koji je držala 2. brigada 8. krođunaške divizije, dok su na ostalim pravcima stalno vršeni napadi s ciljem okruženja i uništenja jedinica NOVJ. U toku 4. februara Talijani su ovladali Udbinom i pokušali da ovlađaju Krbavskim i Bijelim poljem, ali su sprečeni odbranom jedinica 2. ličke i 6. primorsko-goranske brigade. Za vrijeme jednodnevne borbe neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i oko 65 ranjenih.¹⁶⁰ Na desnoj obali Une, južno od Bihaća, dijelovi 7. SS divizije i 369. legionarske divizije prošli su kroz Ripački klanac i pokušali iz rejona s. Luke da uz podršku artiljerijsko-minobacačke vatre pređu Unu. Odbijeni su od jedinica 15. brigade 8. divizije uz gubitke od 10 mrtvih vojnika i 18 ubijenih konja. Bilo je to nasilno izviđanje sektora Drenovače, za napad koji je uslijedio sutradan 6. februara.¹⁶¹

Istog dana, 5. februara, borbu je vodila i 1. brigada 6. divizije na udbinskom sektoru sa oko 400 — 500 vojnika talijanske divizije »Sassari«. Poslije višečasovne borbe neprijatelj, koji je imao oko 90 mrtvih i ranjenih, nije uspio zauzeti položaje 1. brigade, koja je imala 3 mrtva i 7 ranjenih. I 2. brigada 6. divizije uspješno je odbijala napade neprijatelja, koji je nastupao ka Krbavskom polju sa pravca Ličkog Osika i Gornjeg Babinog Potoka.¹⁶²

Na suženoj slobodnoj teritoriji Like, čiji je prečnik bio, oko 25 km, pored jedinica koje su vodile svakodnevne odbrambene borbe nalazile su se vojnopožadinske jedinice i ustanova, bolnice, narodno-slobodilački odbori, društveno-političke organizacije, narod i izbjeglice iz drugih krajeva. Sačuvati taj dio slobodne teritorije zahtjevalo je još veće napore i veću upornost da se slomi udarna moć neprijatelja, ne dozvoli spajanje Nijemaca i Talijana pravcem Bihać—Lapac i stvore uslovi za protivnapad.

Sa dostignutih linija neprijatelj je 6. februara prešao u napad na sva tri odbrambena sektora — Drenovača, Plješevica, Lapac. Sa oko 1.500 vojnika jačine jednog puka, iz 7. SS divizije i 369. divizije, 5 tenkova, artiljerijom i minobacačima izvršio je snažan napad na

Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 289.
VZ Isto, str. 25.

Zbornik, tom 5, knj. 13, str. 150. i 231.
" Isto, knj. 12, str. 312.
' Isto, knj. 13, str. 232.

Drenovaču, koju su držale 5. brigada i dio 15. brigade 8. divizije.¹⁶³ Nakon jake artiljerijsko-minobacačke vatre, koju su ukopani borci izdržali, uslijedio je napad sa pet tenkova. Borci su ih pustili na blisko odstojanje, a zatim osuli ručnim bombama i jakom puščano-mitraljesckom vatrom. Neprijatelj je jurišao na svaki bataljon. Po nekoliko puta položaji su prelazili iz ruke u ruku. Nijedan bataljon nije popustio, bilo je to pravo borbeno sadejstvo između bataljona. Poslije višečasovne borbe neprijatelj je bio prisiljen na panično bjekstvo, pretrpjevši gubitke od oko 150 mrtvih i ranjenih. Zaplijenjena je pukovska zastava i jedan tenk od 13 tona sa topom 37 mm, 80 granata i druga ratna oprema. Bataljoni brigada imali su 14 mrtvih i 45 ranjenih.¹⁶⁵

Talijani, ustaše i četnici istog dana izvršili su napad i na položaje jedinica 6. ličke divizije, koja je tada imala 4.455 boraca i stariješina po spisku, od čega 3.277 u stroju (1.178 u rashodu, sa 2.596 pušaka, 34 teška i 122 puškomitraljeza i 15 lakih minobacača).¹⁶⁶ Njena 1. brigada (893 borca) vodila je tešku borbu sa oko 400 neprijateljevih vojnika koji su napadali u dvije kolone. Neprijatelj je pušten na blisko odstojanje i nanijeti su mu gubici od oko 25 mrtvih i oko 40 ranjenih, dok je brigada imala 1 mrtvog i 4 ranjena. I kod 2. brigade (1.243 borca) neprijatelj je, jačine oko 2.500 vojnika sa 5 tenkova, napadao prema Krbavici. Poslije višečasovne borbe neprijatelj je odbijen uz znatne gubitke u mrtvima i ranjenim. Na odseku odbrane 9. brigade (1.126 boraca), 31. i 32. ustaška bojna iz Udbine izvršile su napad prema Ondiću, uspjevši zauzeti Ivanov Vrh, ali su zaustavljene sa 6 mrtvih i više ranjenih. Nakon toga dva bataljona 9. brigade izvršila su smjenu 1. brigade na položajima Mazin—Lapac, dok su dva bataljona ostala na položajima Visuć—Ondić.¹⁶⁷ Na položaje 6. i 14. primorsko-goranske brigade 5. operativne zone, u rejonu Frkašić — Jošan, iz pravca Korenice neprijatelj nije vršio napad. Prema 1.500 četnika na liniji Knin—Gračac, nalazila su se dva bataljona Ličkog NOP odreda, a druga dva bataljona u rejonu s. Turjanski.

Narednih šest dana (od 7. do 12. februara na sektoru Drenovača (položaj 8. divizije) neprijatelj nije vršio napade, osim uzajamne izviđačke djelatnosti. To vrijeme 5. i 15. brigada 8. divizije, kao i druge, ostajući na svojim položajima, iskoristile su za pripreme, sređivanje i vojno-političku obuku. I na ostalim sektorima smanjeni su neprijateljevi

¹⁶³ Naredbom GŠ Hrvatske, od 8. februara 1943. godine, 5. brigada NOVH je za ranije iskazanu hrabrost i za uspjehe na Drenovači proglašena UDARNOM BRIGADOM, a 20. januara 1943. proglašena je UDARNOM i 15. brigada NOV Hrvatske. Nakon proglašenja 5. brigade UDARNOM sve brigade 8. kordunaške divizije nosile su naziv »UDARNA BRIGADA«.

Zaplijenjeni tenk na Drenovači do kraja rata nalazio se u sastavu Tenkovskog bataljona GS Hrvatske i sudjelovao u mnogim bitkama ove proslavljenе tenkovske jedinice NOV Hrvatske. Poslije rata tenk je izložen na Kalemeđdanskoj tvrđavi u Beogradu u Vojnom muzeju i kao njemi svjedok mladim pokoljenjima Jugoslavije govori o velikim herojstvima boraca NOR-a Jugoslavije i o tome kako ni ovakve, a ni veće čelične grdosije okupatora i njegovih pomagača nisu mogle pokoriti narode Jugoslavije.

¹⁶⁵ Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 312.

¹⁶⁶ Isto, str. 60.

¹⁶⁷ Zbornik, tom 5, knj. 12, dok. 89, str. 286.

napadi, osim na pojedinim pravcima. Tako su dva bataljona 9. brigade 6. divizije, koji su ostali na položajima u rejonu Ondić—Visuć (južno od Udbine) vodili borbu 7. februara sa oko 1.200 neprijateljevih vojnika iz grupe »Sassari«, podržani sa 4 tenka i 4 topa. Poslije višečasovne borbe neprijatelj se povukao sa 45 mrtvih i oko 50 ranjenih.¹⁶⁸ Četrnaesta primorsko-goranska brigada sa 1. bataljom 6. primorsko-goranske brigade i ranjenicima 5. operativne zone bila je na istim položajima, u rejonu s. Frkašić, u pripremama za pokret u Gorski kotar, dok je 6. brigada bila na položajima prema s. Krbava.

Poslije neuspjeha Nijemaca na Drenovači i Talijana južno od Lapca, Talijani su težište svojih napada prenijeli na zauzimanje Krbavskog polja sa pravca Gospica i Korenice, gdje se nalazila 2. brigada 6. divizije, 6. primorsko-goranska brigada 5. operativne zone i dva bataljona Ličkog NOP odreda. U toku 9. februara 2. bataljon 6. brigade, postavivši zasjedu u rejonu sela Šalamunić, Bunić i Krbavica, na cesti Korenica — Lički Osik, uspio je sačekati grupu »Pederzani« iz divizije »RE« koja je pošla u pljačku i paljenje sela i nanijeti joj gubitke od oko 80 mrtvih i ranjenih, dok je bataljon imao 9 ranjenih. Borbu je vodio i 3. bataljon ove brigade u rejonu Končarev Kraj sa oko 1.000 talijanskih vojnika, koji su se kretali iz Babinog Potoka u pravcu Plitvičkog Ljeskovca.¹⁶⁹ I slijedećeg dana 2. brigada je vodila borbu sa Talijanima koji su pokušali da zauzmu Krbavicu uz jaku artiljerijsko—minobacačku vatru. Nakon žestoke borbe Talijani su bili prisiljeni da se sa oko 60 vojnika izbačenih iz stroja povuku na polazne položaje. Istovremeno, i 6. brigada 5. operativne zone vodila je borbu sa dijelovima divizije »RE« u rejonu sela Frkašić i Jošani, nanijevši im gubitke od oko 10 mrtvih i 20 ranjenih. U svakodnevnoj borbi, od 21. januara do 8. februara, samo 2. brigada 6. divizije izbacila je iz stroja oko 700 neprijateljevih vojnika (Talijana, ustaša i četnika), dok je brigada imala 21. mrtvog, 110 ranjenih i 9 nestalih boraca i starješina.¹⁷⁰

Radi efikasnijeg dejstva protiv neprijateljevih snaga, izvršenje novi raspored 9. brigade 6. divizije. Prema naređenju Štaba 6. divizije, njena dva bataljona (1. i 3. bataljon) upućeni su noću 10/11. februara u rejon Srednja Gora — Ploča, radi ugrožavanja neprijateljeve pozadine i saobraćaja na putu Udbina—Ploča, 2. bataljon prebačen je u Gračački kotar sa zadatkom da dejstvuje u pozadini neprijatelja i na komunikaciji Gračac—Bruvno, dok je 4. bataljon ostao u rejonu Udbine. Sa ovakvim rasporedom razvlačile su se neprijateljeve snage i stvarala nesigurnost u njegovoj pozadini. U toku 11. februara, oko 1.000 talijanskih vojnika pokušalo je prodor iz Mazina ka Gornjem Lapcu, ali su ga poslije šestočasovne borbe odbile jedinice 1. brigade 6. divizije. Neprijatelj je imao oko 70 mrtvih i oko 90 ranjenih vojnika, dok je 1. brigada imala 4 mrtva i 14 ranjenih.¹⁷¹ Istog dana, napadom iz pravca Korenice,

¹⁶⁸ Isto, str. 298.

¹⁶⁹ Zbornik, tom 5, knj. 13. str. 235.

Isto, knj. 12, str. 296.

Zbornik, tom 5, knj. 13, str. 237 i 238.

dijelovi grupe »Pederzani« divizije »RE« uspjeli su odbaciti sa položaja jedinice 14. primorsko—goranske brigade i zauzeti Bjelopolje, dok je napad na s. Frkašić odbijen.

Najjači pritisak Talijani su i dalje ispoljavali na pravcu Mazin—Gornji Lapac. To su učinili 12. februara, kada je 1. brigada 6. divizije vodila jednodnevnu borbu, na ivici Mazinskih planina, sa oko 1.450 vojnika iz divizije »Sassari«, koji su bili podržani jakom artiljerijsko-mi-nobacačkom vatrom i sa sedam aviona. Talijani su uspjeli zauzeti pojedine položaje brigade, sa gubicima od oko 70 mrtvih i oko 105 ranjenih, dok je 1. brigada imala 7 mrtvih i 37 ranjenih. Istog dana i jedan bataljon 9. brigade vodio je borbu kod Lovinca sa dijelovima 3. i 32. ustaške bojne, nanijevši im gubitke od oko 25 mrtvih i više ranjenih ustaša.

Kako je 14. primorsko-goranska brigada, prema naredenju Glavnog štaba Hrvatske, od 8. februara 1943. godine, bila u pokretu ka Drežnici (Gorski kotar), to su njene položaje u rejonu s. Frkašić zaposjeli (1. i 2. bataljon) 2. brigade 6. divizije. Četrnaesta brigada sa oko 100 nepokretnih ranjenika iz centralne bolnice u Bijelim Potocima krenula je pravcem: s. Ponor, s. Mihajlovac, s. Prijeboj, Plitvička Jezera, s. Poljanak, s. Močila, s. Tobolić, s. Kunić, preko vrha Kapele u Drežnicu. Poslije sedam dana marša brigada je sa ranjenicima po snijegu, zimi, uz velike napore uspješno stigla u mjesto odredišta i time izišla iz operativne komande 1. korpusa NOV Hrvatske.¹⁷² Šesta primorsko-goranska brigada ostala je i dalje pod operativnom komandom Štaba 1. korpusa i držala položaje od Frkašića preko Glavice do Jošana, prema Krbavi i Udbini.

Napadajući na pravcu Mazin—Gornji Lapac, talijanske snage, sastava: 2. bataljon 151. puka, 2. bataljon 152. puka, 73. i 44. bataljon Crnih košulja, 1. i 4. eskadron tenkova i jedna četa bersaljera, pod komandom štaba divizije »Sassari«,¹⁷³ uspjele su da u toku 13. februara odbace jedinice 1. brigade 6. divizije i uđu u Gornji Lapac. Istog dana i oko 300—400 četnika ušli su u Srb. Zbog novonastale situacije, ulaskom neprijatelja u Gornji Lapac, 9. brigadi 6. divizije je naređeno da se sa tri bataljona prebaci prema Gornjem Lapcu, gdje se nalazila i 1. brigada iste divizije, a Štab 8. divizije je, prema naredenju Glavnog štaba Hrvatske i Štaba 1. korpusa, uputio usiljenim maršem 15. brigadu u Lapačko polje (s. Dnopolje) da uspostavi vezu sa 1. brigadom 6. divizije. Peta brigada 8. divizije je sa jednim bataljom ostala na Drenovači, dva bataljona su zadržana kao rezerva Glavnog štaba Hrvatske u rejonu Pirovište, a jedan bataljon kod s. Kruge, južno od Nebljusa. Druga brigada 6. divizije i 6. primorsko-goranska brigada ostale su na svojim položajima, braneći Krbavsko polje i prodor neprijatelja ka Plješevici.¹⁷⁴ Zamisao GŠH je bila da se sa jačim snagama, koncentrisanim kod Gornjeg Lapca, ne dozvoli prodor

¹⁷² V.D. Matetić, *14. primorsko-goranska brigada*, str. 55.

¹⁷³ Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 399.

¹⁷⁴ Isto, str. 314 i knj. 13, str. 239.

Talijana ka Bihaću i spajanje sa Nijemcima i izvrše pripreme za napad na Talijane u Gornjem Lapcu.

Po zauzimanju Gornjeg Lapca neprijatelj je preduzeo napade i iz pravca Kulen Vakufa i Udbine s ciljem da ovlada komunikacijom Kulen Vakuf—G. Lapac—Udbina, radi spajanja sa dijelovima 7. SS divizije i da stvori bolju osnovicu za napad. Iz pravca Bihaća Nijemci su tukli artiljerijsko—minobacačkom vatrom položaje 5. brigade 8. divizije na sektoru Drenovače, a u toku 14. februara iz Kulen Vakufa je oko 200 Nijemaca prešlo Unu i zauzelo selo Kalati. Ove neprijateljeve snage, napadom jednog bataljona 5. brigade, vraćene su nazad preko Une. Istog dana, 15 brigada 8. divizije (koja je privremeno stavljena pod komandu Štaba 6. divizije) vodila je borbu sa italijanskim jedinicama, koje su iz Gornjeg Lapca vršile ispad u s. Baričevac i s. Vojvodići, radi pljačke i paljenja kuća. U toku višečasovne oštре borbe brigada ih je protjerala i nanijela im gubitke od oko 40 mrtvih i ranjenih, a sama je imala 8 mrtvih i 15 ranjenih. Zaplijenjena su 2 puškomitrailjeza, 2 mala minobacača sa 20 mina i nekoliko sanduka municije.¹⁷⁵

Istovremeno, i 1. brigada 6. divizije vodila je borbu sa talijanskim jedinicama na komunikaciji Gornji Lapac—Kulen Vakuf i sa četnicima kod Martin Broda. Naime, brigada je bila spremna da spriječi prodor neprijatelja iz Gornjeg ka Donjem Lapcu. Međutim, neprijatelj nije krenuo ka Donjem Lapcu, već je jedna kolona jačine oko 2.500 vojnika 151. pješadijskog puka, dijelova 152. pješadijskog puka divizije »Sassari«, dijelova divizija »Zara« i divizije »Bergamo«, krenula prema Kulen Vakufu. Ovoj koloni je postavljena zasjeda, ali umjesto nje naišao je jedan neprijateljev kamion sa Nijemcima iz pravca Kulen—Vakufa. Kamion je zapaljen, sa oko 400 topovskih granata, 2 vojnika su ubijena, a trojica uspjela pobjeći. Poslije kamiona, koji je vjerovatno imao izviđačku ulogu, naišla je kolona od oko 200 vojnika iz 7. SS divizije¹⁷⁶ također iz pravca Kulen—Vakufa, koju je dočekao i vratio nazad 1. bataljon 1. brigade 6. divizije. Istoga dana, 3. bataljon 1. brigade vodio je borbu sa oko 500—700 četnika, u rejonu Martin Broda, koji su imali 7 mrtvih i oko 10 ranjenih, a bataljon je imao 3 mrtva i 3 ranjena.¹⁷⁶

Iz Udbine je neprijatelj pokušao prodor ka Gornjem Lapcu. Bila je to jedna kolona oa oko dvije hiljade Talijana i ustaša (dva bataljona 2. pješadijskog puka divizije »RE« i 34. ustaška bojna) sa pet tenkova i artiljerijsko-minobacačkom podrškom. Njihov pokret zaustavio je jedan bataljon 9. brigade 6. divizije, te su se sa gubicima od 16 Talijana i 10 mrtvih ustaša, te 25 ranjenih morali vratiti na polazne položaje.¹⁷⁷

Upornost neprijatelja da ovlada Lapačkom dolinom, tim poslednjim dijelom slobodne teritorije, gdje se nalazila pojedina baza za snabdijevanje jedinice 1. korpusa, nastavljena je i u toku 15. februara. Toga dana prvi bataljoni 5. i 15. brigade 8. divizije vodili su borbu u s. Boričevac (kod G. Lapca) sa 2. bataljonom 151. pješadijskog puka

¹⁷⁵ I Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 315.

¹⁷⁶ TM Zbornik, tom 5, knj. 13, str. 240.

¹⁷⁷ Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 299.

talijanske divizije »Sassari«, koji je krenuo iz Kulen—Vakufa prema Gornjem Lapcu. Borba se vodila do slijedećeg dana ujutro. Neprijateljeve snage su razbijene, ali učinak, zbog podrške tenkova, nije bio veliki, te se neprijatelj zadržao u istom selu, gdje je imao 28 mrtvih i oko 94 ranjena vojnika, dok su bataljoni imali 1 mrtvog i 12 ranjenih. Zaplijenjena su 2 brdska topa sa 72 granate, 20 pušaka, 200 ručnih bombi, 7.000 metaka, 50 mina za teške minobacače i druga oprema.¹⁷⁸

Istog dana borbu je vodila i 1. brigada 6. divizije sa oko 1.000 vojnika divizije »Sassari« koji su nastupali iz Kulen-Vakufa prema Gornjem Lapcu. Neprijatelj je bio razbijen, i imao je oko 30 mrtvih i 40 ranjenih. Sa više gubitaka prošlo je pojačanje iz Gornjeg Lapca upućeno koloni iz Kulen-Vakufa. I 3. bataljon 1. brigade i 2. udarni bataljon Ličkog NOP odreda, odbili su pokušaje napada četnika iz Srbija. Deveta brigada vodila je borbu sa oko 2.000 Talijana i ustaša iz Gornjeg Lapca i Udbine, koji su uz podršku tenkova uspjeli zauzeti Donji Lapac 15. februara, sa gubicima od oko 45 mrtvih i 50 ranjenih.¹⁷⁹ Tako je u toku jednodnevne opšte borbe neprijatelj uspio da sa snagama iz Gornjeg Lapca, Kulen-Vakufa i Udbine ovlada dijelom Lapačke doline. Druga brigada 6. divizije kontrolisala je Krbavsko polje, kao i 6. primorsko-goranska brigada, dok je jedan bataljon 2. brigade vodio borbu s neprijatelj evim snagama na putu Udbine—Gornji Lapac.¹⁸⁰

U toku 16. i 17. februara neprijatelj nije preduzimao napade. U rejonu Gornjeg Lapca i Kuka (jugozapadno od Gornjeg Lapca) napadale su ga jedinice 1. i 9. brigade 6. divizije i jedan bataljon 6. primorsko-goranske brigade. U tim borbama neprijatelj je imao oko 85 mrtvih i preko 80 ranjenih, a jedinice brigada 3. mrtva i 11 ranjenih boraca i starješina.

Po zauzimanju dijela Lapačke doline, Talijani su u Gornjem i Donjem Lapcu koncentrisali svoje jače snage, sastava: 16. bersaljerski bataljon, 26. bataljon crnih košulja, 2. bataljon 151. pješadijskog puka divizije »Sassari« i 3. bataljon 25. pješadijskog puka divizije »Bergamo«, ukupno četiri bataljona sa artiljerijom i tenkovima.¹⁸¹ Oko ovih neprijateljevih snaga našla se 8. kordunaška divizija sa 5. i 15. brigadom i 6. lička divizija sa 1. i 9. brigadom. Da bi spriječio širenje neprijateljeve ofanzive, Glavni štab Hrvatske izdao je naređenje Štabu 1. korpusa da raspoloživim snagama napadne, razbijje i uništi neprijateljeve snage u Gornjem Lapcu. U vezi s tim naređenjem, Štab 1. korpusa je odlučio da se napad izvede 18. februara sa početkom u 5 sati ujutro. Prema zapovjeti Štaba 1. korpusa, od 17. februara 1943. godine,¹⁸² za napad su određene dvije navedene brigade 6. divizije i 15. brigade 8. divizije, dok je 5. brigada 8. divizije bila u korpusnoj rezervi.

Teškoće pri izvršenju ovoga zadatka javile su se već u samom početku. Prije svega, snijeg koji je padao prethodnih dana otežavao je pokret jedinica. Noću se temperatura spustila i do minus 20 stepeni.

¹⁷⁸ Isto, str. 315.

¹⁷⁹ Isto, str. 291.

¹⁸⁰ Zbornik, tom 5, knj. 13, str. 242.

¹⁸¹ Isto. str. 180.

¹⁸² Isto.

Mnogi borci bili su gotovo bosi, neki čak samo s običnim krpama i vunenim čarapama na nogama. Zbog toga neke jedinice nisu stigle u određeno vrijeme na polazne položaje za napad. Bilo je dosta i promrzlih boraca, a i ishrana je bila slaba i neredovna. Umjesto u 5 sati, kako je bilo naređeno, napad je počeo u 7 sati. Do 11 sati jedinice su pokušale da probiju i osvoje utvrđene neprijateljeve položaje, ali u tome nisu uspijevale, jer se brisani prostor, zbog dubokog snijega nije mogao savladati, a, osim toga, talijanska artiljerija iz Mazina i avioni načinili su pravi vatreni zastor oko svojih opkoljenih snaga u Gornjem Lapcu.

Oko 11 sati, 18. februara Talijani su pokušali da se probiju prema Mazinu, gdje su se nalazile njihove jedinice za osiguranje komunikacije. Tri kilometra južno od Gornjeg Lapca došlo je do žestokog okršaja. Naime, u momentu povlačenja napad su izvršile jedinice 15. brigade, a put za Mazin presjekle su jedinice 9. brigade, tako da je ova neprijateljeva kolona razbijena na dva dijela. Začelje se uspjelo vratiti u Gornji Lapac, a prednji dio produžio u pravcu Mazina.

Poslije podne, Štab 6. divizije uputio je Talijanima poziv za predaju, no kako su se oni nadali pomoći od Mazina i Udbine, na taj poziv nisu ni odgovorili.

U toku noći 18/19. februara 15. brigadu 8. divizije su smijenile 1. lička i 5. kordunaška brigada. Te dvije brigade su ponovile napad s ciljem da neprijatelja potisnu iz prvih spoljnih kuća u Gornjem Lapcu i da zauzmu povoljnije položaje i utvrđenja za daljni napad. Međutim, ni taj napad, zbog navedenih poteškoća, nije uspio. S ozbirom na to da opkoljeni Talijani nisu imali rezerve hrane, odlučeno je da se drže u blokadi i na taj način prisile na predaju. Blokadu su preuzezeli bataljoni 9. ličke i 15. kordunaške brigade. Peta kordunaška brigada prebačena je na osiguranje prema Kulen-Vakufu, a 1. lička brigada prema Mazinu i Srbu. Kada im je nestalo hrane, Talijani su hranili svoje konje i mazge granjem posjećenih bukava, a za sebe su klali iznemogle konje. Sem toga, preko cijelog dana avioni su im bacali vreće sa hranom i čebadima, koje su padale i na položaje jedinica brigada.

Iznad položaja brigada, koje su držale opkoljenog neprijatelja, pojavili su se 21. februara 1943. rano ujutro, neprijateljevi avioni, a i dalekometna artiljerija iz Mazina počela je da tuče položaje oko Gornjeg Lapca. U 8 sati izbili su s pravca Mazina prema Gornjem Lapcu dva bataljona 1. pješadijskog puka divizije »RE«, 15. bataljon »M«, četa tenkova, baterija topova i četnici iz sastava Dinarske četničke divizije.

Pošto se pomoć iz Mazina probila kroz položaje ličkih jedinica na osiguranju, to su se, oko 9 sati ujutro, spojili sa svojim opkoljenim snagama u Gornjem Lapcu. Odmah poslije toga počelo je njihovo izvlačenje prema Mazinu. Na kolonu u pokretu prvi je otvorio vatru brdski divizion 8. divizije. Oko 10 sati i jedinice 15. brigade u sadejstvu sa 1. i 9. ličkom brigadom preduzele su napad na Gornji Lapac. Međutim, svi pokušaji brigada da dezorganizuju talijansko izvlačenje nisu dali veće uspjehe. Zbog visokog snijega, manevarska moć jedinica

bila je slaba, a neprijateljeva zaštitnica je, pored dobre artiljerijske i aviopodrške, imala u svome sastavu i nekoliko lakih tenkova.

Istoga dana, oko 14 sati, neprijatelj je pokušao i iz Kulen-Vakufa da se sa jednom bojnom vojnika spoji, preko s. Boričevac, sa opkoljenim Talijanima u Gornjem Lapcu. Taj pokušaj spriječile su 5. i 15. brigada 8. divizije, pa se u paničnom bijegu vratio nazad u Kulen-Vakuf.

Sat kasnije, poslije četiri dana borbe, naše jedinice ušle su u Gornji Lapac. U njemu više nije bilo talijanskih vojnika. Pored puta bili su razbacani šljemovi, oko rovova je tijanjala vatra, a naokolo su se vidjeli leševi, konji i mazge. U borbama za oslobođenje grada neprijatelj je imao oko hiljadu mrtvih i ranjenih vojnika, a zaplijenjeno je: 5 ispravnih kamiona, 1 luksuzni auto, 23 motocikla i trokolice, 2 tenka, 3 topa sa 794 granata, oko 1000 mina za minobacače, oko 100 pušaka sa oko 1.000 metaka, 4 teška mitraljeza, 6 radiostanica, oko 1.500 ručnih bombi, oko 1.000 šatorskih krila, 86 mazgi i druge ratne opreme. Uništena su 24 kamiona, 6 motocikala i ubijeno oko 80 konja i mazgi.¹⁸³

Od 22. do 28. februara raspored jedinica 8. divizije bio je: 5. brigada nalazila se na položajima na lijevoj obali Une radi zaštite lapačke doline od pravca Kulen Vakufa, 15. brigada nalazila se u širem rejonu Donjeg Lapca, a 1. bataljon 4. brigade nalazio se na Kordunu. Pod komandu Štaba 8. divizije stavljena je 6. primorsko-goranska brigada. Tih dana kroz lapačku dolinu prolazile su svakodnevno kolone izbjeglica koje su se vraćale iz pravca od Livna i Drvara na Kordun i Baniju. Od gladi, patnji, nespavanja i stalne opasnosti sa zemljom i iz vazduha, narod je bio na izmaku snage. Borci i starješine 15. brigade i prištapskih jedinica 8. divizije odvajali su i posljednje zalogaje hrane i dijelili iznemogloj djeci, ženama i starcima. Kada su se izbjeglice malo okrijepile i odmorile, borci su nosili nejaku djecu više kilometara prema Korenicu, u kojoj su ih NO odbori prihvatali i pomogli da se prebace dalje na Kordun i Baniju.

Prikazi viđeni pri prolazu izbjeglica pored jedinica 8. divizije ostavili su dubok utisak na borce i starješine. Gotovo svaki od njih ugledao je nekog svog ili se sjetio svoje majke, oca i rodbine koji su poginuli, pored Korane i Kupe, te na obroncima Petrove gore. Te patnje naroda izazivale su ogorčenje boraca, podstrek na nemilosrdnu borbu protiv okupatora i njihovih slugu. Oslobođenjem Gornjeg Lapca i razbijanjem talijansko-četničke grupacije praktično je završena neprijateljeva operacija »Vajs 1« i na teritoriji Hrvatske.

I brigade 6. ličke divizije do kraja, februara 1943. godine nisu imale borbi, osim 9. brigade, koja je 23. februara vodila borbu u rejonu s. Ploče (12. km južno od Udbine) sa četri satnije ustaša i jednim bataljonom Talijana. U toj borbi ustaše i Talijani imali su oko 20 mrtvih i više ranjenih, zaplijenjene su 4 puške, 25 ručnih bombi i druga oprema. Jedinice brigade imale su 3 mrtva i 2 lakše ranjena. Prva brigada 6. divizije bila je na pripremi i sređivanju južno od Gornjeg Lapca prema Mazinu, a 2. brigada 6. divizije sa dva bataljona na cesti Bruvno—Gra-

¹⁸³ Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 292-293; 300-301; 317-319.

čac (neprijatelj je napustio Bruvno 25. februara ⁴), jedan bataljon se nalazio u Crnoj Vlasti, a jedan u selu Turjanski.

Nakon povlačenja 8. divizije sa teritorije Korduna i sa početkom borbi u Lici, iz rejona Poljanak, na Kordun se, 29. januara, prema naređenju Štaba 1. korpusa vratio Kordunaški NOP odred sa tri bataljona. Poslije nekoliko dana formiran je i 4. bataljon, tako da je kordunaški NOP odred u svome sastavu imao četiri bataljona sa oko 900 boraca, 14 puškomitrailjeza i 700 pušaka (komandant odreda Mihajlo Blažević, politički komesar Milić Dejanović). Neprijatelj je nakon odlaska 7. SS divizije prema Bosni, na teritoriju Korduna, ostavio ustaško-domobranske jedinice: u selima Bučici, Lasinji, Topuškom, Vukmaniću, Tušiloviću, Krnjaku i Slunj, jačine od satnije do puka u svakom mjestu. Sa jačim snagama vršio je ispadne u selu radi pljačke i paljenja, te saobraćao glavnim komunikacijama i vršio opravku porušenih mostova, pruga i oštećenih dijelova puteva.

Radi ometanja neprijateljevog saobraćaja i napada na njegove manje jedinice, Štab 1. kordunaškog NOP odreda je sa svoja četiri bataljona, rasporedom po četama, pokrio cijelu teritoriju, uključujući i teritoriju Plaškoga. Do kraja februara jedinice 1. kordunaškog NOP odreda ubile su oko 130 i ranile više neprijateljevih vojnika, uništile 6 kamiona i 2 vagona, zaplijenile 3 puškomitrailjeza, 2 automata, 75 pušaka i diverzijama uništavale mostove, prugu i PT saobraćaj. Svojim aktivnim dejstvima prisilili su ustaše i domobrane da napuste Krnjak i Tušilović, pa je veći dio Korduna bio ponovo oslobođen.¹⁸⁵

Za postignute uspjehe, za vrijeme četvrte neprijateljeve ofanzive, odred je pohvaljen naredbom Štaba 1. korpusa NOVH od 7. marta 1943. godine u kojoj se kaže:

»Partizanski odred Korduna pokazao se u svim borbama na dostoјnoj visini čisteći svoj teritorij od mrskih okupatora i izdajnika našeg naroda, ustaša i četnika. Partizanski odred Korduna za vrijeme tih bojeva organizaciono se je učvrstio i pojačao, kako brojčano, tako i oružjem«.

Teritorija Banije je, poslije odlaska 7. divizije i Banijskog partizanskog odreda preko rijeke Une u Bosnu, ostala bez partizanskih jedinica. Odred, koji se ispred neprijatelja, vodeći borbe, povlačio sve do sela Drinića (jugoistočno od Bosanskog Petrovca), vratio se prema naređenju Vrhovnog štaba, 22. februara 1943. godine u Baniju. Sa odredom se u Baniju vratio i izvjestan broj ljudi, žena i djece izbjeglih ispred ofanzive u Bosnu.

Neposredno po dolasku u Baniju odred je sa svoja tri bataljona izveo prvu veću akciju. U dogovoru sa zapovjednikom 1. satnije 1. domobranske bojne (Zdenko Saršon), koja se nalazila u selu Hajtiću, 7 km južno od Gline noću 26/27. februara izvršio napad i tom prilikom zarobio 70 domobrana, 2 oficira i 1 vodnika, 10 domobrana je poginulo, a ostali su pobjegli. Satnik Saršon je ostao u partizanima (penzionisan je kao pukovnik JNA). Zaplijenjena su 2 laka minobacača, 1 teški i 4

¹⁸⁴* Zbornik, tom 5, knj. 13, str. 248-249.

¹⁸⁵ Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 85, 86 i knj. 13, str. 11.

puškomitrailjeza, 5 automata, 53 puške, 1 sanduk ručnih bombi, oko 20.000 metaka i druga ratna oprema.

Poslije ove uspješne akcije, Štab Banijskog NOP odreda (komandant Đuro Bakrač, politički komesar Dragutin Stojaković) izvršio je raspored bataljona: 1. bataljon pokrio je sektor glinskog kotara, 2. bataljon dvorskog kotara i 3. bataljon petrinjskog i kostajničkog kotara, radi odmora, sređivanja i popune novim borcima. Za vrijeme četvrte ofanzive odred je imao 19 mrtvih i 24 ranjena borca i starješina.¹⁸⁶

Nakon uspješnih akcija, zajedno sa 13. proleterskom brigadom u Žumberku, pod komandom Štaba 2. operativne zone Hrvatske, u Kordun se 17. februara vratila i 4. brigada 8. kordunaške divizije. Bila je to tada najjača brigada 8. divizije sa 1.313 boraca i starješina, dobro obučena i naoružana sa 14 teških i 50 puškomitrailjeza, 860 pušaka, 1 teškim i 4 laka minobacača.

Odmah po dolasku na Kordun, Glavni štab Hrvatske je uputio brigadu u pravcu Plaškoga, gdje je 26. februara izvršila napad na oko 100 četnika u selima Tuk i Plavča Draga i tom prilikom zarobila 35 neprijateljevih vojnika (Talijana, ustaša, domobrana, žandara i četnika). Talijani su zamjenjeni za zarobljene partizane. Krajem februara Talijani su napustili Dubrave, Tounj i Košare (na pruzi Ogulin—Karlovac), a zamijenile su ih domobranske jedinice. U Plaškom se tada nalazilo oko 450 Talijana 121. pješadijskog puka divizije »Lombardia« i oko 300 četnika, a ustaše, domobrani i četnici držali su komunikaciju Plaški—Blata—Ličke Jesenice—Saborski sa posadama u istoimenim mjestima.¹⁸⁷

Za vrijeme od 68 dana, od 25. decembra 1942. do 3. marta 1943. godine, koliko je bila van sastava svoje divizije, 4. brigada 8. divizije je zarobila 369 i ubila 443 neprijateljeva vojnika (Nijemaca, Talijana, ustaša, domobrana, žandara i četnika), a brigada je imala 40 mrtvih i 120 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjeno je 266 pušaka, 6 teških i 9 puškomitrailjeza, 2 automata, 3 laka minobacača, 100 sanduka granata, oko 50.000 metaka, 25 konja sa novim samarima i druga oprema. Uništeno je 7.750 metara pruge i TT saobraćaja, 2 mosta, 3 kompletne voza sa lokomotivama, među kojima 31 vagon-cisterna sa naftom, 1 vagon topovske municije, 2 blindirana vagona, a 3 vagona duvana i 2 vagona očišćenih kokošiju (koje su transportovane za Italiju), podeljeno narodu Kamanja kod Ozlja, ili ukupno uništeno je 150 vagona sa 3 lokomotive.¹

Zaključak o borbama u četvrtoj neprijateljevoj ofanzivi u Baniji, Kordunu i Lici

Prema toku razvoja i završetka borbenih dejstava u Baniji, Kordunu i Lici, u toku četvrte neprijateljeve ofanzive, vidi se da i pored

¹⁸⁶ Zbornik, tom 5, knj. 12, str. 255 i 282.

⁷ Zbornik, tom 5, knj. 13, str. 7.

¹⁸⁸ Isto, str. 179.

velike nadmoćnosti i posebnih priprema neprijatelj nije uspio da ostvari svoj plan — razdvajanja, okruženja i uništenja partizanskih jedinica 1. korpusa Hrvatske i 1. bosanskog korpusa, osim što su bile prisiljene da za kratko vrijeme napuste dio slobodne teritorije. Razlog je što je umjesto 20. januara, kako je planirao, u Bihać ušao tek 29. januara, poslije desetodnevnih borbi, a umjesto da se spoji drugog dana, 21. januara, sa svojim snagama, koje su nastupale iz pravca Sanskog Mosta, spojili su se tek 8. februara, ili poslije 20 dana, a sa Talijanima 13. februara, odnosno 24 dana od početka ofanzive.

Na taj način, ne samo što Nijemci i Talijani nisu postigli postavljeni cilj okruženja i uništenja naših snaga, nego su jedinice 1. korpusa Hrvatske i 1. bosanskog korpusa svojim borbenim dejstvima stvorili potrebno vrijeme za pripremu i uspješno dejstvo Operativne grupe Vrhovnog štaba NOV i POJ u prodoru prema istoku.

U okviru Hrvatske, jedinice 1. korpusa NOV Hrvatske uspjele su sačuvati mali dio slobodne teritorije u Lapačkoj dolini i time stvoriti uslove za prelaz u protivofanzivu. Ta slobodna teritorija, gdje neprijatelj nije došao, omogućila je zbrinjavanje ranjenika, velikog broja izbjeglog naroda, rad CK KPH, Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske i drugih društveno-političkih organizacija, te vojno pozadinskih i civilnih ustanova, a što je najvažnije, sa pobjedom nad Talijanima u Gornjem Lapcu, i za brz prelaz u protivofanzivu u Gackoj dolini, oslobođenjem Otočca, pomoć Dalmaciji i Baniji, odakle je otišla 9. i 7. divizija u sastav Operativne grupe Vrhovnog štaba, te formiranje u aprilu 1943. godine 13. primorsko-goranske divizije i to sve u vrijeme žestokih borbi na Neretvi i Sutjesci, što je uz borbe ostalih jedinica GŠH doprinijelo da se nijedna neprijateljeva jedinica sa teritorije Hrvatske nije mogla uputiti prema Operativnoj grupi Vrhovnog štaba.

U odnosu na tok borbenih dejstava uočava se da je težište borbe bilo na kordunskom pravcu, gdje je neprijatelj napadao sa najjačom 7. SS divizijom, koja je imala i glavni zadatak da zajedno sa 717. divizijom, iz pravca Sanski Most, razdvoji slobodnu teritoriju i uništi glavninu NOVJ. Banijska 7. divizija vodila je borbu sa 369. divizijom, od njenog dolaska u Baniju, pa^i uoči i u toku ofanzive, što znači da je bila na položaju, u dodiru s neprijateljem i da nije bila iznenadeđena. Slično je bilo i sa 6. ličkom divizijom, koja je bila u borbi s talijanskim, ustaškim i četničkim jedinicama, koje su angažovane u četvrtoj ofanzivi, te iako ni Štab 6. divizije nije bio ranije obavješten o početku ofanzive, bio je u boljoj situaciji od 8. divizije.

Za razliku od ove dvije divizije, 8. kordunaška divizija našla se uoči ofanzive u borbi sa Talijanima, ustašama i četnicima kod Ličkih Jesenica i Saborskog, ili 60 km udaljena od Karlovca, a uoči neprijateljevog napada iz Karlovca, 19. januara 1943. godine, njena 5. brigada bila je kod Vojnića (20 km od Karlovca), a 15. brigada 30 km od Karlovca na maršu iz rejona Saborskog, tako da Štab 8. divizije nije ranije bio obaviješten o predstojećoj neprijateljevoj ofanzivi.

O tome se govori i u izvještaju Štaba 1. korpusa NOV Hrvatske, Glavnog štabu Hrvatske, od 14. marta 1943. godine, u kojem se, pored ostalog, kaže:

»Nama je već ranije bilo poznato da se neprijatelj sprema za opći napad.. 17. I 1943. u Karlovcu je stigla njemačka divizija SS »Princ Eugen». Neprijatelj je vršio dugotrajnu koncentraciju »Vražje divizije« na Baniji i skretao našu pažnju na onu stranu, dok za cijelo to vrijeme u Karlovcu se je nalazio normalni neprijateljski garnizon.. Sa brzom koncentracijom njemačke SS divizije u Karlovcu mi smo se našli nespremni za otpor na Kordunu, jer su pred tim dvije brigade VIII divizije operisale na sektor Saborski — Lič. Jesenica, a jedna brigada iste divizije upućena je u Žumberak. Kada je otpočelo neprijateljsko nadiranje od strane Karlovca, mi smo imali samo jednu brigadu na sektoru Tušilovića, dok se druga brigada VIII divizije nalazila na sektoru Slunja...«

Kada se govori o borbama u Kordunu i Lici, u istom se izvještaju, pored ostalog, kaže:

»Dok su se borbe na Kordunu vodile na manevarskom terenu i sa neprijateljem koji je umio vješto manevrirati i koji je nadirao i danju i noću ne dozvoljavajući nama ni sređivanje naših jedinica, organizacije naših položaja, ni odmora, dotle je u Lici stvar bila drugačija. U Lici su nadirali uglavnom Talijani potpomognuti sa četnicima i ustašama...«¹⁸⁹

Iz toga se ne vidi zašto Štab 1. korpusa, kada mu je već bilo poznato da neprijatelj sprema napad, nije na vrijeme obavijestio i uputio 8. diviziju prema Karlovcu. Može se uzeti u obzir da je jedan od razloga bio da će neprijatelj preduzeti ofanzivu u Baniji i u Žumberku. No, i pored toga 8. divizija, sa svoje dvije brigade i Kordunaškim NOP odredom, izvršila je svoj zadatak, kao i druge jedinice, koji im je postavio Vrhovni štab. Vrlo oprezno i sporo početno kretanje 7. SS divizije iz Karlovca olakšalo je 8. diviziji (bez jedne brigade) da organizuje odbranu i pod borbom postupno povlačenje, čime je zadržala neprijatelja 10 dana u njegovom nastupanju do Bihaća. Pitanje je kako bi njene snage prošle da se 7. SS divizija kretala taktikom »blickriga«.

Treba istaći da su se borci i starješine, u svim jedinicama 1. korpusa Hrvatske, dobro držali. Nije bilo samovoljnog napuštanja položaja, koji su se držali pod vrlo teškim uslovima, na zimi i snijegu i velikim hladnoćama. Škoro polugoli i polubosi, ne samo da su odbijali neprijateljeve napade, već prelazili i u protivnapade. U ovoj ofanzivi ni naša najmanja jedinica nije bila razbijena, niti je pala u ruke neprijatelja. Zaključujući svoj izvještaj GŠH, Štab 1. korpusa ističe daje komandni kadar stekao novo borbeno i rukovodeće iskustvo, nove forme borbe, novog neprijatelja, vjeru u sebe, upornost i izdržljivost.

Isto, str. 165-169.

Kritički osvrti na rad 8. divizije u četvrtoj neprijateljevoj ofanzivi, o njenoj neaktivnosti, neobavještenosti i nepripremljenosti i — Đure Kladarina, u knjizi *Slom 4. i 5. ofanzive*, i P. Tomac, *4. neprijateljska ofanziva*, —suprotne su iznetom stanju i ne odgovaraju pravoj istini.

BORBE JEDINICA KORPUSA POSLIJE ČETVRTE NEPRIJATELJEVE OFANZIVE

Prestankom dejstva u četvrtoj ofanzivi u Hrvatskoj, 22. februara 1943. godine, neprijatelj se povukao uglavnom u prvobitne garnizone i na komunikacije, koje je držao i prije ofanzive. U Lici je to bila komunikacija od Knina: Zrmanja—Gračac—Lovinac—Medak—Gospic; Gospic—Karlobag (na moru), Gospic—Otočac; Otočac—Vrhovine—Plitvička jezera—Saborski—Ličke Jesenice—Plaški—Josipdol—Ogulin, te zapadnom granicom Korduna: Duga Resa—Karlovac, sa posadama i u unutrašnjosti Korduna u: Vagancu, Slunju, Cetingradu, Topuskom i Lasinji, a u Baniji komunikacija Glina—Petrinja—Sisak—Sunja —Kostajnica—Dvor na Uni, dolinom Une do Bihaća i u Cazinskoj krajini sa posadama u Cazinu i Velikoj Kladuši. Ove komunikacije i navedena mjesta na njima držale su talijanske, ustaške, domobranske, žandarmerijske i četničke jedinice.

Pretrpjevši vojnički i politički poraz u Lici, talijanske okupacione snage bile su prisiljene na pregrupisavanje prema Jadranskom moru i pored protesta Nijemaca. Divizija »Sassari« povlačila se iz zone Gračac—Zrmanja—Bender, koju je prepustila četnicima, a svoj garnizon zadržće samo u Kninu. Po istom planu Talijani će Gospic, Vrhovine i Otočac prepustiti ustašama i povući se na jadransku obalu u Senj i Karlobag. Pored talijanskih snaga znatno se, pred frontom 1. korpusa Hrvatske, smanjio i broj njemačkih snaga, koje su kretale za jedinicama Glavne operativne grupe Vrhovnog štaba od Gornjeg-Vakufa prema dolini rijeke Neretve.

U vezi s ovakvom situacijom, Glavni štab Hrvatske procijenio je kako i na koji način najbolje sprovesti naređenje Vrhovnog štaba, kojim se od svih jedinica NOV i POJ traži da pređu u ofanzivna dejstva; kako pomoći Glavnoj operativnoj grupi koja i dalje podnosi najveći teret ofanzive i kakvim operacijama vezati za sebe što veći dio neprijateljevih snaga.

Na osnovu izvršene procjene položaja i mogućnosti svojih snaga i podataka o povlačenju Talijana (4. marta počelo je povlačenje divizije »Sassari« za Knin),-Glavni štab Hrvatske postavio je zadatak 1. korpusu Hrvatske da odmah preduzme ofanzivne operacije za stvaranje nove slobodne teritorije. Tako će već polovinom marta 1943. godine, nakon kratkog predaha, organizacionog učvršćenja i pripreme jedinica, početi opći napad protiv neprijateljevih garnizona na operativnoj teritoriji Korpusa. Da bi obezbijedio slobodnu teritoriju operacijskog prostora Korpusa, rad organa narodne vlasti, društveno-političkih organizacija i vojno pozadinskih jedinica i ustanova, Štab 1. korpusa se odlučio, prema naredenju GŠH, za borbenu dejstva na odvojenim sektorima, na nivou divizija i partizanskih odreda sa težištem u Lici. Tako je, početkom marta 1943. godine, 6. lička divizija sa Ličkim NOP odredom bila na komunikaciji Zrmanja—Gračac—Gospic (Sv. Rok, Medak, Lovinac), 8. kordunaška divizija, bez 4. brigade, a sa 6 primorsko—goranskim brigadom na komunikaciji Korenica—Otočac i Perušić—Oto-

čac, 4. brigada 8. divizije i Kordunaški NOP odred u Kordunu sa orijentacijom na komunikaciji Ogulin—Generalski Stol i Banijski NOP odred u Baniji, sa težištem prema neprijatelju na komunikaciji Petrija—Sunja—Kostajnica—Dvor na Uni.

Borbe u Lici i na sektoru Zrmanje

Prisustvo jedinica 6. divizije na komunikaciji Gračac—Gospic, u rejonu sela Ploča i Mogorić, prisililo je neprijatelja da preduzme napad radi njihovog odbacivanja. Napad je izvršen 1. marta 1943. godine sa oko hiljadu vojnika, podržanih sa deset tenkova iz talijanske divizije »RE«, sa tri kolone u pravcu sela Ploča i Mogorić gdje se nalazila 9. brigada 6. divizije. Zbog rastresitog rasporeda 9. brigade, Talijani su obezbijedili brzi prodor i potisnuli brigadu sa linije Mogorić—Vrebac. Neprijatelj se nije povukao, već je na dostonutoj liniji (Ploče—Mogorić) zanočio i sutradan produžio napad. Na položaj je upućena i 1. brigada 6. divizije. Istovremeno, kada su Talijani otpočeli daljnje nastupanje od Mogorića prema Vrebecu krenula je i jedna kolona Talijana i ustaša iz Gospića prema s. Barlete, koju je zaustavila 9. brigada 6. divizije. Tada je izvršen napad na neprijatelja i u rejonu Mogorića i Vrebeca, koji se pod pritiskom naših jedinica povukao u polaznu bazu. I trećeg dana Talijani i ustaše su pokušali prodor ka s. Barlete, ali su odbijeni za Gospic, čime je i ovaj dio Like bio ponovo oslobođen od neprijatelja. U ovoj trodnevnoj borbi neprijatelj je imao oko 120 mrtvih, više ranjenih i jednu satniju ustašu izbačenu iz stroja. Naše jedinice imale su 5 mrtvih, 20 ranjenih i 1 nestalog borca. Zaplijenjena su 2 tenka sa 4 mitraljeza, 5 teških i 13 puškomitraljeza, 95 pušaka sa oko 20.000 municija, i druga oprema.¹

Štab 1. korpusa upoznao je 7 marta Štab 6. divizije sa stanjem na južnom dijelu Like, gdje su se dijelovi divizije »Sassari« povukli iz Gračaca i na tom sektoru ostavili oko 400 četnika. Zbog njihove kolebljivosti i eventualnog prelaska u partizane, Štabu 6. divizije naređeno je da na taj sektor uputi bataljon »Marko Orešković« iz 1. brigade i da zajedno sa dva bataljona Ličkog NOP odreda, koji su se već tamo nalazili, stvara uslove za pridobijanje četnika i drugih simpatizera NOB. Ujedno je naređeno da se iz divizije povuku svi Dalmatinci, formira od njih četa i da pođu sa bataljonom »Marko Orešković«, zatim da se od njih i južno dalmatinskih jedinica formira jedna jedinica. Bio je to Sjevernodalmatinski NOP odred, koji je formiran krajem aprila 1943. od: primorske čete Sjevernodalmatinskog bataljona, Biogradskog partizanskog voda, grupe boraca iz Splitskog NOP odreda i novodošlih boraca iz Like i sjeverne Dalmacije. Komandant novoformiranog odreda bio je Šime Ivas, a politički komesar Ilija Radaković.¹⁹²

Od bataljona »Marko Orešković«, 2. udarnog i 4. bataljona Ličkog NOP odreda formirana je grupa bataljona, sa oko 540 boraca, na čelu

¹⁹¹ Zbornik, tom 5, knj. 13, str. 18, 249 i 252.

¹⁹² Isto, str. 72.

sa operativnim štabom za sektor Zrmanja. Operativni štab sačinjavali su: komandant Stevan Opsenica, operativni oficir, 6. divizije, politički komesar Ilija Radaković, politički komesar Sjevernodalmatinskog NO-PO, a članovi: Tomica J. Popović, komandant Ličkog NOP odreda, Vlado Maričić, zamjenik političkog komesara Ličkog NOP odreda i Miloš Uzelac, oficir pri štabu Ličkog NOP odreda.

Zadatak ove grupe bio je čišćenje teritorije, od četnika, sjeverozapadno od Knina, proširenje slobodne teritorije, formiranje novih jedinica od zarobljenih i dobrovoljno prijavljenih ljudi u NOV, prekid neprijateljevog saobraćaja rušenjem bandera i vijadukta na pruzi Gračac—Knin. Pred grupom bataljona nalazile su se dvije četničke brigade sa po četiri bataljona, odnosno svaka brigada sa oko 700—800 četnika, koje su vršile koncentraciju za napad na sektoru Zrmanja—Rastićevo. Jedna brigada iz Dinarske četničke divizije imala je zadatak da zauzme položaje Debelo Brdo, Grlo, Ljubina Poljana, Poštak, Konjska Glava i Crni Vrh i da se poveže sa strmcem, dok je druga brigada, koju su sačinjavali četnici iz Donjeg i Gornjeg Ervenika, Žegara, Krupe, Turovca i Gračaca, imala zadatak da napada lijevo od Debelog Brda pravcem Velebit — Gračac.

Grupa bataljona, pod rukovodstvom Operativnog štaba, vodila je skoro svakodnevno borbu sa četnicima, u navedenim rejonima, ali bez većih rezultata. Četnici su bili na svome terenu, sa dobrom izviđačkom i vojnoobaveštajnom službom, tako da se nisu mogla postizati iznenadenja. Partizani su bili po selima, a četnici po čukama bez hrane, stalno su mijenjali položaje i izbjegavali napade. Na molbu Operativnog štaba, oko 20. marta upućen im je još jedan bataljon iz Ličkog NOP odreda i dva bataljona iz 1. brigade kao pojačanje, a krajem mjeseca na sektoru Zrmanje našao se cijeli odred sa četiri bataljona i 1. brigada 6. divizije sa preostala dva bataljona.

Ali, ni tada 28. marta, sa osam bataljona i uz sadejstvo 10. krajiške brigade, te jedinice nisu uspjеле potpuno razbiti četnike u s. Turovac i Duboki Dol, jer su se oni na vrijeme izvukli. Od 9. marta do 2. aprila naše jedinice uspjele su ubiti 35, raniti 63, zarobiti 53 četnika, dok se 90 sa oružjem predalo, uz sopstvene gubitke 13 mrtvih i 33 ranjena. Zaplijenjeno je 87 pušaka, 4 teška i 2 puškomitraljeza, 1 laki minobacač i oko 21.700 metaka¹⁹³.

Zbog slabih rezultata u borbi protiv četnika, Štab 1. korpusa uputio je 29. marta 1943. godine uputstvo Operativnom štabu sektora Zrmanja, u kojem je, pored ostalog, rečeno:

»Prošle su već tri nedelje od kako su naše snage otpočele sa čišćenjem južne Like od četničkih bandi. Činjenica je da mi u tom periodu nismo postigli u borbi sa četnicima tako reći nikakvih rezultata. Postavlja se pitanje koji je razlog tome. Vi niste uspjeli da parirate neprijateljsku taktiku, koji vješto manevriše, često mijenja mjesto svoga boravka i koji je uz to skoro redovito napadač. Na ovaj način neprijatelj je taj koji nam nameće borbu

¹⁹³ Isto, str. 292 i 323 i knj. 14, 95.

i mjesto koje je za njega najpovoljnije, a mi smo ti koji se branimo«.

»...Neprijateljske baze potrebno je potpuno uništiti i tek tada goniti neprijatelja, a ne obratno kao što vi činite. Zadatak, koji ste vi dobili jeste vrlo važan i obzirom na odlazak talijanskog okupatora iz Like ovo je najpovoljniji momenat za likvidaciju četničkih bandi u tom kraju. Imajte u vidu da povlačenje naših snaga sa juga Like neće uslijediti dok se zadatak koji je pred vas Postavljen ne izvrši. Vaša je stvar da taj zadatak izvršite u što ^P, i ⁹⁴ kraćem roku«.

Za izvršenje ovoga zadatka 1. brigada 6. divizije je ostala na tom području do 22. aprila kada je, prema naređenju Štaba 1. korpusa, krenula u pravcu Lovinca, a Lički NOP odred je ostao do kraja aprila. Njihove zadatke preuzeo je novoformirani Sjevernodalmatinski NOP odred. Za to vrijeme ubijeno je još 13 četnika, 18 je zarobljeno, a 18 se predalo. Za isti period Lički NOP odred zarobio je 52 domobrana i ustaša, 13 ubio, dok je odred imao 2 mrtva i 3 ranjena. Zaplijenjeno je 62 puške, 2 automata, 17 ručnih bombi, i druga oprema.

Poslije borbi kod sela Ploča, Mogorića i Vrebca (jugoistočno od Gospića) dejstva 6. divizije nastavljena su 1. marta na neprijateljeva uporišta na liniji: Medak—Gračac, na ustaško-domobranske i četničke jedinice. Talijanska divizija »RE« napustila je Gospic, Lički Osik i Perušić i povukla se na prostor Otočac—Vrhovine, dok je njen 2. puk bio u Brinju. Nakon prikupljenih podataka o neprijatelju, Štab 6. divizije odlučio se za napad na uporišta u Sv. Roku i željezničkoj stanci Raduč s ciljem da se snage 31. ustaške bojne izvuku iz Lovinca i tuku na otvorenom polju. Sv. Rok je branila jedna satnija — oko 80 ustaša, a željezničku stanicu Raduč jedna satnija — oko 80—100 ustaša 31. bojne.

Sa obezbjeđenjem prema Medaku i Gospiću, koji je vršila 2. brigada, napad na Sv. Rok, 13. marta, izvršila je 1. brigada 6. divizije, a na željezničku stanicu Raduč 9. brigada 6. divizije.¹ Prvi napad na Sv. Rok kao ni drugi 14. marta nije uspio, a u trećem napadu 16 marta, neprijatelj se, zbog nebudnosti naših jedinica, uspio izvući ka svojim snagama u Lovinac. Istog dana 31. ustaška bojna je protivnapadom ponovo zauzela Sv. Rok, kada ginu zamjenik komandanta 1. brigade, Rade Bubalo, i dvije partizanke, ali je protivnapadom ponovo izbačena. Ni drugi pokušaj neprijatelja da povrati Sv. Rok nije uspio. U toj borbi neprijatelj je imao 14 mrtvih i 19 ranjenih, a 1. brigada 6. divizije 7 mrtvih i 4 ranjena.

Slično je bilo i sa napadom na željezničku stanicu Raduč, 15. marta. Poslije prvog neuspjelog napada uslijedio je drugi, ali i tu, kao u Sv. Roku, dijelovi 31. ustaške bojne su se uspjeli izvući ka svojim snagama u Lovinac gdje se našla cijela 31. ustaška bojna. Pokušaj neprijatelja da sa željezničke stanice Lovinac odbaci naše snage nije uspio. U toku

⁹⁴ Zbornik, tom 5, knj. 13, str. 412.

f Zbornik, tom 5, knj. 14, str. 181, 274, 362, 366.

¹⁹⁶ Zbornik, tom 5, knj. 13, str. 137.

borbe neprijatelj je imao 28 mrtvih i 30 ranjenih, a 7 je zarobljeno sa 2 puškomitreljaza, 30 pušaka i druge opreme. Mi smo imali 3 lakše ranjena druga.

Za to vrijeme, 2. brigada 6. divizije koja je bila na osiguranju vodila je borbu sa oko 700 ustaša na pruzi i cesti Medak—željeznička stanica Raduč i oštetila jedan tenk i porušila oko 1.800 metara pruge. Sve do 18. marta brigade 6. divizije su ostale pored pruge i odbijale neprijateljeve napade. Poslije zauzimanja Sv. Roka i željezničke stanice Raduč, te uspješnih borbi sa neprijateljem van njegovih utvrđenja, Štab 6. divizije odlučio se za napad na ojačanu ustašku bojnu (oko 5 satnija) koja je držala selo i željezničku stanicu Lovinac. Sa 1. i 2. brigadom na osiguranju, 9. brigada je izvršila 18. marta napad uz podršku jedne baterije haubica, jedne baterije brdskih topova i vodom teških minobacača. Međutim, i pored toga što je jedan bataljon uspio prodrijeti u odbranu neprijatelja, napad nije uspio, zbog slabe koordinacije napada i neenergičnosti štabova, koji su komandovali ovom akcijom.¹⁹⁷

Poslije ovih akcija i upada jedne veće grupe četnika na gračanskom sektoru, upućene su 1. i 2. brigada 6. divizije u pravcu Gračaca i to 1. brigada sa zadatkom da u sadejstvu sa Ličkim NOP odredom i 4. i 10. krajiskom brigadom čisti četnička uporišta na sektoru Gračac do Knina, a 2. brigada da brani Gračac i sektor oko njega od upada četničkih bandi iz Velebita i ustaša sa pravca Lovinca. Deveta brigada vršila je za to vrijeme napad na neprijatelja kod Medka, ali bez uspjeha. Poslije ove akcije Štab 9. brigade je samoinicijativno krenuo u napad na neprijateljevu posadu u Brušanima (južno od Gospića).

U mjestu Brušani nalazilo se oko 250 domobrana i 30 žandara, ali doznavši za napad, neprijatelju je upućena pomoć iz Gospića, jačine jedne ustaške bojne, o čemu nije znao Štab brigade. Napad je izvršen 26. marta, ali zbog jačine neprijatelja nije uspio. Zarobljena su 23 domobrana i ustaše, 25 je poginulo, dok ih je više bilo ranjeno. Zaplijenjeno je 78 pušaka, 1 puškomitraljez, 1 automat i druga oprema. Deveta brigada imala je 5 mrtvih, 2 nestala i 7 ranjenih.¹⁹⁸ Poslije ove akcije brigada se vratila ne sektor sela Vrebac i Barlete, istočno od Gospića.

U toku borbi, koje je 6. divizija izvela u vremenu od 3. do 24. marta neprijatelj je imao 248 mrtvih, oko 360 ranjenih i 260 zarobljenih vojnika, dok su jedinice divizije imale 32 mrtva, 70 ranjenih i 3 nestala borca i starješina. Zaplijenjeno je 9 mitraljeza, 23 puškomitraljeza, 352 puške, 3 automata, 1 minobacač, 2 tenka, 5.570 metaka, 30 ručnih bombi i druga oprema, a oštećen je jedan tenk.¹⁹⁹ Za vrijeme ovih borbi, sa stanjem na dan 14 marta 1943. godine, 6. lička divizija imala je 4.550 boraca i starješina po spisku, od čega 320 žena 1.435 u rashodu, a na licu 3.115 sa 34 teška mitraljeza, 120 puškomitraljeza 17 lakih i teških minobacača.

¹⁹⁷ Isto, str. 289 i 383.

¹⁹⁸ Zbornik, tom 5, knj. 14, str. 7.

¹⁹⁹ Isto, 13, str. 383 i 418.

Istovremeno, dok je 6. divizija vodila borbe na jugu Like, 8. divizija je prema planu Štaba 1. korpusa dejstvovala na sjeveru Like, na komunikaciji Plitvički Ljeskovac—Vrhovine i Ličko Lešće—Perušić, napadajući neprijateljeva uporišta u Crnoj Vlasti, Donjem Babinom Potoku, Rudopolju i u rejonu Ramljana, stvarajući time uslove za prođor u Gacko polje — ka Otočcu.

U Donjem Babinom Potoku nalazilo se oko 100 četnika, a u Crnoj Vlasti oko 160 četnika. Bili su naoružani sa po 6 teških, 2—3 puškomitrailjeza, 1—2 minobacača, smješteni u zidanim zgradama, povezanim rovovima i bodljikavom žicom. U blizini ovih mesta neprijatelj je držao i selo i željezničku stanicu Rudopolje — oko 320 Talijana i četnika, Vrhovine — oko 1.000 Talijana i 130 četnika, Žalužnica — oko 200 četnika, željeznička stanica i selo Sinac — oko 205 Talijana i domobrana. Od težeg naoružanja, neprijatelj je imao u Vrhovinama 2 haubice, 4 brdska topa i više minobacača.

Prema zapovijesti Štaba 8. divizije, od 5. marta 1943. godine, 6. primorsko-goranska brigada, sa jednim bataljonom 2. brigade 6. divizije, napadala je četničku posadu u Crnoj Vlasti, a 15. brigada 8. divizije četničku posadu u Donjem Babinom Potoku, dok je 2. lička brigada sa dva bataljona rušila prugu južno od željezničke stanice Ličko Lešće, prema Perušiću.²⁰⁰

Peta brigada 8. divizije ostala je do 8. marta na lijevoj obali Une, u rejonu sela Kruge i Nebljusi, sprečavajući prelaz neprijatelja preko Une za Liku, ujedno vezujući dio neprijateljevih snaga za sebe, radi pomoći 1. bosanskom korpusu. To je bio i jedan od zadataka jedinica 6. divizije, koje su vodile borbu sjeverozapadno od Knina. Pošto se pripremala operacija u Gackoj dolini, 5. brigada je, prema naređenju Glavnog štaba Hrvatske, prebačena u sastav svoje divizije, u selima Krbavica i Trnovac, radi sređivanja i pripreme za izvođenje akcija na željezničkoj pruzi Vrhovne—Perušić.

Napad, koji je počeo 7. marta, u zoru, na četničku posadu u Crnoj Vlasti i Donjem Babinom Potoku, završen je djelimičnim uspjehom, poslije trodnevne danonoćne borbe. U toku prvog dana borbe, pritisnuti napadom boraca 15. brigade, četnici u Donjem Babinom Potoku su se predali dok one u Crnoj Vlasti nije to mogla prisiliti ni upornost boraca 6. primorsko-goranske brigade. Iz jakih utvrđenja, a koristeći nevrijeme, vetar, snijeg i maglu, i pomoć koja im je sljedećeg dana stigla iz Vrhovina, pružili su žilav otpor. Talijani i četnici u Rudopolju napustili su selo i koncentrisali se na željezničku stanicu Rudopolje. Pošto su svi daljni naporci da se oslobođi Crna Vlast bili uzaludni, to je Štab 8. divizije naredio prekid borbe i povlačenje 10. marta u zoru. Petnaesta brigada ostala je u Donjem i Gornjem Babinom Potoku, a 6. brigada u zaseocima južno od Crne Vlasti.

U ovoj trodnevnoj borbi zarobljeno je 55 četnika, a poginulo je 46 četnika i Talijana, dok je 78 ranjeno. Jedinice brigada imale su 15 mrtvih i 58 ranjenih boraca i starješina. Najveće gubitke pretrpeo je bataljon 6. brigade, koji se neorganizovano i bez naređenja komandanta

brigade Sava Vukelića provukao sa položaja. Zaplijenjena su 2 laka minobacača sa minama, 6 teških i 5 puškomitrailjeza, 85 pušaka i druga oprema. Oboren je i jedan tromotorni talijanski avion iz kojeg su izneta dva oštećena mitraljeza, a posada je poginula.²⁰¹

U toku dvodnevnih borbi (16. i 17. marta) na pruzi i cesti Otočac—Perušić, na liniji željeznička stanica Ličko Lešće—S. Janče, 5. brigada 8. divizije vodila je borbu sa neprijateljem evim jedinicama, koje su saobraćale na toj relaciji. U tim borbama neprijatelj je imao 27 mrtvih, više ranjenih i 44 zarobljena domobrana sa 27 pušaka. Jedinice 5. brigade imale su 9 mrtvih, 12 ranjenih i 1 nestalog.²⁰²

Radi stvaranja uslova za ofanzivu i operaciju čišćenja Gacke doline, Štab 1. korpusa je naredio Štabu 8. divizije da ponovi napad na četnike u Crnoj Vlasti (oko 278 četnika) i time stvari uslove za zauzimanje Vrhovina i prodora prema Otočcu. Za izvršenje tog zadatka Štab 8. divizije angažovao je svoju 5. i 15. brigadu i 6. primorsko-goransku brigadu, koja je bila pod komandom Štaba 8. divizije.

Prema planu napada, koji je uslijedio 20. marta u 20.00 sati, 6. brigada podržana sa 3 tenka iz tenkovske čete 1. korpusa, napadala je četnike u Crnoj Vlasti, 15. brigada bila je postavljena između sela Vrhovine i Zalužnica, sa zadatkom da fingiranim napadom veže neprijatelja u Vrhovinama za sebe, tuče neprijatelja koji bi se povlačio prema Otočcu i sprijeći pomoći neprijatelju iz Vrhovina i Otočca, dok je 5. brigada, povučena iz rejona Ramljana imala zadatak da jednim bataljonom blokira neprijatelja na željezničkoj stanici Rudopolje i štiti 6. brigadu od pravca Vrhovine, a sa ostalim snagama da bude u divizijskoj rezervi.

Napad na četnike trajao je do 11.00 sati sutradan kada su, pošto je 5. brigada zauzela Mali Obijaj (trig. 833), četnici počeli napuštati Crnu Vlast i povlačiti se prema Vrhovinama. U gonjenje četnika, pored 6. brigade, upućen je i 1. bataljon 5. brigade koji su ih razbili i zarobili. Zarobljeno je 125 četnika, a ubijeno oko 60 i više ranjeno. Zaplijenjeno je 6 teških i 4 puškomitrailjeza, 104 puške, 2 laka minobacača, oko 40.000 metaka i druga oprema. Naše jedinice imale su 18 mrtvih i 128 ranjenih. Herojski je poginuo Milisav Dakić, zamjenik komandanta 15. brigade.²⁰³ Na obezbjeđenju kod 15. brigade Talijani su uspjeli odbaciti njene jedinice i sa pet kamiona probiti se iz Otočca u Vrhovine, ali pokušaj Talijana da se vrate u Otočac nije uspio.

Poslije oslobođenja Crne Vlasti i Donjeg Babinog Potoka, Talijani i četnici grupisali su se na pruzi Vrhovine—Javorak—Ličke Jesenice—Plaški, sa posadama u Vrhovinama, željezničkoj stanici Rudopolje i željezničkoj stanici Javorak. Kako su Talijani planirali da se evakuišu prema Plaškom, to im je Štab 8. divizije postavio zasjedu, porušivši prugu između željezničke stanice Javorak i Rudopolje. Kako je zasjeda 5. i 15. brigade 8. divizije bila otkrivena, pre nailaska glavnih talijanskih

²⁰¹ Isto, str. 170.

²⁰² Isto, str. 556.

²⁰³ Isto, str. 356.

snaga, to su se Talijani poslije kratke borbe vratili u polaznu bazu sa oko 10 mrtvih, dok su jedinice brigade imale 4 mrtva i 5 ranjenih.²⁰⁴

Radi razbijanja okolnih četničkih posada, 5. brigada 8. divizije upućena je 29. marta preko Saborskog u Ličke Jesenice, odakle su četnici pobjegli za Plaški, zatim kroz Kapelu za s. Dabar, odakle su, takođe, četnici pobjegli, ali se naknadno predalo 63 četnika. Sledеćeg dana brigada se prebacila u s. Glavice radi učešća u operacijama u Gackoj dolini (oko Otočca). Petnaesta i 6. brigada ostale su na odmoru i u blokadi neprijatelja u Vrhovinama.

Četvrta brigada 8. divizije, po dolasku iz Žumberka u Kordun i poslije borbi sa četnicima i Talijanima u Plaščenskoj dolini, po naređenju Glavnog štaba Hrvatske, upućena je prema Ogulinu, gdje je izvela više manjih akcija, zajedno sa 1. kordunaškim NOP odredom, na komunikaciji Ogulin— Karlovac. Poslije ovih akcija, a na putu za Liku, noću 24/25. marta napala je ustašku posadu u s. Letinac (8 km jugoistočno od Brinja), gdje je zarobila 6 ustaša i 10 naoružanih civila, a ubijeno je 8, među kojima i komandant posade. Zaplijenjeno je 20 pušaka, 1 teški mitraljez sa municijom i druga oprema. Brigada je imala 1 poginulog i 1 ranjenog. Po dolasku u Gacko polje, 28. marta²⁰⁵ Štab 4. brigade je samoinicijativno odlučio da napadne četnike u s. Škare. Doznavši za dolazak brigade, četnici su se na vrijeme povukli na Podum, a zatim gonjeni do predgrađa Otočca, s. Staro Selo, pobjegli u Otočac. U toj akciji zarobljeno je 40 četnika sa 8 teških mitraljeza, 25 pušaka i 1 laki minobacačem sa 23 mine.²⁰⁵

Borbe u Kordunu

U martu 1943. godine, neprijatelj je u Kordunu i Cazinskoj krajini proširio i ojačao svoje posade sa ustaškim jedinicama i novim mjestima. U selima Barilović i Carevo Selo (južno od Karlovca) 9. domoboranska satnija 3. pješadijske pukovnije (sa kojom su partizani uspostavili vezu) zamjenjena je stožernom satnjicom 10. ustaške bojne. Jugoistočno od Karlovca, u selima Škrteći, Vukmanić i Popović Brdo, nalazila se jedna ustaška bojna. Nizvodno od Karlovca, na rijeci Kupi u selu Lasinja nalazilo se oko 300 ustaša, a isto toliko i u Bučici. Garnizon u Topuskom bio je jak, sa oko 1.200 ustaša i domobrana. U Slunju se nalazilo oko 300 ustaša i domobrana, u Cetingradu tri satnije domobrana, u Veliku Kladušu je stiglo oko 1.100 ustaša i domobrana, u Cazinu su se nalazile dvije bojne domobrana, a u Vrnograču tri satnije ustaša.²⁰⁶ Iz ovih mesta, ustaško-domobranske jedinice su izlazile u pljačku i ubijanje nevinog srpskog stanovništva, a bila je aktivna i neprijateljeva avijacija u avio-izviđanjima i bombardovanju sela.

Radi obezbjeđenja izvođenja poljskih radova i zaštite naroda (koji se već pitao gdje su njegove brigade), Štab 1. kordunaškog NOP odreda

** Isto, str. 379 i 430.

²⁰⁶ Zbornik, tom 5, knj. 14, str. 129 i 242.
Isto, knj. 13, str. 307.

se sa svojih pet bataljona (peti bataljon je formiran početkom marta 1943. godine na teritoriji kotara Karlovac sa oko 120 boraca) orijentisao prema neprijateljevim uporištima i glavnim komunikacijama. Tako je: 1. bataljon bio prema Glini, Bučici, Lasinji i Karlovcu, 2. bataljon na pruzi Generalski Stol—Ogulin, 3. bataljon kod Plaškog i Ličkih Jesenica, 4. bataljon prema V. Kladuši i Cetingradu i 5. bataljon u rejonu Bosiljeva, zapadno od Karlovca, sa zadatkom obezbjeđenja slobodne teritorije od ustaško-domobranskih napada.

Sa ovako rastresitim rasporedom bataljona i međusobnom udaljenošću Štab 1. kordunaškog NOP odreda nije mogao izvoditi veće akcije, što mu, uostalom, nije ni bio cilj. Zbog toga su se akcije i diverzije izvodile, uglavnom, na nivou četa. U toku marta 1943. jedinice odreda zarobile su 45, ubile oko 144 i ranile više neprijateljevih vojnika, a 34 četnika su se predala. Zaplijenjeno je 49 pušaka, 1 teški i 2 puškomitraljeza, a porušena su dva veća mosta, oko 1.000 metara pruge i uništeno 9 vagona i 6 topova u vagonima. Odred je imao 18 mrtvih i 33 ranjena.²⁰⁷

Borbe u Baniji

Po dolasku iz Bosne u Baniju, Banijski NOP odred (komandant Đuro Bakrač, politički komesar Dragutin Stojaković) izvršio je popunu novim borcima i formirao četvrti bataljon. U prvoj polovini marta 1943. godine odred je bio orijentisan na komunikaciju i željezničku prugu Sunja—Kostajnica i izvodio akcije na nivou odreda, a u drugoj polovini marta akcije je izvodio i na komunikacijama Kostajnica—Dvor na Uni na nivou bataljona. Preko rijeke Une u Cazinsku krajinu prebacio se 27. marta i jedan bataljon 8. krajiške brigade sa komandantom brigade Hamdijom Omanovićem, radi političkog djelovanja u narodu na sektoru Bužima i Cazina, te dogovora za izvođenje zajedničkih akcija sa Banijskim NOP odredom.

Devetog marta, odred je sa sva četiri bataljona vodio borbu sa ojačanom ustaškom bojnom, koja je krenula iz Kostajnice za selo Borojeviće. Bojna je odbijena sa 3 mrtva i 12 ranjenih, a odred je imao 2 mrtva i 3 ranjena. Zaplijenjeno je 6 tovarnih konja sa 12 kuhinjskih kazana, oko 9.000 mStaka, 1 radio-stanica i druga oprema. Noću 10/11. marta odred je izveo napad na neprijateljeva uporišta u Sunji, jačine oko 250 domobrana, 80 žandara, 18 ustaša i 2 Nijemca. Nakon kratke borbe, u kojoj je odred postigao iznenadenje, zarobljeno je 157 domobrana, 4 ustaše, 3 oficira, 1 Nijemac, 1 lekar i 37 željezničara. Svi su pušteni kućama, sem jednog oficira nad kojim je izvršena smrtna kazna. Zaplijenjena su 4 puškomitraljeza, 132 puške i druga oprema, a odred je imao 3 mrtva i 4 ranjena. Prema podacima neprijatelja, oni su imali 3 mrtva, 11 ranjenih i 134 nestala vojnika.²⁰⁸

Dok se odred povlačio od Sunje, ustaško-domobranske jedinice preduzele su gonjenje s ciljem da ga okruže i unište i to sa tri pravca

²⁰⁷ Zbornik, tom 5, knj. 13, dok. 16, 26, 37, 53, 65, 73, 66, 95 i knj. 14, dok. 23.

²⁰⁸ Zbornik, tom 5, knj. 13, dok. 32, 38, 48, 128 i 131.

sa po jednom bojnom — iz Kostajnice prema Borojevićima, iz Dvora na Uni preko Šamarice za Komogovinu i Borojeviće i iz Gline preko Bijelih Voda. Odred je vještim manevrom i borbom izbjegao cilj neprijatelja.

Stab Banijskog NOP odreda je vješto manevrišući bataljonima napadao neprijateljeve jedinice u pokretu i u uporištima. Treći bataljon upućuje u Kordun, u rejon Kamenskog mosta na rijeci Glini gdje 18. marta u zasjedi sačekuje i napada dvije satnije domobrana koji su pratili kolonu kola sa hranom iz Topuskog za Cetingrad. U kratkoj borbi zarobljeno je 5 domobrana sa 5 pušaka i 5 kola sa konjima. Ostali su se vratili sa više ranjenih vojnika. Drugi bataljon upućen prema Dvoru na Uni 22. marta razoružava žandarmerijsku stanicu u Divuši. Zarobljeno je 9. žandara i 1 ustaša sa 13 pušaka i druga oprema.

Nakon akcije kod Kamenskog mosta, 3. bataljon se prebacuje na cestu Dvor—Žirovac, gdje 24. marta uništava jedan neprijateljev kamion i zarobljava 7 domobrana, koji su imali 1 mrtvog i 1 ranjenog. U istom rejonu i 2. bataljon vodi borbu, 25. marta, sa jednom neprijateljevom jedinicom koja je imala 9 mrtvih, 22 ranjena i 2 zarobljena domobrana, koji su ostali u partizanima. Treći bataljon prebacuje se na prugu Sunja—Dubica i noću 26/27. marta napada željezničku stanicu Šaš gdje je bilo oko 25 domobrana. Zarobljeno je 6 domobrana, 3 Talijana i 7 željezničara sa 16 pušaka, zapaljen je voz i zgrada željezničke stanice.

U toku marta 1943. Banijski NOP odred zarobio je ukupno 245, ubio 13 i ranio oko 35 neprijateljevih vojnika, a zaplijenio 173 puške, 4 puškomitraljeza, radio-stanicu, 15 konja sa kolima i uništio kamion, zgradu željezničke stanice i kompoziciju voza. Odred je imao 15 mrtvih i 7 ranjenih.²⁰⁹

Devetnaestog marta 1943. godine, korpus je imao u svome sastavu 6. ličku i 8. kordunašku diviziju, Kordunaški, Banijski i Lički NOP odred, te korpusnu artiljeriju, tenkovsku četu, i druge prištapske jedinice, sa 12.828 boraca i starješina (od čega 571 žena) po spisku, dok je na licu bilo 9.752 borca i staješina, naoružanih, osim vojničkim puškama, i sa 31 lakin minobacačem, 4 teška minobacača, 85 teških mitraljeza, 314 puškomitraljeza i 15 topova raznog kalibra.¹⁰

OFANZIVA KORPUSA U PROLJEĆE 1943. GODINE

Borbe u Gackoj dolini

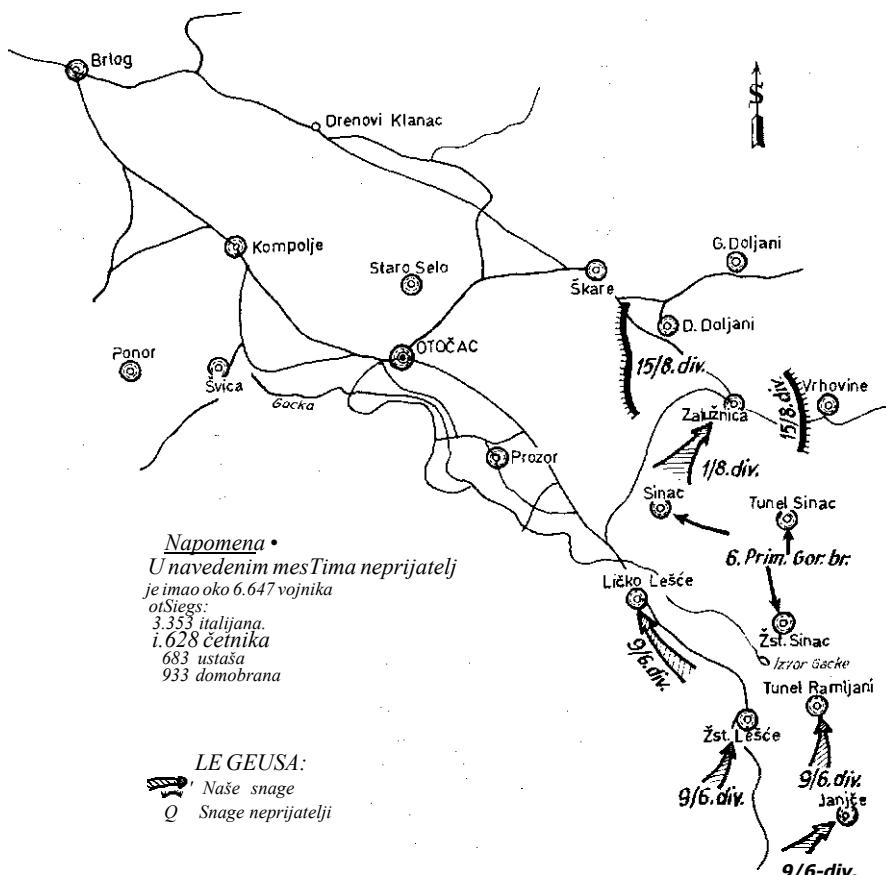
Nakon uspješnih borbi 6. i 8. divizije u Lici, na komunikaciji Gračac—Gospić i Vrhovine—Babin Potok, i na osnovu opšte procjene stanja neprijatelja na operativnom području korpusa, Štab 1. korpusa je ocijenio da se neprijatelj nalazi u defanzivi, da se Talijani spremaju da evakuju Liku, te da je stanje naših jedinica dobro i da su stvoreni

²⁰⁹ Zbornik, tom 5, knj. 133, dok. 88 i 91 i knj. 14, dok. 23.
¹⁰ Zbornik, tom 5, knj. 13, str. 298.

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I NAORUŽANJA
PRVOG KORPUSA NOV HRVATSKE NA DAN 19. MARTA 1943.

JEDINICA	Brojno stanje			Na oružanje						Konji		
	Po spisku	U rashodu	Na licu	Pušaka	Puškomitr.	Teških mitr.	Bacača	Topova	Pištolja	i Jahačih	Tovarnih	Teglecih
Štab Korpusa	59 5		59 5	38	1				16	7	4	
6. divizija	4230 320	1354 81	2876 239	2444	127	34	17	1	240	22	125	
8. divizija	4844 207	1262 31	3582 176	3020	144	27	16	4	242	10	145	
Kordunaški NOPO	1070 10	89	981 10	849	19				55	8	6	
Banijski NOPO	879 4	50 1	829 3	695	28	4	2		53	1	8	
Lički NOPO	1055 18	202	853 18	811	16	3			49	2	2	
Korpusna artiljerija	85 6	5	80 6	38					9	5	2	
Tenkovačeta	35	1	34	9		7		1	3			27
Svega:	12828 12257	2963 113	9294 458	7904	335	75	35	15	663	52	290	27
UKUPNO:	571	3076	9752									

Napomena: gornji broj označava broj muškaraca, a donji broj žena.
(Zbornik, tom 5, knj. 13. dok. 62, str. 298).

Početni raspored neprijateljevih i naših snaga u borbama za oslobođenje Gacke doline 1. aprila 1943. godine

povoljni uslovi za nastavljanje ofanzivnih dejstava većih razmera. U vezi s takvom procjenom, Štab 1. korpusa je 30. marta 1943. izdao direktivu potčinjenim jedinicama za likvidaciju neprijateljevih uporišta u Gackoj dolini.

U procjeni opšte situacije u direktivi je, pored ostalog, rečeno:

»Talijanski okupatori evakuišu se iz Like. Odlaskom okupatora pokolebale su se i demoralisale četničke bande i u strahu pred sutrašnjicom prelaze pojedinačno i u grupama na našu stranu, neki traže pregovore i garancije za život, neki su zato da ostanu u svojim sadašnjim formacijama, a pod našom komandom, dok su pravi zlikovci beskompromisni i boreći se. Jasno je da odlaskom okupatora iz Like situacija kod ustaša i domobrana nije

²²⁵Isto, str. 288, 317 i 348.

ista kao i kod četnika, ali je za nas povoljnija i olakšaće nam likvidaciju njihovih uporišta u Gackoj Dolini».²¹¹

Tada je u Gackoj dolini (u mjestima: Otočac, Staro Selo, željeznička stanica Lešće, željeznička stanica i tunel Ramljani, željeznička stanica, selo i tunel Sivac, Vrhovine, Zalužnica, Donji i Gornji Doljani, Škare, Brlog, Kompolje, Ponor, Švica i Prozor), neprijatelj imao oko 6.647 vojnika, od čega oko 3.353 Talijana, 1.268 četnika, 683 ustaše i 983 domobrana, koji su pripadali talijanskoj diviziji »RE«, 12. domobranskom pješadijskom puku, 3. ličkoj željezničko-stražarskoj bojni i 2. ustaškoj lovačkoj bojni.²¹²

Naše snage, koje su bile angažovane u Gackoj operaciji (8. divizija, sa 4. i 15. brigadom, 9. brigada 6. divizije i 6. primorsko-goranska brigada), imale su oko 5.638 boraca i starješina. Njima je iz pravca Brinje, sadejstvovala 14. primorsko-goranska brigada. Odnos snaga bio je približno isti, ali odnos u naoružanju, posebno teškom, naročito snabdjevenost municijom, bio je na strani neprijatelja.

Prema direktivi Štaba 1. korpusa opšti zadatak naših snaga bio je da se, koristeći povoljne uslove za napad, prvo likvidiraju četnici, a potom i ostale ustaško-domobranske posade u Gackoj dolini i time obezbijedi naoružanje, priliv novih boraca i stvoriti bolja baza za ishranu i sanitetsko zbrinjavanje boraca. Poseban zadatak 8. divizije bio je da likvidira neprijateljeve snage u Škarama, Gornjim i Donjim Doljanima i Zalužnicama, a zatim da preko Škara i Glavaca, te Starog Sela, napada u pravcu Otočca. Deveta lička i 6. primorsko-goranska brigada imale su zadatak da osvoje neprijateljeva uporišta, veliki i mali tunel (Sivac i Ramljani), vrelo Gacke, željezničku stanicu Ramljani, željezničku stanicu Ličko Lešće i most na rijeci Gacka, a zatim da produže napad pravcem Ličko Lešće—Prozor—Otočac. Prema prijedlogu Štaba korpusa, 14. primorsko-goranska brigada sadejstvovala je u napadu sa sjevera u pravcu s. Brlog.

Za rukovodjenje 9. ličkom i 6. primorsko-goranskom brigadom, Štab korpusa formirao je Operativni štab Gacka koji su sačinjavali: Milan Kuprešanin, načelnik štaba 1. korpusa, kao komandant Operativnog štaba, a članovi štaba bili su: Momčilo Novković, komandant 9. brigade, Milan Basta, politički komesar 9. brigade, Savo Vukelić, komandant 6. brigade i Ranko Mitić, politički komesar 6. brigade. Operativni štab Gacka je bio pod neposrednom komandom Štaba 1. korpusa.

Na osnovu direktive Štab 1. korpusa, Štaba 8. divizije i Operativni štab Gacka pripremili su i izdali zapovijesti potčinjenim jedinicama za predstojeću operaciju u Gackoj dolini. Štab korpusa im je naložio da brzo i energično napadnu manja nezauzeta neprijateljeva uporišta, da manjim snagama blokiraju, a glavnim snagama produže ka glavnom zadatku.

Prvi zadatak 8. divizije bio je da sa početkom napada 1. aprila u 05.00 časova napadne i razoruža četničko uporište u selu Zalužnica, a

²¹² Isto, str. 425 i 436.

zatim da napada u pravcu Otočca, Njena 4. brigada vršila je napad na četnike, dok je 15. brigada bila na obezbeđenju napada sa pravca Vrhovina, a 5. brigada obezbeđivala je napad sa pravca Otočca (od Sinca, Poduma i Škara). Sve tri brigade na vrijeme su zauzele svoje položaje i napad je otpočeo po planu. Međutim, četnici su, doznavši za napad, napustili mjesto noć pre napada i kamionima se povukli za Otočac i Vrhovine, a manji dio pobjegao je u šumu. Nađeno je oko 20 pušaka, 3.500 komada municije, 85 mina za luke minobacače i druga ratna oprema.²¹³

Istovremeno je pod rukovodstvom Operativnog štaba Gacka, 6. brigada izvršila napad na željezničku stanicu Sinac, mjesto Sinac, vodovod vrela Gacke i tunel Sinac, a 9. brigada napala je željezničke stanice: Ramljani, Lešće, Janjča, te s. Lešće i tunel Ramljani. Šesta brigada rešila je svoj zadatak do osam časova, a 9. brigada do 13. časova. Na svim ovim uporištima bila je jedna neprijateljska bojna. Zarobljeno je 16 oficira, 3 podoficira i 640 domobrana i žandara. Zaplijenjeno je 12 teških mitraljeza, 16 puškomitraljeza, 11 automata, 743 puške, oko 500.000 metaka i druga oprema. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 15 ranjenih, dok su jedinice imale 5 mrtvih i 12 ranjenih boraca i starješina.²¹⁴

U Zalužnici je ostala 4. brigada očekujući naređenje za novi napad, 15. brigada je i dalje bila na osiguranju prema Vrhovinama, a 5. brigada u Podumu, s tim što je jedan bataljon uputila u Dabar. Po dolasku bataljona u Dabar četnici su se razbjegzali, i uz ultimatum da se vrate, vratio se 61 četnik sa oružjem.

Izvođenjem korpusne operacije nastavilo se napadima na spoljna neprijateljeva uporišta. Tako je Štab 8. divizije dobio zadatak da napadne neprijatelja u selima Brlog i Kompolje. U Brlogu se tada nalazilo oko 328 četnika i oko 60 Talijana, a u Kompolju je bilo oko 100 ustaša — civila i 30 žandara i domobrana. Bliži neprijateljevi garnizoni bili su u selu Ponor i Švica, a na sjeverozapadu u Žutoj Lokvi, Prokikama i Brinju.

Napad koji je počeo 3. aprila u 5,00 sati ujutru, izvršila je 4. brigada na Brlog i 5. brigada na Kompolje. Osiguranje sa pravca Vrhovina vršila je 15 brigada, a sa pravca Brinje i Žute Lokve 1. bataljon 4. brigade i 14. primorsko-goranska brigada.

Peta brigada 8. divizije brzo je izvršila svoj zadatak, jer se neprijatelj razbjegzao. Zarobljeno je 36 naoružanih civila, a zaplijenjeno 3 puškomitraljeza, 46 pušaka i druga oprema. Jedinice brigade nisu imale gubitaka, a neprijatelj je imao 6 mrtvih i 3 ranjena.

Talijani — crnokošuljaši i četnici pružili su žilav otpor borcima 4. brigade. Tek poslije 41-satne borbe, u plamenu obostranih bombi, juriša i protivjuriša, slomljen je neprijatelj u Brlogu. Zarobljeno je 61 četnik, 11 Talijana i 36 naoružanih civila, a zaplijenjeno 2 teška i 2 laka minobacača, 17 teških mitraljeza i 8 puškomitraljeza, 276 pušaka, oko 116.200 metaka, 360 ručnih bombi, i radio-stanica i druga oprema.

²¹³ Zbornik, tom 5, knj. 14, str. 129.

²¹⁴ Isto, str. 23, 120, 348.

Neprijatelj je imao 106 mrtvih a jedinice 4. brigade 20 mrtvih i 68 ranjenih boraca i starješina.²¹⁵ Bila je to jedna od vrlo teških borbi 4 brigade. Posebno priznanje dato je borcima 1. bataljona brigade, 4. bataljona 5. brigade i 14. primorsko-goranske brigade, koji su odbili četiri pokušaja Talijana (dvije čete divizije »RE«) iz pravca Žute Lokve da debllokiraju svoje snage u Brlogu. U borbi za Brlog pao je junačkom smrću slavni prvoborac Korduna, komandant pratećeg bataljona ove brigade Rade Dobrosavljević.

Prije, a i u toku izvođenja ove operacije, veći broj boraca i starješina 8. divizije obolio je od tifusa. Već tada se u divizijskoj bolnici u Dabru nalazilo oko 250 bolesnika, a brojno stanje 5. brigade spalo je na 400 boraca. No, i pored ovakvog stanja komandant korpusa Ivan Gošnjak, cijeneći povoljnu situaciju za napade na neprijatelja, ubrzavao je izvođenje planirane operacije.

Štab 8. divizije dobio je naređenje da nakon zauzimanja Brloga i Kompolja, sa 4. brigadom bude na obezbjeđenju prema Žutoj Lokvi, 15. brigadom prema Vrhovinama, a sa 5. brigadom da napada spoljnju odbranu Otočca. Tako je ova brigada, 5. aprila, izvršila pripreme za napad na oko 120 domobrana, koji su se nalazili u s. Švica 5 km zapadno od Otočca. Međutim, još istog dana domobrani su pobegli za Otočac, tako da su borci 5. brigade i ovo mjesto zauzeli bez borbe. Iz sela Orovac (između Kompolje i Švice) predao se 21 četnik sa 19 pušaka i 1 puškomitrailjezom.

Prvi uspjesi korpusne operacije u Gackoj dolini prisilili su neprijatelja i van Doline na napuštanje uporišta i grupisanje u Otočcu. Tako su se 6. aprila Talijani i četnici iz Ličke Jesenice, Javornika, Rudopolja i Vrhovina (sa pruge Plaški—Vrhovine) povukli u Otočac. Njihovo izvlačenje podržale su snage iz Otočca, izbijajući do Zalužnice. U toku povlačenja tukle su ih jedinice 15. brigade 8. divizije, 6. primorsko-goranske brigade i 9. ličke brigade, a poseban uspjeh postigla su tri tenka, koja su ušla u neprijateljevu kolonu čiji su vojnici ostavljali oružje i bježali prema Otočcu.

U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i više ranjenih, dok su jedinice brigada imale 4 ranjena, među kojima je bio i Miško Breberina, komandant 1. bataljona 15. brigade, koji je podlegao ranama. Zaplijenjena je 5 lakih minobacača sa oko 400 mina, 1 teški i 1 puškomitrailjez, 36 pušaka, oko 47.000 metaka i druga oprema.

Povlačenjem neprijatelja iz naveđenih uporišta, i koncentracijom jačih neprijateljevih snaga u Otočcu Stab 1. korpusa odgodio je napad na Otočac.

Poslije šest dana ofanzivnih dejstava, sva neprijateljeva uporišta u Gackoj dolini su likvidirana, kao i van nje, a sve preostale njegove snage koncentrisale su se u Otočcu, gdje su se tada nalazili: dijelovi talijanske divizije »RE«, 33. pripremna ustaška bojna, dijelovi 9. ustaške bojne, jedna posadna ustaška satnija, dijelovi 3. ličke ustaške stražarske bojne i više stotina četnika popa Đujića, odnosno oko 3.000 Talijana, 600 ustaša, domobrana i žandara i oko 500—600 četnika sa

²¹⁵ Zbornik, tom 5, knj. 14, str. 18, 115, 129 i 382.

7—8 topova. Najbliži, jači neprijateljev garnizon (18 km) bio je u Žutoj Lokvi sa oko 800 Talijana sa 6 topova.

Koncentracijom neprijateljevih snaga u Otočcu, Štab korpusa je zaključio da će neprijatelj napustiti Otočac i izvući se prema Senju. U vezi s ovom procijenom izdao je zapovijest od 6. aprila potčinjenim štabovima sa zadatkom da ih unište prilikom povlačenja i zauzimanja samog Otočca.

Osma divizija, kojoj je pridodata 9. brigada 6. divizije (tada je imala 4 streljačka i 1 mitraljeski bataljon sa oko 920 boraca i starješina), a uzeta 5. brigada (bez 1. bataljona), dobila je zadatak da postavi neprijatelju zasjedu od Otočca do Rapajina Klanca (prema Žutoj Lokvi), a sa bataljom 5. brigade, sa rasporedom u Starom Selu (2 km od Otočca), da izviđa i obavještava o pokretu neprijatelja iz Otočca.

Peta brigada (bez 1. bataljona) je zbog većeg broja oboljelih od tifusa stavljena pod komandu Štaba korpusa, kao njena rezerva, u rejonu Škare—Podum. Jedna njena četa smijenila je u Dabru bataljon 15. brigade radi obezbjedenja bolnice 8. divizije.

Šesta primorsko-goranska brigada imala je zadatak da sa dva bataljona, u rejonu Janjče, zatvari prolaze iz pravca Gospića, a sa jednim bataljom, u s. Ličke Jesenice, da vrše osiguranje od Ogulina i Plaškog. Štab brigade sa jednim bataljom, kao brigadna rezerva, nalazio se u Vrhovinama.

U toku 7. aprila, sve jedinice zauzele su svoje određene položaje. Četvrta i 15. brigada 8. divizije nalazile su se na desnoj strani ceste Otočac—Žuta Lokva, a 9. brigada na lijevoj strani. Oko dva bataljona Talijana, podržani artiljerijskom i minobacačkom vatrom, kao što je to procijenio Štab korpusa, krenuli su oko 08.00 sati, 9. aprila, iz Otočca i počeli zauzimati visove s lijeve i desne strane ceste u pravcu Žute Lokve. U isto vrijeme u susret svojim snagama iz Otočca krenule su snage iz Žute Lokve.

Sa prvih visova oko ceste jedinice brigada su se po planu povukle, kako bi neprijatelja pustile u sistem zasjeda. Daljnje širenje neprijatelja onemogućeno je protivnapadima jedinica brigada. Međutim, i pored žestoke borbe koju su vodile jedinice 4, 9. i 15. brigade, neprijateljeve snage iz Otočca i Žute Lokve, uspjele su da se u toku dana spoje u s. Brlog.

Sutradan, 10. aprila, neprijatelj je nastavio sa izvlačenjem svojih snaga iz Otočca. Prvo je izvršio napad na položaje 15. brigade u namjeri da poboljša svoje položaje i zauzme rejon Metla (k. 721). Odbijen je uz znatne gubitke. Zatim, oko 13.20 sati krenulo je iz Otočca 50—60 kamiona i oko 100 zaprežnih kola. Ponovni napad izvršila je 15. brigada i protjerala neprijatelja sa kote 562 i Majorove Glavice. Tim je kod neprijatelja stvorena panika i u neredu se povukao u pravcu Kompolja. Taj napad 15. brigade nije mogla iskoristiti radi jačih neprijateljskih snaga s druge strane ceste, ali ga je zato iskoristila 9. brigada 6. divizije, koja je prešla u napad i uz podršku minobacača uspjela protjerati neprijatelja sa Rudine i Vlaškog Vrha, dok se sa Švičkog Vrha sam povukao. Borba sa neprijateljem vodila se cijeli dan.

U toj borbi 9. brigada 6. divizije je zaplijenila 2 brdska topa sa 192 granate, 2 laka minobacača, 2 puškomitrailjeza, 27 pušaka, 30.000 metaka, 2 radio-stanice, 20 mazgi i drugu spremu. Neprijatelj je imao oko 50 mrtvih, više ranjenih i 8 zarobljenih vojnika.

Trećeg dana borbi, sem neuspjelog pokušaja neprijatelja da preuze Metlu (k. 721) od jedinica 15. brigade, bilo je na svim sektorima zatišje. Istog dana Talijani su pod pritiskom 14. primorsko-goranske brigade napustili Brinje i povukli se u Žutu Lokvu.

Slijedećeg, četvrtog dana borbi, neprijatelj je, oko 05.00 sati, otpočeo sa izvlačenjem svojih snaga iz Otočca. Njegove pobočnice, prednje dijelove, uz podršku artiljerije, potisnule su jedinice 9. brigade sa Rudine prema Vlaškom Vrhu, gdje su bile zadržane. I jedinice 4. brigade bile su odbačene sa kote 559 i Marsovca.

Oko 09.00 sati neprijateljeva kolona je stigla do s. Kompolje, gdje su na nju izvršile napad sve naše jedinice i nastavile gonjenje u pravcu Žute Lokve, potpomognute tenkovskom četom korpusa sa pet tenkova. I pored toga što je neprijatelj imao u zaštitici dva tenka, nisu uspjeli da spriječe naše tenkove da uđu u njihovu kolonu i nanesu im osjetne gubitke. Međutim, kako tenkovi nisu bili praćeni i čuvani od naše pješadije, to je neprijatelj uspio da jedan tenk uništi (izgorjeli su tenkisti Milivoj Torina i Josip Fink) i drugi da ošteći (poginuli tenkisti Božo Momčilović i Đuro Grudić), dok su iz trećeg tenka ranjeni Aco Furač i Pero Perača.²¹⁶

Istog dana, 12. aprila, neprijatelj se uspio izvući prema Žutoj Lokvi, a jedinice 5. brigade ušle su u Otočac i obezbijedile glavne mjesne objekte.

U korpusnoj operaciji za oslobođenje Gacke doline, od 24. marta do 12 aprila 1943, ne računajući borbe 6. i 9. brigade pre napada na Otočac 6. aprila, postignuti su slijedeći rezultati:

— zarobljeno je 107 ustaša, domobrana i Talijana, 101 četnik, 46 naoružanih civila i jedna kompletna vojna muzika. Neprijatelj je imao 424 mrtva i mnogo više ranjenih vojnika, dok su naše jedinice imale 37 mrtvih i 134 ranjenih boraca i starješina;

— zaplijenjeno je 2 brdska topa 75 mm sa 192 granate, 2 teška minobacača sa 1.470 mina, 15 lakih minobacača sa 1.008 mina, 30 teških i 15 puškomitrajjeza, 1.236 pušaka, 1.202.100 metaka, 960 ručnih bombi, 3 radio-stanice, 1.000 uniformi i obuće (polovno), 2.423 čebeta, 464 šatorska krila, 100 samara, 20 mazgi i druga ratna oprema.

Kritički osvrt Štaba 1. korpusa nakon završne borbe i gonjenja neprijatelja, glasio je:

»Nije bilo dovoljno budnosti kod naših jedinica i uslijed toga neprijatelj koji je otpočeo svoj pokret iz Otočca ujutro rano nije bio na vrijeme zapažen. Ugovoren signal sa Ininog Vrha, da je neprijatelj izašao iz grada, poslije čega je trebala V brigada upadati sa tenkovima u grad, nije dat i uslijed toga V brigada je prekasno saznala za izlaz neprijatelja i zakasnila. V brigada nije zajedno sa komandrom tenkovske čete (Vlajko Vlaisavljević)

izvršila naređenje Štaba korpusa da upotrebi svih 5 tenkova za proganjanje, kao što je bilo naređeno, već su upotrebili samo dva, koji su izgubili međusobnu vezu, poslije čega jedan je uništen. (Prema izvještaju komandira čete svih pet tenkova je upotrebljeno, ali ne jednovremeno već dva pa zatim tri). Gonjenje neprijatelja nije se vršilo organizovano, već su se sve brigade izmiješale i našle većim dijelom na cesti. Neprijatelj je većim dijelom potučen od naših tenkova, dok vatra pješadije bila je neorganizovana i neefikasna. Borci su više trčali za neprijateljem nego ga uništavali pomoću automatskog oružja, kojeg je trebalo opetovno prebacivati naprijed. Štabovi u proganjanju izgubili su jedinice iz svojih ruku«.

Međutim, jedinice 1. korpusa NOV Hrvatske uspjele su da sačuvaju dio oslobođenog teritorija oko Plješevice i u Lapačkoj dolini koji je bio veoma značajan za smještaj ranjenika i veoma velikog broja izbjeglog srpskog naroda kao i za pripremu boraca 1. korpusa za protivofanzivu u martu i aprilu 1943. godine u Lici. Tako, dok su jedinice Glavne operativne grupe u čiji je sastav ušla i 7. banjamska divizija napredovale prema istoku i pripremale se za protivofanzivu na Neretvi, 1. korpus NOV Hrvatske je sa 6. i 8. divizijom, te dvije primorsko-goranske brigade vodio teške borbe za odbranu dijela oslobođenog teritorija Like. Tim borbama ona su onemogućile neprijatelju akciju u pozadinu Glavne operativne grupe. Iako zahvaćene tifusom jedinice 1. korpusa su početkom marta prešle u protivofanzivu i ponovo oslobodile veliki dio Like i Korduna. Tako su one vezujući svoja dejstva za nesrazmerno jače talijanske i ustaško-domobranske snage ne samo indirektno pomagale Glavnoj operativnoj grupi nego su povratile i proširile slobodnu teritoriju Korduna, Banje i Like i povezale je još čvršće sa slobodnim područjem Gorskog kotara i sa Bosanskom krajinom.²¹⁸

Slobodni teritorij koje je tada stvorio 1. Korpus NOVH bio je najveće oslobođeno područje u okupiranoj Jugoslaviji. Posebno je značajno istaći zajednička dejstva ovog Korpusa s jedinicama Glavnog štaba NOV Slovenije na Žumberku i Beloj krajini, što predstavlja klasičan primjer zajedničkih dejstava i uspjelu saradnju partizana Srba, Hrvata i Slovenaca u NOR-u. Govoreći o uspjesima jedinica 4. korpusa NOVJ u vremenu od 15 marta do 20. aprila 1943. godine u Lici, Vrhovni komandant Tito je pisao: »Zauzeto je 150 km željezničke pruge Zagreb—Split, oslobođeno preko 5000 km² teritorija i preko 100 sela i gradova među kojima: Gračac, Otočac, Brinje, Plaški, Vrhovine i još osam drugih mjesta. Zarobljeno je 937 domobrana i 30 oficira».²¹⁹

Oslobodenje Gacke doline sa Otočcem i prugom Plaški—Perušić, bio je ne samo veliki vojnički već i politički uspjeh.

Otočac je postao centar ove slobodne teritorije, pa i Hrvatske u kome je od aprila 1943. godine pa do januara 1944. godine bio Centralni

²¹⁷ Za period od 24. marta do 12. aprila 1943. godine: Zbornik, tom 5, knj. 14, str. 115, 129, 242 i 348.

²¹⁸ Dr Duro Zatezalo, *Prvi korpus NOVH*, Glasnik arhivista Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine, 27 (1987), str. 102 i 103.

Tito, *Sabrana djela*, tom 15, str. 56.

komitet KPH, 13. juna 1943. održan je prvi dio osnivačke skupštine ZAVNOH-a (nastavljene 14. juna na Plitvičkim jezerima), zasjedala je u njemu i prva konferencija AFŽ Hrvatske i prva konferencija USAOH. Iste godine (1943) otvorena je u Otočcu i prva partizanska gimnazija.

Sa ovom oslobođenom teritorijom proširena je baza za snabdjevanje, formirane su nove vojnopožadinske jedinice i ustanove i obezbijeden slobodni komunikacijski saobraćaj Lika—Kordun. U političkom pogledu, razbijene su četničke jedinice i njihova organizacija i stvoren uslovi za mobilizaciju novog ljudstva za narodnooslobodilačku vojsku. Narod je rado dočekao svoju vojsku i prilazio narodnooslobodilačkom pokretu. Sa zaplijenjenim naoružanjem pojačana je vatrena moć partizanskih jedinica i stvoren povoljniji uslovi za nove operacije protiv neprijatelja i oslobođenje novih teritorija.

Poslije ove uspješno završene korpusne operacije, jedinicama je bio potreban odmor radi liječenja i oporavka od tifusa. Pjegavi, a djelimično i trbušni tifus, koji su se pojavili krajem marta i početkom aprila 1943. godine, povratkom izbjeglica Korduna i Banje iz Bosne, uzeli su tolikog maha da je bila dovedena u pitanje i borbena gotovost jedinica 8. divizije. U prvo vrijeme najviše oboljenja bilo je u 5. brigadi, pa je ona u tom periodu bila poštovanja većih napora i težih borbi. Čim je bolest počela da se širi, preduzete su mjere da se ona zaustavi ali su uslovi za to bili loši. Preduzeta je dezinfekcija (parenje, pranje, šišanje) odijela, veša, čebadi i ljudstva. Zatim, sve su starješine dobile zadatku da održe niz predavanja o ličnoj higijeni i o uništavanju ušiju koje su bile prenosoci pjegavog tifusa.

Kako su postojeće bolnice bile prepune oboljelih, to je početkom aprila 1943. u s. Dabar u Lici formirana nova bolnica u kojoj su smještani samo oboljeli od tifusa. Već prvih dana njenog formiranja u bolnici je bilo oko 300 bolesnika samo iz 8. divizije. Kasnije se taj broj povećao, što je u velikoj mjeri umanjilo borbenu gotovost jedinica. Na dan 20. aprila 1943. godine 8. divizija imala je po spisku 4.189, na licu 2.477, u rashodu 1.712 boraca i starješina. Brigade su skoro bile prepolovljene, blizu 50% ljudstva nalazilo se na liječenju od rana i tifusa.²²⁰

Borbe 6. divizije na relaciji Gospic—Gračac—Knin

Za vrijeme izvođenja korpusne operacije u Gackoj dolini, 6. lička divizija nalazila se sa 1. brigadom i Ličkim NOP odredom u rejonu Zrmanje, na komunikaciji Gračac—Knin, a sa 2. brigadom na komunikaciji Gračac—Gospic, u borbi sa ustašama i četnicima, sa zadatkom da ih unište i vežu za sebe radi pomoći 1. bosanskom korpusu i Operativnoj grupi Vrhovnog štaba. Njena 9. brigada od 6. do 14. aprila bila je u Gackoj operaciji pod komandom Operativnog štaba Gacko, koji se rasformirao po njenom završetku.

Borba sa četnicima popa Đujića vodila se u sadejstvu sa krajiškim i dalmatinskim jedinicama. Tako su u toku noći 3/4. aprila 1943., 1.

²²⁰ Zbornik, tom 5, knj. 14, dok. 89, str. 268.

brigada 6. divizije i Lički NOP odred zajedno sa 4. i 10. krajiškom brigadom napale četničke jedinice na liniji: Gračac—Žegar—Vrpolja, a jedan dalmatinski bataljon vršio je fingirani napad na neprijatelja u Kninu. Te jedinice uspjele su razbiti dijelove Dinarske četničke divizije. U toku jednodnevne borbe zarobljeno je 230 četnika, a oko 200 ih je izbačeno iz stroja. Sa 50 mrtvih i ranjenih odbijena je i pomoć Talijana iz Knina. Do 7. aprila oslobođena je teritorija od Gračaca do Knina. Jedinice divizije imale su 57 mrtvih i ranjenih, od kojih je samo 1. brigada imala 17 mrtvih i 35 ranjenih boraca i starješina.²²¹ Za vrijeme dok se brigada nalazila na tom terenu prekomandovan je jedan broj boraca za popunu novoformiranog Sjevernodalmatinskog NOP odreda, a popuna je izvršena novim borcima iz Gacke doline.

Druga brigada 6. divizije sa jednim bataljonom nalazila se u sektoru Gračac, jednim bataljom u rejonu Medak—Gospic i sa dva bataljona na cesti Brušani—Karlobag i putem zasjeda vodila borbu sa ustaško-domobranskim jedinicama. U toku 4. aprila njena jedna četa, u zasjedi na cesti Gospic—Brušani, od 24 domobrana, 13 je zarobila, 2 ubila i 3 ranila, sa plijenom od 18 pušaka, 6 bombi i oko 600 metaka.

Ista brigada je sa tri pješadijska i jednim mitraljeskim bataljonom, vodom od četiri laka minobacača, jednim protivtenkovskim topom 37 mm i mitraljezom 15 mm, izvršila noću 7/8. aprila neuspjeli napad na neprijateljeva uporišta u Širokoj Kuli (10 km sjeveroistočno od Gospica), gdje su se nalazili dijelovi 32. ustaške bojne. Prema prvim podacima bilo je oko 100 neprijateljevih vojnika, većinom domobrana, ali poslije borbe ustanovilo se da ih je bilo 150—200, i to više ustaša, a manje domobrana. Borba, koja se produžila, morala se prekinuti, jer je neprijatelj sa jednom satnjicom iz Ličkog Osika i sa dvije satnije iz Perušića odbacio osiguranje i ušao u Široku Kulu. Neprijatelj je imao oko 20 mrtvih i 30 ranjenih, dok su jedinice 2. brigade imale 5 mrtvih i 17 ranjenih.²²² Poslije ove akcije bataljoni su se povukli na prvobitne položaje, ispitujući mogućnosti za nove napade. Jednu od mogućnosti iskoristio je bataljon 2. brigade, koji se nalazio u rejonu Gračaca. Spustivši se prema moru, 14. aprila u mjestu Maslenica i Stari Grad, razoružao je i zarobio 9 žandara i 11 finanasa, zaplijenivši 24 puške, 3 pištolja, oko 6.700 metaka i drugu opremu. Nakon tri dana 17. aprila, 3. bataljon iste brigade, sačekavši u zasjedi na cesti Baške Oštريje—Brušani (između Gospica i Karlobaga), napao je dva kamiona, te ubio i ranio 9 neprijateljevih vojnika. Jedan kamion je spaljen, a zaplijenjene su 4 puške, 10 bombi i 660 metaka.

Štab 2. brigade tražio je od Štaba divizije da se brigada okupi, odmori i pripremi za izvođenje većih akcija, što je Štab divizije i prihvatio. Ujedno je i 9. brigada iz Gacke doline prebačena sjeverno od Perušića, tako da su prema Gospicu bile orijentisane dve brigade 6. divizije, radi pripreme za izvođenje napada na neprijatelja oko Gospica i u Gospicu.

Sjeverno od Gospica, gdje se nalazilo oko 2.000 ustaša i domobrana, neprijatelj je prema našoj slobodnoj teritoriji imao uporišta u

²²¹ Isto, str. 95.

²²² Isto, str. 157.

Širokoj Kuli, Perušiću, Ličkom Osiku i na Budačkom mostu. Ocenjujući stanje ovih neprijateljevih uporišta²²³ Štab 6. divizije (komandant Đoko Jovanić, politički komesar Rade Zigić), odlučio se za napad na uporište u Širokoj Kuli, gdje je bila jedna satnija 9. ustaške bojne, oko 250 ustaša i domobrana. (Prvi neuspjeli napad na ovo mjesto izvela je 2. brigada 8. aprila). Naređeno je da se napad izvede 19. aprila sa početkom u 22. sata sa 2. i 9. brigadom, koje su bile ojačane sa 2 brdska topa, 1 haubicom, 1 PT topom, 1 PT mitraljezom, teškim minobacačem i 2 tenka.

Druga brigada imala je zadatak da likvidira uporište u Širokoj Kuli, i dijelom snaga da se obezbijedi sa pravca Lički Osik—Medak—Lovinac. Deveta brigada vršila je obezbeđenja od Perušića i Ličkog Osika. Prvi napad nije uspio, ponovljen je drugog dana u isto vrijeme. Poslije naše jače artiljerijske pripreme i sa odbijanjem neprijateljeve pomoći iz Perušića i Ličkog Osika, neprijatelj je razbijen i uspio je pobjeći za Lički Osik, uz gubitke od 100 mrtvih, toliko ranjenih i 3 zarobljena, dok su brigade imale 14 mrtvih i 56 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjena su 3 teška, 1 laki i 6 puškomitrailjeza, 3 laka minobacača, 28 pušaka, 10.500 metaka i druga ratna oprema.

Po zauzimanju Široke Kule, a u vezi sa opštim planom 1. korpusa za napad na neprijatelja u Gospicu, Štab 6. divizije naredio je 21. aprila da se izvrše pripreme za napad na neprijateljovo uporište u Bilaju 5 km jugoistočno od Gospicu, a zatim na neprijatelja južno od Gospicu. U vezi s ovim naređenjem, 9. brigada se sa dva bataljona 2. brigade prebacila istočno od Gospicu na sektor Vrbac—Barlete—Ostrvica. Jedan bataljon 2. brigade ostao je u Širokoj Kuli, a jedan prema neprijatelju u Perušiću. Štab 1. korpusa naredio je 22. aprila Operativnom štabu za sektor Zrmanja (komandant, Mićun Šakić, načelnik štaba 6. divizije) da se 1. brigada, uputi noću u Lovinac, gdje će dobiti novi zadatak. To je bila koncentracija 6. divizije za operacije oko Gospicu i za napad na Gospic.²²⁴

Napad na neprijateljovo uporište Bilaj, gdje se nalazilo oko 100 domobrana, izvršila su dva bataljona 2. brigade, ojačana sa 1 haubicom, 3 brdska topa i 1 tenkom, 22. aprila sa početkom u 21 sat. Nakon kraće borbe, neprijatelj koji je bio iznenaden djelimično je potučen, a djelimično je uspio pobjeći. Odmah po zauzimanju Bilaja, ova dva bataljona su napala posadu kod željezničkog mosta Bilaj i mosta na cesti. Kao i u samom Bilaju i ovdje su bataljoni poslije kraće, ali žestoke borbe, potukli neprijatelja, dok je manji broj uspio pobjeći. Mostovi su minirani.

Istovremeno, dva bataljona 9. brigade, koji su obezbjeđivali napad na Bilaj, između Bilaja i Gospicu, blokirali su neprijatelja na željezničkoj stanici Bilaj i s. Lički Bibnik. Bili su to dijelovi 4. stajaćeg zdruga ustaške vojnica. Posada na željezničkoj stanici Bilaj je zarobljena, a iz s. Lički Ribnik je uspjela pobjeći za Medak.

Sutradan, 23. aprila, cijela 9. brigada izvršila je napad na neprijatelja u Medaku, koji se većim dijelom svojih snaga uspio probiti u

²²³ Isto, str. 250, 317 i 351.

²²⁴ Isto, str. 271 i 278.

pravcu Raduč—Alan—Obrovac. Istog dana, u 19.20 sati neprijatelj je napustio Perušić i Lički Osik. U ova mjesta ušle su jedinice 2. i 9. brigade, a zatim se 2. brigada prebacila na sektor Trnavac—Rizvanuša radi dejstva na cesti Gospic—Karlobag— i likvidacije neprijateljevih posada zapadno od Gospića. Za 2. brigadom u Divoselo (sve jugozapadno od Gospića) stigla je i 9. brigada 6. divizije.

U toku 22. i 23. aprila jedinice 2. i 9. brigade 6. divizije zarobile su 167 domobrana, 62 ustaše i 50 četnika, a ubijeno je 13 i ranjeno 9 neprijateljevih vojnika. Brigade su imale 1 mrtvog i 10 ranjenih. Zaplijenjen je top 37 mm sa 150 granata, 8 teških i 9 puškomitrailjeza, 225 pušaka, 145 ručnih bombi, 30 mina, za laki minobacač, 85.000 metaka, radio-stanica i drugi materijal.²²⁵

Borbe Korpusa oko Gospića i za Gospić

Poslije oslobođenja Gacke doline i dijela okoline oko Gospića (Široka Kula, Bilaj, Ribnik, Medak, Sv. Rok, Lovinac), jako neprijateljevo uporište u Gospiću, osigurano sa nekoliko spoljnih uporišta na sjeverozapadu i jugozapadu, ostalo je okruženo snagama NOVJ.

Sa zauzimanjem Gospića, čitava Lika bila bi slobodna, a uz četnike bi likvidirali i najveće uporište ustaša u Lici. Zato je Štab 1. korpusa izdao pripremnu zapovijest, od 24. aprila 1943. godine, Štabu 6. i 8. divizije za napad na Gospic, precizirajući zadatke jednoj i drugoj diviziji sa ukupno pet brigada (5. brigada 8. divizije, prema naređenju Štaba 1. korpusa, upućena je 18. aprila za Kordun). Tada, 18. aprila, poslije 100 dana borbi u Kordunu i Lici, u sastav svoje 5. operativne zone upućena je i 6 primorsko-goranska brigada. U drugoj polovini aprila formirana je 13. primorsko-goranska divizija.

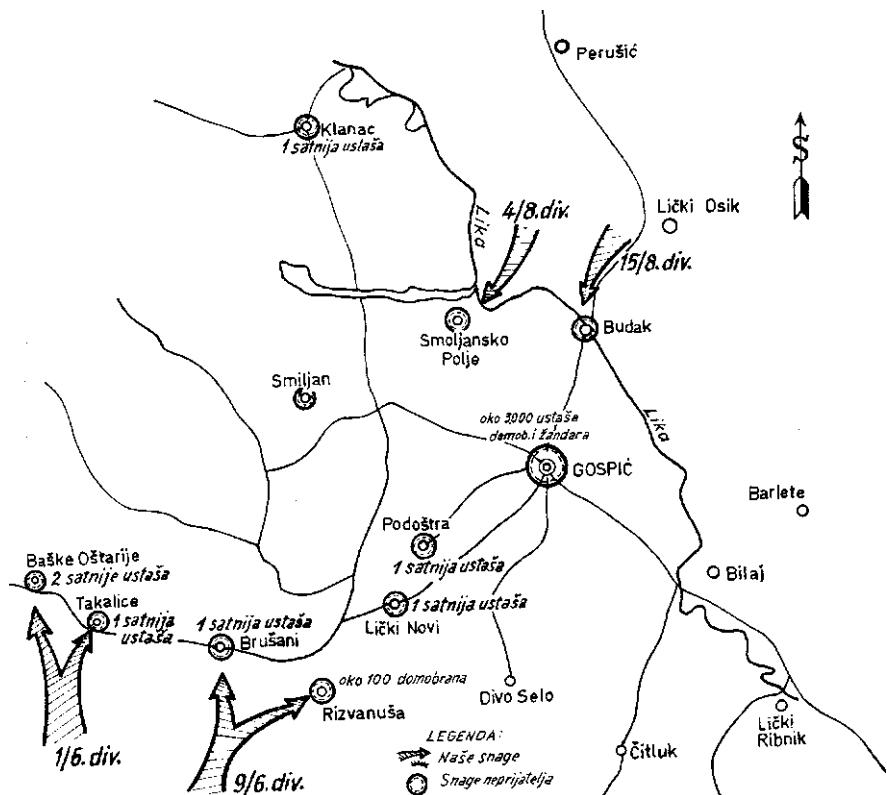
Prije nego što se pristupilo izvršenju zadataka, postavljenih korpusnom pripremnom zapoviješću, neprijatelj je napustio Perušić i Lički Osik. U vezi s tom situacijom, Štab 1. korpusa je procijenio da je garnizon Gospic tim snagama toliko ojačao da bi ga bilo teško zauzeti i da bi taj napad tražio velike žrtve, te se odustalo i pristupilo se blokadi.

Na osnovu^ove nove odluke, Štab 1. korpusa je izdao zapovijest od 26. aprila Štabu 6. i 8. divizije za blokadu Gospića sa opštim zadatkom: da se neprijatelju presjeku veze sa Karlobagom i da se pristupi užoj blokadi češćim prepadima i tako stvari povoljan momenat za odlučni napad, ili prisili neprijatelja na povlačenje. Poseban zadatak divizija bio je:

— Šeste divizije — da razbije neprijateljeva osiguranja i uporišta na liniji Gospic—Karlobag, a dijelom snaga da vrši pritisak na sam Gospic. U slučaju napuštanja Gospića i pristizanja pomoći iz Karlobaga, postaviti se lijevo i desno od ove komunikacije i bočno ga tući:

— Osme divizije — da po smjeni dijelova 2. brigade 6. divizije kod Široke Kule, likvidira neprijateljeva uporišta na mostu kod Budaka,

²²⁵ Isto, str. 288, 317 i 348.

Početni raspored snaga za napad na Gospic 29. aprila 1943. godine

posadu kod željezničkog mosta, kao i sva druga uporišta sjeverno i istočno od Gospića, a zatim da pristupi čestim prepadima i uznemiravanjem neprijatelja u Gospicu.

Pored Gospića, gdje se nalazilo oko 3.000 neprijateljevih vojnika (ustaša, domobrana, žandara), za vezu sa Karlobagom neprijatelj je imao svoja uporišta u: Podoštrom — jednu satniju ustaša, Ličkom Novom jednu satniju ustaša, Klancu — jednu satniju ustaša, Rizvanuši — oko 100 domobrana, Brušanima — jednu satniju ustaša u s. Takalice jednu satniju ustaša i Baškim Oštarijama — dvije satnije ustaša.

Svojom zapovješću od 26. aprila Štab 6. divizije se odlučio za napad sa početkom u 03.00 sati 28. aprila i to sa: 1. brigadom na neprijatelja u Takalicama i Baškim Oštarijama i sa 9. brigadom u Brušanima i Rizvanuši.

Sve tri brigade hrabro i uspješno izvršile su svoje zadatke. Neprijatelj je zarobljen, razbijen i sva mjesa su zauzeta. Istog dana, sa oko 600 vojnika, neprijatelj je uspio da povrati Baške Oštarije.

U ovom snažnom i uspješnom napadu, jedinice 6. divizije zarobile su 202 ustaša i domobrana, 7 oficira (među kojima jednog bojnika), a ubijeno je 174 i ranjeno 116 neprijateljskih vojnika. Divizija je imala 14 mrtvih, 2 nestala i 40 ranjenih. Zaplijenjeno je: 1 teški i 3 laka minobacača sa 30 mina, 8 teških i 23 puškomitrailjeza, 274 puške, 220 ručnih bombi, 291.000 metaka, 1 automat i drugi ratni materijal.

Kao posljednja spoljna odbrana, 4 km jugozapadno od Gospića ostalo je neprijatelj evo uporište u Ličkom Novom i Podoštari (brdo Oštra, k. 796), sa po dvije satnije ustaša i domobrana u svakom.

Za likvidaciju ova dva uporišta Štab 6. divizije svojom zapovješću od 29. aprila naredio je 1. brigadi (u svom sastavu imala je 4 pješadijska i 1 mitraljeski bataljon — oko 650 boraca), ojačanoj s 1. bataljonom 9. brigade, 3 brdska topa, haubicom, 3 teška minobacača i 2 tenka u 19.00 sati napadne i likvidira ova dva uporišta. Deveta brigada sa dijelom svojih snaga bila je na osiguranju prema Gospiću, a dijelom u rezervi za eventualnu pomoći 1. brigadi. Druga brigada dobila je zadatak da ponovo zauzme Baške Oštarije i da onesposobi za saobraćaj cestu Baške Oštarije—Brušani.

Sa prvim napadom, 1. brigada je uspjela zbaciti neprijatelja sa visova kod sela Lički Novi i protjerati ga za Gospic i prema brdu Oštra, te ući u mjesto. Međutim, zbog zakašnjenja od dva sata jedinica koje su napadale kotu Oštra, došlo je do oštре borbe sa ručnim bombama 1 neprijatelj je uspio odbaciti snage brigade. Ponovni napad izvršen je po danu (30. aprila) i neprijatelj je protjeran za Gospic. Zarobljene su 2 ustaše i 1 domobran i nađeno 7 mrtvih. Jedinice brigade imale su 2 mrtva i 22 ranjena. Zaplijenjena su 2 puškomitrailjeza, 5 pušaka, 4.000 metaka i druga oprema.

Za vrijeme dok je 6. divizija vodila borbe na komunikaciji Gospic—Karlobag, 8. divizija (komandant Vlado Ćetković, politički komesar Miloš Šumonja) napadala je neprijateljeva uporišta sjeverno od Gospića. Naime, ona je, prema naređenju Štaba korpusa, bez 5. brigade, koja je zbog velikog broja oboljelih boraca od tifusa upućena za Plaški, 26. aprila, iz Gacke Doline stigla sa 15. briagadom u Lički Osik i sa 4. briagadom u Perušić. Još istog dana, u 16.00 sati, 15. brigada je izvršila napad na neprijatelja koji je držao most na rijeci Lika kod s. Budak, i protjerala ga na lijevu obalu rijeke. Istog dana i 4. brigada je protjerala neprijateljeve snage sa sektora Smiljansko polje 4 km sjeverno od Gospića. Toga dana našom artiljerijom tučen je i aerodrom kod Gospića.

Rano ujutro 27. aprila, 1. bataljon 15. brigade ojačan vodom minobacača napao je ustašku četu kod željezničkog mosta na rijeci Lika. Nakon dvosatne borbe, ustaška četa je razbijena, a uporište zauzeto. Željezni most je oštećen i onesposobljen za željeznički saobraćaj.

U borbama jedinica 15. brigade za likvidaciju neprijateljevih posada kod sela Budak kod željezničkog mosta ubijeno je 50 ustaša, 5 ih je zarobljeno i više ranjeno. Zaplijenjena su 3 mitraljeza, 1 puškomitrailjez, 20 pušaka, 30.000 metaka 7,9 mm. Brigada je imala 10 mrtvih

i 25 ranjenih. Tih dana poginuo je proslavljeni borac Korduna Gnjaco Karaš, komandant 3. omladinskog bataljona »Joža Vlahović«, 4. brigade NOV Hrvatske.

Četvrta brigada držala je položaje u Smiljanskom polju. Sutradan je neprijatelj iz Gospića izvršio protivnapad i odbacio jedinice 15. brigade na desnu obalu rijeke Like. Zatim je 15. brigada, u prvi sumrak 29. aprila, izvršila napad u pravcu aerodroma, gimnazije i Budačke ulice, ali se u zoru po naređenju povukla, ostavivši manje snage u dodiru s neprijateljem. U toku 30. aprila ove brigade ostale su na svojim položajima trpeći jako avio bombardovanje.²²⁶

Pošto su likvidacijom svih spoljnih uporišta odbrane Gospića stvoreni uslovi za napad na Gospic, to je 30 aprila Štabu 1. korpusa izdao zapovijest za napad na Gospic. U Gospiću se tada nalazilo oko 4.000—5000 neprijateljevih vojnika ustaša, domobrana, oružnika i novomobilisanih ustaša), iz sastava: stožera 4. stajaćeg zdruga sa stožernom satnijom, dijelova 3, 32. i 34. ustaške bojne, 4. gorske bitnice (brdska artiljerija), dijelovi 2. bojne 12. pješadijske pukovnije, dijelova 2. lovačke i 1. i 2. stražarske željezničke bojne.²²⁷

Grad su ustaše snažno utvrdile s više položaja, postavljajući ispred i između njih žičane prepreke i minska polja. Glavni odbrambeni položaj išao je neposrednom ivicom grada. Sve masivnije zgrade u gradu pretvorene su u jaka uporišta. Armirano-betonski i zemljani bunkeri nalazili su se na ivicama grada, duž glavnih ulica, u parkovima i na trgovima. Za odsudnu i dugotrajnu odbranu ustaše su najjače utvrdile položaje oko željezničke stanice Gospic, centar grada, Budačku, Smiljansku, Žabičku, Bilajsku i Pazarišku ulicu. Posebno su obratili pažnju na mostove na Novčići i Bogdanici.

Za izvršenje ovog zadatka, jedinice 6. ličke divizije trebale su vršiti napad s pravca Smiljanske ceste prema centru grada. Sa jednom brigadom trebalo je vršiti napad od pravca Karlobaga. Radi efikasnijeg napada divizija je ojačana sa 7 brdskih topova, 4 minobacača, jednim PT-topom i 2 laka tenka.

Jedinice 8. kordunaške divizije imale su zadatak da napadaju neprijateljeva uporišta koja vode od sela Budaka prema centru Gospića, a sa drugom brigadom da blokira neprijatelja u željezničkoj stanici Gospic i ugrožava neprijateljeve otporne tačke na liniji Žabičke, Jasikovačke i Bilajske ulice. Za izvršenje zadatka divizija je ojačana s jednom haubicom 105 mm, 2 poljska topa 75 mm, 3 minobacača i 2 laka tenka.

Komandno mjesto Štaba 1. korpusa bilo je na Zubaru (k. 701) istočno od Budaka. Na osnovu naređenja Štaba 1. korpusa od 30. aprila, Štab 6. i Štab 8. divizije 1. maja izdali su divizijske zapovijesti svojim potčinjenim jedinicama i otpočeli neposredne pripreme za napad na Gospic koje su trajale do 2. maja uveče. Napad na Gospic, posljednje i snažno ustaško-domobransko uporište u Lici, imao je puno vojno-političko opravdanje. Konačan cilj operacija u Lici time je trebalo da

²²⁶ Zbornik, tom 5, knj. 14, str. 289, 296, 300, 303, 329, 341, 352, 354.

²²⁷ Isto, str. 251.

bude krunisan. Međutim, i pored svih nastojanja, Gospić nije zauzet. Razlozi su brojni, od kojih ćemo navesti samo neke: nismo imali dovoljno snaga, teških oruđa i municije za izvršenje takvog zadatka. Neprijatelj je bio brojno nadmoćniji i vanredno dobro utvrđen. Okorjeli zlikovci bili su spremni da se bore do kraja. U gradu je bilo ne malo ustaški raspoloženog stanovništva, koje je raznim oblicima podržavalo 1 pomagalo ustaše i domobrane u borbi.

Napad na Gospić imao je karakteristike frontalnog potiskivanja neprijatelja, sabijanja u nazuži i najjače utvrđeni dio grada. Slobodan prostor bio je ostavljen duž puta od Gospića prema Brušanima kuda se neprijatelj mogao povlačiti, ali je bio preuzak. Nisu izvršene ni sve potrebne pripreme, malo se ubrzalo sa napadom, a ni veza između jedinica nije dobro funkcionisala. Artiljerija nije imala pogodne položaje za neposredno gađanje, a sadejstvo sa tenkovima još uvek nije bilo uskladeno sa napadom pješadije. U borbi za Gospić naše jedinice imale su 30 mrtvih i 137 ranjenih boraca i starješina (8 mrtvih i 31 ranjen iz 8. divizije i 22 mrtvih i 106 ranjenih iz 6. divizije).

Za vrijeme korpusne operacije u Gackoj dolini i oko Gospića, u toku aprila 1943. godine, Lički NOP odred (komandant Tomica Popović, politički komesar Stevo Maodus), dejstvovao je u širem zahvatu komunikacije Gračac—Knin, pod komandom Operativnog štaba za sektor Zrmanja. Njegova četiri bataljona vodila su borbu sa manjim četničkim jedinicama, koje su se nalazile po selima sjeverozapadno od Knina i u Velebitu. Za period od 1. do 30. aprila odred je ubio 13, a toliko i ranio, i zarobio 52 četnika, pretrpjevši gubitak od 2 mrtvih i 3 ranjena. Zaplijenio je 62 puške, 2 automata, oko 3.000 metaka, 17 ručnih bombi i drugog materijala.²²⁸

U Kordunu, oko Plaškog i zapadno od Karlovca (između Mrežnice i Kupe) nalazio se Kordunaški NOP odred sa pet bataljona (komandant Mihajlo—Miško— Blažević, politički komesar Milić Dejanović). Od 18. aprila, u rejonu Plaškog nalazila se i 5. brigada 8. divizije. Ona je na putu od Dabre prema Ličkoj Jesenici pretrpjela bombardovanje od neprijateljeve avijacije, od čega je imala 3 mrtva i 11 ranjenih drugova.

Saznavši za njen dolazak u rejon Plaškog, neprijatelj je 27 aprila iz Ogulina, Oštarija i Josipdola preduzeo napad sa oko 500 ustaša, četnika i Talijana uz podršku pet tenkova. Brigada je odbila ovaj napad u kojem je neprijatelj imao 5 mrtvih i oko 20 ranjenih, a brigada 4 mrtva i 3 ranjena. Sutradan, 30. aprila, brigada je čistila šumske predjelje²²⁹ oko Plaškog i zarobila 25 četnika sa teškim mitraljezom i 12 pušaka.²³⁰

Vodeći borbu sa ustaško-domobranskim i četničkim jedinicama, u rejonu Plaškog, Korduna i zapadno od Karlovca, Kordunaški NOP odred je od 1. do 30. aprila zarobio 45 ustaša i domobrana, a ubio 30 i isto toliko ranio, a sam je imao 6 mrtvih i 3 ranjena zaplijenivši 80 pušaka, oko 4.635 metaka i drugog materijala.²³⁰

²²⁸ Isto, str. 181, 274. 362 i 366.

²²⁹ Isto, str. 361.

²³⁰ Isto, str. 363 i 366.

U Baniji, gdje je neprijatelj obavješten da se nalazi oko 200 partizana, preduzeo je operaciju čišćenja iz svojih garnizona sa linije: Glina—Petrinja—Sisak—Sunja—Kostajnica, u toku 3, 4. i 5. aprila. Borbu sa ovim snagama jačine četiri bojne 2. gorskog zdruga i dijelovi 12. pješadijske pukovnije, vodio je Banijski NOP odred sa svoja četiri bataljona (komandant Đuro Bakrač, politički komesar Dragutin Stojanović).

Dejstvujući po bataljonima i zajedno sa bataljonima, kao i vršeći diverziju na pruzi Glina—Petrinja i Sisak—Sunja, odred je uspio paralizati napad neprijatelja koji se povukao u polazne garnizone. U toku aprila Banijski odred je ubio oko 60 neprijateljevih vojnika, više ranio, i zarobio 11 domobrana, zaplijenivši 11 pušaka, 1 teški i 1 puškomitrailjez sa oko 3.700 metaka, dok je odred imo 9 mrtvih i 13 ranjenih boraca i starješina.²³¹

Prema pregledu akcija i operacija 1. korpusa, od 1. do 30. aprila 1943, Korpus je zarobio 1.479 Talijana, ustaša, domobrana i četnika sa jednom vojnom muzikom, 928 ubio, ranio nešto više, neprijateljevih vojnika. Jedinice Korpusa imale su 93 mrtva, 333 ranjena i 3 nestala borca i starješina. Zaplijenjena su 2 topa 75 mm sa 182 granate, 2 topa 65 mm sa 317 granata, 1 top 37 mm sa 150 granata, 3 teška minobacača sa 1.512 mina, 20 lakih minobacača sa 1.385 mina, 55 teških i 75 puškomitrailjeza sa 2.167.035 metaka, 14 automata, 2.652 puške, 8 pištolja, 1.363 ručne bombe, 4 radio-stanice, 1.000 pari odeće i obuće, 584 šatorska krila, 2.993 čebeta, 120 samara, 20 mazgi i dr. ratnog materijala. Porušena su 2 mosta, 6 km pruge, zapaljena 2 kamiona i oštećen neprijateljev tenk.²³²

Ofanzivne opereacije, koje su jedinice Korpusa vodile poslije četvrte neprijateljeve ofanzive, donijele su vidne rezultate. Operacije u Gackoj dolini, na sektoru Zrmanje i oko Gospića, pokazale su veliku sposobnost boraca i starješina da savladaju prepreke i da izvrše postavljene zadatke. Njima je bilo jasno da u ofanzivi nema odmora i da se mora ići naprijed. Savjesno su izvršavali naređenja, gonili neprijatelja i uništavali ga vatrom svoga oružja. To govore primjeri boraca 9. ličke i 6. primorsko-goranske brigade, koji su po najgorem vremenu razoružali 3. ličku ustašku bojnu na liniji: Sinac—Janjča, bez gubitaka. To su učinili i borci 4. kordunaške brigade, uloživši maksimum truda da razbiju četničko-talijansko gnijezdo u Brlogu. U napadu na neprijatelja u Crnoj Vlasti, borci 6. brigade su pokazali koliko mogu biti izdržljivi, kao i borci 1. ličke brigade na sektoru Zrmanje, boreći se u vrlo teškim geografskim uslovima i sa podmuklim neprijateljem. Primjer izdržljivosti pokazali su i borci 2. ličke, 5. i 15. kordunaške brigade, koji su iz dana u dan išli iz akcije u akciju.

U cijelokupnoj toj velikoj korpusnoj ofanzivi, naše jedinice su u odnosu na brojnost neprijatelja i borbe koje su s njim imale, relativno

²³¹ Isto, str. 64, 276, 363 i 366.

²³² Isto, str. 366.

malo pretrpjele gubitaka. To svjedoči o borbenoj sposobnosti i već iskusnim borcima i starješinama koji znaju da vješto koriste svoje oružje i da tuku jačeg i bolje naoružanog neprijatelja. U tim akcijama zaplijenjena je ogromna količina oružja, municije i drugog ratnog materijala i ubijeno ili zarobljeno mnogo neprijateljevih vojnika.

Ove operacije pokazale su i slabosti koje su umanjile postignute uspjehe — slab i neizgrađen sistem veza, sadejstvo između jedinica, neusklađeno korишћenje artiljerijsko-minobacačke vatre, a posebno upotreba tenkova. Starješine su često bile u ulozi boraca tako da se ostajalo bez hrabrih i dobrih komandira i komandanata. Samo u 8. diviziji poginula su 3 hrabrih dobra komandanta bataljona — Rade Dobrosavljević, Gnjaco Karaš, Miško Breberina i Milisav Dakić, zamjenik komandanta brigade.

REORGANIZACIJA I DEJSTVA 1. KORPUSA U LJETO 1943. GODINE

Formiranje novih jedinica

Poslije operacije u Lici i oslobođenja skoro cijele Like, izuzev Gospića, koja je završena početkom maja 1943. godine, neuspjelim napadom na neprijatelj evo uporište u Gospiću, 1. korpus je ostao samo sa 6. i 8. divizijom, korpusnom artiljerijom, tenkovskom četom i drugim pomoćnim korpusnim jedinicama i ustanovama.

Pošto je situacija na jugoistoku Like zahtijevala stalno prisustvo naših snaga, radi pomoći Dalmaciji, iz koje je 9. divizija dejstvovala u sastavu Operativne grupe Vrhovnog štaba radi vezivanja neprijateljevih snaga i pomoći toj Operativnoj grupi, to je naredbom Glavnog štaba NOV i POH, broj 10 od 29. aprila 1943. godine, formiran Štab kninskog sektora, sastava: tri bataljona Ličkog NOP odreda i Sjeverodalmatinski NOP odred. Za komandanta Kninskog sektora postavljen je Mićun Šakić, do tada načelnik Štaba 6. divizije, a za političkog komesara Petar—Pepo Babić, do tada zamjenik političkog komesara 9. ličke brigade. Štab, koji je bio pod neposrednom komandom Glavnog štaba, imao je zadatku da sa potčinjenim jedinicama izvodi akcije na teritoriji između Grahova i ceste Obrovac—Lovinac.

Istom naredbom Glavnog štaba NOV i POH formirana je i Unska operativna grupa, sastava: 4. banjolska brigada, formirana od dijelova Banjolskog NOP odreda sa oko 900 boraca, 8 krajiška udarna brigada i tri bataljona Kordunaškog NOP odreda. Za komandanta UOG postavljen je Perica Kleut, do tada komandant 4. kordunaške udarne brigade 8. divizije, za političkog komesara Ranko Mitić, do tada politički komesar 6. primorsko-goranske brigade, a za zamjenika komandanta postavljen je Hamdija Omanović, do tada komandant 8. krajiške brigade. Zadatak grupe bio je izvođenje akcija na sektoru Korduna, Banije i Cazinske krajine. Grupa je bila pod direktnom

komandom Glavnog štaba NOV i POH, a 27. juna iste godine ulazi u sastav 1. korpusa Hrvatske.

Sedamnaestog aprila Glavni štab NOV i POH formirao je na teritoriji Bosiljevo—Severin (zapadno od Karlovca) Karlovački NOP odred od 5. bataljona Kordunaškog NOP odreda, partizana iz jedinica 5. operativne zone, a rodom sa ove teritorije i partizana iz 6. divizije koji su došli iz gradova, a nisu Ličani. Za v. d. komandanta postavljen je Milan Rustanbeg, a za v.d. političkog komesara Rafko Tabor.

Izvršena su postavljenja i u drugim jedinicama. Za komandanta 4. kordunaške udarne brigade 8. divizije postavljen je Mihajlo Vojnović, do tada zamjenik komandanta iste brigade, za političkog komesara 1. udarne ličke brigade 6. divizije Branko Desnica, do tada v. d. političkog komesara iste brigade, za zamjenika komandanta 1. udarne brigade Milan Sijan i za zamjenika komandanta 2. udarne brigade 6. divizije Dragan Rakić. Za šefa obavještajnog centra Ličkog NOP odreda postavljen je Pero Ljuština, do tada član istog centra.²³⁴ Prvi korpus NOV Hrvatske ojačan je 10. maja 1943. godine 13. primorsko-goranskom divizijom, koja ostaje u njegovom, povremeno operativnom, sastavu do januara 1944.

Ovom reorganizacijom prestala je samostalna funkcija Ličkog, Kordunaškog i Banijskog NOP odreda, zbog čega su izašli iz sastava 1. korpusa, a Banija je, po odlasku 7. divizije u sastav Operativne grupe Vrhovnog štaba, sa Unskom operativnom grupom dobila jaču udarnu grupu.

Pripreme za novu neprijateljevu ofanzivu

Daljna aktivnost 1. korpusa Hrvatske bila je usmjerenja prema direktivi Glavnog štaba NOY i POH, od 7. maja 1943. godine. Prema prikupljenim podacima, GŠ Hrvatske je procijenio da neprijatelj priprema novu ofanzivu na operativno područje 1. korpusa. Jače talijanske snage, do dvije divizije, nastupale bi iz Senja pravcem Vratnik—Brinje i iz Karlobaga za Gospic. Druge snage, nepoznate jačine, sastava legionara, ustaša i Nijemaca, napadale bi iz Ogulina u pravcu Plaškog. Treća grupacija krenula bi sa linije Bosanski Novi—Bihać, sa rijeke Une, i pročistila Baniju, Kordun i Liku. U vezi s ovom procjenom dati su i određeni zadaci jedinicama 1. korpusa.

Na osnovu ove direktive, Štab 1. korpusa (komandant Ivan Gošnjak, politički komesar Većeslav Holjevac) 11. maja 1943. godine izdaje svoju direktivu potčinjenim jedinicama za raspored i dejstvo u slučaju neprijateljeve ofanzive. Kao opšti zadatak Štab korpusa je postavio da se borbenim dejstvima onemoguće namjere neprijatelja, da se svi ranjenici evakuju na sigurna mjesta, organizaciono srede jedinice, da se rasterete svega suvišnog, da se snabdiju municijom, hranom i potrebnom opremom, da se preostali ratni materijal skloni na sigurna mjesta i da se narod upozna sa situacijom i objasni da se

daleko ne povlači, već što prije zalazi iza neprijatelja na svoja kućišta. U okviru posebnih zadataka direktivom su postavljeni određeni zadaci potčinjenim i pridodatim jedinicama, koje su stavljene pod komandu 1. korpusa:

— Unska operativna grupa ostaje na Kordunu, sa težištem borbi na liniji Slunj—Velika Kladuša, a u slučaju neprijateljeve ofanzive na ovome pravcu, da se prebaci za borbena dejstva u njegovu pozadinu;

— Štab 8. divizije imao je zadatak da 15. brigadu, bez dva bataljona, koji ostaju kod Plaškog kao divizijska rezerva, uputi na sektor Prijekojoj—Plitvička Jezera—Plitvički Ljeskovac, sa zadatkom da sprječi prodror neprijatelja pravcem Ličko Petrovo Selo—Prijekojoj—Poljanak—Plitvička Jezera i Kuselj—Corkova Uvala. Peta brigada da ostane u rejonu Plaškog i zatvara pravac: Primišlje—Plavča Draga, Ogulin—Plaški i Modruš—Jezerane;

— Prva brigada 6. divizije, 4. brigada 8. divizije i 6. brigada 13. divizije stavljuju se pod komandu Štaba 13. primorsko-goranske divizije, koja ulazi u sastav 1. korpusa, sa rasporedom u Gackoj Dolini, sa zadatkom zatvaranja pravca: Krivi Put—Brinje, Vratnik-Brlog i Sv. Juraj-Otočac;

— Šesta divizija, bez 1. brigade, imala je zadatak da sa 9. brigadom zatvori pravac Karlobag—Gospic, sa dva bataljona druge brigade da brani pravac Gospic—Otočac, a sa druga dva bataljona 2. brigade, iz rejona ²³⁵Donji i Gornji Lapac, kontroliše rijeku Unu i da služi kao rezerva.

Prva brigada 6. divizije, prema direktivi Štaba korpusa, stigla je u Gacku dolinu 12. maja, gdje se u Brlogu već nalazila 4. brigada 8. divizije (ona nije ni napuštala Liku poslije Gospića). Prema naređenju Glavnog štaba Hrvatske, Štab 13. divizije sa 6. brigadom povukao se 19. maja iz rejona Brloga na sektor Brinja, a položaj od 6. brigade preuzeila je 4. brigada 8. divizije.

Radi objedinjenog komandovanja nad 1. ličkom i 4 kordunaškom brigadom, v.d. načelnika štaba 1. korpusa Milan Kuprešanin formirao je Operativni štab Gacka, sastava: komandant Lazo Radaković, komandant 1. brigade 6. divizije, politički komesar Mile Martinović, politički komesar 4. brigade 8. divizije, zamjenik komandanta Miloš Kljajić, zamjenik komandanta 4. brigade 8. divizije i zamjenik političkog komesara Bogdan Vučnović, zamjenik političkog komesara 1. brigade 6. divizije. Ukoliko bi u međuvremenu, tj. od 12. do 19. maja, uslijedila neprijateljeva ofanziva, komandu nad ovim brigadama imao je Štab 13. divizije (komandant Veljko Kovačević, politički komesar Artur Turkulin).

Borbe 6. i 8. divizije u Lici

U vrijeme pete neprijateljeve ofanzive brojčano ojačale partizanske jedinice 1. korpusa Hrvatske veoma su aktivne u izvođenju dejstava. Borci 6. ličke divizije zajedno sa krajiškim i dalmatinskim partizanima

²³⁵ Zbornik, tom 5, knj. 15, str. 79 i 117.

²³⁶ Zbornik, tom 5, knj. 15, str. 169.

vode borbu s Talijanima i četnicima oko Knina i u sjevernoj Dalmaciji. Osma divizija je prešla iz Like na Kordun, gdje je ponovo oslobođila Slunj, Cetingrad, Veliku Kladušu, Topusko i zajedno s 8. krajiskom brigadom veliki dio Cazinske krajine. Trinaesta divizija je u isto vrijeme oslobođila veliki dio Gorskog kotara i Hrvatskog primorja. Ponovo su povezane oslobođene teritorije Like, Korduna, Banije, Cazinske krajine, Gorskog kotara, Hrvatskog primorja, Pokuplja i Žumberka, što je uticalo na još snažniji razvoj NOP u Hrvatskoj.

Nastavljajući borbe u toku maja 1943. godine, svi štabovi jedinica NOVJ sprovodili su direktivnu Vrhovnog štaba NOV i POJ, od 27. januara i 8. februara 1943. godine, da napadaju neprijatelja i ruše njegove objekte, kako bi ga omele u njegovim poduhvatima uništenja glavne grupe pri Vrhovnom štabu.

Rukovodeći se iskustvom iz borbi u toku četvrte neprijateljeve ofanzive, Glavni štab Hrvatske je ovoga puta izdao svim štabovima direktivu o rasporedu i zadacima jedinica, kako ne bi doživjeli iznenadenje i bili spremni za borbu. Iako nije uslijedila neprijateljeva ofanziva, 6., 8. i 13. divizija, kao i Unska operativna grupa, a prema direktivi štaba 1. korpusa, ostale su u toku maja 1943. godine, na svojim položajima, braneći slobodnu teritoriju, u borbi sa jačim neprijateljem evim snagama, koje su vršile napade prema Plaškom, Gackoj dolini i južnom dijelu Like.

Šesta divizija, koja je imala 4.114 (od čega 281 žena) boraca i starješina po spisku, a na licu 2.460, vodila je sa 9. brigadom i dva bataljona 2. brigade borbu sa ustašama iz Gospića, koji su skoro svakodnevno vršili ispadne radi odbacivanja naših jedinica. Druga dva bataljona 2. brigade bili su u rejonu Donjeg i Gornjeg Lapca. Blokada neprijatelja u Gospicu prisilila ga je na snabdijevanje i evakuaciju ranjenih i bolesnih pomoću aviona iz Zagreba. Naše jedinice tukle su aerodrom artiljerijom, a neprijatelj naše položaje avio bombardovanjem, što je trajalo skoro cijelog mjeseca.

Najžešće borbe vodile su se 6., 21., 22. i 23. maja kada je oko 1.000 ustaša i domobrana, uz podršku dva tenka i artiljerijsko-minobacačke vatre, pokušalo da odbaci naše snage. U sva četiri dana neprijateljeve snage su odbačene, pretrpjevši više gubitaka u mrtvima i ranjenim.

Tek 30. maja, u 03.00 sata, neprijatelj jačine oko 500—600 Talijana i oko 200 ustaša, krenuo je iz Karlobaga pravcima: Karlobag—Sušanj, Konjsko—Baške Oštarije i Ravni Dabar—Baške Oštarije, prema Gospicu. Druge neprijateljeve snage krenule su noću iz Primorja i iz Gospića, i to: jedna bojna sa sjeverozapadne strane putem Cesarice—Jadovno i do 04.00 sata stigla u s. Trnovac (8 km zapadno od Gospića), jedna bojna iz Šugarja, sa juga, u pravcu Razvinuše, i 1,5 bojna iz Gospića prema Ličkom Novom, gdje su se spojili i naše snage podijelili na dva dijela. Uveče istoga dana neprijatelj je ovladao cestom Karlobag—Gospic.

Sa početkom i u toku napada, neprijateljeva artiljerija, sa ratnih brodova, tukla je naše položaje oko Baške Oštarije, a u toku dana i

sa 15 aviona iz Gospića. Iako su jedinice 3. brigade pružile jak otpor, nisu uspjele zadržati blokadu Gospića, jer je neprijatelj jačim snagama (jednovremeno iz Karlobaga i Gospića), dolazeći sa više pomoćnih pravaca, uspio da izmanevriše naše jedinice, čemu je doprinijela i naša slaba obavještajna i izviđačka služba. Neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i ranjenih, a mi 8 mrtvih i 28 ranjenih. Izgubljeni su bataljonska komora i arhiva.

Da bi pojačao snage na kninskom sektoru, Štab 1. korpusa naredio je Štabu 6. divizije 24. maja da uputi 2. brigadu ali je već sutradan svoje naređenje preinačio, tako da su se uputila samo dva bataljona iz rejona Lapca. Ostala dva bataljona, odnosno sada cela brigada upućena je 8. juna. Radi objedinjenog komandovanja sa 3. brigadom (do tada 9. brigada), dva bataljona 2. brigade i jednom baterijom topova, za borbu sa ustašama iz Gospića, Štab 6. divizije formirao je Operativni štab za sektor Gospić, u koji su ušli: kao komandant Stevo Opsenica, operativni oficir Štaba 6. divizije, politički komesar Milan Basta, politički komesar 3. brigade i Miloš Uzelac, komandant 3. brigade.

U vremenu od 1. do 30. maja, jedinice 6. divizije zarobile su 10 ustaša, a ubile 160 i ranile 145 neprijateljevih vojnika, dok su same imale 34 mrtva, 142 ranjena i 2 nestala borca i starještine. Zaplijenjeno je 11 pušaka sa oko 1.200 metaka, a izgubljen jedan tenk sa dva »Fiat« mitraljeza, 800 metaka, 3 puškomitraljeza, 16 pušaka, mali minobacač, bataljonska komorama kolima 5 konja i bataljonska arhiva.²³⁷

Istog mjeseca, Štab 8. divizije sa 5. brigadom i dva bataljona 15. brigade nalazio se u rejonu Plaškog, sa orijentacijom prema neprijatelju u Josipdolu i Ogulinu, sa druga dva bataljona u rejonu Prijekoja i Plitvičkih jezera, zatvarajući²³⁸ pravac prema Bihaću, dok se 4. brigada nalazila na pravcu Brlog—Žuta Lokva pod komandom Operativnog štaba Gacka.

Osim neuspjelog pokušaja neprijatelja, iz Ogulina i Josipdola, da 2. maja odbaci naše snage iz rejona Plaškog, u toku ovoga mjeseca na ovome sektoru nije bilo borbi. Isti slučaj bio je i na sektoru Prijekoja. I tu je neprijatelj iz Izačića i Vaganca (jačine oko 300 vojnika), 21. maja pokušao da odbaci dva bataljona 15. brigade iz s. Prijekoja. Poslije jednodnevne borbe neprijatelj je bio prisiljen da se vrati u polazne baze uz gubitke oko 30 mrtvih (među kojima je bio jedan pukovnik), 15 ranjenih i 1 zarobljen. Jedinice brigade nisu imale gubitaka.

I na pravcu Senj—Žuta Lokva—Brlog, gdje se nalazila 4. brigada 8. divizije, ojačana bataljonom »Ljubica Gerovac« iz sastava 1. NOP odreda 5. operativne zone, neprijatelj je 24. maja pokušao da odbaci naše snage i uđe u Gacku dolinu. Na tom pravcu koncentrisao je: 2. bataljon 1. pješadijskog puka i 3. bataljon 2.pješadijskog puka talijanske divizije »RE«, 75. bataljon crnih košulja, 1 eskadron crnih košulja, 1 eskadron lakih tenkova i dijelove 14. puka konjice »Alessandria«, oko 5.000 vojnika.

Prvog dana napada učestvovala je oko 500—600 Talijana i četnika sa tenkovima i konjicom, podržavani jakom artiljerijsko-minobacačkom

²³⁷ Zbornik, tom 5, knj. 16, str. 77.

²³⁸ Zbornik, tom 5, knj. 15, str. 87, 205, 220, 235, 241, 280 i 320.

vatom. Svi njihovi jednodnevni pokušaji da odbace jedinice 2. i 3. bataljona 4. brigade sa padina visova Mali i Veliki Goljak (tr. 833), zapadno od Žute Lokve, ostali su bezuspješni i bili su prinuđeni da se sa većim gubicima povuku na polazne položaje. Sutradan, 25. maja, neprijatelj je ponovio napad. Ovoga puta, koristeći kišu, maglu i pošumljeni dio terena, uspio je da izmanevriše bataljone i ovlada najvažnijim položajima Goljak, gdje je i zastao.

Da bi spriječio daljni prodor neprijatelja, Operativni štab Gacka planirao je da dva bataljona 4. kordunaške brigade i dva bataljona 1. ličke brigade napadnu na Goljak 25. maja u 20.000 sati. Međutim, zbog kiše, pomrčine i teškog terena, napad je odgođen za sutradan u isto vrijeme.

I pored nekoliko uzastopnih juriša napad nije uspio. Neprijatelj je bio brojno jači, sa dobro izrađenim i maskiranim odbrambenim položajima, sa teškim i lakim minobacačima i automatskim oružjem. U zoru bataljoni su se prema naređenju povukli i zauzeli prvobitne položaje. U ovim borbama neprijatelj je imao oko 100 mrtvih i mnogo više ranjenih, dok je samo 4. brigada imala 10 mrtvih i 56 ranjenih boraca i starješina.

Poslije ove borbe, a prema naređenju Glavnog štaba Hrvatske, 13. divizija, sa svoje dvije brigade (6. i 14.) i 1. ličkom brigadom, preuzeila je sektor: Senj—Žuta Lokva—Brlog—Otočac, a 4. kordunaška brigada upućena je u sastav divizije sa zadatkom da zatvori pravac Josipdol—Modruš—Jezerane. U sastav 15. brigade, 31. maja,²³⁹ stigla su i dva njena bataljona iz rejona Prijekoja i Plitvičkih jezera.

U vremenu od 1. do 31. maja 8. divizija je zarobila 11, ubila 34 i ranila 15 neprijateljevih vojnika, dok je sama imala 29 mrtvih i 96 ranjenih. Zaplijenila je 25 pušaka, 7 teških i 1 puškomitrailjez ili ukupno korpus je zarobio 21, ubio 194 i ranio 160 neprijateljeva vojnika, a sam imao 63 mrtva i 128 ranjenih drugova, zaplijenivši:²⁴⁰ 7 teških i 1 puškomitrailjez, 36 pušaka i drugu ratnu opremu.

Ispred 8. divizije, koja je zatvarala pravac Josipdol—Modruš—Jezerane i Josipdol—Plaški, neprijatelj se nalazio u mjestima; Ogulin, Oštarije, Košare, Josipdol. U Josipdolu su bila tri četnička bataljona, sa oko 377 četnika, oko 25 domobrana i žandara i oko 300 talijanskih vojnika, u mjestu Košare oko 60 Talijana i toliko domobrana, a u Ogulinu i Oštarijama bile su jače talijanske i ustaške snage divizije »Macerata«, sa artiljerijom, minobacačima i 15 tenkova.

Ocenjujući da je moral neprijatelja slab, a s obzirom na naše i savezničke uspjehe, Štab divizije se, uz saglasnost Štaba korpusa, odlučio za napad na neprijateljevo uporište u Josipdolu. Napad, koji je počeo padom mraka 7. juna, izvela je 15. brigada. Obezbeđenje prema Košarama i Oštariji vršila je 5. brigada, a jedan bataljon 4. brigade i jedan bataljon Kordunaškog NOP odreda rušili su prugu Oštarije—Ogulin i vršili fingirani napad na Ogulin, uz sadejstvo naše artiljerije.

²³⁹ Isto, str. 284.

²⁴⁰ Isto, str. 321.

Napad, koji se morao završiti u toku noći, nije uspio, zbog dobro organizovane neprijateljeve odbrane i njegove sigurnosti u pomoć iz Ogulina, koja je trebalo da stigne sutradan. Osim toga, i kiša, koja je padala cijelu noć, otežala je sadejstvo jedinica i efikasnu upotrebu artiljerije i minobacača. U zoru su se jedinice povukle sa 2 mrtva i 25 ranjenih.²⁴¹

Radi odbacivanja naših snaga Talijani, četnici i ustaše, jačine oko 1.000 vojnika, preduzeli su 10. juna napad, nastupajući iz Josipdola sa tri kolone. Komunikacijom Josipdol—Plaški kretali su se Talijani, desno, u pravcu sela, nastanjenih Hrvatima, nastupali su četnici, a lijevo, u pravcu sela nastanjenih Srbima kretale su se ustaše. U toku jednodnevne borbe naše su jedinice osuđete ovaj neprijateljev napad i prisilile ga da se povuče u polazne baze.

Korpusna operacija u Kordunu

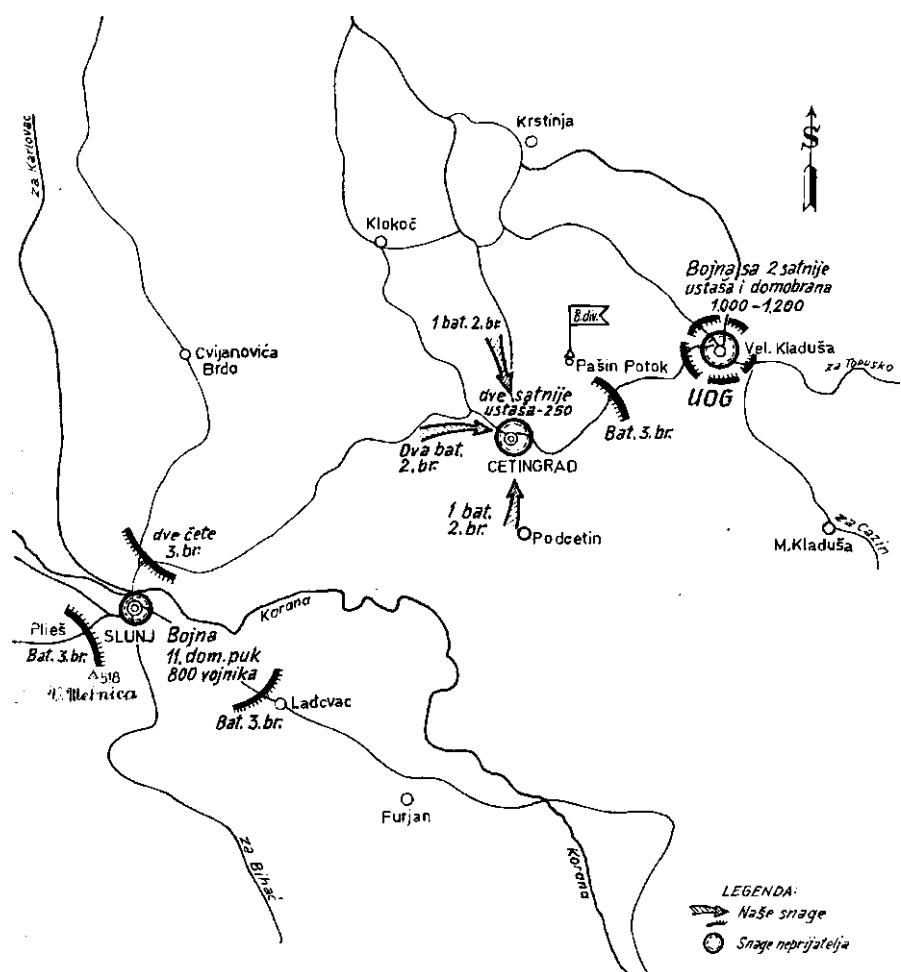
Za vrijeme i poslije četvrte ofanzive, neprijatelj je ponovo uspostavio svoja ranija uporišta u Kordunu i Cazinskoj krajini. Da bi povezao slobodnu teritoriju Korduna i Banije, Glavni štab NOV i POH je novoformiranu Unsku operativnu grupu orijentisao na komunikaciju Topusko—Velika Kladuša, a zatim prema Slunju. U toku maja 1943. godine Unsko operativna grupa je oslobođila Staro Selo kod Topuskog i očistila od neprijatelja rejon Vrnograča, Podvizda i Male Kladuše u Cazinskoj krajini. Pri napadu na uporište u s. Bučica (kotar Glina) ubijeno je, ranjeno i zarobljeno 119 domobrana iz 5. brdske brigade. Zatim je 1. i 2. juna UOG sa 8. krajiškom brigadom oslobođila Pećograd i Tržac, a sa 4. banijskom brigadom Šturić, Bogovolju i Trnovo. Noću, 3/4. juna, oslobođen je i Slunj, ali ga je 11. domobranska pukovnija (oko 2.000 vojnika) uspjela povratiti 5. juna i sa ustašama i ustaškom milicijom posjela položaje Velike Kladuše—Cetingrad—Slunj.

Poslije teških, ali uspješnih borbi u Lici, 8. kordunaška divizija se početkom juna vratila na Kordun radi obezbjedenja žetve i čišćenja Korduna od ustaša i domobrana. U borbenoj zapovijesti za napad na Cetingrad, pored ostalog je pisalo:

»Naša Kordunaška divizija nakon dugih i teških, ali uspješnih borbi u Lici vratila se ponovo u svoje rodne krajeve... Došavši ovdje stavili smo sebi u zadatak da zaštitimo usjeve i ostalu ljetinu našem narodu od onih zlikovaca koji su progonili i na njivama ubijali radni narod, ne davši im obradivati svoja polja, a međutim ti isti zlikovci voljni su oduzeti narodu ono što je pod najtežim okolnostima i mukama spremio za sebe i za svoju vojsku. Divizija je došla i zbog toga da proširi naš oslobođeni teritorij i kazni pljačkaše i zlikovačke bande..

Dolaskom na Kordun Štab 1. korpusa NOV Hrvatske odlučio se da 8. divizija bez 1. brigade koja je ostala na teritoriji Plaščanske doline,

²⁴¹ Zbornik, tom 5, knj. 18, str. 7, 84, 87, 135, 194, 298, 423 i 261 knj. 19, str. 318.

Blokada neprijatelja u Slunju i Velikoj Kladuši i napad na posadu u Cetingradu
16. juna 1943. godine

a u zajedinici s unskom operativnom grupom napadne i likvidira neprijateljeve posade u Velikoj Kladuši, Cetingradu i Slunjtu. U tim uporištima nalazilo se 2.300 domobrana iz 11. pješadijskog puka, te ustaše i oružnici raspoređeni ovako: Štab 11. pješadijskog puka sa 2. i 3. bataljonom i prištapskim jedinicama u Velikoj Kladuši — ukupno 1.500 vojnika naoružani sa 2 pt-topa i pješadijskim naoružanjem; Cetingrad — Dvije čete iz 11. pp i jedan broj oružnika, svega 300 ljudi naoružani puškama i 10 puškomitraljeza; Slunj — 1. bataljon 11. pp, nešto ustaša i oružnika, naoružani sa 2 pt-topa i streljačkim naoružanjem.

Prema zapovijesti Štaba 8. divizije od 15. juna 1943. godine, njena 2. brigada,²⁴² ojačana pratećim bataljonom divizije i dva bataljona 3. brigade, napadala je neprijatelja u Četingradu, 3. brigada, sa jednim bataljom 1. kordunaškog-NOP odreda, vršila je aktivnu blokadu neprijatelja u Slunju, a UOG, sa jednim bataljom Banjiskog NOP odreda, imala je zadatak da do likvidacije neprijatelja u Četingradu drži u aktivnoj blokadi neprijateljevu posadu u Velikoj Kladuši.

Napad na neprijatelja u Četingradu trajao je od 00.30 do 05.00 sati 17. juna kada se posada, pred snažnim naletom predala. Svi njegovi pokušaji da se probije osuđeni su, a odbijena je i pomoć, iz Slunja.

Poslije likvidacije neprijateljevog uporišta u Četingradu, prema planu operacije, trebalo je napadati na neprijatelja u Velikoj Kladuši. Međutim, kako nije bila uspostavljena veza sa štabom UOG, to je 8. divizija, sa 2. i 3. brigadom napala 18. juna u 20.00 sati uporišta u Slunju. Borbom, koja je trajala sa većom i manjom žestinom do 04.00 sata idućeg dana, neprijateljeve snage su razbijene, pa su se dijelom probile, odnosno povukle u pravcu Lađevca i Furjana, a dijelom u pravcu Četingrada.

Ostavljujući dio snaga u Slunju, 8. divizija je, zajedno sa UOG, krenula u napad na neprijateljevo uporište u Velikoj Kladuši. Napad je počeo 20. juna u 20.00 sati i borba je trajala sve do 14.00 sati sledećeg dana. I tada, kada je već cijelo mjesto bilo zauzeto, sem zgrade hotela »Bosna«, odakle je neprijatelj davao žilav otpor, snage 721. njemačkog puka sa 10 tenkova probile su naša osiguranja i sa pravca Male Kladuše ušle u Veliku Kladušu. Istog dana, oko 16.00 sati Nijemci su, sa snagama iz Velike Kladuše, produžili napad u pravcu Četingrada, ali su zadržani od jedinica 2. brigade 8. divizije.

Poslije prekida od jednog dana neprijatelj jačine oko 2.000 vojnika nastavio je napad ka Četingradu, uspio odbaciti jedinice divizije i istog dana ući u Četingrad. Svi njegovi pokušaji da uđe i u Slunj osuđeni su upornom odbranom. Krajem juna neprijatelj je napustio Četingrad. Proređena 11. pješadijska domobranska pukovnija upućena je u Topusko, a odbranu Velike Kladuše preuzeli su djelovi 721. njemačkog puka, 114. divizije i 2. bataljon 2. domobranske brdske brigade.

U svim ovim borbama, od 17. do 25. juna, koje su vodile jedinice 8. divizije, neprijatelj je imao oko 330 mrtvih, približan broj ranjenih i 243 zarobljena, dok su gubici divizije bili 47 poginulih i 170 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjeno je 5 topova raznog kalibra, 8 teških i 16 puškomitrailjeza, 222 puške, 6 automata, 22.400 metaka, 2 radio-stанице i druga ratna oprema.²⁴⁴

Za junačko držanje i upornost koju su pokazali borci i komandni kader 2. udarne brigade 8. divizije prilikom oslobođenja Četingrada, odbivši tri uzastopna neprijateljeva juriša i skršivši njegov otpor, Štab 1. korpusa pohvalio je sve njene borce i rukovodioce i istakao ih za

²⁴² Svim brigadama u sastavu 1. korpusa NOVH, 14. juna 1943. godine izmjenjeni su nazivi. Tako su 4. 5. i 15. brigada NOVH dobile nazive 1. 2. i 3. brigade 8. kordunaške divizije.

²⁴³ Zbornik, tom 5, knj. 16, str. 182 i knj. 17, str. 11.

²⁴⁴ Zbornik, tom 5, knj. 16, str. 288 i knj. 17, str. 56.

primjer upornosti, prodornosti i požrtvovanja svim jedinicama Korpuša.
Komandant ove brigade je bio Joco Tarabić a politički komesar fW₀
Krajačić.

Sa ovom operacijom korpusa, u kojoj je učestvovala 8. divizija (bez 1. brigade) i Unska operativna grupa, postignuti su vrlo dobr rezultati. Neprijatelju su nanijeti veći gubici — razbijena je u domobrana pukovnija, koja se do kraja rata više nije pojavljivala i borbi protiv NOVJ.

Ocenjujući ovu operaciju, Štab korpusa je istakao da Štab Unske operativne grupe nije uspio da na vrijeme grupiše svoje jedinice na određenom položaju i da ih poveže i pripremi za akciju u određeno vrijeme, što je dovelo do promjene predviđenog plana, tj. do likvidacije prije Slunja, pa onda Velike Kladuše i time dalo mogućnost da neprijatelj prikupi snage i uputi pomoć garnizonu u Velikoj Kladuši (Štab 8. krajške brigade, iz UOG, predlagao je da se prvo napadne Velika Kladuša, pa Cetingrad).

Štab korpusa naglašava da se pokazalo nepravilnim cijepanjem već saživljenih borbenih jedinica 8. divizije i kombinovanje većih operacija sa jedinicama koje još nisu organizaciono bile povezane i izyježbane u borbi i kojima su se mogli dati samo lakši zadaci. Da se umjesto UOG islo u ovu akciju sa cjelokupnom 8. divizijom, sigurno bi se postigao mnogo bolji uspjeh.

U Unskoj operativnoj grupi, koja je naredbom Glavnog štaba NOV i POH, broj 16 od 27. juna 1943, ušla u sastav 1. korpusa Hrvatske, došlo je do nove reorganizacije. Osma krajška brigada upućena je u sastav svoje 4. krajške divizije, a formirana je 2. brigada UOG naredbom Glavnog štaba Hrvatske, br. 17 od 6. jula 1943. godine, od: jednog bataljona Kordunaškog NOP odreda, 2bataljona 4. brigade UOG, čete »Matija Gubec« i tri voda Banjiskog NOP odreda. Za komandanta brigade postavljen je Petar Maljković, do tada komandant Banjiskog NOP odreda, a za političkog komesara Dušan Jandrić, do tada politički komesar Banjiskog NOP odreda. Ujedno je 4. brigada preimenovana u 1. brigadu, tako da je UOG imala 1. • brigadu. Za komandanta Banjiskog NOP odreda postavljenje cjojko Tintor, do tada komandant bataljona 4. brigade UOG.

U julu mjesecu u Štabu korpusa i štabovima divizije P⁰Stavlj[®]žbu oficiri, za informisanje, sa zadatkom da organizuju informativnu za prikupljanje podataka o neprijatelju. Pored svoje redovne" operativnog oficira, ovu dužnost u Stabu korpusa vis[®] i Lončar, a u štabovima divizija i Unskoj ⁰Perati^yⁿo J[^]_{ožs} Kovaeić. diviziji Boško Šnajder, u 8. diviziji Franjo Molek i u u u fornljranⁱ Kasnije su i u brigadama postavljeni oficiri za informisanj izviđački vodovi, odnosno Čete.

Poslije borbi za Slunj, Cetingrad i Veliku Kladusu, ^ Sunja - a uputio je Unsku operativnu grupu u Baniju, na pi g

²⁵⁸Zbornik, tom 5, knj. 18, str. 7, 84, 87, 135, 194, 298, 423 i 426 knj. 19, str. 318.

Prema zapovijesti Štaba 8. divizije od 15. juna 1943. godine, njena 2. brigada,²⁴² ojačana pratećim bataljonom divizije i dva bataljona 3. brigade, napadala je neprijatelja u Cetingradu, 3. brigada, sa jednim bataljom 1. kordunaškog NOP odreda, vršila je aktivnu blokadu neprijatelja u Slunju, a UOG, sa jednim bataljom Banjiskog NOP odreda, imala je zadatku da do likvidacije neprijatelja u Cetingradu drži u aktivnoj blokadi neprijateljevu posadu u Velikoj Kladuši.

Napad na neprijatelja u Cetingradu trajao je od 00.30 do 05.00 sati 17. juna kada se posada, pred snažnim naletom predala. Svi njegovi pokušaji da se probije osujećeni su, a odbijena je i pomoć, iz Slunja.

Poslije likvidacije neprijateljevog uporišta u Cetingradu, prema planu operacije, trebalo je napadati na neprijatelja u Velikoj Kladuši. Međutim, kako nije bila uspostavljena veza sa štabom UOG, to je 8. divizija, sa 2. i 3. brigadom napala 18. juna u 20.00 sati uporišta u Slunju. Borbom, koja je trajala sa većom i manjom žestinom do 04.00 sata idućeg dana, neprijateljeve snage su razbijene, pa su se dijelom probile, odnosno povukle u pravcu Lađevca i Furjana, a dijelom u pravcu Cetingrada.

Ostavljujući dio snaga u Slunju, 8. divizija je, zajedno sa UOG, krenula²⁴³ u napad na neprijateljevo uporište u Velikoj Kladuši. Napad je počeo 20. juna u 20.00 sati i borba je trajala sve do 14.00 sati sledećeg dana. I tada, kada je već cijelo mjesto bilo zauzeto, sem zgrade hotela »Bosna«, odakle je neprijatelj davao žilav otpor, snage 721. njemačkog puka sa 10 tenkova probile su naša osiguranja i sa pravca Male Kladuše ušle u Veliku Kladušu. Istog dana, oko 16.00 sati Nijemci su, sa snagama iz Velike Kladuše, produžili napad u pravcu Cetingrada, ali su zadržani od jedinica 2. brigade 8. divizije.

Poslije prekida od jednog dana neprijatelj jačine oko 2.000 vojnika nastavio je napad ka Cetingradu, uspio odbaciti jedinice divizije i istog dana ući u Cetingrad. Svi njegovi pokušaji da uđe i u Slunj osujećeni su upornom odbranom. Krajem juna neprijatelj je napustio Cetingrad. Proređena 11. pješadijska domobranska pukovnija upućena je u Topusko, a odbranu Velike Kladuše preuzeli su djelovi 721. njemačkog puka, 114. divizije i 2. bataljon 2. domobranske brdske brigade.

U svim ovim borbama, od 17. do 25. juna, koje su vodile jedinice 8. divizije, neprijatelj je imao oko 330 mrtvih, približan broj ranjenih i 243 zarobljena, dok su gubici divizije bili 47 poginulih i 170 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjeno je 5 topova raznog kalibra, 8 teških i 16 puškomitrailjeza, 222 puške, 6 automata, 22.400 metaka, 2 radio-stанице i druga ratna oprema.²⁴⁴

Za junačko držanje i upornost koju su pokazali borci i komandni kadar 2. udarne brigade 8. divizije prilikom oslobođenja Cetingrada, odbivši tri uzastopna neprijateljeva juriša i skršivši njegov otpor, Štab 1. korpusa pohvalio je sve njene borce i rukovodioce i istakao ih za

²⁴² Svim brigadama u sastavu 1. korpusa NOVH, 14. juna 1943. godine izmjenjeni su nazivi. Tako su 4. 5. i 15. brigada NOVH dobro nazine 1. 2. i 3. brigade 8. kordunaške divizije.

²⁴³ Zbornik, tom 5, knj. 16, str. 182 i knj. 17, str. 11.
²⁴⁴ Zbornik, tom 5, knj. 16, str. 288 i knj. 17, str. 56.

primjer upornosti, prodornosti i požrtvovanja svim jedinicama Korpusa. Komandant ove brigade je bio Joco Tarabić a politički komesar Đuro Krajačić.

Sa ovom operacijom korpusa, u kojoj je učestvovala 8. divizija (bez 1. brigade) i Unska operativna grupa, postignuti su vrlo dobri rezultati. Neprijatelju su nanijeti veći gubici — razbijena je 11. domobranska pukovnija, koja se do kraja rata više nije pojavljivala u borbi protiv NOVJ.

Ocjenujući ovu operaciju, Štab korpusa je istakao da Štab Unske operativne grupe nije uspio da na vrijeme grupiše svoje jedinice na određenom položaju i da ih poveže i pripremi za akciju u određeno vrijeme, što je dovelo do promjene predviđenog plana, tj. do likvidacije, prije Slunja, pa onda Velike Kladuše i time dalo mogućnost da neprijatelj prikupi snage i uputi pomoć garnizonu u Velikoj Kladuši (Štab 8. krajiške brigade, iz UOG, prelagao je da se prvo napadne Velika Kladuša, pa Cetingrad).

Štab korpusa naglašava da se pokazalo nepravilnim cijepanjem već saživljenih borbenih jedinica 8. divizije i kombinovanje većih operacija sa jedinicama koje još nisu organizaciono bile povezane i izvježbane u borbi i kojima su se mogli dati samo lakši zadaci. Da se umjesto UOG išlo u ovu akciju sa cijelokupnom 8. divizijom, sigurno bi se postigao mnogo bolji uspjeh.

U Unskoj operativnoj grupi, koja je naredbom Glavnog štaba NOV i POH, broj 16 od 27. juna 1943, ušla u sastav 1. korpusa Hrvatske, došlo je do nove reorganizacije. Osma krajiška brigada upućena je u sastav svoje 4. krajiške divizije, a formirana je 2. brigada UOG naredbom Glavnog štaba Hrvatske, br. 17 od 6. jula 1943. godine, od: jednog bataljona Kordunaškog NOP odreda, 2 bataljona 4. brigade UOG, čete »Matija Gubec« i tri voda Banijskog NOP odreda. Za komandanta brigade postavljen je Petar Maljković, do tada *komandant* Banijskog NOP odreda, a za političkog komesara Dušan Jandrić, do tada politički komesar Banijskog NOP odreda. Ujedno je 4. brigada preimenovana u 1. brigadu, tako da je UOG imala 1. i 2. brigadu. Za komandanta Banijskog NOP odreda postavljen je Gojko Tintor, do tada komandant bataljona 4. brigade UOG.²⁴

U julu mjesecu u Štabu korpusa i štabovima divizije postavljeni su oficiri, za informisanje, sa zadatkom da organizuju informativnu službu za prikupljanje podataka o neprijatelju. Pored svoje redovne dužnosti operativnog oficira, ovu dužnost u Štabu korpusa vršio je Jovica Lončar, a u štabovima divizija i Unskoj operativnoj grupi oficiri: u 6. diviziji Boško Šnajder, u 8. diviziji Franjo Molek i u UOG Joža Kovačić. Kasnije su i u brigadama postavljeni oficiri za informisanje i formirani izviđački vodovi, odnosno čete.

Poslije borbi za Slunj, Cetingrad i Veliku Kladušu, Štab 1. korpusa uputio je Unsku operativnu grupu u Baniju, na prugu Sisak—Sunja, a

²⁴ Zbornik, tom 5, knj. 18, str. 7, 84, 87, 135, 194, 298, 423 i 426 knj. 19, str. 318.

8. diviziju, bez 2. brigade, koja je ostavljena prema neprijatelju u Velikoj Kladuši, u dolinu Kupe, istočno od Karlovca. Na ovom sektoru neprijatelj je imao posade u Lasinji, oko 380 ustaša, Skakavcu oko 70 ustaša i domobrana i na spoljnoj odrbani Karlovca, u Popović Brdu i na Kupskom mostu, oko 210 ustaša iz 5. karlovačke ustaške bojne.

Odlučeno je da se izvrši jednovremenih napad na neprijateljevu posadu u Lasinji i Skakavcu, s ciljem da se osloboди sjeveroistočni dio Korduna, poveže se slobodna teritorija Korduna sa Pokupljem i obezbjede poljoprivredni radovi. Napad je izvršen 9. jula sa početkom u 03.30 sati i to sa 1. brigadom na uporište u Lasinji i sa 3. brigadom na uporištu u Skakavcu, obezbjeđujući se od intervencije iz susjednih neprijateljevih uporišta. Napad nije uspio ni na Lasinju, ni na Skakavac. Brigade su imale 12 mrtvih i 39 ranjenih.⁴

U kritičkoj analizi ovog neuspjeha Štab korpusa je zaključio da nije postignuto iznenađenje kao važan uslov neuspjeha, da se zakanilo sa početkom napada i nije iskorišćena noć da se slomi neprijateljev otpor i smanji njegova ubitačna vatra. Zatim, da su štabovi brigada bili udaljeni od svojih jedinica, u slaboj vezi, i da im nisu mogli pružiti pomoć i uticati na razvoj operacije. Dijelovi, koji su bili na obezbjeđenju, zbog nebudnosti, dozvolili su da im neprijatelj zađe za leđa. Sami napadi su mltavi i bez dovoljno prodornosti. Na akciju se pošlo sa dosta velike udaljenosti (1. brigada oko 20 km) kako bi se postiglo iznenađenje, tako da su borci bili zamoren i njihova udarna snaga smanjena.⁴

Nakon oslobođenja Slunja i Cetingrada i neuspjelog napada na Lasinju i Skakavac, za sve jedinice na Kordunu (8. divizija i Kordunaški NOP odred), pitanje poljoprivrednih radova bilo je od prvorazrednog značaja. Neprijatelj je pokušavao ispadima iz svojih uporišta da onemogüći sjetu, odnosno da uništi žetvu. Stoga je 1. brigada 8. divizije upućena na sektor Primišlje i Plaškog, 3. brigada je ostala prema neprijatelju u Karlovcu i istočno od njega, 2. brigada je ostala i dalje prema Velikoj Kladuši. Sa jedinicama divizije bile su i jedinice Kordunaškog NOP odreda.

Krajem jula 1943. godine 8. divizija se bez 3. brigade, koja je ostala na Kordunu, po naređenju Štaba korpusa, prebacila na komunikaciju Karlovac—Ogulin. Pored jačih snaga u Karlovcu i Ogulinu, neprijatelj je držao željezničku prugu između ova dva grada sa posadama u : Generalskom Stolu, oko 1.100 Talijana i 100 domobrana, Donjim Dubravama, oko 60 Talijana i 30 domobrana, Globorničkom mostu, oko 44 Talijana i 16 domobrana, Gornjim Dubravama, oko 80 Talijana, 75 ustaša i 76 domobrana i u Tounju oko 110 Talijana i 18 žandara.

Cilj Štaba korpusa bio je da se likvidira neprijateljeva posada i poruši Globornički most (vijadukt između Donje i Gornje Dubrave) i na taj način onesposobi pruga za saobraćaj. To je bilo posebno važno u slučaju kapitulacije Italije, da se spreči brza intervencija njemačkih snaga prema Jadranskom moru.

Za izvršenje ovog zadatka Štab 8. divizije je angažovao 1. brigadu, ojačanu sa baterijom brdskih topova, pet protivtenkovskih topova i dva teška minobacača, sa zadatkom da brzim i energičnim napadom likvidira neprijatelj evo uporište na Globorničkom mostu, a zatim da poruši most. Neprijatelj je most branio iz tri betonska bunkera na sprat, ograđenih bodljikavom žicom. Sa ostala tri bataljona brigada je imala zadatku da vrši fingirani napad na posade u Oginu i Gornjim Dubravama, te vrši osiguranje sa pravca Oginina i Tounja i da poruši sve propuste na pruzi i cesti. Druga brigada imala je zadatku da postavi osiguranje prema Generalskom Stolu i poruši sve propuste na pruzi i cesti i onesposobi ih za saobraćaj.

Napad, koji je počeo 30. jula u 04.45 sati, nije uspio. Sa našim topovima, neposrednim gađanjem, postignuta je vatrena nadmoćnost i neprijateljeva vatra je brzo neutralisana. Borci su presjekli žicu oko dva bunkera i bombama likvidirali neprijatelja. Upravo kada se spremao eksploziv za miniranje trećeg bunkera, sa pravca Tounja i Gornja Dubrava naišao je oklopni voz, podržan jakom artiljerijskom vatrom iz Oginina. Sve jedinice su se morale povući, prema naređenju Štaba 8. divizije, u polazne baze. Neprijatelj je imao oko 16 mrtvih, a jedinice divizije 10 poginulih i 46 ranjenih. U toku jula mjeseca, divizija je zarobila 2 Nijemaca i ubila 16 neprijateljevih vojnika, dok je sama imala 22 mrtva i 85 ranjenih drugova.

Glavni razlog neuspjeha je što na vrijeme nije razrušena pruga između Globorničkog mosta i željezničke stanice Gornje Dubrave, kao i između Gornje Dubrave i Tounja, iako su se tu nalazila dva bataljona. Takođe, Štabovi brigada nisu shvatali važnost zadatka, niti su kontrolisali njegovo izvršavanje. Taj zadatak će izvršiti jedinice 7. banijske divizije 29. septembra 1943. godine.²⁴⁷

Borbe u Baniji jula 1943. godine

Po dolasku u Baniju, Unska operativna grupa je noću 2/3. jula sa novoformiranim 2. brigadom izvršila napad na neprijatelj evo uporište u Blinjskom Kutu (11 km sjeverozapadno od Sunje) gdje se nalazilo oko 60 Nijemaca i 63 domobrana sa 2 teška minobacača, 2 teška i 7 puškomitrailjeza. Napad sa jednim bataljom i sa dva bataljona na osiguranju prema Sunji i Petrinji nije uspio. Neprijatelj je bio dobro utvrđen i ograđen bodljikavom žicom, a napad je, umjesto u 23.00 sata, počeo u 02.00 sata, tako da je bilo malo vremena za noćni napad, a za borbu po danu snage su bile slabe. Sem toga, u toku borbe iz pravca Sunje je naišao oklopni voz čija je lokomotiva, naišavši na minu uništena. To je pokolebalo borce, tako da se odustalo od ponovnog pokušaja likvidacije uporišta. U ovoj borbi brigada je imala 2 mrtva i 17 ranjenih.²⁴⁸

Zbog neprijateljeve ofanzive na teritoriji Slavonije, Štab 1. korpusa naredio je Unskoj operativnoj grupi da i dalje ostane na istom sektoru

²⁴⁷ Zbornik, tom 5, knj. 17, str. 268, 294, 301 i 347 i knj. 18, str. 45.
²⁴⁸ Isto, str. 60 i 349.

i vrši diverzije na pruzi Sunja—Sisak, radi sprečavanja dolaska novih neprijateljevih pojačanja za Slavoniju. Izvršavajući ovo naređenje, Štab UOG odlučio da sa svoje dvije brigade i jednim bataljonom Banijskog NOP odreda postavi zasjedu u rejonu Brđana (između Sunje i Siska), sačeka i napadne neprijateljeve kompozicije. Glavni zadatak — doček voza i razoružanje posade, imala je 1. brigada, dok je 2. brigada sa jednim bataljom Banijskog NOP odreda, vršila osiguranje prema Sisku i Sunji.

Na postavljenu zasjedu je 14. jula, oko 21-22.00 sati, naišao voz sa oko 300 talijanskih vojnika. Nakon četvorosatne borbe neprijatelj nije savladan, jer je iz tri oklopna vagona davao jak otpor. Međutim, borci brigade su uspjeli da otkače nekoliko vagona, odguraju ih i pokupe nađeni materijal, a sa protivtenkovskim topom zapale vagon sa artiljerijskom municijom, čija eksplozija je zapalila i preostale vagone. Akcija je prekinuta dolaskom oklopног voza iz Siska, jer naša osiguranja su zakasnila i nisu na vrijeme porušila prugu, te su se jedinice morale povući u polazne baze.

Prema podacima Štaba UOG zarobljeno je 13, ubijeno 20 i ranjeno više talijanskih vojnika, a prema neprijateljevim podacima imao je 9 mrtvih i 16 ranjenih vojnika. Naše jedinice imale su 5 mrtvih i 30 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjena su 2 teška mitraljeza, 1 laki mitraljez, 15 pušaka i drugi ratni materijal. Spaljeno je 9 vagona sa artiljerijskom i puščanom municijom.²⁴⁹

Poslije diverzija na pruzi Sisak—Sunja, Štab korpusa je Unsku operativnu grupu uputio na sektor Gline, radi izvođenja akcija na komunikaciji Glini—Gora—Petrinja.

Prvo pogodno neprijateljevo uporište za napad bila je s. Prekopa, gdje se nalazilo oko 100 domobrana. Napad je izvršen 19/20. jula sa dva bataljona, dok su ostale snage bile na osiguranju prema Glini i Gorama. Neprijatelj je pružio žilav otpor iz svojih utvrđenja, no, i pored toga, uspije se mogao postići da se borci nisu povukli, uplašeni od dva neprijateljeva tenka, koji su dolazili iz pravca Gline, iako je jedan tenk bio oštećen, od strane naših osiguravajućih djelova, a drugi se vratio za Glinu. Bataljoni su imale 1 mrtvog i 6 ranjenih.

Nakon izvršenih vojno-političkih priprema kod boraca i starješina, napad je ponovljen noću 23/24. jula. Međutim, ni taj napad nije uspio. Dogodio se slučaj kao i kod prvog napada. I tada su bili povoljni uslovi da se domobrani prisile na predaju da je bilo više energičnosti i snalažljivosti kod naših jedinica. Neprijatelj je uspio jednim tenkom iz Gline izmanevrisati naše osiguranje i spojiti se sa svojim snagama u Pekopi, što je dovelo do povlačenja jedinica koje su vršile napad. Zarobljeno je 20 domobrana, od kojih je devet uspjelo pobjeći iskoristivši dolazak njihovog tenka. Naše jedinice imale su 1 mrtvog i 34 ranjena borca zaplijenivši 1 puškomitraljez, 4 puške i 12 ručnih bombi.²⁵⁰

Kako više nije bilo mogućnosti za izvođenje uspješnih akcija na glinskom sektoru, to je Štab korpusa Unsku operativnu grupu ponovo

¹⁶⁷

²⁴⁹ Isto, str. 135, 159, 470.

²⁵⁰ Isto, str. 177, 215, 239, 248 i 351.

vratio na komunikaciju Sisak—Sunja, gdje su postojali uslovi izvođenja diverzija na željezničkoj pruzi. Jedna od takvih diverzija izvedena je noću 29/30. jula sa postavljanjem zasjede između Siska i Sunje. Na porušenu i miniranu prugu naišao je teretni voz sa 46 vagona, bez pratnje, koji je prevozio razne živežne namirnice. Svi vagoni sa lokomotivom su spaljeni, a zaplijenjeno je, pored ostalog: 135 litara sirčeta, 116 metara pšenice, 605 kg zobi, 1.222 komada sapuna, 190 kg cigarije, 517 litara rakije, 256 ženskih kišobrana, i dr.²⁵¹

U toku jula 1943. UOG je zarobila 26 domobrana, Talijana i železničara i ubila oko 20 neprijateljevih vojnika, dok je sama imala 9 mrtvih, 56 ranjenih i 1 zarobljenog borca.

Pošto je 8. divizija (bez 3. brigade) upućena na komunikaciju Ogulin—Karlovac, to je Štab korpusa Unsku operativnu grupu 30. jula uputio na Kordun, radi zaštite slobodne teritorije sa jednom brigadom od pravca Velike Kladuše (gdje je smjenila 2. brigadu 8. divizije), a sa drugom brigadom u širem rejonu s. Krnjak, kao rezerva. (UOG je tada imala 2.229 boraca i stariješina po spisku, 1.613 na licu i 616 u rashodu). U Baniji je ostao Banjски NOP odred.

Borbe u Lici: juni — juli 1943. godine

Za vrijeme izvođenja korpusne operacije u Kordunu i akcija u Baniji, u Lici se nalazila 6. divizija i to sa 1. brigadom u Gackoj dolini do 26. juna, kada je vraćena na sektor Gospić, i 2. i 3. brigadom oko Gospića (2. brigada sa dva bataljona tu ostaje do 8. juna kada je upućena prema Kninu, gdje su se već nalazila njena dva bataljona od 24. maja). Prema ovakvom rasporedu, 6. divizija nije mogla izvoditi borbena dejstva divizijskog značaja, već na nivou brigada na odvojenim, samostalnim sektorima: Gacka dolina, Gospić, Knin.

Budući da je neprijatelj uspio da 30. maja odbaci blokadu Gospića i uspostavi vezu sa Karlobagom, to su se jedinice 3. brigade 6. divizije orijentisale sa napadima na izdvojena neprijateljeva uporišta. Tako je 3. brigada, sa jednim bataljonom 2. brigade, napala noću 1/2. juna dvije neprijateljeve satnije, koje su se nalazile na Debelom Brdu (tr. 698) — 5 km zapadno od Gospića. Ni prvi, ni drugi nalet nije uspio, jer je neprijatelj otkrio napad i pružio jak otpor, a i zbog teško prolaznog terena te su jedinice odustale od daljnog napada, dok je brigada imala 2 mrtva i 6 ranjenih boraca.

Slijedeći napad brigada je izvršila 5. juna na neprijatelja u s. Brušani (10 km jugozapadno od Gospića), gdje se nalazila jedna ojačana ustaška bojna sa tri tenka. Borba, koja je sa naizmeničnim napadima i jurišima, trajala od 06.00 do 15.00 sati, nije uspjela. Neprijatelj se ogorčeno branio, a kada mu je stigla pomoć iz Gospića jedinice su se morale povući sa 15 mrtvih i 42 ranjena borca i starješine. Od toga broja 7 boraca je poginulo i 5 ranjeno od neprijateljeve avijacije, čijih

²⁵¹ Isto, str. 258, 333 i 352.

je 15 aviona, za vrijeme borbe, a i poslije, u povlačenju, tuklo naše borce. Neprijatelj je imao oko 45 mrtvih i 42 ranjena vojnika.²⁵²

Nakon neuspjeha 3. brigade u napadu na uporišta, zapadno od Gospića, neprijatelj je prešao u napad sjeverno i sjeverozapadno od Gospića radi odbacivanja naših jedinica. Dvadesetpetog juna sa jednom bojnom iz Gospića prelazi rijeku Liku i zauzima Lički Osik i s. Budak, ali je istog dana vraćen nazad. Istog dana, sa dvije bojne, zauzima sela Oteš, Klanac i Smiljan (6—10 km sjeverozapadno od Gospića). U toj jednodnevnoj borbi neprijatelj je imao 21 mrtvog i 42 ranjena, a naše jedinice 13 mrtvih i 26 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjena su 3 puškomitrailjeza i 1 automat. Po pristizanju 1. brigade iz Gacke doline, Stab 6. divizije sa 1. i 3. brigadom vrši 28. juna protivnapad na dve bojne (oko 2.000 ustaša i domobrana), koje su 25. juna ušle u Oteš, Klanac i Smiljan. Međutim, zbog pomoći iz Gospića, jačine jedne bojne ustaša, borba koja je trajala od 04.00 do 15.30 sati, morala se prekinuti zbog nadmoćnosti neprijateljevih snaga. Neprijatelj je i dalje držao ta mjesta, a brigade su se povukle u polazne baze. Gubici neprijatelja bili su oko 90 mrtvih i više ranjenih, a naše jedinice imale su 18 mrtvih i 49 ranjenih. To govori o žestini borbi koja se vodila toga dana.²⁵³

Druga brigada koja se nalazila sjeverno od Knina, pod komandom Štaba kninskog sektora, zajedno sa jedinicama ovog sektora vodila je borbu sa djelovima talijanske divizije »Zara« i četnicima popa Đujića. U vremenu od 11. juna pa do 4. jula brigada je neprijatelju nanijela osjetne gubitke — od 240 do 250 poginulih (među njima 7 oficira), 460 do 480 ranjenih i 5 zarobljenih četnika, dok je brigada imala 35 mrtvih, 110 ranjenih i 3 nestala borca. Zaplijenjeno je: 2 teška mitraljeza i 1 puškomitrailjez, 37 pušaka, oko 3.312 metaka, 66 ručnih bombi i druga oprema, a izgubljena su 3 puškomitrailjeza i 15 pušaka.

Bile su to, zbog jačeg neprijatelja, teškoprolaznog zemljišta i siromašnog kraja, za naše borce teške borbe. U kritičkoj analizi Štab 6. divizije (komandant Đoko Jovanić, politički komesar Rade Žigić), iznosi:

»Usljed iznemoglosti i umora jedinice su obično mnogo zakašnjavale na izvršenje svojih zadataka. Usljed nepodesnog i neprohodnog terena jedinice su vrlo slabo održavale međusobnu vezu, uslijed čega nije bilo međusobne suradnje niti jedinstvenog udarca. Štabovi bataljona imali su vrlo malo iskustva u vođenju borbe sa četničkim bandama, koje neće nigde da sačekaju bliski sudar, već ako je moguće napadaju naše s leđa. Borbu prihvataju jedino na utvrđenim linijama u zajednici sa Talijanima i pod zaštitom artiljerije i aviona od koje (vatre teškog oruđa i avijacije) smo imali skoro polovinu gubitaka i to najviše van borbe. Svaki pokret naših snaga, bilo to danju ili noću, neprijatelj je blagovremeno doznao, uslijed toga što je pučanstvo neprijateljski raspoloženo prema našoj N.O. borbi.«²⁵⁴

²⁵² Zbornik, tom 5, knj. 16, str. 78 i 79.
Isto, str. 258, 276, 520. i knj. 17, str. 26.

Zbornik, tom 5, knj. 17, str. 139.

Druga brigada 6. divizije (komandant Dušan Dotlić, politički komesar Simo Mrda) ostala je na Kninskom sektoru i u toku juna vodila borbe sa talijanskim, četničkim i ustaškim jedinicama. Za vrijeme od 4. do 30. jula zarobila je 49 neprijateljevih vojnika, 68 ubila i više ranila, dok je brigada imala 16 mrtvih i 38 ranjenih drugova. Zaplijenjeno je: 66 pušaka, 2 teška i 1 puškomitrailjez, 1 laki i 1 teški minobacač, 50 konja i mazgi i druga ratna oprema.²⁵⁵ Svojim uspješnim dejstvima, u saradnji sa dalmatinskim jedinicama, koje su bile na tome terenu, uspjela je da nanese veće gubitke Dinarskoj četničkoj diviziji popa Đujića.

Štab 6. divizije sa 1. i 3. brigadom nalazio se kod Gospića u borbi sa ustašama, koji su pokušavali odbaciti naše snage i upadati na slobodnu teritoriju. Za napade na neprijateljeva uporišta, zbog njihove jačine, nisu postojali povoljni uslovi. Sa procjenom o mogućim napadima divizije na jedno od neprijateljevih uporišta oko Gospića (Bilaj, Brušani), upoznat je i Štab korpusa, koji je Štabu divizije dozvolio slobodan izbor po pitanju izvođenja akcija. Istovremeno, Štab korpusa skreće pažnju na izbor onih mjesta gdje će biti zagarantovan uspjeh, te da se ne postavlja pitanje čestih akcija, nego više-manje čuvanja snaga, što znači bolju prikupljenost i organizaciju te izvođenje akcija koje će uspjeti, što ne znači njihovo izbjegavanje. Pri tome treba nastojati da bude što manje žrtava. To se naročito odnosilo na 6. diviziju gdje se više nije smio dozvoliti nijedan neuspjeh.²⁵⁶

Šesta divizija, poslije četvrte neprijateljeve ofanzive, imala je više uspješnih akcija, ali i neuspješnih, gdje je imala i osjetnih gubitaka, zbog čega Štab 1. korpusa i upozorava Štab divizije da ovim pitanjima ubuduće posvjeti više pažnje.

Četrnaestog jula 1943. godine po usmenom naređenju Ive Rukavine, komandanta Glavnog štaba NOV i POH, formiran je bataljon »Matija Gubec«, od boraca i starješina hrvatske narodnosti iz svih jedinica 6. divizije. Cilj formiranja bataljona ovakvog sastava bio je djelovanje i njegovo prisustvo u hrvatskim selima i bolja — uspješnija mobilizacija Hrvata u Lici za Narodnooslobodilačku vojsku.

U vremenu od 1. do 31. jula jedinice 1. korpusa NOVH (6. i 8. divizija i Unska operativna grupa), postigle su slijedeće rezultate: zarobljeno je 93 Talijana, ustaša, četnika i domobrana, a ubijeno je 233 ustaša, žandara, Talijana, Nijemaca i četnika. Jedinice Korpusa imale su 2 zarobljena, 58 mrtvih, 207 ranjenih i 1 odbjeglog. Zaplijenjeno je: 1 teški i 1 laki minobacač, 4 teška i 5 puškomitrailjeza, 104 puške, oko 20.350 metaka, 205 ručnih bombi, te druge ratne i civilne opreme i živežnih namirnica, kao i kancelarija Dinarske četničke divizije, uništena 1 lokomotiva i 58 vagona sa nekoliko vagona municije.²⁵⁷

²⁵⁵ Isto, knj. 18, str. 174.

²⁵⁶ Zbornik, tom 5, knj. 17, str. 115.

²⁵⁷ Zbornik, tom 5, knj. 17, str. 354.

Borbena dejstva i odbrana slobodne teritorije avgusta 1943. godine

Pošto su dijelovi 114. njemačke divizije prešli avgusta 1943. godine u nastupanje iz Bihaća i Kulen Vakufa prema slobodnoj teritoriji Like, pojačavajući ujedno i pritisak na Baniju, Glavni štab NOVH naredio je 1. korpusu NOV Hrvatske da uništava četničke snage južno od Male kapele, da sprečava prolaz Nijemaca u Liku i da brani slobodnu teritoriju.

Nakon razbijanja i likvidacije neprijateljevih posada u Gackoj i Gospićkoj dolini, grupa četnika napustila je talijanske garnizone i snabdjevana od Talijana suhom hranom i municijom za 10 dana razmjestila se na južnim padinama Male kapele. Odатле su ugrožavali komunikacije sa sjevera, te pljačkali stanovništvo. Glavnina četničkih grupa nalazila se na prostoru sela Doljani, Brezovica, Petrinić Polje i Dabar (oko 10 km sjeveroistočno od Otočca).

Radi razbijanja ove grupe Glavni štab NOV i POH izdao je 1. avgusta 1943. direktivu Štabu 1. korpusa i drugim potčinjenim jedinicama, za »njihovu likvidaciju ili predaju (u vezi s tim izdat je proglaš) na području jugoistočnih predjela Male kapele.

Direktivom je regulisano da se taj zadatak izvrši pomoću dva obuhvatna obruča i to, prvi, uži obruč sa 8. divizijom (bez 3 brigade) i drugi, širi obruč, sa jedinicama 13. divizije, Grupe primorsko-goranskih NOP odreda, djelovima Plaščanskog i Kordunaskog NOP odreda, bataljonom protiv pete kolone, hrvatskim bataljonom »Matija Gubec« i stražama prvog Ličkog područja i komande mjesta Vrhovine.

Jedinice u drugom obruču imale su zadatak da ne dozvole prodor četnika iz njega, a jedinice 8. divizije izvršile su čišćenje obuhvaćene teritorije sa težištem na prostoru sela Doljani, Brezovac, Petrinić Polje i Dabar, gdje se, navodno, nalazila glavnina četničkih bandi. Polazna linija 8. divizije je bila: Plaški, Ličke Jesenice, Mala Kapela, Selište, Rudopolje i Dugi Dol prema Dabru, a zatim prema Gackoj dolini. U ovoj dvadesetodnevnoj akciji zarobljeno je, odnosno predalo se oko 90 četnika. Istovremeno su jedinice 8. divizije (1. brigada), koje su se nalazile u s. Poljanak, postavljajući zasjede na relaciji Drežnik Grad—Vavenac—Bihac, sačekale i ubile oko 50 njemačkih vojnika.²⁵⁸

Početkom avgusta 1943. godine, Glavni štab NOV i POH raspola-gao je podacima da neprijatelj privlači nove snage oko Bihaća i da je ušao u Kulen Vakuf. Da bi se obezbjedila slobodna teritorija Like s te strane, naređeno je da se Štab 6. divizije sa 3. brigadom (koja je bila kod Gospića) prebaci na sektor Lapca, gdje je stigla 5. avgusta. Prva brigada ove divizije, ostala je na Gospićkom sektoru, a 2. brigada u dolini Cetine u borbi s Talijanima i četnicima. Po dolasku 3. brigade u Lapac upućen je njen 4. bataljon preko rijeke Une, na komunikaciji Kulen Vakuf—Prkos, gdje je 8. avgusta sačekao i iz zasjede ubio 15 Nijemaca, 1 zarobio i nekoliko ranio, zaplijenivši 5 pušaka i drugu opremu.

²⁵⁸ Zbornik, tom 5, knj. 18, str. 7, 84, 87, 135, 194, 298, 423 i 426 i knj. 19, str. 318.

PREGLED SOCIJALNOG I NACIONALNOG SASTAVA I POLITIČKE PRIPADNOSTI
PRVI KORPUS NOV HRVATSKE, DANA 27. VII 1943.

JEDINICA		Brojno stanje	Socijalni sastav						Nacionalni sastav				Polit. pripad.			
			Radnika	Seljaka	Zanatlija	Namještenika	Vojna i pol. lica	Intelektuala- ca	Srba	Crnogoraca	Hrvata	Fr. greg	Muslimana	Cijanova KP	Kandidata KP	Nepartici
. Stab Korpusa	Komandni sastav	12	2	1		3	5	1	8		4			11	1	
	Partizani	71	7	46	16	1		1	58		13		1	9	29	33
6. divizija	Komandni sastav	889	56	672	39	15	72	35	857		31			508	301	80
	Partizani	2184	33	2002	68	14	29	38	2075		108	1		130	949	1105
8. divizija	Komandni sastav	639	19	512	54	19	21	14	599	4	30		6	468	111	60
	Partizani	2247	33	2132	51	19	5	16	2141		103		3	155	498	1594
Tenk. četa	Komandni sastav	8	1	1	4		2		6		2			8		
	Partizani	28	6	14	7		1		19		9			1	18	9
Artiljerija	Komandni sastav	14	1	8	1		2	2	13		1			4	8	2
	Partizani	138	5	109	16	3	4	1	134		4			4	38	96
Svega:	Komandni sastav	1562	79	1194	98	37	102	52	1483	4	68		7	999	421	142
	Partizani	4668	84	4303	158	28	39	56	4427		237	1	3	299	1532	2837
	UKUPNO:	6230	163	5497	256	65	141	108	5910	4	305	1	10	1298	1953	2979

Napomena: U ovaj pregled nije uneta Unska operativna grupa NOV i POH (Stab grupe, 1. brigada, 2. brigada, baterija, vod za vezu, pionirski vod), koja je 30. VII 1943. imala po spisku 2229 boraca i starješina (od čega 23 žene), a na licu 1613 (od čega 20 žena).

(Zbornik, tom 5, knj. 17, dok/str. 74/253. i 91/312).

Odmah zatim upućena je, 14. avgusta, druga direktiva Glavnog štaba NOV i POH, Štabu 1. korpusa i drugim potčinjenim jedinicama za dejstva u slučaju neprijateljevog prodiranja iz rejona Bileće u pravcu Dalmacije. Direktiva je izdata na osnovu prikupljenijvpodataka da je neprijatelj izvršio koncentraciju jačih, većinom njemačkih snaga sa tenkovima i artiljerijom na sektoru Bihać—Kulen Vakuf—Petrovac, (bila je to 114. njemačka lovačka divizija).

U slučaju prodora ovih neprijateljevih snaga u pravcu juga za Jadran, 3. brigada 6. divizije imala je zadatak da primi borbu na liniji Kulen Vakuf—Lapac, a 3. bataljon Ličkog NOP odreda sa pravca Bihaća na Drenovači. Istovremeno 3. brigada 8. divizije krenula bi od Ličkog Petrovog Sela preko Plješevice u pravcu Drenovača—Nebljusi i napadala neprijatelja s leda. Ukoliko bi neprijatelj uspio da prodre dalje prema jugu, snage Kninskog sektora dočekale bi ga na položajima oko Srbskog klanca i napadale ga frontalno i lji^{evo} krilo, a 3. brigada 6. divizije i brigada 8. divizije bočno i s leđa.²⁵⁹

Procjena Glavnog štaba NOV i POH, o prodoru neprijatelja iz Bihaća i Kulen Vukufa preko Like za Dalmaciju, bila je pravilna. Od 14. avgusta neprijatelj vrši pritisak na položaje 3. brigade, ali i brigada putem zasjeda i prepada napada ga na komunikacijama sjeverno od Kulen Vakufa. Dana 14. avgusta sačekuje i odbija njemačku izvidnicu, jačine 50—60 vojnika, podržanu jakom artiljerijskom vatrom, sa 3 mrtvi i više ranjenih. Dva dana kasnije na cesti Kulen Vakuf—Vrtoče, napada neprijateljevu komoru od 30 do 40 kola u pratnji oko 100 vojnika. Nakon bliske borbe i juriša neprijatelj je pobjegao sa 7 mrtvih i 9 ranjenih. Zaplijenjeno je 6 pušaka i 29 konja. Jedinice 3. brigade 6. divizije imale su 7 ranjenih. Sličnu aktivnost 3. brigada je imala i 19. avgusta, a 26. avgusta, na cesti Bihać—Vrtoče sačekuje neprijateljevu prethodnicu od 28 biciklista — legionara. Zarobljeno je 10 legionara i 1 natporučnik sa 10 pušaka, 2 automata, 18 bicikala i druga oprema.

Najveći uspjeh 3. brigada 6. divizije postiže 28. avgusta na cesti: Bihać—Vrtoče, u rejonu s. Gorijevac. Noću, 27/28. avgusta, komandant brigade Milan Šijan prebacio se preko Une sa 1. i 2. bataljonom i postavio zasjedu na koju su naišla 4 kamiona legionara, 1 oklopna kola 1 1 motocikl. Poslije 30 minuta borbe, jurišem boraca bataljona, neprijatelj je slomljem — oklopna kola pobjegla, a vojnici dijelom zarobljeni, a dijelom pobegli. Ukrzo im je naišla pomoć od oko 150 legionara sa tenkovima i kamionima. Pošto su pokupili mrtve i ranjene, u povlačenju su napadnuti s leđa. U toj borbi neprijatelj je imao 16 zarobljenih, 90 mrtvih i više ranjenih vojnika. Naše jedinice imale su 2 mrtva i 2 ranjena. Zaplijenjeno je: 2 kamiona, motocikl s prikolicom 1 PT top, 1 teški i 6 lakih minobacača, 2 teška i 2 laka puškomitrailjeza, 10 automata, 11 pištolja, 50 pušaka, 27 bicikli, 2 radio-stanice i druge oprema. Za ovu akciju Glavni štab NOV i POH pohvalio je 3. brigadu.²⁶⁰

²⁵⁹ Zbornik, tom 5, knj. 18, str. 104 i 156.

²⁶⁰ Isto, str. 234 i knj. 19, str. 98 i 99.

Poslije uspješnih akcija 3. brigade 6. divizije, neprijatelj je jačim snagama, podržanim artiljerijsko-minobacačkom vatrom, iz Kulen Vakufa prešao u napad 29. avgusta. Istog dana prešao je Unu i u borbi prsa u prsa uspio odbaciti jedinice 3. brigade 6. divizije i ući u selo Kalati i Boričevac prema Gornjem Lapcu. Istovremeno je oko 1.500 vojnika i legionara, sa 2 tenka i baterijom poljskih topova, iz pravca Bihaća, napalo bataljon Ličkog NOP odreda na Drenovači, odbacilo ga i krenuli prema Nebljusima i Donjem Lapcu. Istog dana neprijatelj je, savladavši otpor naših jedinica, ušao u Donji Lapac.

Sutradan, 30. avgusta, neprijatelj je produžio napad iz Donjeg Lapca prema Oraovcu i odbacio 1. bataljon 3. brigade 6. divizije sa Ajduković brda. U toku dana uspio je zauzeti rejon Kuk (1.142 m n/v) na cesti Donji Lapac—Udbina.²⁶¹

Za odlazak 3. brigade 6. divizije od Gospića doznao je i neprijatelj, te odmah 4. avgusta preduzeo, sa oko 800—900 ustaša iz Gospića, napad na 1. brigadu 6. divizije, koja je držala položaje na reci Lika, na liniji Budak—Kaluderovac, sjeverno od Gospića. U toku jednodnevne borbe, neprijatelj je uz podršku artiljerijsko minobacačke vatre uspjevao da tri puta pređe r. Liku, ali nije uspio odbaciti naše jedinice, te je bio prinuđen da se povuče u polaznu bazu. U ovoj borbi neprijatelj je imao 25 mrtvih i oko 40 ranjenih, a naše jedinice 5 mrtvih i 9 ranjenih.²⁶²

Drugi, jači napad ustaša iz Gospića povezan sa nastupanjem Nijemaca iz Bihaća i Kulen Vakufa uslijedio je 18. avgusta. Toga dana neprijatelj je sa linije Veliki i Mali Žitnik — Klanac krenuo sa tri kolone na položaje 1. brigade 6. divizije (komandant Lazo Radaković, politički komesar Nikola—Nikica Pejnović), u pravcu Lički Osik—Perušić, i to: sa jednom satnijom ustaša iz s. Klanac prema Kruščici i Kaluđerovcu, jednom bojnom iz Velikog i Malog Žitnika u pravcu Risovca i Vučijaka i sa drugom bojnom prema s. Budak i Lički Osik.

Ustaše su uspjele iznenaditi neke jedinice 1. brigade 6. divizije, odbaciti ih sa položaja i zaplijeniti nekoliko konja iz komore. Kolona, koja je napadala prema Kruščici i Kaluđerovcu, nakon oštре borbe bila je odbijena, ali su ustaše ipak uspjele odbaciti naše snage na drugim pravcima i u toku 19. avgusta ući u Perušić i Lički Osik. Borbe su se produžile i u toku 20., 21. i 22. avgusta, ali bez uspjeha. Neprijatelj je uspio da sa oko 2.000 vojnika zadrži komunikaciju Gospic—Lički Osik—Perušić. Za vrijeme ovih borbi brigada je imala 11 mrtvih i 40 ranjenih, izgubivši 4 puškomitrailjeza, 17 pušaka, komoru sa 12 konja i drugu opremu, a preotela je od neprijatelja troja kola sa žitom, 5 konja, 30 goveda i 80 ovaca. Neprijatelj je imao oko 80 mrtvih i veći broj ranjenih.²⁶³

U istom mjesecu 2. brigada 6. divizije, (komandant Dušan Dotlić, politički komesar Branko Damjanović) pod komandom Štaba kninskog sektora, zajedno s jedinicama sektora vodila je skoro svakodnevno borbu sa Talijanima, četnicima, ustašama i domobranima oko Knina.

²⁶¹ Isto, str. 422 i 423.

²⁶² Isto, str. 264.

²⁶³ Isto, str. 418.

Ona je 4. avgusta, ojačana 1. bataljonom Ličkog NOP odredaj i 1. bataljonom 10. kраjiške brigade, likvidirala neprijatelj evo uporište u s. Vrlika (na komunikaciji Knin—Sinj) gdje se nalazilo oko 200 ustaša i domobrana. Zarobljeno je 60 domobrana, 1 oficir i 8 podoficira, a poginulo 26 neprijateljevih vojnika. Brigada je imala 3 mrtva i 8 ranjenih (bez 1. bataljona 10. kраjiške brigade), a zaplijenjeno je 70 pušaka, 3 teška i 1 puškomitrailjez, 3 automata, oko 20.000 metaka i druga oprema.²⁶⁴

U vremenu od 6—13. avgusta 2. brigada 6. divizije je vodila borbu na istom sektoru sa talijanskim i četničkim jedinicama (oko 1.000 Talijana i 500—600 četnika) koje su nastojale da je odbace od Knina. U svim tim borbama 2. brigada 6. divizije je uspješno odbijala neprijateljeve napade, a dijelom ga iz zasjeda i putem napadala. Samo 13. avgusta jače neprijateljeve snage iznenadile su dio jedinica 2. brigade kod Borkuše i Riđana i nanijela im gubitke od 3 mrtva i 3 ranjena, zaplijenivši puškomitrailjez i 8 pušaka. U tim borbama neprijatelj je imao oko 100 poginulih Talijana i 6 četnika i oko 100 ranjenih, dok su naše jedinice imale 6 mrtvih i 15 ranjenih. Zaplijenjena su 2 topa, 2 teška i 3 laka minobacača, 1 puškomitrailjez, 2 automata, 16 pušaka, 60 ručnih bombi, 500 granata, 26.700 metaka, 1 radio-stanica, 18 motoprikolica, 4 kamiona i druga oprema.²⁶⁵

Odbacivanje 2. brigade 6. divizije i jedinica Kninskog sektora sa komunikacije Knin—Sinj, neprijatelj je pokušao sa oko 3.000 Talijana i četnika 20—23. avgusta. I toga puta 2. brigada je odbila njegove napade i prisilila ga da se 24. avgusta povuče u Knin i Kosor sa oko 60 mrtvih i više ranjenih. Brigada je imala 3 mrtva i 20 ranjenih.²⁶⁶

Istovremeno, na slobodnoj teritoriji Like, jugozapadno od Otočca, u vremenu od 10. do 16. avgusta, 1. lički hrvatski bataljon, sastava 4. čete »Matija Gubec«, (komandant Ivan Grahovac, politički komesar Milivoje Rukavina) pod komandom Štaba 6. divizije, vršio je čišćenje terena od četnika i ustaša između Prozora, Čovića, Lipovlja, Kutereva, Krasna i Lipovog Polja. Zarobljeno je 16 četnika, 6 ustaša i 1 domobran i zaplijenjeno 17 pušaka, 14 ručnih bombi i 1.500 metaka.²⁶⁷

Dok je 6. divizija, prema direktivi Glavnog štaba NOV i POH od 14. avgusta, bila orijentisana za odbranu slobodne teritorije Like i sprečavanje prolaza neprijateljevih snaga za Dalmaciju, dotele su jedinice Korpusa u Kordunu i Baniji ofanzivno djelovale.

Treća brigada 8. divizije, koja je ostavljena u Kordunu, bila je nakon ponovnog ulaska jedinica 3. domobranskog gorskog zdruga u Cetingradu i Slunj, orijentisana prema Slunjtu. Svakodnevnim pritiskom prisilila ga je da 10. avgusta napusti Slunj i povuče se u Cetingrad, a zatim u toku noći i iz Cetingrada za Veliku Kladušu. Treća brigada, koja ga je slijedila, doznala je da će se neprijatelj povući i iz Velike Kladuše za Cazin. U toku pokreta donijeta je odluka da se u toku noći 12/13. avgusta 3. brigada postavi bočno i tuče neprijatelja u izvlačenju

Isto, str. 179.

Isto, str. 181, 231 i 415.

Isto, str. 342.

²⁶⁷ Isto, str. 324 i 418,

iz Velike Kladuše. Kada je neprijatelj počeo sa izvlačenjem, brigada je krenula u napad i zauzela mjesto, ali se njegova glavnina uspjela probiti za Cazin.

Oslobodenjem Velike Kladuše, 13. avgusta 1943. godine, ovaj gradić u Cazinskoj krajini ostaće slobodan do konačnog oslobođenja zemlje 1945. godine. Osim toga, cijela Cazinska krajina, izuzev Cazina i Ostrošca bila je slobodna. Sredinom te godine na teritoriji Cazinske krajine pojaviće se Muslimanska milicija Huske Miljkovića, koja će početkom 1944. godine, zajedno sa Huskom, preći na stranu NOV Jugoslavije.

Kako je među zarobljenim domobranima, u borbama za Slunj, Cetingrad i Veliku Kladušu (oko 276) bilo i ranjenika, to su, po ukazanoj lekarskoj pomoći, sa kolima upućeni u Topusko, gdje se nalazila 3. satnija 11. ustaške bojne i oko 50 žandara, s ciljem da svojom pričom o padu Slunja, Cetingrada i Velike Kladuše, posada dobije utisak o jačini partizanskih snaga. Odmah za njima upućen je i jedan ojačani bataljon 3. brigade 8. divizije koji je noću 15/16. avgusta izvršio napad na neprijatelja u Topuskom i na željezničkoj stanici Topusko. Preplašen uspjesima kod Kladuše, neprijatelj se uspio probiti iz Topuskog za Glinu. Zauzimanjem Slunja, Cetingrada, Velike Kladuše i Topuskog, Kordun i dio Cazinske krajine ponovo je postao slobodna partizanska teritorija (Topusko po prvi put).

Po oslobođenju ovih mjesta, Štab 3. brigade 8. divizije (komandant Nikola Vidović, politički komesar Aleksandar Backović), po naređenju Štaba 1. korpusa, uputio je jedan bataljon prema Cazinu (rejon Skokovi i Pećigrad), jedan bataljon na Kordun (s. Svojić), a sa dva bataljona krenuo prema Glini. Sa ova dva bataljona izvršen je 25. avgusta \ fingirani napad na neprijatelja u Glini, a glavni napad na neprijateljevu posadu kod mosta na rijeci Glina u Gredanima. Kako su naše jedinice bile bez topova i minobacača, napad nije uspio.

U ovim borbama zarobljeno je 276 domobrana, 3 lekara i 4 oficira, a ubijeno 16 i ranjeno 8 neprijateljevih vojnika. Naše jedinice imale su 1 mrtvog i 1 ranjenog druga. Zaplijenjena su 2 teška i 4 laka minobacača, 3 teška i 21 puškomitraljez, 185 pušaka, oko 25.000 metaka, 97 ručnih bombi, 8 automata, 19 konja i druge opreme.

Radi sprečavanja prolaza neprijatelja preko Like za Dalmaciju, 2. brigada 8. divizije je iz rejona Ličke Jesenice, kamionima prebačena kod Perušića 25. i 26. avgusta, gdje se nalazila i 1. brigada 6. divizije, a 3. brigada 8. divizije upućena je iz Korduna 26. i 27. avgusta, takođe u Liku, rejon s. Frkašić, jugoistočno od Korenice. Tako se krajem avgusta 1943. godine u Lici našla 6. i 8. divizija, radi odbrane slobodne teritorije i sprečavanja neprijateljeve prolaza za Dalmaciju.

U Baniji je ofanzivno djelovala Unska operativna grupa. Na povratku iz Korduna za Baniju, ona je 5. avgusta u Starom Selu, kod Kamenskog mosta na rijeci Glina sačekala 11. satniju 7. gorske domobranske divizije, koja je saobraćala na liniji: Topusko—Vrnongrač—Velika Kladuša. Nakon šestočasovne borbe satnija je razbijena i zarobljeno je 17 domobrana. Dva su poginula, a 6 je ranjeno.

²⁶⁸ Isto, str. 425 i 445 i knj. 19, str. 320.
²⁶⁹ str. 51, 121 i 427.

Po dolasku u Baniju proterala je jednu ustašku bojnu, koja je iz Kostajnice krenula na slobodnu teritoriju radi pljačke. U sedmočasovnoj borbi, 11. avgusta, ustaše su imale 14 mrtvih i više ranjenih, koje su odnijeli, dok je Unska operativna grupa imala 1 zarobljenog i 1 ranjenog.

Pored odbrane slobodne teritorije Banije, Unska operativna grupa je vršila i napade na neprijateljeva uporišta. Prvo pogodno uporište za napad bila je Hrastovica (5 km južno od Petrinje), gdje se nalazila 2. posadna domobranska satnija iz Petrinje. Napad, koji je izvršen noću 15/16. avgusta, izvela su tri bataljona uz podršku baterije topova 75 mm, dok su ostale snage UOG bile na osiguranju prema Petrinji.

U prvom naletu borci su likvidirali spoljnju odbranu, zauzeli željezničku stanicu i produžili napad prema centru mjesta, gdje je neprijatelj pružio jak otpor, očekujući pomoć iz Petrinje. Ujutru rano, kada je odbijena pomoć iz Petrinje (gdje se nalazilo oko 1.000 Nijemaca, 1.500 domobrana i 100 ustaša), od oko 500 Nijemaca, nakon jednočasovne borbe slomljen je i poslednji otpor domobrana u Hrastovici. Zarobljeno je 120 domobrana sa 4 teška i 3 puškomitrailjeza, 116 pušaka, 30.000 metaka i drugom opremom. U borbi za mjesto i na osiguranju neprijatelj je imao oko 106 mrtvih i ranjenih vojnika. Naše jediniceMinale su 3 mrtva i 2 ranjena.²⁷⁰

Slijedeće pogodno neprijateljevo uporište za uspješan napad bilo je s. Prekopa (4 km od Gline prema Petrinji), gdje se nalazilo oko 100 domobrana sa 1 teškim i više puškomitrailjeza. Bio je to treći neuspjeli napad UOG na to mjesto (prva dva bila su u julu iste godine), ali toga puta domobrani se nisu borili, već su pobegli prije napada za Gore prema Petrinji.

Iste noći, UOG je sa jednim bataljom, nakon petnaestominutne borbe, raozoružala i zarobila 15 domobrana, koji su bili na osiguranju željezničke stanice Crni Lug (2 km jugoistočno od Gline), a 19. avgusta odbila napad jedne bojne ustaša, koja je iz Gline pošla u pravcu Majske Poljane, radi odbacivanja naših snaga od Gline gdje je bilo oko 750 ustaša i domobrana.

Nakon bjekstva domobrana iz Prekopa, Štab UOG odlučio se, uz saglasnost Štaba 1. korpusa, da napadne neprijateljevo uporište u s. Gora (8 km jugozapadno od Petrinje), gdje se nalazilo oko 400 domobrana i žandara, prema podacima navodno demoralisanih, te se računalo na pun uspjeh. Sa osiguranjem prema Petrinji i Glini napad je izvršen noću 24/25. avgusta. Već u prvom naletu većina domobrana je zarobljena, ostali se razbjježali, dok su žandari pružali žilav otpor. Poslije jednosatne borbe, u kojoj nije slomljen otpor žandara, jedinice su se povukle sa 135 zarobljenih domobrana. Grupa je imala 13 mrtvih i 7 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjeno je 1 teški i 5 puškomitrailjeza, 1 teški i 2 laka minobacača sa minama, 115 pušaka, 90 ručnih bombi, 37.000 metaka i druga oprema.²⁷¹

Poslije ove uspješne akcije, UOG se vratila kod s. Prekopa, gdje je 27. avgusta postavila zasjedu radi dočeka neprijatelja iz Gline. Satnija domobrana, koja je naišla iz Gline, na čelu sa jednim autobusom,

²⁷⁰ Isto, str. 188, 204, 428 i 546.

²⁷¹ Isto, str. 305, 327, 354, 430 i 604.

nakon kraće borbe uspjela se razbježati i pobjeći za Glinu. Gonjenje je obustavljeno zbog pomoći koja je uslijedila iz Gline. Zarobljeno je 9 domobrana i poručnik, zapovjednik satnije, a ubijeno je 5 domobrana. Budući da nije bilo neprijateljevih uporišta, koje bi UOG mogla sama uspješno da napada, rešeno je da jedna brigada ostane na ovom sektoru, a druga je upućena zapadno od Gline, gdje je 31. avgusta, nakon petočasovne borbe, odbila napad jedne neprijateljeve bojne, koja je iz Gline krenula prema selima Viduševac, Satornja i Topuskom.

Prva i druga brigada Unske operativne grupe imale su po tri bataljona, a pri štabu Grupe bio je i bataljon za obuku (nastavni bataljon) od oko 200 boraca, od kojeg je u svakoj brigadi formiran četvrti bataljon. Naredbom Glavnog štaba Hrvatske, od 18. avgusta, formiran je u Baniji i Hrvatski bataljon od boraca iz sastava UOG i Banijskog NOP odreda, koji je ušao u sastav ovoga odreda. Zadatak bataljona bio je izvođenje akcija, politički rad i mobilizacija ljudstva za NOV u selima nastanjenim stanovništвom hrvatske narodnosti.

U vremenu od 1. do 31. avgusta jedinice Korpusa zarobile su 783 neprijateljeva vojnika (597 domobrana, 105 četnaka, 27 Nijemaca, 10 legionara, i dr.) i ubile oko 593, uz sopstvene gubitke od 55 mrtvih, 144 ranjena, 5 zarobljenih i 1 nestalog borca i starješinu. Zaplijenjeno je: 1 PT top, 4 teška minobacača sa 157 mina, 7 lakih MB sa 120 mina, 8 teških i 6 lakih mitraljeza, 34 puškomitraljeza, 671 puška, 24 automata, 24 pištolja, 154.340 metaka, 360 ručnih bombi, 389 čebadi, 1 autobus, 2 kamiona, i dr. spreme, a naše jedinice su izgubile 5 puškomitraljeza, 26 pušaka, 30 mina za MB, 2 kola sa 12 konja i druga oprema.²⁷²

Prema gubicima neprijatelja, oko 1.367 zarobljenih i ubijenih, vidi se i uspjeh Korpusa u toku jednomjesečne borbe. Aktivnost njegovih jedinica bila je istovremeno u Lici, Kordunu i Baniji. U Lici je 6. divizija zadržavala prodror 114. njemačke divizije na liniji Kulen Vakuf—Lapac, na kninskom sektoru uspješno tukla talijanske i četničke jedinice, a samo na Gospićkom sektoru neprijatelj je uspio zauzeti Lički Osik i Perušić. U Kordunu su demoralisani domobrani, pod pritiskom jedinica 8. divizije, napustili Slunj, Cetingrad, Veliku Kladušu i Topusko, pa je cio Kordun bio ponovo oslobođen. U Baniji je UOG razbilala i djelimično zarobila neprijateljevu posadu u Hrastovici i Gorama. Bili su to značajni vojni i politički uspjesi, a zahvaljujući novom naoružanju formirane su nove partizanske jedinice.

DEJSTVA 1. KORPUSA U VRIJEME KAPITULACIJE ITALIJE

Vojno-politička situacija

Na istočnom frontu, nakon poraza Nijemaca kod Staljingrada, Crvena armija je preuzeila strategijsku inicijativu i polovinom 1943. godine prisilila njemačke snage na povlačenje na Dnjepar. Istovremeno

²⁷² Isto, str. 432.

su i Anglo-amerikanci zauzeli Siciliju i vršili pripreme za iskrcavanje na talijansko kopno. Na jugoslovenskom ratištu, gdje je značaj Balkana znatno porastao, poslije pete neprijateljeve ofanzive, jedinice NOVJ su preduzele opsežne operacije, a naročito u Bosniji i Hrvatskoj. Narodnooslobodilačka borba zahvatila je skoro cijelu Jugoslaviju, stvaraju se nove partizanske jedinice i javljaju povoljniji uslovi za širenje i jačanje NOP. Protiv NOVJ, koja je početkom septembra 1943. godine imala četiri korpusna štaba, 18. divizija, nekoliko samostalnih partizanskih brigada, oko 70 NOP odreda, te niz manjih samostalnih partizanskih jedinica, bilo je angažovano 37 okupatorskih divizija, od čega 15 talijanskih i brojne kvislinške snage.

Sa uspjehom saveznika na istočnom i zapadnom frontu, rastao je oslobodilački front i u drugim okupiranim zemljama Evrope, a naročito poslije uklanjanja Musolinija sa vlasti 25. jula 1943. godine, kada se očekivala i propast fašističke Italije. Sa kapitulacijom Italije i jačanjem NOVJ, njemačka komanda sagledala je i opasnost južnog krila svojih snaga na istočnom frontu. Zbog toga preuzima pojačanje i novi raspored svojih snaga u Jugoslaviji. U vezi s tim, početkom avgusta 1943. godine, u rejon Vrnjačke Banje premješta Štab 2. oklopne armije, koja je u svom sastavu imala 3. SS »Germanija«, 5. SS brdski, 15. i 21. brdski i 69. rezervni korpus a bugarske snage u Jugoslaviji ojačane su sa još tri divizije (17, 25. i 29).

Uoči kapitulacije Italije u Jugoslaviji su se nalazile slijedeće talijanske snage: Iz 8. armije: dijelovi divizija »Đulija«, »Torino« i »Sforzeska«, na prostoru Slovenije i Istre; 11. korpus 2. armije (divizije: »Kačatori dele Alpi«, »Izonco« i »Lombardija«) u Dolenskoj i Notranjskoj (Slovenija) i u rejonu Karlovca; 5. korpus 2. armije (divizije: »Murđe«, »Marčera« i »Čelere« i 14. obalska brigada) u Gorskem kotaru i Hrvatskom primorju; 18. korpus 2. armije (divizije: »Zara« i *Bergamo« i 17. obalska brigada) u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji; 6. korpus 9. armije (divizije: »Mesina« i »Marke« i 18. obalska brigada) u južnoj Dalmaciji i Hercegovini; 14. korpus 9. armije (divizije: »Venecija«, »Ferara« i »Taurinenze«) u Crnoj Gori i Sandžaku. Sem ovih snaga, na Kosovu i Metohiji nalazili su se dijelovi divizije »Pulje«, a u zapadnoj Makedoniji dijelovi divizije »Firence«, a ostale snage 9. armije bile su u Albaniji.

Od njemačkih snaga: - 3. SS armijski korpus (divizije: »Viking« i »Nordland«) nalazio se u Hrvatskom zagorju i Baniji; 69. rezervni armijski korpus (187. i 173. rezervna divizija) u rejonu Slavonije i Srema; 15. brdski armijski korpus (373. legionarska »Tigar« divizija, 114. lovačka i 369. legionarska »vražja« divizija) u srednjoj i zapadnoj Bosni i istočnoj Lici i sjevernoj Dalamaciji; 5. SS brdski armijski korpus (7. SS »Princ Eugen« divizija i 118. lovačka divizija) u Hercegovini i Sandžaku; a 21. brdski armijski korpus (297. pješadijska i 100. lovačka divizija) bio je u pokretu od Beograda ka Albaniji. Ostale njemačke snage nalazile su se u Srbiji, Makedoniji, Slavoniji i Vojvodini, pored bugarskih i mađarskih divizija.

Oružane snage NDH reorganizovane su prema uzoru na njemačke snage, tako da su formirane četiri lovačke i četiri brdske domobranske brigade, koje su bile potčinjene trima korpusnim područjima.²⁷³

Radi što bržeg posjedanja najvažnijih luka na Jadraru i razoružanja talijanskih jedinica u vrijeme kapitulacije Italije, sve njemačke jedinice bile su u stalnoj pripravnosti, a posebno motorizovani djelovi, koji su imali zadatku da prvi izbiju na Jadransku obalu. S tim u vezi, 71. pješadijska divizija bila je u gotovosti sa pravca Ljubljane prema Trstu, 114. lovačka divizija sa prostora Knina i Drniša, 118. divizija u Crnoj Gori i 7. SS divizija u širem rejonu Mostara. Pripreme svojih snaga za dejstva prema Dalmaciji vršila je i komanda oružanih snaga NDH, kao i četnici Draže Mihailovića.

Očekujući kapitulaciju Italije, Vrhovni štab NOV i POJ je vršio opsežne pripreme, kako bi se razoružao što veći broj talijanskih divizija, pre nego što to učine Nijemci. Date su direktive Glavnom štabu Slovenije i Hrvatske da se obustave dejstva protiv talijanskih jedinica koje žele da predaju i prelaz na stranu NOVJ, a u protivnom da se sa pripremljenim stanovništvom, zajedno sa jedinicama NOVJ, masovno učestvuje u razoružanju Talijana. Uoči kapitulacije Italije formirano je i pet novih divizija (10. slavonska, 14. i 15. slovenačka, 16. vojvođanska i 17. istočnobosanska). Sve glavne jedinice bile su orijentisane prema talijanskim garnizonima i na organizaciji odbrane radi spriječavanja brzog prodora njemačkih jedinica na Jadransku obalu. Na Baniju je upućena 7. banjiska divizija (u sastav svoga 1. korpusa), a u Dalmaciju 1. dalmatinska brigada i Stab 9. dalmatinske divizije, s tim da organizuju tamošnje jedinice i učestvuju u razoružanju talijanske vojske.

Prvi korpus Hrvatske i 13. primorsko-goranska divizija dobili su zadatku da spreče prodor Nijemaca preko Korduna, Gorskog kotara i Like ka Jadranskoj obali i da razoružavaju talijanske jedinice.

Raspored i zadatak jedinica 1. korpusa uoči i za vrijeme kapitulacije Italije

Uoči kapitulacije Italije, početkom septembra 1943. godine, 1. korpus je u svome sastavu imao: 6., 7. i 8. diviziju, Unsku operativnu grupu, Banijski, Kordunaški, Karlovački, Plaščanski i Cazinski NOP odred.

Sedma banjiska divizija je poslije četvrte i pete neprijateljeve ofanzive, u koje vrijeme je bila u sastavu Glavne operativne grupe Vrhovnog štaba, vraćena 8. septembra 1943. godine na Baniju, u sastav 1. korpusa. Popunjena je novim borcima i u svom sastavu pod komandom komandanta Pavia Jakšića i političkog komesara Đure Kladarina imala 1., 2., 3. i 4. brigadu sa svim ostalim jedinicama podrške, materijalnog obezbeđenja i sanitetskog zbrinjavanja.

Za herojske pobjige i pobjede u toku četvrte i pete neprijateljeve ofanzive, borcima i rukovodiocima 7. banjiske divizije čestitke su uputili

²⁷³ *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, str. 527—8. Podaci o neprijateljevim snagama.

politički komesar Glavnog štaba Hrvatske Vladimir Bakarić i politički komesar 1. korpusa Većeslav Holjevac:

»U ime Glavnog štaba NOV Hrvatske čestitam borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima vaše divizije na herojskim i slavnim borbama koje ste vodili na vašem velikom maršu od februara do danas. Vi ste svojom krvlju cementirali temelje za buduću slobodnu, sretnu i bolju Jugoslaviju, bratsku zajednicu, naroda. Ponosimo se da ste u tom maršu i vi tako hrabro učestvovali«²⁷⁴

Diviziju je dočekao šef operativnog odjeka Glavnog štaba NOV i POH Bogdan Oreščanin sa načelnikom štaba 7. divizije Milanom Pavlovićem, regulisao mobilizaciju i popunu divizije, iz Banjiskog NOP odreda, Unske operativne grupe, partizanskih straža Glinskog i Dvorskog kotara i sa terena trokuta između Save i Une. Budući da je to bio mali broj boraca za popunu 7. divizije, rešeno je da se rasformira Unska operativna grupa (11. septembra 1943.). Njena 1. i 2. brigada ušle su u 7. diviziju kao 3. i 4. brigada, a 7. i 8. brigada kao i 1. i 2. brigada 7. divizije.

Cazinski NOP odred formiran je u drugoj polovini avgusta 1943. godine¹ od boraca banjiskih, kordunaških i krajiških jedinica, sastava tri bataljona, sa oko 300 boraca i stariješina[^] Prvi komandant odreda bio je Meho Abazović, a politički komesar Semso Tabaković. Odred je ušao u sastav 1. korpusa NOVH na predlog štaba odreda i saglasnost GŠH i štaba 2. bosanskog korpusa radi efikasnijeg djelovanja, saradnje i lakše veze sa prvim, nego preko Une sa 2. korpusom. Odred je, uglavnom, djelovao na terenu Cazinske krajine i služio ujedno kao zborni mjesto za okupljanje svih poštenih i NOB-u odanih građana.²⁷⁵

Plaščanski NOP odred, takođe kao novi odred, formiran je 8. avgusta 1943. godine od 3. bataljona Kordunaškog NOP odreda i boraca iz Plaščanskog i Slunjskog kraja. Imao je dva bataljona, sa oko 290 boraca. U septembru mjesecu je treći, u decembru i četvrti bataljon. Prvi komandant bio je Gajo Bunjevac, politički komesar Milan Basta, zamejnik komandanta Duda Šušnjar, zamjenik političkog komesara Stevo Perić i načelnik Nikola Basara.

U sastav 6. ličke divizije ušao je novoformirani partizanski odred »Plavi Jadran«. Formiran je polovinom septembra 1943. godine od bataljona »Plavi Jadran« i novoprdošlih boraca. Imao je četiri bataljona, od kojih je jedan formiran od bivših talijanskih vojnika (bataljon »Gofredo Mameli«). Sredinom novembra iste godine odred ulazi u sastav operativnog štaba za Liku, rasformiran je decembra 1943. godine, i ostao je ponovo bataljon »Plavi Jadran«.

Iz sastava 1. korpusa izašla je tenkovska četa i formiran je tenkovski bataljon pod neposrednom komandom GŠH, 14. septembra 1943. godine.

Kada je neprijatelj zauzeo Lapac 29. avgusta, uslijedila je, na osnovu naređenja Vrhovnog štaba, direktiva Glavnog štaba NOV i

²⁷⁴ Zbornik, tom 5, knj. 18, str. 316-318.

²⁷⁵ Zbornik, tom 5, knj. 19, str. 96, 194 i 195.

POH, od 30. avgusta 1943. godine, Štabu 1. korpusa, za raspored i dejstvo radi sprečavanja neprijateljevog prodora na pravcu Bihać—Gornji Lapac—Knin. Na osnovu prikupljenih podataka, Glavni štab Hrvatske je procijenio da će neprijatelj u nastupanju preko Like za Dalmaciju imati glavne snage na pravcu: Bihać—Lapac—Knin—Šibenik, a pomoćne na pravcu: Ličko Petrovo Selo—Prijedor—Korenica—Udbina—Sv. Rok—Obrovac i cestu Lapac—Gračac. Nije isključivao ni mogućnost da će se u slučaju izbijanja u Krbavsko polje spojiti se sa garnizonom u Gospicu. Glavna neprijateljeva baza bila je Bihać, a osnovna komunikacija za snabdijevanje bila je Bihać—Bosanski Novi—Sisak.

Na osnovu ovakve procjene neprijatelja, i naređenja Vrhovnog štaba, osnovna operativna zamisao Glavnog štaba NOV i POH, je bila:

»a) Aktivnom odbranom u vidu prepada i zasjeda manjim jedinicama zadržavati nep. na pravcima njegovog nadiranja i nanositi mu što više udarca.

b) Glavninom snaga postavljenih u udarne manevarske grupe u vidu brzih i iznenadnih kontramanevra ofanzivno djelovati na bokove i pozadinu neprijatelja i to kako na pravcu njegovog nadiranja: Bihać—Lapac—Knin, tako i na njegovu glavnu komunikaciju za snabdijevanje: Bihać—Bos. Novi—Kostajnica—Sisak. Slabije snage imati prema Gospicu, Senju, Ogulinu i Karlovcu, radi obezbjeđenja i sigurnosti izvođenja operacije«.

Prema ovoj operativnoj zamisli postavljeni su, 30. avgusta 1943. godine, i direktivni zadaci jedinicama:

— Treća brigada 6. divizije imala je zadatak da sa glavnim snagama zatvara pravac Donji Lapac—Udbina, a pomoćnim Gornji Lapac—Gračac;

— Druga brigada 6. divizije, sa zasjedom u Srbskom klancu, zatvarala je pravac Srb—Sučevići—Knin;

— Kninska brigada, pozadi 2. brigade 6. divizije, radi obezbjeđenja njene pozadine i lijevog boka. Po zauzimanju Sučevića od strane neprijatelja, obe brigade se povlače u njegovu pozadinu²⁷⁶. Ove brigade stavljene su pod komandu Staba 6. divizije;

— Osma divizija je sa 1. brigadom, sa položaja na Poljanku i Prijedoru, zatvarala je pravac: Drežnik Grad—Poljanak i Ličko Petrovo Selo—Prijedor. U slučaju neprijateljevog prodora brigada je imala zadatak da glavnim snagama zatvara pravac Plitvičkih Ljeskovaca—Babin Potok, a pomoćnim Prijedor—Korenica i Poljanak—Saborski;

— Treća brigada 8. divizije, kao rezerva GŠH i manevarska grupa, upućena je u rejon s. Frkašić i Bijelo Polje, sa spremnošću za protivnapad u bok neprijatelja na pravcu Bijelo Polje—Kamensko—Kruge;

— Druga brigada 8. divizije je orijentisana prema Gospicu za zatvaranje pravca Gospic—Otočac i Gospic—Široka Kula—Bunić, sa

²⁷⁶ Odnosi se na 1. brigadu Kninskog sektora, nazivanu i 5. dalmatinskom brigadom, koja je formirana naredbom GŠH od 13. avgusta 1943. od 1, 2. i 4. bataljona. Ličkog NOP odreda i 2. bataljona Sjevernodalmatinskog NOP odreda. Komandant je bio Dušan Vlaisavljević, politički komesar Stevo Maodus. (Zbornik, tom 5, knj. 18, str. 229).

kontrolom ujedno i pravca Gospić—Medak—Lovinac, radi sprečavanja ispada neprijatelja iz Gospića i radi zaštite ostalih snaga.

— Prva brigada 6. divizije i 1. brigada 13. divizije rokirane su na prostor Jošani—Udbina, odakle će kao udarna grupa[^]biti upotrebljene prema razvoju situacije. Druga brigada 13. divizije zatvarala je pravac od Senja ka Krivom Putu i Žutoj Lokvi;

— Unska operativna grupa imala je zadatak da rušenjem pruge, te napadima i prepadima, sprečava, saobraćaj neprijatelja na liniji: Bosanski Novi—Kostajnica, a Banijski NOP odred na liniji Kostajnica—Sisak.

— Sedma divizija (poslije četvrte i pete neprijateljeve ofanzive stigla u rejon Podgrmeča) imala je zadatak da, takođe, putem rušenja pruge, napadima i zasjedama sprečava saobraćaj na pruzi Bosanska Krupa—Bosanski Novi;

— za dejstvo na prugu i komunikaciju Karlovac—Ogulin angažovani su Karlovački, Kordunaški i Plaščanski NOP odred i stavljeni pod komandu Štaba 1. korpusa.

Za izvođenje ove operacije zadržavanja jačih neprijateljevih snaga, GŠH je dao i izvjesna uputstva za izvođenje borbenih dejstava, a u duhu partizanske taktike:

— »Dejstvovati prepadima i zasjedama, kako manjim, tako i većim jedinicama, po celoj dubini neprijateljske kolone, jednovo vremeno sa više tačaka.

— Dnevne, frontalne borbe sa jačim nep. snagama, vještim manevrisanjem izbjegavati, pripremajući mu iznenadne udare.

— Vršiti aktivnu odbranu, sa brzim iznenadnim manevrisanjem jedinica, ne vezujući se za određene položaje, sa manjim snagama biti na čelu nep. kolone, a jačim napadati bokove i leđa.

— Sve manevre i protivnapade izvoditi u vidu prepada ili zasjeda, koristeći noć radi postizanja iznenadenja i dr.«.

Na osnovu direktive Glavnog štaba NOV i POH, od 30. avgusta, o sprečavanju prolaza neprijateljevih snaga iz šireg rejona Bihaća preko Like za sjevernu Dalmaciju, Štab 6. divizije je precizirao zadatke svojim brigadama: »Sa aktivnom odbranom, u vidu prepada i zasjeda, manjim jedinicama zadržavati neprijatelja na prvcima njegovog nastupanja i nanositi mu udarce, a sa glavnim snagama brzim i iznenadnim protiv-napadima ofanzivno djelovati na bokove i pozadinu neprijatelja. Brigade su dobile sledeći zadatak: 1. brigada, do dolaska 2. brigade iz rejona sjeverne Dalmacije da dejstvuje na cesti Gospić—Gračac, Gospić—Podlapača, Gospić—Ploča i Mazin—Gračac, protiv ustaških i njemačkih snaga, koje bi, eventualno, krenule iz Gospića sa navedenih pravaca. Desno od 2. brigade, u rejonu Široka Kula, nalazile su se jedinice 13. primorsko-goranske divizije. Po dolasku, 2. brigada, preuzima zadatak 1. brigade, a ova se upućuje na pravac Bruvno—Gračac, sa zadatkom da sprečava prodror neprijatelja od Bruvna i Ondića. Treća brigada 6. divizije, sa položaja na komunikaciji Bihać—Lapac, Lapac—Udbina i

Udbina—Ploča imala je zadatak da ne dozvoli prodor neprijatelja preko Kuka za Udbinu i cestom Lapac—Mazin. Samostalni bataljon 6. divizije držao je cestu Kruge—Lapac, održavajući vezu sa jedinicama 8. divizije u rejonu s. Frkašić.²⁷⁸

Izvršavajući ove zadatke najviše borbi imala je 2. brigada 6. divizije (komandant Dušan Dotlić, politički komesar Branko Damnjanović), koja je bila na komunikaciji Bihać—Lapac—Gračac—Knin, na kojoj su Nijemci, koji su nastupali iz Bihaća i Kulen Vakufa, uspostavili saobraćaj po ulasku u Lapac 29. avgusta 1943. Istovremeno, 3. brigada 6. divizije (komandant Milan Sijan, politički komesar Milan Basta) koja se noću 5/6. septembra prebacila sa sektora Donji Lapac—Udbina (ostavivši jedan bataljon u rejonu Široke Kule, sjeveroistočno od Ličkog Osika), vodila je borbu sa ustaškim jedinicama koje su napadale iz Gospića i Perušića. U ovim borbama ustaše su imale oko 38 mrtvih i oko 50 ranjenih, a 3. brigada 8. poginulih i 13 ranjenih.

Osmu kordunašku diviziju, koja se u vrijeme kapitulacije Italije, od 1. do 10. septembra, prema direktivi GŠH, nalazila u Lici (1. brigada na pravcu Poljanak Prijedor, 2. brigada sjeverno od Perušića i 3. brigada Frkašić), nije imala većih borbi, jer neprijatelj nije nastupao ka Dalmaciji tim dijelom Like.

Za vrijeme kapitulacije Italije, dok se 8. divizija nalazila u Lici bez većih borbi, u Kordunu, oko Karlovca i prema Josipdolu, gdje su se, pored ustaša, domobrana i četnika, nalazili i Talijani, bio je samo Kordunaški, Plaščanski i Karlovački NOP odred. Na terenu ovih odreda, koji su s obzirom na razvučenost i jačinu svojih jedinica, uspješno djelovali, neprijatelj je poslije kapitulacije Italije napustio sela Barilović, Vukmanić, Čerovac, sve južno od Karlovca, kao i Lasinju (istočno od Karlovca). Zatim su Talijani, četnici i ustaše napustili Josipdol, Oštarije, Košare, Tounj, Donje Dubrave i Generalski Stol, a ostali su samo domobrani, koje su navedeni odredi razoružali. Ustaše i domobrani su ostali samo u Karlovcu i Ogulinu.

Jedinice Karlovačkog NOP odreda razoružale su talijansku i domobransku posadu i zauzeli Zvečaj i Belavić Selo, jugozapadno od Karlovca, a na pruzi Karlovac—Metlika, zajedno sa jedinicama 13. proleterske brigade, zauzeli željezničku stanicu Bubnjarići i Jurjevski Brod, odakle su se Talijani povukli za Sloveniju gdje su ih razoružale slovenačke jedinice.

Za vrijeme od 1. do 15. septembra, Kordunaški, Plaščanski i Karlovački NOP odredi zarobili su oko 375 neprijateljevih vojnika (većina domobrani) sa: 2 topa, 10 teških i 17 puškomitrailjeza, 638 pušaka, 3 laka minobacača, 1.400 ručnih bombi, 627 mina za teške minobacače i drugog ratnog materijala. Jedinice odreda imale su 17 mrtvih, 4 ranjena, 1 zarobljenog i 2 utopljena druga. Od 17 mrtvih, 16 je bilo iz Karlovačkog NOP odreda. Oni su zbog svoje nebudnosti, po upadu u Zvečaj (10. septembra), koga su Talijani napustili, bili zarobljeni, a potom streljani, od strane Nijemaca i ustaša iz Karlovca.²⁷⁹

²⁷⁸ Zbornik, tom 5, knj. 19, str. 41.

²⁷⁹ Isto, str. 127 i 398 i knj. 20, str. 62.

Pošto neprijatelj nije prelazio preko teritorije koju je 8. divizija držala u Liei, a s obzirom na situaciju, na liniji Karlovac—Ogulin, divizija je dobila naređenje da se hitno prebaci prema Ogulinu. Prvo je 10. septembra kamionima prebačena 3. brigada, a istog dana maršovala je i 1. brigada a sutradan je kamionima prebačena i 2. brigada. Ustaško-njemačke snage (14. policijski puk 3. SS pancer korpusa i 3. satnija 3. pješadijske pukovnije), u nastupanju iz Karlovca su u toku 11. septembra uspjele da uđu u Ogulin.

Na osnovu ove situacije, Štab 1. korpusa izdao je naređenje Štabu 8. divizije, 11. septembra 1943. da po svaku cijenu spriječi prodor Nijemaca i ustaša prema Ogulinu i dalje prema Primorju, da bi se osigurala evakucija zaplijenjenog ratnog materijala iz primorskih gradova. Za izvršenje ovog zadatka Štabu 8. divizije stavljene su pod komandu i odredskе snage (kordunaški, Plaščanski i Karlovački NOP odred). Po vremenu pristizanja, Štab 8. divizije uputio je 3. brigadu na komunikaciju Ogulin—Oštarije—Globornički most, a za njom i 1. brigadu, dok je 2. brigada upućena zapadno i sjeverno od Ogulina, sa zadatkom da napadaju neprijatelja i onesposobljavaju komunikacije, radi sprečavanja njegovog prodora ka Hrvatskom primorju.

U>Baniji su za to vrijeme, a prema direktivi Glavnog štaba NOV i POH, od 30. avgusta, dejstvovali: 7. banijska divizija na komunikaciji Bosanska Krupa—Bosanski Novi, Unska operativna grupa na liniji Bosanski Novi—Kostajnica i Banijski NOP odred na komunikaciji Kostajnica—Sisak. Osim rušenja željezničke pruge i mostova na cestama, radi ometanja saobraćaja, sa manjim jedinicama (četa, bataljon), putem zasjeda, napadani su i manji neprijateljski, osiguravajući, patrolirajući dijelovi.

Osim akcija i diverzija po saobraćajničama, Unska operativna grupa izvela je 9. septembra 1943. uspješnu akciju sa napadom na ustaško uporište u s. Zrin, 13 km sjeverno od Dvora na Uni, uvučeno u slobodnu teritoriju. Mjesto je branilo oko 150 domaćih ustaša—civila, a napadala je 1. brigada UOG, dok je 7. brigada 7. divizije sa jednim bataljonom UOG, vršila obezbeđenje sa pravca Kostajnice i Dvora na Uni.

Poslije šestočasovne žestoke borbe, zauzimanjem Zrinske kule, škole i crkve (čvor neprijateljeve odbrane), otpor ustaša bio je slomljen. Bili su to okorijeli, Banovcima dobro poznati ustaški krvnici, tako da zarobljenika nije bilo, a ubijeno je oko 83, dok su ostali uspjeli pobjeći. Sa borcima je u napad pošlo i stanovništvo okolnih sela, te da bi se izbjegla nepoželjna osveta, uzeta je sva pokretna imovina i predana komandi vojnog područja, a stanovnici — žene i djeca su upućeni u najbliže neprijateljeve garnizone Divuše i Dvor na Uni.

Sa oslobođenjem Zrina proširena je slobodna teritorija, stvoreni su uslovi za mobilizaciju ljudstva za NOV i sloboban prostor za napade na neprijateljeva uporišta, na komunikaciji Bosanski Novi—Dvor na Uni—Kostajnica.

To je bila posljednja akcija UOG. Naredbom Glavnog štaba NOV i POH od 11. septembra 1943. njen štab je rasformiran (komandant

Petar Kleut, politički komesar Ranko Mitió, a njena 1. i 2. brigada ušle su u sastav 7. divizije kao 3. i 4. brigada divizije.

Prema razvoju borbenih dejstava 1. korpusa, za vrijeme kapitulacije Italije vidi se da je Štab korpusa postupio u duhu naređenja Vrhovnog štaba NOV i POJ, odnosno prema osnovnoj operativnoj zamisli Glavnog štaba Hrvatske, tj. da spriječi prodror Nijemaca preko Korduna, Gorskog kotara i Like na jadransku obalu. U skladu sa tom zamisli glavne snage korpusa (6. i 8. divizija) bile su raspoređene i angažovane za izvršenje tog zadatka.

Međutim, prema razvoju događaja vidi se da su Nijemci, po zauzimanju Lapca, 29. avgusta, nastavili nastupanje i prodri do Knina, uspostavivši tako vezu sa svojim snagama u Dalmaciji. Istovremeno, 8. divizija sa svoje tri brigade, bez veće borbe, ostaje u Lici deset dana. Pošto neprijatelj nije preduzimao napade na pravcima 8. divizije, to ostaje nejasno zašto Sab 1. korpusa, kada je već nije angažovao da zajedno sa 6. divizijom spriječi prodror neprijatelja ka Kninu, nije blagovremeno, diviziju ili dio njenih snaga uputio prema Ogulinu i Karlovcu, gdje su se nalazila samo tri NOP odreda, koji nisu bili u stanju, da i pored postignutog uspjeha, razoružaju Talijane.

Opravdanost ovakve odluke jedino se vidi u izvještaju Štaba 1. korpusa, od 23. septembra 1943. godine, Glavnom štabu Hrvatske, u kome se u kritičnom osvrtu, pored ostalog kaže:

»Velika zamorenost jedinica, stalno prebacivanje sa jednog sektora na drugi, slaba i nedovoljna ishrana, loša odjeća i obuća u velikoj su mjeri umanjili borbenu sposobnost jedinica i nisu iskorišćeni svi momenti koji su nastali povlačenjem Talijana, da bi se sakupio ratni materijal koga su oni ostavljali koji bi im se inače mogao i oduzeti..²

Operacije 1. korpusa poslije kapitulacije Italije

Po upućivanju 8. divizije na komunikaciju Karlovac—Ogulin, radi sprečavanja prodora neprijatelja prema Hrvatskom primorju, gdje se nalazio i Kordunaški, Plaščanski i Karlovački NOP odred, u Lici je ostala 6. divizija, a u Baniji 7. divizija i banijski NOP odred.

Daljni rad 6., divizije odvijao se prema naređenju Glavnog štaba NOV i POH, od 14. septembra 1943. godine, u kome se iznosi da je njihova namjera i odluka:

»a) Da se organizovano i u redu evakuiše sav zarobljeni ratni materijal iz Gorskog Kotara, Hrvatskog Primorja i Dalmacije, te da se rasporedi po jedinicama i višak uskladišti na sigurna mjesta.

b) Da se izvrši mobilizacija u novooslobođenim krajevima, te da se novi borci prihvate, rasporede po jedinicama i osposobe za izvršenje borbenih zadataka, i

c) Da se na novooslobođenoj teritoriji uspostavi i učvrsti narodna vlast i da se po mogućnosti zadrži i uspori intervencija

njemačkih snaga u pravcu Gorskog Kotara, Hrvatskog Primorja i Dalmacije».

U duhu te namjere i odluke GŠH, a da bi se olakšala situacija kod jedinica u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji, Štab 6. divizije je dobio zadatak da onemogući neprijatelj evo komuniciranje na njegovoj jedinoj i glavnoj saobraćajnoj arteriji: Bihać—Lapac—Gračac—Knin, sa svakodnevnim napadima, pa i sa najmanjim snagama, a sa drugim snagama da napada neprijatelja na sektoru Gospic.

Izvršavajući naređenje GŠH, Štab 6. divizije je odlučio da sa 1. brigadom brani pravac Lički Osik—Siroka Kula—Vrebac, imajući dva bataljona u rezervi u rejoni Podlapače, sa 2. brigadom da se nađe na prostoru Lovinac—Sv. Rok—Lapac, a sa 3. brigadom da brani pravce Perušić—Janjača i Pazarište—Kosinj od neprijateljevog napada iz Gospica.²⁸²

U toku septembra 1943. godine, 2. brigada 6. divizije vršila je skoro svaki treći dan napade na neprijateljeve transportne kolone, koje su saobraćale na komunikaciji Knin—Lapac—Bihać i obratno. Za to vrijeme zarobila je 27 legionara i 9 četnika, a ubila i ranila oko 700 neprijateljevih vojnika, dok je brigada imala 4 mrtva i 11 ranjenih boraca i starješina. Zbog jačih neprijateljevih snaga, početni uspjesi nisu se mogli bolje iskoristiti, tako da je plijen bio manji — 6 puškomitrailjeza, 5 automata, 37 pušaka, 10 pištolja, radio—stanica, te 20 oštećenih i uništenih kamiona.²⁸³

Za vrijeme ovih borbi neprijatelj je iskoristio malobrojnost i rastresitost jedinica 6. divizije, te sa jednom kombinovanom ustaškom bojnom iz Gospica, iznenada, noću 13/14. septembra, napada u dubinu slobodne teritorije, oslobođeno mjesto Otočac, gdje su se nalazile vojnopožadinske jedinice i ustane. U izvještaju ustaško-domobranskog zapovjedništva za Liku od 16. septembra o tome se kaže:

»Kombinirana bojna, koja je imala razviditi situaciju u Senju danas se je vratila. Talijani su predali Senj odmetnicima još 13. ov. mj. sa velikim količinama ratnog materijala, kojeg su odmetnici odvezli u Otočac. Da se ovim materijalom ne bi koristili, bojna je izvršila iznenadan napad na Otočac i tom prilikom uništila oko 45 natovarenih teretnih i 5 osobnih samovoza, 2 topa 75 mm, 5 protivoklopnih topova, oko 2.500 pušaka, 1 borna kola, 250 bačava benzina, oko 40 malih bačava, oko 2.000 topovskih naboja. Pobila je 150 odmetnika, iz zatvora oslobođila oko 80 osoba, 4 njemačka vojnika, jednog liječnika trećeg gar. zdruga, časne sestre, jednog četničkog vođu. Gubici bojne 2 mrtva i 23 ranjena.²⁸⁴

U vezi s ovim iznenadnim ustaškim napadom, Štab 6. divizije je primio naređenje Glavnog štaba NOV i POH, u kojem je, pored ostalog, rečeno:

TM Isto, str. 185.

⁸ Isto, str. 215.

²⁸³ Isto, str. 125, 228, 448, 468, 534, 594 i knj. 20, str. 258.

²⁸⁴ Isto, str. 672.

»Jedinice prema Gospičkom sektoru treba da razviju što bolju službu obavještenja, izviđanja i obezbjeđenja, da se ne dozvoli kao 13/14. septembra da jedna cijela ustaška bojna prođe preko rejona 3. brigade i izvrši napad na sam Otočac gdje smo imali osjetne gubitke u ljudstvu i materijalu«.

Nakon izvedenog napada na Otočac neprijatelj se vratio u Donji Kosinj, gdje je 3. brigada već uputila jedan bataljon, a zatim i drugi. Napad, koji je uslijedio istog dana, 14. septembra, djelimično je uspio, zbog jačih neprijateljevih snaga (dve ustaške bojne sa četnicima), koje su imale oko 25 mrtvih i 40 ranjenih ustaša, a 3. brigada 2. mrtva i 7 ranjenih.²⁸⁵

Prva brigada (komandant Lazo Radaković, politički komesar Nikica Peinović), koja je bila orijentisana prema Gospiću, s njegove istočne strane, napala je 15. septembra, prema usmenom naređenju Štaba 6. divizije neprijateljevu posadu u Bilaju i na Bilajskom mostu (5 km jugoistočno od Gospića). Posadu je sačinjavalo oko 200 ustaša, domobrana i naoružanih civila sa 1 teškim minobacačem, 3 teška i 8 puškomitrailjeza, sa masivnim odbrambenim utvrđenjima. Prva brigada je angažovala za napad oko 395 boraca. Napad u toku noći nije uspio, a zbog brze intervencije neprijatelja iz Gospića, jedinice 1. brigade su se povukle na polazne položaje. Neprijatelj je imao oko 20 mrtvih a brigada 9 ranjenih.²⁸⁶

Gospička operacija od 3. do 7. oktobra 1943. godine

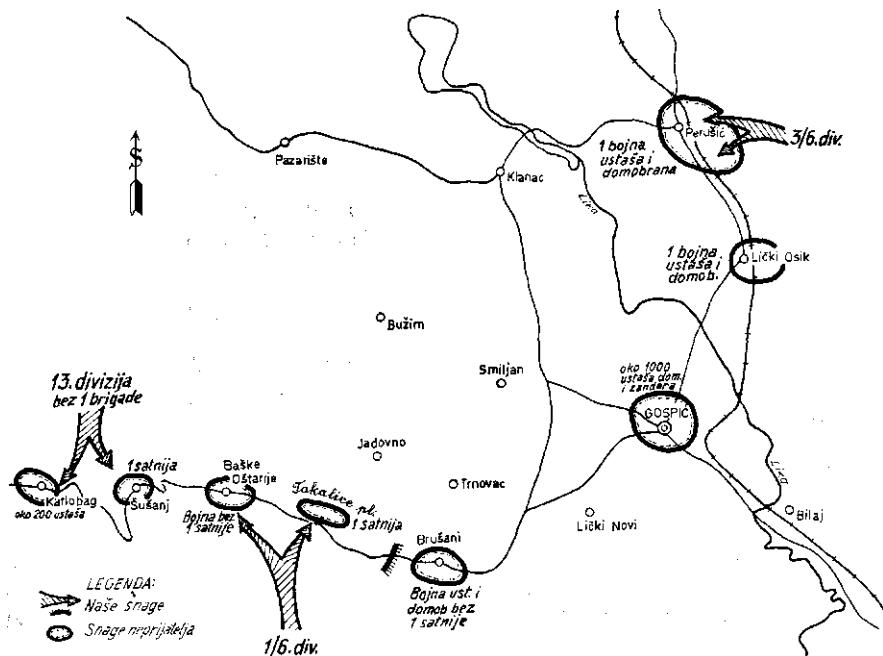
Dvadesetpetog septembra 6. lička divizija imala je u svome sastavu 1, 2. i 3. brigadu, 1. lički bataljon »Matija Gubec«, samostalni bataljon, prateću četu, inžinjerijsku četu i prištapske jedinice, sa ukupno 3.058 boraca i starješina. Iz svojih redova uputila je 13. primorsko-goranskoj diviziji 200 iskusnih boraca za rukovodeće dužnosti, dok je 13. divizija uputila 6. diviziji 600 novih, tek primljenih boraca, primoraca i istrana, za popunu njenih jedinica.

Tada je neprijatelj u Lici imao svoje snage u Gospiću, držeći komunikaciju: Perušić—Gospić—Karlobag i u Lapcu, i komunikaciju: Bihać—Lapac—Gračac. Gospić sa okolnim uporištima branile su ustaško-domobranske snage djelovi 12. i 15. pešadijske pukovnije, 9, 31, 32. i 34. ustaška bojna, sa po jednom bojnom u Perušiću, Ličkom Osiku, Pazariškom klancu i Smiljanu i na liniji: Oštara, Lički Novi, Trnovac, Brušani, Baške Oštarije, Šušanj, dvije bojne. U Karlobagu je bilo oko 120 ustaša i 80 naoružanih civila. Na komunikaciji: Perušić—Gospić—Karlobag bilo je oko 5.000 vojnika. U Lapcu su se nalzile jače snage 114. lovačke divizije.²⁸⁷

²⁸⁵ Isto, str. 187, 196, 203 i 274.

²⁸⁶ Isto, str. 368.

²⁸⁷ Isto, str. 578 i knj. 20, str. 263.

Borbe 6. i 13. divizije na relaciji Perušić—Gospic—Karlobag 3. oktobra 1943. godine

Kako je Hrvatsko primorje, sem Karlobaga i Dalmatinsko primorje, sem Zadra i Šibenika, bilo oslobođeno, rješeno je da se likvidira neprijateljevo uporište u Karlobagu i spoji slobodna teritorija od Sušaka do Zadra, kao i spoljna odbrana Gospića, kako bi se ponovo dovelo do okruženja i prekinula veza sa Karlobagom.

Na osnovu ovakve procjene, Glavni štab NOV i POH donio je odluku da se sa 6. i 13. divizijom (bez jedne brigade) zauzme Karlobag, Šušanj, Baške Oštarije, Takalice (kota između Baške Oštarije i Brušana) i eventualno Perušić i Marina Glava (brdo kod Perušića). U ovoj operaciji 6. divizija zadala je zadatak da likvidira neprijateljevo uporište Takalice, Baške Oštarije, Perušić i Marina Glava, sa obezbjeđenjem slobodne teritorije od pravca Gračaca i Lapca. Trinaesta primorsko-goranska divizija imala je zadatak da napada posade u Karlobagu i Šušnju. Prema zapovijesti Štaba 6. divizije, sa napadom se počelo 3. oktobra i to sa 1. brigadom na Baške Oštarije, Brušane i Takalice, a sa 3. brigadom na Perušić i Marinu Glavu, dok je 2. brigada bila ne obezbjeđenu prema Lapcu i Gračacu.²⁸⁸

U toku prvog dana borbe 3. oktobra 1. brigada je razbila neprijatelja i zauzela Baške Oštarije sa okolnim kotama. Po zauzimanju Baških Oštarija, dio snaga 1. brigade gonio je neprijatelja prema Karlobagu, gdje se na položajima Ura spojio sa dijelovima 13. divizije,

²⁸⁸ Zbornik, tom 5., knj. 19., str. 578.

koje su produžile ka Karlobagu. Glavnina brigade orijentisala se zatim, dijelom snaga, prema Jadovnu i Trnovcu, a dijelom snaga prema Brušanima.

Istog dana, i 3. brigada je protjerala neprijatelja iz Perušića i sa Marine Glave, stigavši u toku dana do Budaka, gdje je neprijatelj na rijeci Lika organizovao odbranu.

Drugog dana borbe 1. brigada je produžila napad na neprijatelja u Brušanima, Rizvaništu i Trnovcu. Kada su snage brigade prišle neprijatelju evim položajima i otvorile minobacačku vatru, neprijatelj je bez otpora pobjegao u pravcu Ličkog Novog i brda Oštros. Istog dana sa položaja Ura (kod Baške Oštarije) u pravcu Trnovca upućena su dva bataljona 1. brigade 13. divizije radi obezbjeđenja lijevog boka 1. brigade 6. divizije.

Štab 6. divizije odobrio je Štabu svoje 3. brigade da, ostavljajući jedan bataljon kod Budačkog mosta, sa ostala tri bataljona napadne neprijatelja u Donjem Pazarištu, Klancu i na Otešu (k. 745 i k. 722)⁴, sjeverozapadno od Gospića. Sa prostora s. Kaluderovac i Stojevića Draga, 3. brigada napala je neprijatelja u s. Klanac, koji je poslije artiljerijsko-minobacačke vatre pobjegao u Oteš. I neprijatelj iz Donjeg Pazarišta (većinom naoružani civili) povukao se u pravcu Kalinovače i Velebita. Jedinice divizije zauzele su Oteš, a neprijatelj je uz pomoć tri tenka organizovao odbranu na južnoj obali rečice Otešice.

U prvi sumrak 5. oktobra, poslije izvršene pripreme, 1. brigada likvidirala je neprijateljeve posade na brdu Oštros (k. 798), i u Ličkom Novom, a dva bataljona 1. brigade 13. divizije zauzeli su Debelo brdo (k. 698), između Ličkog Novog i Smiljana. I sa brda Oštros, poslije naše jače artiljerijsko-minobacačke vatre, neprijatelj je pobjegao u Gospic.

U toku dana i jedinice 3. brigada 6. divizije protjerale su neprijatelja sa južne obale Otešice, tako da je i sjeverozapadna strana Gospića bila oslobođena od ustaša.

I jedinice 13. divizije (1. i 2. brigada) izvršile su svoj zadatak, razbile neprijatelja i oslobodile Karlobag i Šušanj.

Istog dana oko 22 sata, neprijatelj se našao u obruču oko Gospića. Prva brigada 6. divizije držala je položaje s južne strane Gospića: Oštra, Lički Novi, Divoselo i Čitluk, 1. brigada 13. divizije držala je Debelo brdo i Bogdanić, a 3. brigada 6. divizije položaje Rasovača, (k. 571, 572 i 545) na obali r. Lika i dalje obalom Like do s. Budak. Na lijevom krilu ove brigade, na prostoru Budak—Kulica, nalazio se jedan bataljon 2. brigade 6. divizije.

Noću 5./6. oktobra ustaše su iz Gospića izvršile dva jača ispada u pravcu Ličkog Novog, ali su odbijeni uz osjetne gubitke. To su učinili i 7. oktobra, sa oko 500—600 ustaša, ali i ovoga puta bez uspjeha.

Prema izvještaju Štaba 6. divizije, od 12. oktobra 1943. u ovoj uspjeloj operaciji, neprijatelj je imao oko 120 mrtvih, oko 150 ranjenih i 395 zarobljenih, među kojima 3 domobranska oficira i 4 podoficira. Jedinice divizije imale su 9 mrtvih i 50 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjeno je: 560 pušaka, 6 teških mitraljeza i 18 puškomitra-

ljeza sa 266.000 metaka, 1 teški minobacač sa 24 mine, 5 lakačih minobacača sa 250 mina, 470 ručnih bombi i drugi ratni materijal.²⁸⁹

U Kordunu, na sektoru Ogulina i na komunikaciji prema Karlovcu, borbu sa Nijemcima, ustašama, domobranima i četnicima, vodila je 8 divizija, pod čiju komandu su stavljeni Kordunaški, Plaščanski i Karlovački NOP odred. Po razoružanju Talijana, Nijemci, ustaše i domobrani su ponovo uspostavili svoje posade u Zvečaju, Dugoj Resi, Generalskom Stolu, Globorničkom mostu i Dubravama, a 14. SS njemački policijski puk iz Karlovca ušao je 11. septembra u Ogulin, a zatim se i 264. njemačka divizija iz Zagreba probila preko Ogulina u Dalmaciju.

Četvrnaestog septembra u rejonu Musulinskog potoka, 8. km jugozapadno od Ogulina, 2. brigada 8. divizije sačekala je u poluokruženju i razbila četničku grupaciju od 1.600 četnika koja se kretala od Josipdola, kroz Gorski kotar, prema Rijeci. Četnici su imali 105 zarobljenih, 55 poginulih i 100-200 ranjenih, dok su se ostali probili prema Drežnici, od kojih su se mnogi razbježali i vratili svojim kućama. Jedinice 2. brigade imale su 5 mrtvih i 11 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjeno je 3 teška i 4 puškomitrailjeza, 86 pušaka, 3 mala minobacača, radio-stanica i druga ratna oprema.²⁹⁰

Nakon toga, 2. brigada 8. divizije izvršila je, 21. septembra, napad na 120 ustaša i 80 domobrana, koji su čuvali most na rijeci Dobra, kod Trošmarija (8 km sjeveroistočno od Ogulina), kako bi prekinuli saobraćaj između Ogulina i Bosiljeva. Međutim, ustaše i domobrani uspjeli su da izmanevrišu jedinice brigade i da se probiju ka svojoj posadi na Globorničkom mostu sa 8 mrtvih i više ranjenih. U toj borbi, među 10 poginulih boraca i starješina, bio je i politički komesar 2. brigade Đuro Krajačić. Devet boraca je ranjeno. Drugi bataljon 2. brigade izvršio je napad noću, 23/24. septembra, razoružao posadu od 90 domobrana u Generalskom Stolu (na pruzi Karlovac-Ogulin, 20 km jugozapadno od Karlovca), dok je oko 40 domobrana, nebudnošću boraca bataljona uspjelo pobeći.²⁹¹

Za vrijeme od 1. do 23. septembra 1943. jedinice 8. divizije zarobile su oko 144, ubile oko 223 i ranile oko 304 četnika, ustaša, Nijemaca i domobrana, dok su njeni gubici bili 27 poginulih i 65 ranjenih. Zaplijenjeno je: 2. topa, 14 teških i 10 puškomitrailjeza, 110 pušaka, 4 lakača minobacača, 487 granata, 1.200 mina za minobacače, oko 100.000 metaka, 10 sanduka ručnih bombi i drugi ratni materijal. Jedan avion je uništen, a drugi oštećen sa položaja na Poljanku kod Plitvice, uništeno 9 km željezničke pruge i spaljene tri željezničke stanice.

U Baniji se aktivnost 7. divizije i Banjanskog NOP odreda odvijala u duhu naređenja Štaba 1. korpusa, prema kome je 7. divizija imala zadatku da sa svoje četiri brigade i odredom preduzima što jaču aktivnost na pruzi Sisak—Sunja—Kostajnica, radi olakšavanja teške situacije u kojoj su se našle jedinice u Dalmaciji, kod Splita i Zadra, i

²⁸⁹® Zbornik, tom 5, knj. 20, str. 263.

Zbornik, tom 5, knj. 19, str. 272.

²⁹¹Isto, str. 421.

²⁹²Isto, str. 511.

koje su vodile teške borbe sa njemačkim jedinicama, koje su se poslije kapitulacije Italije borile za posjedanje dalmatinske obale.

U vezi s tim naređenjem, Stab 7. divizije je naredio da 1. brigada preduzme napade na neprijateljeve transporte na pruzi Dvor na Uni—Kostajnica, a 2. i 3. brigadi da, međusobno sadejstvujući, vrše energične napade na sektor Sunja—Sisak, a Banijski NOP odred na sektoru Kostajnica—Sunja.

Prvu akciju izvele su 2. i 3. brigada na pruzi Sisak—Sunja kod sela Kinjačka (8 km sjeverozapadno od Sunje) noću 16/17. septembra. Na miniranu prugu naišao je u 22.30 sati transportni voz sa oko 1.000 vojnika i ratnim materijalom. I pored jakog otpora i međusobnih protivnapada, borci brigada uspjeli su zauzeti 45 vagona, dok je iz preostalih vagona, gdje je bilo i tenkova, neprijatelj još davao otpor. Kada se već računalo na uspjeh, neprijatelju je iz Siska stigla pomoć oklopnim vozom, te su se jedinice morale povući. Neprijatelj je imao oko 60 mrtvih i oko 120 ranjenih, dok su brigade imale 3 mrtva i 15 ranjenih drugova.

Poslije borbe kod Kinjačka, 1. brigada 7. divizije napala je noću 17/18. septembra neprijateljevu posadu, od oko 100 ustaša u s. Kostajnički Majur, sjev. od Kostajnice. U toku noćne borbe savladana je neprijateljeva spoljna odbrana i ujutro odbijena pomoć iz Kostajnice, jačine jedne pukovnije ustaša i domobrana, no, i pored toga, nije se mogao savladati žilavi otpor ustaša, koji su se branili iz utvrđenih objekata Neprijateljeve jedinice, koje su pošle u pomoć, imale su oko 20 i više ranjenih, a 1. brigada 1 poginulog i 6 ranjenih.

Treću akciju — diverziju, izvela je 3. brigada, noću 20/21. septembra, sa osiguranjem 2. brigade, na istom mjestu, kao noću 17/18. septembra kod s. Kinjačka. Na miniranu prugu naišao je teretni voz, bez oružane pratinje, koji je prevozio ugalj i u jednom vagonu eksploziv. Zaplijenjeno je oko 8.525 kg eksploziva, vagoni zapaljeni, a lokomotiva uništena. Od ručne bombe ranjena, napažnjom, 4 borca.

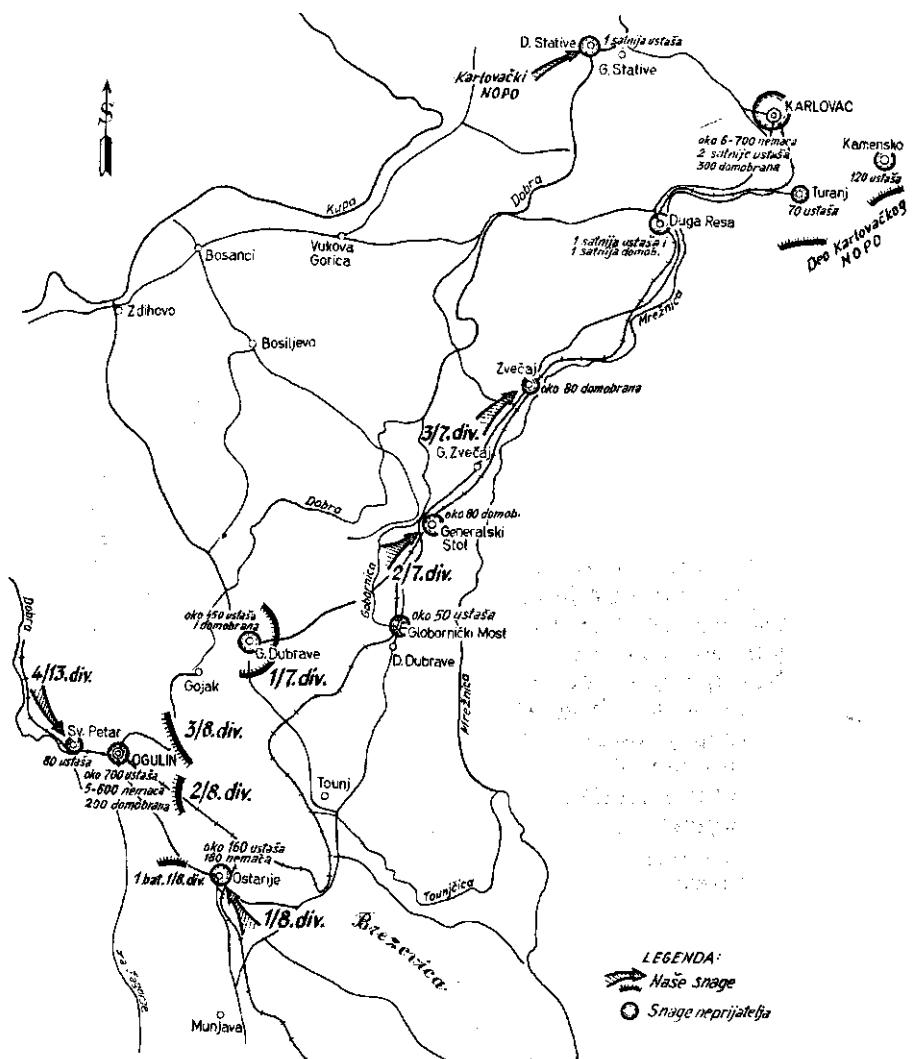
Istog dana, 21. septembra, 2. brigada sačekala je iz zasjede, na cesti između Kamereva i Novog Sela (7 km južno od Siska), i napala njemačku kolonu od 9 kamiona. Prvi napad, u kome su Nijemci imali oko 50 mrtvih i oko 100 ranjenih, nije uspio zbog pomoći koja je stigla iz Siska sa osam kamiona. Jedinice brigade imale su jednog ranjenog.

Istovremeno i Banijski NOP odred izvodio je diverzije i napadao manje neprijateljeve jedinice na pruzi Sunja—Kostajnica, Sunja—Sisak i Sisak—Petrinja i davao osiguranje jedinicama divizije kada su one izvodile napade. Uništeno je oko 1.400 m pruge, porušene bandere i pokidana TT veza, a neprijatelj je imao oko 15 mrtvih i oko 25 ranjenih vojnika.²⁹³

Ogulinska operacija od 27. septembra do 5. oktobra 1943. godine

Kapitulacijom talijanske vojske zaplenjena je veća količina težeg naoružanja i time stvoreni uslovi za izvođenje operacija i na jača

²⁹³ Zbornik, tom 5, knj. 19, str. 238 i 486 i knj. 20, str. 57 i 292.

Ogulinska operacija od 27. septembra do 5. oktobra 1943. godine

neprijateljeva uporišta koja su branile ustaško-domobranske snage potpomognute Nijemcima koji su ubrzo počeli pristizati.

Kako je neprijatelj u Kordunu i Lici poklanjao najveću pažnju obezbjedenju komunikacije Karlova—Ogulin i Perušić—Gospic—Karlobag, te Gračac—Lapac—Bihać, to je Glavni štab NOV i POH riješio da snagama 1. korpusa i 13. primorsko-goranskog divizijom likvidira neprijateljeva uporišta oko Gospića i sva uporišta, osim Karlovca, na liniji Karlovac—Ogulin. (Gospička operacija izvedena je od 3. do 7. oktobra 1943. godine).

Komunikaciju Ogulin—Karlovac neprijatelj je držao u slijedećim mjestima: Ogulin — oko 700 ustaša, 500—600 Nijemaca i 200 domobrana sa 5 tenkova, 5—6 topova, nekoliko oklopnih automobila, jedan oklopni voz i više minobacača, Sveti Petar (2 km zapadno od Ogulina) — 80 ustaša, Oštarije — 160 ustaša i 80 Nijemaca, sa 2 tenka i nekoliko minobacača, željezničkoj stanci Gornje Dubrave — oko 450 ustaša i domobrana, Globornički most — oko 50 ustaša, Generalski Stol — oko 80 domobrana, Zvečaj — oko 80 domobrana, Druga Resa — jedna satnija ustaša i jedna satnija domobrana, Karlovac — 600—700 Nijemaca, dvije satnije ustaša, oko 300 domobrana i nekoliko žandara. Dijelovi ustaških bojni držali su i spoljna uporišta oko Karlovcu, i to: Turanj — oko 70 ustaša, Kamensko — 120 ustaša, Kupski most — 60 ustaša i Donje Stative — jedna satnija ustaša.

Držeći ova uporišta, neprijatelj je imao za cilj da brani mjesta od napada NOVJ, da drži pomenutu komunikaciju radi veze sa Hrvatskim primorjem i da ugrožava našu slobodnu teritoriju. Cilj Glavnog štaba Hrvatske bio je da se ova neprijateljeva uporišta, osim Karlovcu, likvidiraju i uspostavi veza slobodne teritorije Korduna, Karlovačkog područja i Gorskog kotara, te presječe veza neprijatelja sa njegovim snagama u Hrvatskom primorju.

Prema naređenju Glavnog štaba NOV i POH, 1. korpus, sa 8. i 7. divizijom divizijom, pridodatom 4. brigadom 13. divizije i sadejstvujućom 13. proleterskom brigadom, Karlovačkim i Kordunaškim NOP odredom, korpusnom artiljerijom i tenkovskom četom, imao je zadatak da likvidira sva pomenuta uporišta, osim Karlovcu.

Ideja Štaba 1. korpusa bila je da se ova operacija izvede u dvije faze, i to:

— Osma divizija sa 4. brigadom 13. divizije, brdskim divizionom, pratećim bataljonom, poljskom i haubičkom baterijom, jednim top-merzerom 150 mm i tenkovskom četom, imala je zadatak da u prvoj fazi operacije jednom brigadom likvidira neprijatelja u Oštarijama, a jednom u Sv. Petru, a sa ostale dvije brigade da blokira neprijatelja u Ogulinu. U drugoj fazi operacije da pristupi izvršenju glavnog zadatka — likvidaciji neprijatelja u Ogulinu;

— Sedma divizija sa svoje tri brigade (jedna je ostala u Baniji) pratećim bataljonom i baterijom brdskih topova, imala je zadatak da u prvoj fazi operacije sa jednom brigadom blokira neprijatelja na željezničkoj stanci Gornje Dubrave, drugom i trećom brigadom da napada neprijatelja u Generalskom Stolu i u Zvečaju. U drugoj fazi operacije da zajedno sa Karlovačkim i Kordunaškim NOP odredom blokira neprijateljeve snage u Karlovcu i obezbijedi izvršenje glavnog zadatka — zauzimanje Ogulina. Prije blokade, Karlovački odred (tri bataljona) imao je zadatak da napadne neprijatelja u s. Donje Stative;

— Trinaesta proleterska brigada (za ovu operaciju stavljena je pod komandu Štaba 1. korpusa) imala je zadatak da temljinim uništavanjem komunikacija između Zagreba i Karlovcu veže neprijateljeve snage iz Zagreba i spriječi njihov prodor za Karlovac.

Početkom napada 7. divizije bio je noću 27/28. septembra, a 8. divizije 28. septembra 1943. godine u zoru.²⁹⁴

Tok operacije *”””*

Prvog dana operacije — 27. septembra, izvršene su poslednje pripreme i prebacivanje jedinica 7. divizije preko rijeke Mrežnice do polaznih položaja za napad. Četvrta brigada 13. divizije blokirala je izlaze iz Ogulina prema Sv. Petru i u 06.00 sati, uz podršku topova brdske artiljerije, otpočela sa napadom. U toku dana brigada je vodila ogorčenu borbu sa neprijateljem, koji se uz podršku tenkova i oklopног voza uporno branio. Brigade 7. divizije, noću 27/28. septembra zauzele su određene položaje, i to: 1. brigada između Donjih Dubrava i Generalskog Stola, 2. brigada između Generalskog Stola i Zvečaja i 3. brigada između Donjih i Gornjih Dubrava. Karlovački NOP odred izvršio je pripreme i pokret za napad i napad na neprijatelj evo uporište Donje stative (na rijeci Dobra). Noćni napad nije uspio. Kordunaški NOP odred blokirao je spoljnu odbranu Karlovca: Turanj, Kamensko, Kupski most i Dugu Resu, radi sprječavanja izlaska neprijatelja prema oslobođenoj teritoriji.

Drugog dana operacije — 28. septembra, 1. brigada 7. divizije otpočela je sa napadom na neprijatelja u Generalskom Stolu. U toku dana zauzeta je spoljna odbrana, ali ne i centar odakle je neprijatelj davao žilav otpor. Pripremani noćni napad nije izведен, jer je neprijatelj, iskoristivši nepovezanost jedinica, prvi izvršio protivnapad i ponovo zauzeo svoju izgubljenu spoljnu odbranu. Druga i 3. brigada rušile su željezničku prugu i blokirale neprijatelja u Donjim Dubravama i Zvečaju.

Prva brigada 8. divizije, u 06.00 sati ujutro, uz podršku artiljerijsko-minobacačke vatre, otpočela je sa napadom na neprijatelja u Oštarijama. U prvom naletu borci su zauzeli spoljnu odbranu sa sjeverne strane i crkvu, dok je napad s južne i jugozapadne strane zastao u blizini neprijateljevih rovova i bunkera. Međutim, neprijatelj je uz podršku tenkova izvršio protivnapad i odbacio snage 1. brigade na polazne položaje i zarobio u crkvi dva komandira četa i jednog vodnika, koji su izviđali sa zvonika crkve. Druga i 3. brigada 8. divizije nisu ivzršile, kako im je to naređeno, energičan pritisak na Ogulin, tako da su neprijateljevi tenkovi iz Ogulina prošli do Oštarija, a pješadija zadržana od naša dva bataljona sa položaja na Stabarnici. Zbog ojačanja neprijateljeve posade u Oštarijama, snage 1. brigade (dva bataljona) povučene su na polazne položaje radi pripreme za ponovni napad.

Trećeg dana operacije — 29. septembra, iz Karlovca u Zvečaj stigla je vozom ustaška železnička bojna sa radnicima radi opravke pruge. Sa početkom borbe radnici su se razbježali, ali odmah zatim stiglo je oko 100 Nijemaca sa 3 tenka i 3 oklopna vozila. Nakon žestoke

²⁹⁴ Isto, str. 475, 512 i 521.

borbe pješadija je zaustavljena, a tenkovi su se probili do Generalskog Stola i izvukli opkoljenu posadu za Karlovac.

Na sektoru Ogulina, 4. brigada 13. divizije napadala je neprijatelj evo uporište Sv. Petar, koje je u toku dana tri puta prelazilo iz ruke u ruku. Oklopni voz i neprijateljevi tenkovi bili su vrlo aktivni i nanijeli su brigadi velike gubitke. Samo u tom danu brigada je imala 23 mrtva, 44 ranjena, 15 zarobljenih, i 35 nestalih. Karlovački NOP odred izvršio je ponovno neuspjeli napad na neprijatelja u s. Donje Stative.

Četvrtog dana operacije — 30. septembra, 1. brigada 7. divizije vodila je borbu na komunikaciji Zvečaj—Duga Resa i odbila napad 150 ustaša iz Duge Rese. Druga brigada 7. divizije vršila je blokadu Zvečaja i pripremu za likvidaciju neprijateljevih snaga u mjestu. Treća brigada iste divizije ponovila je oko 18.00 sati napad na neprijatelja u Gornjim Dubravama i na Globorničkom mostu. Nakon artiljerijske pripreme i juriša neprijatelj je bio razbijen, a većim se dijelom, koristeći noć, probio prema Karlovcu.

Toga dana i jedinice 8. divizije ponovile su napad na neprijatelja u Oštarijama, kao i blokadu Ogulina. Nakon artieljerijske pripreme koja je trajala pola sata nalet naših jedinica odbijen je preciznom vatrom. Ni drugi napad, podržan sa dva tenka, nije uspio. Neprijatelj se uporno branio iz utvrđenih objekata i vršio iznenadne protivnapade, uz podršku oko 10 aviona, koji su neprekidno bombardovali položaje divizije.

Jedinice 2. i 3. brigade 8. divizije bile su toga dana vrlo aktivne u blokadi Ogulina, tako da je jedna četa probila spoljnu odbranu i upala u mjesto. Ni napad 4. brigade 13. divizije na Sv. Petar nije uspio, ali je uspjela da poruši prugu i onemogući dolazak oklopнog voza. Kod Karlovačkog i Kordunaškog NOP odreda nije bilo borbi.

Petog dana operacije — 1. oktobra, 1. brigada 7. divizije, poslije odlaska neprijatelju iz Generalskog Stola, porušila je oko 1 km pruge i odbila napad neprijatelja iz Duge Rese. Druge dve brigade ove divizije rušile su, takođe prugu, minirale Globornički most i hvatale razbijale neprijateljeve vojnike iz Gornjih Dubrava i sa Globorničkog mosta. Toga dana pohvatano je oko 150 neprijateljevih vojnika, a 12 ih se utopilo u rijeci Mrežnici.

Na sektoru 8. divizije neprijateljeva avijacija bila je vrlo aktivna, a naročito 6 njemačkih štuka, bombardujući položaje jedinica, divizije a posebno osiguranja na Stabarnici, koje su dobro ukopani borci izdržali bez većih gubitaka. Sa toga položaja odbijen je napad, od oko 400 neprijateljevih vojnika, koji su pošli iz Ogulina za Oštarije, dok su se tenkovi uspjeli probiti i vratiti nazad. Jedinice Kordunaškog NOP odreda odbile su ispadne neprijatelja iz Turnja i Duge Rese, dok je stanje Karlovačkog odreda bilo bez promjena.

Sestog dana operacije — 2. oktobra, oko 1.500 neprijateljevih vojnika sa 3 teška i 5 lakih tenkova iz Karlovca i Duge Rese, napalo je položaje 1. brigade 7. divizije. Borba se vodila do kasno u noć. Uništena su dva kamiona i ubijeno više neprijateljevih vojnika. Druga brigada iste divizije uz podršku artiljerijsko minobacačke vatre, napala

je neprijateljevo uporište u Zvečaju. Napadom, koji je trajao cijelu noć, zauzeta je spoljna, ali ne i unutrašnja odbrana, gdje je neprijatelj pružio jak otpor, tako da se od daljnog napada odustalo.

Na sektoru Ogulina, kod 8. divizije, bilo je bez promjena. Držana je blokada Ogulina, a neprijateljeva avijacija bila je i toga dana aktivna, tukući položaje 1. brigade oko Oštarija. Na sektoru Kordunaškog i Karlovačkog NOP odreda vođene su manje borbe.

U toku noći 2/3. oktobra, izvršena je pregrupacija snaga 8. divizije, tako da su 4. brigada 13. divizije i 2. brigada 8. divizije ostale na blokadi Ogulina, a za treći napad na neprijatelja u Oštarijama uvedena je 3. brigada i dva bataljona 1. brigade, dok su ostala dva bataljona obezbjeđivali korpusni haubički divizion i držali položaje na Stabarnici.

Sedmog dana operacije — 3. oktobra, jače neprijateljeve snage, uz podršku tenkova i avijacije, potisnule su 1. i 2. brigadu 7. divizije, poslije neuspjelog napada na Zvečaj, južno od Zvečaja, u koji su ušle neprijateljeve jedinice.

Na sektoru Ogulina, oko 300 Nijemaca i ustaša krenulo je iz Ogulina prema Salopek Selu i napadali haubički divizion u rejonu s. Zagorja. Nakon dvočasovne borbe, bataljon 1. brigade 8. divizije, koji je bio u njegovom obezbjeđenju, odbio je ovaj napad i prisilio neprijatelja da se sa većim gubicima vratи za Ogulin.

Padom mrača, a nakon artiljerijske pripreme počeo je i treći napad na Oštarije, koji ni toga puta nije uspio, zbog žilave odbrane i tenkova koji su osuđetili svaki prodror u mjesto. U rano jutro oko 250 vojnika i 5 tenkova, krenuli su iz Ogulina za Oštarije. I toga puta pješadija je odbijena, ali su tenkovi prošli. Neprijatelj je vješto manevrisao raspoloživim tenkovima u odbrani Ogulina i Oštarija.

Osmog dana operacije — 4. oktobra, neprijatelj je uz podršku tenkova i avijacije nastavio napad na položaje 1. i 2. brigade 7. divizije, koje su uspjevale držati sve do 14.00 sati, a zatim su se povukle zapadno od komunikacije Zvečaj—Generalski Stol. Toga dana neprijatelj je ponovo zauzeo Generalski Stol.

Na sektoru Ogulina, nakon neuspjelog napada na Oštarije, jedinice 8. divizije su se povukle, tako da su dve brigade i dalje vršile blokadu Ogulina, a jedna zadržana u rezervi.

Devetog dana operacije — 5. oktobra, zbog prodiranja jačih neprijateljevih snaga od Karlovca prema Ogulinu i Oštarijama, u više pravaca, 7. divizija se, prema naređenju Štaba 1. korpusa, sa dve brigade povukla preko r. Mrežnice na sektor Poloj—Perjasica, ostavljajući jednu brigadu kod Tounja (između Oštarija i Donjih Dubrava). I Stab 8. divizije dobio je naređenje da povuče jedinice i pripremi za nove zadatke.

Treća brigada 7. divizije, koja je ostala kod Tounja, vodila je borbu 7. i 8. oktobra sa Nijemcima koji su napadali od Generalskog Stola prema Tounju. Prvog dana borbe, 7. oktobra, neprijatelj je zadržan, ali je drugog dana, uspio sa tenkovima da uđe u Tounj. Brigada se povukla na istočne padine šume Krpelj (između Ogulina i Tounja), da bi se slijedećeg dana prebacila preko pruge i ceste prema Kordunu, s. Kamenica, a zatim je upućena u sastav svoje divizije.

Dana 12. oktobra neprijatelj je sa većim brojem tenkova, uz podršku avijacije, izvršio ispad iz Oštarija prema Josipdolu, Skradiniku i Košarama i tako omogućio spajanje sa snagama koje su prethodnog dana ušle u Tounj. Time je ponovo ovladao komunikacijama Ogulin—Oštarije—Tounj—Karlovac.

Za vrijeme izvođenja ove operacije, jedinice 13. proleterske brigade, iako su 27. septembra pretrpjеле veće gubitke (35 mrtvih, 27 ranjenih i 15 nestalih boraca) od iznenadnog napada neprijateljeve avijacije, aktivno su učestvovali u akcijama na pruzi Zagreb—Karlovac. Na željezničkim stanicama Domagovići i Lazina, brigada je 28. septembra zarobila 53 domobrana i uništila stanična postrojenja.

Istovremeno je Plaščanski NOP odred, raspoređen po bataljonima i četama, obezbjeđivao slobodnu teritoriju od Bihaća do Vaganca i Drežnik—Grada i kontrolisao prostoriju oko Plaškog, Dabre i Ličke Jesenice, vodeći borbu s manjim četničkim grupama i ustaškom milicijom kod Šturlića.

U toku ove korpusne operacije zarobljeno je 286 domobrana i ustaša, a ubijeno oko 414 neprijateljevih vojnika i više ranjeno. Jedinice korpusa imale su 88 poginulih, 266 ranjenih, 21 zarobljenog i 35 nestalih boraca i starješina.

Zaplijenjeno je: 1 teški minobacač sa 15 mina, 4 laka minobacača sa 45 mina, 6 teških mitraljeza, 3 laka i 9 puškomitraljeza, 2 automata, 161 pušaka, 2 pištolja, oko 171.240 metaka, 130 ručnih bombi i drugi ratni materijal. Oštećena su 2 tenka, uništena 3 kamiona i porušen Globornički most. Istovremeno, uništen je jedan naš kamion sa 93 granate, 135 mina za laki minobacač, 765 PA metaka i 15.416 metaka, a utrošena je 81.244 metaka, 709 mina za teške minobacače, 252 mine za lake minobacače, 61 ručna bomba, 244 granate za PT topove i 1.165 granata.²⁹⁵

Sa Ogulinskom operacijom i operacijom 6. ličke i 13. primorsko-goranske divizije u Lici, oko Gospica, te borbama u Baniji, u toku septembra i prve polovine oktobra 1943. godine završene su borbe 1. korpusa Hrvatske poslije kapitulacije Italije. Vezujući za sebe jače neprijateljeve snage, 1. korpus je uspješno sprečavao prodor neprijatelja prema Hrvatskom primorju i Dalmaciji, omogućavajući na taj način razoružavanje talijanskih vojnika i evakuaciju ratnog materijala.

Snage 1. korpusa NOVH, brojno ojačane i naoružane lakim i teškim talijanskim oružjem, gotovo su dva mjeseca uspješno onemogućavale njemačke namjere u ovladavanju komunikacije Karlovac—Ogulin. Ovim protivakcijama jedinice ovog Korpusa znatno su pomogle 13. diviziji u njenom savladavanju njemačkih ofanzivnih akcija u Hrvatskom primorju i Gorskem kotaru. Istovremeno, snage 1. korpusa NOVH očuvale su i slobodnu teritoriju Korduna.

U dvomjesečnim borbama i napadima na komunikacije i neprijateljeva uporišta u Lici, Kordunu i Baniji, divizije 1. korpusa su otežavale manevre njemačkih snaga iz doline Save ka Jadranu, nanoseći im velike gubitke.

²⁹⁵ Zbornik, tom 5, knj. 20, str. 155, 318 i 489.